T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA MORA VE EGE ADALARI'NDA RUM İSYANI VE YUNANİSTAN KRALLIĞI'NIN KURULMASI

UĞUR SEZER

1138205120

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. SABRİ CAN SANNAV

EDİRNE-2016

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....TARİH.....

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1138205120'nolu Uğur Sonser tarafından hazırlanan Uluslararası İlişkiler Bağlamında Mora ve Ege Adalarında Rum İsyanı ve Yunanistan Krallığının Kurulması Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca Pazartesi 11.07.2016 günü saat 15.00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. İlker ALP	Kabul edilmesine	[signature]
Yrd.Doç.Dr. Sabri Gn SANNAV	Kabul edilmesine	[signature]
Yrd.Doç.Dr. Tarık ÖZGELİK	Kabul edilmesine	[signature]

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10117050
Yazar Adı / Soyadı	UĞUR SEZER
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 21592161962
Telefon	5416051295
E-Posta	ugursezer03260326@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Uluslararası İlişkiler Bağlamında Mora ve Ege Adalarında Rum İsyanı ve Yunanistan Krallığı'nın Kurulması
Tezin Tercümesi	Rum Rebellion in Morean and Aegean Islands and Foundation of the Kingdom of Greece With in the Context of International Relations
Konu	Tarih = History ; Hukuk = Law ; Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	253
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. SABRİ CAN SANNAV 26251623850
Dizin Terimleri	Ege adaları=Aegean islands ; Ege bölgesi=Aegean regions ; Ege denizi=Aegean sea ; Ege kıyıları=Aegean offshore ; Rumlar=Rums ; Rum Ortodoks=Rum Orthodox ; Yunan=Greek ; Yunanistan=Greece ; Mora=Morea ; Mora ayaklanması=Morean revalt
Önerilen Dizin Terimleri	Yunan tarihi, İngiltere, Rusya, Fransa
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 13.07.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

13.07.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Uluslararası İlişkiler Bağlamında Mora ve Ege Adaları'nda Rum İsyanı ve Yunanistan Krallığı'nın Kurulması

Hazırlayan: Uğur SEZER

ÖZET

Mora ve Ege Adaları tarih boyunca önemini korumuştur. Balkan Yarımadası'nda yer alan Mora Yarımadası ve Ege Adaları tarih öncesi çağlardan itibaren yerleşime açık olan bölgelerdir. Biz tezimizde buradaki tarihin bir kesiti olarak Osmanlı Devleti dönemindeki olayları ve isyan ile kurulan bir devletin tarihini inceliyoruz. Osmanlı Devleti içerisinde yer alan bu bölgenin halkı her zaman kendi kültürel özelliklerini yaşayabilmiş ve Osmanlı Devlet yönetimi içerisinde nüfuzlu bir konuma sahip olmuştur. Bu nedenledir ki tezimizde öncelikle bu ayrıcalıklı Rum sınıfın durumundan bahsedilmiştir. Bununla beraber Rum kavramı ile günümüz Yunan kavramının ve Grek ile Hellas kavramlarının tanımları yapılarak tarihi gerçekler üzerinde durulmuştur. Bu ise gerçeklere giden yolda elbette arşiv belgeleri ile yapılmıştır. Bu belgelerin yorumlanmasının yanısıra yabancı ve yerli akademisyenlerin eserlerinden de faydalanılmıştır.

Balkan Yarımadası tarih boyunca çatışmalara ev sahipliği yapmış bir alandır. Bunun temel nedenlerinden birisi bölgenin istilalara açık bir alan olmasıdır. Bunun yanısıra özellikle 18 ve 19. yüzyıllardan itibaren Avrupalı Güçlerin bölge üzerindeki güç arayışı bu çatışmaların tezimizle ilgili kısmını oluşturmaktadır. Bu yüzyıllarda önem kazanan sömürge arayışları bu çatışmaların temelini oluşturur. Çünkü Balkan Yarımadası birçok bölgeyi birbirine bağlayan bir coğrafi konumdadır. Bu özelliğinden dolayı başta İngiltere ve Rusya olmak üzere Fransa ve diğer Avrupalı Devletlerin de hedefi olmuştur. Elbette bu hedefin ana damarını Mora Yarımadası ve Ege Adaları oluşturmuştur. Bu nedenle burada Avrupalı Devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda bir Yunanistan Krallığı kurulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mora, Ege Adaları, Türk-Yunan İlişkileri, Batılı Devletler, Rum Ayaklanması, Rum Cemaati.

Name of Thesis: Rum Rebellion in Morean and Aegean Islands and Foundation of the Kingdom of Greece With in the Context of International Relations

Prepared by: Uğur SEZER

ABSTRACT

Throughout history, Morean and Agean islands have maintained their importance. Morean Peninsula situated in Balkan Peninsula and Agean Islands have been settled areas since prehistoric ages. As a part of history here, we are examining the events in the period of Ottoman Empire and the history of a state founded by rebellion in our thesis. Peoples of this area involved in Ottoman Empire always lived through their cultural features and had a powerful position within the Ottoman dominion. Therefore in our thesis primarily this privilaged Rum class has been mentioned. In addition, by defining Rum concept with today's Greek concept and Greco with Greece concepts, historical facts have been dwelled on. In accordance with these facts, this study precisely has been done by archive documents. Work of foreign and native acedemicians has been utilised as well as being interpreted of these documents.

Throughout history, Balkan Peninsula is an area which hosted confilicts. One of the main reasons of this is that the area is open to invasions. Besides, especially 18. and 19. century onwards, power-seeking of European Powers in this area and these conflicts compose related part of our thesis. This is because Balkan Peninsula has a geographic position linking many areas. Due to this characteristic, it became the target of notably England and Russia, then France and other European countries. Certainly vital point of this target composed of Morean Peninsula and Agean islands. For this reason, in line with interests of European countries, the Kingdom of Greece was founded.

Key words: Morean, Agean islands, Turkish-Greece Relations, Western countries, Rum rebellion, Rum community.

ÖNSÖZ

Türk-Yunan ilişkilerinin tarihi çoğu zaman çalkantılı geçmiştir. Ege Denizi'ni paylaşan iki ülke arasındaki ilişkiler, Türk kamuoyunun ve araştırmacıların daima ilgisini çekmiştir. Türkler ile Yunanlılar farklı kültürlere sahip ırklardan gelmelerine rağmen Osmanlı yönetimi altında aynı devlet çatısı altında yüzyıllarca yaşamışlardı. Gayrimüslim tebaa arasında nüfus bakımından çoğunluğa sahip olan Rumlar itibar olarak da Müslümanların ardından ikinci sırada yer almışlardı. Özellikle Rumlar'ın yoğun olarak yaşadıkları Mora Yarımadası, Teselya, Rumeli ve Ege Adalarında, Osmanlı egemenliği öncesindeki mevcut sistem büyük ölçüde korunmuş, halka kendi seçtikleri yöneticilerle kendi kendilerini yönetme hakkı verilmişti. Mora Yarımadası ile Ege Adalarında kurulan ve tamamen kontrolden uzak olan yönetim sistemi sebebiyle bölgede bulunan halklar Osmanlı egemenliğini tercih etmişlerdi. Bizans döneminde genel olarak *Ege Adaları* olarak anılan bu adalara Osmanlı egemenliği altında İmroz'dan Meis'i kapsayacak şekilde *Cezair-i Bahr-i Sefid(Akdeniz Adaları)* denilmişti.

Bölgede bulunan Rumlar içerisinde Osmanlı egemenliği'nden ilk şikayetler vergi sistemi nedeniyle oluşmaya başladı. Mora'nın merkezi Tripoliçe'de bulunan, yerli halk içinden seçilen ve liderlerine başkocabaşı ismi verilen kişinin ve bu kişiye bağlı kocabaşılar olarak anılan büyük toprak sahibi soyluların kendi toplum üyelerini ezmeye başlamasıyla beraber reaya devlet aleyhinde tutum almaya başladı. Nitekim Rum isyanı sırasında da kökeni bu döneme dayanan Rum toplumundaki kutuplaşmalar gün yüzüne çıktı. Sonuçta, Mora Yarımadası'nda oluşan yönetim boşluğu ve Rumlara sunulan özerk yaşam zamanla birçok etkenle birleşerek yerli halkın yönetimi eline geçirme arzusuna dönüştü. Bu bağımsız yaşam ateşinin kıvılıcmlarını parlatanlar ise emperyalist hedefler güden Batılı Devletler olmuştur.

Bu çalışmada, gergin ilişkilerin kökeninde yer alan, Rumlar için bağımsızlık mücadelesi, Osmanlı Devleti için ise bir isyan olan hareketin nedenleri, gelişimi, Osmanlı Devleti'nin bu isyanı bastırmaya yönelik çabaları ve bağımsız bir devletin

kuruluş öyküsü ele alınmıştır. İncelenen dönem, Osmanlı Devleti'nin tarihinin önemli bir kesiti olduğu gibi, Balkanlar ve Akdeniz'de çıkar mücadelesi içinde olan Avrupa Devletlerinin tarihlerinin de önemli bir parçasıdır. Çünkü Yunanistan büyük ölçüde onların eseridir. Bu nedenden dolayıdır ki tez konusunun başlığı *Uluslararası ilişkiler* çerçevesinde olarak ele alınmıştır ve birçok ulusun ortak tarih birleşimi olan Yunanistan'ın temelleri atılmıştır.

Bu derecede önemli olan bir konu üzerinde araştırma yapmamı önererek değerli katkılarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Sabri Can Sannav'a teşekkür borçluyum. Ayrıca ilmi yönden desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. İlker Alp ve Trakya Üniversitesinin değerli hocalarına ve İngilizce öğretmenim Selda Yeten'e şükran borçluyum. Ayrıca maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve değerli dostum Ömer Furkan Erkaya'ya teşekkür ederim.

Uğur SEZER

Edirne-2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **x**
GİRİŞ **1**
1. OSMANLI DÖNEMİ ÖNCESİ MORA VE EGE **1**
2. KONU İLE İLGİLİ KAYNAKÇA ÜZERİNE BİLGİLER **9**

BİRİNCİ BÖLÜM
RUM İSYANI ÖNCESİNDE OSMANLI HAKİMİYETİNDEKİ RUMLARA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. KONU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR **12**
1.1.1. Rum Kavramı 12
1.1.2. Grek Kavramı 14
1.1.3. Hellas Kavramı 17
1.1.4. Yunan Kavramı 19
1.2. MORA VE EGE COĞRAFYASINDA OSMANLI EGEMENLİĞİ **23**
1.3. OSMANLI DEVLETİ'NDE MİLLET SİSTEMİ VE RUM ORTODOKS KİLİSESİ **30**
1.4. BALKANLAR'DA ULUSÇULUK HAREKETLERİ: GREK PROJESİ VE RUM İSYANI DÜŞÜNCESİ **36**
1.5. OSMANLI YÖNETİM SİSTEMİNİN RUM İSYANINA ETKİLERİ **43**

İKİNCİ BÖLÜM
RUMLAR ARASINDA İSYAN HAREKETİNİN ULUS DEVLET DÜŞÜNCESİNE DÖNÜŞMESİ SÜRECİ

2.1. AVRUPA DEVLETLERİ'NİN RUM İSYANINI YÖNLENDİRMELERİ **48**
2.1.1. Avrupalı Yazarların Öncülüğünde Filhellenizm Propagandası 49

2.1.2. Doğu Akdeniz Üzerinde Rusya, İngiltere ve Fransa Mücadelesi 53
2.2. FENER RUM PATRİKHANESİ VE FENERLİ RUM BEYLERİ 61
2.3. SIRP MESELESİ (1804-1817) VE RUM İSYANINA ETKİLERİ 66
2.4. FİLİK-İ ETERYA (PHİLİKE HETAİREİA)'NIN KURULMASI VE ÇALIŞMALARI 70
2.4.1. Filik-i Eterya Cemiyeti'nin Kuruluşunu Sağlayan Grek(Yunan) Örgütleri . 70
2.4.2. Filik-i Eterya Cemiyeti'nin Kuruluşu 72
2.4.3. Filik-i Eterya Cemiyetinin Siyasi Faaliyetleri ve Beyannameleri 74
2.5. İLK YUNAN ÖZERKLİĞİ: CEZAİR-İ SEB'A (YEDİ ADA) CUMHURİYETİ 76
2.6. SADAKATTAN ASİLİĞE TEPEDENLİ ALİ PAŞA İSYANI 79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ULUS-DEVLET MÜCADELESİ İÇERİSİNDE RUM İSYANLARI
3.1. RUMLARIN İLK HAYAL KIRIKLIĞI: 1821 EFLAK VE BOĞDAN İSYANI 84
3.1.1. Eflak ve Boğdan'da Dakya Projesi ve Rum Milliyetçiliği 84
3.1.2. Eflak ve Boğdan'da İsyan ve İsyanın Bastırılışı 85
3.2. AVRUPA'DA LEİBACH KONGRESİ VE YANSIMALARI 88
3.3. İKİNCİ İSYAN GİRİŞİMİ: MORA İSYANI VE BİR YUNAN HÜKÜMETİNİN İLANI 91
3.4. İSYANIN EGE ADALARINA YAYILMASI 95
3.5. EGE ADALARINDA MEYDANA GELEN RUM İSYANLARI 97
3.5.1. Sakız Adası İsyanı 97
3.5.2. Sisam Adası İsyanı 98
3.5.3. Girit Adası İsyanı 100
3.5.4. Limni Adası İsyanı 102
3.6. BATI ANADOLU KIYILARINDA MEYDANA GELEN İSYANLAR 104
3.7. İSYAN SIRASINDA KIBRIS'TA YAŞANANLAR 106

3.8. RUMLARIN MORA VE ADALAR'DA YAŞAYAN TÜRKLERE YÖNELİK SOYKIRIM HAREKETİ HAKKINDA DÜNYA YAZARLARININ GÖRÜŞLERİ 107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN RUM İSYANININ İLERLEYİŞİ KARŞISINDAKİ TUTUMU VE ALDIĞI ÖNLEMLER

4.1. RUM İSYANI KARŞISINDAALINAN ÖNLEMLER 114

4.1.1. Denizlerde Alınan Önlemler ve Sened-i Bahri Uygulaması 114

4.1.2. İstanbul ve Anadolu'da Alınan Güvenlik Tedbirleri: Mürur Tezkiresi 116

4.2 RUM İSYANINA ÖNLEM OLARAK FENERLİ RUMLARIN DURUMU 118

4.3. EFLAK VE BOĞDAN'DA İSYAN SONRASI YENİ DÜZEN..... 120

4.4. AVRUPA'DA VERONA KONGRESİ VE OSMANLI 122

4.5. RUM İSYANCILAR ARASINDA PARTİ ÇATIŞMALARI..... 125

4.5.1. İkinci Yunan Meclisi: Astros'da Meclisin Toplanması..... 125

4.5.2. İki Düşman Yunan Hükümeti: Kranidi ve Tripoliçe..... 126

4.6. OSMANLI DEVLETİ'NİN RUM İÇ ÇATIŞMASI ÜZERİNE İSYANI BASTIRMASI..... 127

4.6.1. Mora'da İsyanı Bastırmaya Yönelik Faaliyetler 127

4.6.2. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ve Mora'da İsyanın Bastırılması 131

4.6.2.1. Mehmed Ali Paşa'dan Yardım İstenilmesi..... 131

4.6.2.2. İbrahim Paşa'nın İsyanın Bastırılmasındaki Rolü 132

4.6.2.3. Son Rum İsyan Kalesi Atina'da İsyanın Bastırılması 134

4.7. OSMANLI DEVLETİ'NİN BU DÖNEMDE UĞRAŞTIĞI DİĞER SORUNLAR..... 136

4.7.1. Osmanlı-İran Savaşı (1821-1823) 136

4.7.2. Osmanlı ile ABD Arasında Kurulan İlk İlişkiler ve Amerikan Misyonerler... 137

4.7.3. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı..... 140

4.7.4. Fener Rum Patrikhanesi'nin Durumu..... 143

BEŞİNCİ BÖLÜM
RUM İSYANINA AVRUPA DEVLETLERİNİN MÜDAHALESİ VE ULUS-DEVLET YUNANİSTAN'IN KURULUŞU

5.1. İSYANININ BASTIRILMASI KARŞISINDA AVRUPA KAMUOYU 144
5.2. YENİ DURUMDA AVRUPA DİPLOMASİSİ: PETERSBURG KONGRESİ ... 145
5.3. AVRUPALI DEVLET ADAMLARININ İSYAN SÜRECİNE BAKIŞLARI 147
5.3.1. Rusya'da Yeni Göreve Gelen Çar I. Nikola'nın İsyana Bakışı 147
5.3.2. İngiltere'de Kral IV. George'un İsyana Bakışı 148
5.3.3. Fransa'da Göreve Gelen Kral X. Charles'in İsyana Bakışı 148
5.3.4. Avusturya ve Prusya Devletlerinin İsyana Bakışları 149
5.4. RUSYA-İNGİLTERE ARASINDA İTTİFAK: SAİNT PETERSBURG PROTOKOLÜ 149
5.5. RUSYA--OSMANLI GÖRÜŞMESİ: AKKERMAN SÖZLEŞMESİ 152
5.6. RUS-İNGİLİZ-FRANSIZ İTTİFAKI: LONDRA PROTOKOLÜ 154
5.7. ORTAK RUM SİYASETİ: TROEZENE KONGRESİ 157
5.8. RUM İSYANIN İLK SOMUT SONUCU: NAVARİN FACİASI 159
5.9. OSMANLI DEVLETİ'NİN NAVARİN FACİASI SONRASINDA ALDIĞI TEDBİRLER 163
5.9.1. Osmanlı Devleti'nin Rum İşbirlikçisi Devletler ile Resmi İlişkileri Kesmesi 163
5.9.2. Osmanlı Devleti'nin Yeni Bir Savaş Hazırlığına Girişmesi 164
5.10. OSMANLI-RUSYA SAVAŞININ(1828-29) BAŞLANGIÇ AŞAMASI 165
5.11. RUM İŞBİRLİKÇİSİ DEVLETLERİN DÜZENLEDİKLERİ KONFERANSLAR 167
5.11.1. Londra Konferansı (Haziran 1828) 167
5.11.2. Korfu Konferansı(Temmuz 1828) 168
5.12. OSMANLI DEVLETİ'NİN MORA VE EGE ADALARINDAN ÇIKARILMASI 169
5.12.1. Ege Adalarında Rum İsyanının İkinci Aşaması 169
5.12.2. Fransa Devleti'nin Mora Yarımadasını İşgali (Ekim 1828) 171
5.12.3. Yunan Sınırlarının Belirlenmesi: Poros Konferansı 172
5.12.4. Özerk Yunanistan'ın Tasviri: Londra Protokolü (22 Mart 1829) 173
5.12.5. İngiltere ve Fransa'nın İstanbul'a Tekrardan Elçi Göndermeleri 174

5.12.6. Osmanlı-Rus Savaşının Sonucu: Edirne Antlaşması (14 Eylül 1829) 176
5.13. YUNANİSTAN KRALLIĞININ İLANI VE KRALLIĞA DAİR SORUNLAR 179
5.13.1. Tam Bağımsız Yunanistan'ın Tasviri: Londra Protokolü (3 Şubat 1830) 179
5.13.2. Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Tanıması (24 Nisan 1830)..... 180
5.13.3. Kapodistrias'a Yapılan Suikast ve Bavyera Prensi I. Otto'nun Yunan Krallığı . 183
5.13.4. Osmanlı-Yunanistan Sınırı: İstanbul Konvansiyonu (21 Temmuz 1832) 184

SONUÇ 187
KAYNAKLAR 189
DİZİN 211
EKLER 215

KISALTMALAR

A. DVNS. NMH. D.	: Name-i Hümayun Defteri
ATESE	: Genelkurmay Askeri Tarih veStratejik Etüt ve Daire Başkanlığı
ASBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.ASK.	: Cevdet Askeri Tasnifi
C. BAH.	: Cevdet-Bahriye Tasnifi
C. DAH.	: Cevdet Dahiliye Tasnifi
C. HAR.	: Cevdet Hariciye Tasnifi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
HAT	: Hatt-ı Hümayun Tasnifi
Haz.	: Hazırlayan
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
MAD.	: Maliyeden Müdevver Defter
MD.	: Mühimme Defteri
Nr.	: Numara
OTAM	: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TCTA	: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
ÜATS	: Üçüncü Askeri Tarih Semineri
Yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. OSMANLI DÖNEMİ ÖNCESİ MORA VE EGE

Balkan Yarımadası, Asya'nın bitişiğinde yer alması, Avrupa'nın diğer bölgelerine geçit veren bir bölge olması ve Afrika'ya yakın olması sebebiyle daima imparatorluklar arasında mücadele ve savaş alanına dönüşmüş bir dünya merkezidir[1]. Balkan Yarımadası, tarih boyunca Avrupa'nın kapısı ve önemli bir geçidi olması nedeniyle son derece stratejik bir mevkiye sahip olmuştur. Avrupa'yı Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Anadolu üzerinden Asya'ya bağladığından her türlü istila için doğal bir geçit ve yayılma sahası olmuştur. Dünyanın en büyük iki imparatorluğundan birincisi olan Roma, Balkan Yarımadası'nın batısında İtalya'da; ikincisi olan Osmanlı ise Balkan Yarımadası'nın doğusunda Anadolu'da kurulmuştur[2]. "Tarihsel milliyetçilik genellikle yanlış varsayımlar üzerine kuruludur ve mitlerle beslenir, fakat siyasal devletlerin kurulmasında temel bir rol oynama ve insanlık tarihinin gidişini belirleyici bir biçimde etkileme kapasitesine sahip olağanüstü güçlü bir öğretidir. Bu savın doğruluğu Balkanlar'dan başka hiçbir yerde daha açık biçimde kanıtlanamaz[3]".

---

[1] Balkan ismi bir kavram olarak 19. yüzyılın başında meydana gelen bir dizi gelişmeye paralel olarak tedavüle sokulmuş ve 20. yüzyılda bölgeyi tanımlamak için yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir. Balkan kelimesinin kökeni Türkçe'dir, "Sarp ve ormanlık sıradağ; yığın, küme; sazlık, bataklık" gibi anlamlara gelir. Balkan ismi yazılı kaynaklarda bölgesel bir isim olarak ilk defa 1808 yılında Alman coğrafyacı Johann August Zeune'un "Balkan Yarımadası" şeklindeki tanımlamasıyla karşımıza çıkmaktadır ve 1831'de G. Thomas Keppel'in "Balkanlar'a Bir Seyahat" isimli eseriyle bir kitap ismi olarak literatüre girmiştir: Şaban H. Çalış, "Kavramsal Çerçeve: İsimlendirme ve Bölgesel Kimliğin İnşası", *Balkanlar'da Siyaset*, (Ed. Şaban H. Çalış, Birgül Demirtaş), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Nisan 2013, s. 4-8.

[2] Balkan kelimesinden türemiş olan "Balkanlaşmak" kavramı ilk defa Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kullanılan ve bölgede 19. yüzyılın başından bu yana(Rum isyanı dahil) yaşanan şiddetli savaşları, parçalanmışlıkları, ayaklanmaları, katliamları ve karışıklıkları ifade etmek için kullanılmıştır. Batılılar tarafından yine aynı süreçte sistematik bir biçimde değişik ve genellikle de olumsuzluk çağrıştıran anlamlar yüklenir. Bunlar arasında "Köprü", "Kavşak" gibi bölgenin büyük güçler arasında kalması, geçiş yolları üzerinde bulunmasını çağrıştıran metaforlar da vardır. Bu konuyu daha ayrıntılı bir bakış açısıyla inceleyebilmek için: Maria Todorova, *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*, (çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

[3] Kemal Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

Balkan Yarımadası Avrupa'nın beş büyük yarımadasından biri olup Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alır. Balkan Yarımadası'nın fiziki coğrafya sınırları Kuzey'de Tuna Nehri ve Sava Irmağı; Kuzeydoğusu'nda Karadeniz; Güneydoğusu'nda Ege Denizi; Güney'de Akdeniz; Batısı'nda Adriyatik ve Güneybatısı'nda İyon Denizi ile çevrilidir. Bölge jeostratejik bakımdan Orta Avrupa ve Akdeniz'e uzanması nedeniyle dünya tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Balkan Yarımadası aynı zamanda toplumlararası birlikte yaşamın ve işbirliğinin örnekleri açısından oldukça zengin bir tarihe de sahiptir[4].

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasına geçişinin öncesinde Yunan coğrafyası defalarca Slav istilasına uğramıştır. Yarımadanın bilinen en eski sakinleri Keltler, İllirler ve Traklar'dır. Buraya zamanla Makedonyalılar, Grekler, Romalılar, Bizanslılar, Romenler, Slavlar yerleşmişlerdir. Bu istilalar süresince özellikle Slav istilaları ile beraber bölgenin demografik yapısı çeşitlilik kazanmış ve önemli değişimlere uğramıştır. Büyük İskender, MÖ. IV. yüzyılda Yunanlıları egemenliğine almış ardından ise bölgeye Roma İmparatorluğu hakim olmuştur. Özellikle MS. 146 yılında Romalıların Korint'i işgali ile beraber yayılan Roma hakimiyeti sonrasında ise Mora MS. 395 yılından itibaren Bizans sınırlarına dahil olmuştur[5]. Bunun arkasından IV. yüzyılda Atilla Hunları, VI. yüzyıl'da ve sonrasında Türk-Moğol Avarlar liderliğindeki Slav kabileleri, VII. yüzyılda Ogurlar, IX. yüzyılda Macarlar, ardından Peçenekler, Kıpçaklar(Kumanlar) ve Uzlar yarımadaya egemen oldular[6]. Mora'nın hakimiyetine yönelik İslam ordularının ilk ciddi seferi ise 807 yılında gerçekleşmiştir[7]. Osmanlı'nın bölgeyi fethinden önce ise Mora'da Bizans despotları; Attika Yarımadası'nda ise Latin Dükaları hakimiyet kurmuş durumdaydı[8].

---

[4] Halil İnalcık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar,* Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s.29.

[5] İlker Alp, "Balkan Yarımadasındaki gelişmeler", *Askeri Tarih Bülteni, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE), Daire Başkanlığı Yayınları,* S. 44, Ankara 1998, s.2.

[6] İlker Alp, *Pomak Türkleri(Kumanlar-Kıpçaklar),* Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edirne 2012, s.3.(Kıpçak-Kumanların torunları Pomaklardır.)

[7] Ali Fuat Örenç, *Balkanlarda ilk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2011, s. 16. ; Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi,* Türk Tarih Kurumu Basımevi(TTK), Ankara 1984, s.1 vd.

[8] Halim Çavuşoğlu, *Balkanlar'da Pomak Türkleri,* Köksav Yayınları, Ankara 1993, s.59.

Balkan Yarımadası'nın ilk büyük imparatorluğu olan Doğu Roma(Bizans) İmparatorluğu'nun tarihi, Hristiyanlığın ve özellikle Ortodoks mezhebinin tarihiyle doğrudan ilişkilidir[9]. Helenist kültür ve Hristiyan dininin Roma devlet tarzı ile bir sentez haline gelmesi Bizans tarihini meydana getirmiştir[10]. Doğu Trakya'nın bir kısmı, Selanik bölgesi, bazı sahilleri hariç Balkanlara ilk dini olgular perspektifinden bakıldığında yarımadanın genelinde ilkel dinler mevcuttur. Klanlar şeklinde teşkilatlanmış insanları bazı çeşitli kutsal yaratıklara ya da bazı kutsal nesnelere bağlayan dinlerden söz etmek mümkündür. Yunan halkına bakıldığı zaman kurucusu belli olmayan, kutsal kitabı ya da rahibi bulunmayan herhangi bir doğması da olmayan bir dine mensupturlardı ve diğer dinleri reddeterlerdi[11].

Roma Devlet yapısında Hıristiyanlığın zaferi ve devlet merkezinin kesin olarak Hellenize olan İstanbul'a nakledilmiş şekli Bizans devresinin ve aynı zamanda Ortodoks Rumlaşmanın başlangıcını sembolize eder[12]. Balkan Yarımadasına tarihsel süreç içerisinde yapılan göçlerle beraber yarımadanın etnik ve dini parçalanmışlığı meydana gelmişti. Bu parçalanmışlık içerisinde en güçlü kalabilen yer merkez olması dolayısıyla Konstantinapolis(İstanbul) olmuştu. Çünkü, Konstantinapolis Patrikliği resmi Bizans öğretisinin bir göstergesiydi. Balkanlar üzerinde 9. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlaşma hareketi başladı. M.S. 855 yılında Kiril ve Metodiy kardeşler tarafından bu hareketin sembolü olan Kiril Alfebesi geliştirildi[13].

Ancak Balkanlar üzerinde yaşanan ihtiraslı mücadeleler ve kavimlerin göçler ile değişen yapıları Bizans'ı da etkilemişti. Özellikle 11. yüzyılda Peçenekler ve Kumanlar, Balkan Yarımadasında önemli fetihler yapmışlardır. Sofya civarındaki

---

[9] Hz. İsa'dan önce, Atik Yarımadası'nın Megara kentinden gelip bugünkü İstanbul yöresinde bir yerleşme merkezi kuranların lideri *Byzas* adından doğmuş olan "Bizans" ismi bu imparatorluk yaşadığı sürece kullanılmamıştır. Kullanılmış olan sözcükler "Romaios", "Romaiki", "Nearome", "Romania" idi. Bizans sözcüğünü ilk kez G. Volf 1562 yılında "*Historiae Byzantinae*" adlı yapıtında kullanmış ve daha sonra Fillip Lamp "*De Byzantinae Historiae Scriptoribus*" adlı yapıtıyla 1648'de bu ismi kabul ettirmiştir: Şaban H. Çalış, *a.g.e.,* s. 8-12.

[10] Herkül Millas, *1821 Yunan İhtilali Öncesinde Siyasal İdeolojiler,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s. 31.

[11] Fellicien Challeye, *Dinler Tarihi*, (Çev. Semih Tiryakioğlu), Varlık Yayınevi, İstanbul 1972, s. 12.

[12] George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıldan), TTK, Ankara 1995, s. 25.

[13] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi,* (Çev. Ayşegül Yaraman), Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s.19.

Şoplar ile Makedonya'daki Megleno-Ulah'ların ve Rodop bölgesindeki Pomakların köken itibariyle Peçeneklere dayandıkları düşünülmektedir. Balkanlar'da 1054 yılından itibaren Uzlar'a dair kayıtlara da rastlanılmaktadır. Uz'ların, 1065 yılında Bizans ve Bulgarların direncini kırarak Tuna nehri'ni geçtikleri ve Selanik üzerinden Mora'ya kadar gittikleri ancak varlıklarını koruyamadıkları bilinmektedir. Yine Türk boylarından Çaka Bey ise İzmir ve çevresinde bu yüzyılda bir donanma kurmuştu. Bu donanma Osmanlıların Ege denizinden Balkanlara geçerken yardım alacakları Umur Bey'den önceki Ege'deki Türk gücüydü. Balkanlar'da yer alan Türk boylarından birisi de Kuman(Kıpçak)lar'dı. Ayrıca Osmanlı Devleti'ni 1323 yılında Bulgar tahtına seçilen Kuman asıllı Şişman ailesi Bulgaristan'da karşılayacaktı[14]. Bunlardan başka Tatar boylarından olan Altınorda Devleti de Balkanlar'da yer alan ilk Türkler arasındadır. Balkanlar'da Türkler için İslamiyetin ilk yerleşmesi ve yayılması ise Anadolu'da giriştiği taht mücadelesini kaybeden Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus ve Sarı Saltuk'un da içinde bulunduğu birliğin Berke Han'ın himayesinde Dobruca bölgesine yerleşmesi ile gerçekleşmişti[15]. Bu olayların sarsıntısı üzerine ise Hristiyanlık dini üzerinde parçalanmışlıklar derinleşmişti[16].

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara yöneldiği dönemde (XIV. yüzyıl ortaları) Doğu Trakya, Selanik ve bazı sahilleri dışında Mora Yarımadası ile Güney Epir, Bizans yönetimi altındaydı. Doğu Trakya'nın güneyindeki Enez şehir limanı ile Taşoz Adası Cenevizliler'e; Eğriboz Adası ile Mora sahil şeridindeki şehirler ise Venedikliler'e tabii idi[17]. Bu tabiiyetler zamanla bazı nedenlere bağlı olarak zayıfladı. Bu süreç içerisinde Rum, Sırp, Bulgar olan Balkan halklarının birbirleriyle olan mücadeleleri ve Macaristan'ın Ortodoks olan halklar üzerinde Katolikliği kabul ettirebilmek için uygulamış olduğu baskı ve sindirme politikaları Osmanlı fetihlerini kolaylaştıran önemli etkenler olmuştu[18].

---

[14] İlker Alp, "Bulgar Türk Devleti", *Tarihte Türk Devletleri-I*, Ankara Üniversitesi(A.Ü.) Yayını, Ankara 1987, s. 255.
[15] İlker Alp, "Pomak Türkleri İle İlgili Bazı Gerçekler", *Askeri Tarih Bülteni*, ATASE, S.33, Ankara, Ağustos 1992, s. 4.
[16] Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, s. 19.
[17] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK, Ankara 1994, s. 161.
[18] Kamil Çolak, *XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Balkanlar'da İslamlaşma*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996, s. 6-8.

Balkan coğrafyası içerisinde önem arzeden yerlere bakacak olursak Balkanların önemli bir parçası olan Mora, antik dönemdeki adıyla Peloponnesos, Güney Yunanistan'ın büyük bir kısmını içine alan ve Ege Denizi'ne uzanan dağlık bir yarımadadır. Yarımada, *Hexamilia* denilen 6 mil genişliğinde Korint(Gördüs) geçidi ile Orta Yunanistan'a bağlanmaktadır. Büyük bir el şeklinde olan yarımadanın yüzölçümü 21.480 km^2'dir. Antik dönemde Peloponnesos diye adlandırılan yarımada Korint, Sparta, Mantineia, Megalopolis ve Olimpiyat oyunlarının anavatanı olan Olympia gibi şehirleri barındıran Eski Yunan medeniyetinin başkentidir. Peloponnesos antik ismi, 3000 yıl öncesine iner. Yunan mitolojisine göre, Tanrı Zeus'un torunu ve Tantalos'un oğlu Pelops'a dayanır. Bölgeye verilen Morea/Mora adı ise IX. yüzyıldan itibaren bilinmekte ve bunun Yunanca dut ağacından türediği düşünülmektedir. Yarımada genel olarak dağlıktır. Kuzeybatı'daki Antik Achaia ve Elis yöresi, güneydeki Messenia ve Lakonia, doğuda Argolis, orta bölgede bulunan Tripolis ve Megalapolis ovalık olup verimli topraklara sahiptir. Patras(Balyabadra), en önemli limandır. Osmanlı Devleti devrinde Mora'da XVII. yüzyılda Müslüman nüfusu ve özellikle camileri, medreseleri, hamamlarıyla görülen kültürün önde gelen şehirleri Tripolis(Tripoliçe), Patras(Balyabadra) ve Nauplion(Anabolu) ve diğer bazı şehirler İslam kültürünün önemli merkezleri haline gelmişti[19].

Mora, Venedikliler tarafından ele geçirildiği zaman Egine körfezinden İnebahtı(Lepanto) körfezine kadar uzanan güzergâha bir hisar inşa edilerek savunma hattı oluşturulmuştu. Körfezden çıkılınca bataklık ve sığ sahiller civarında Misolongi Kasabası bulunmaktaydı. Mora'nın doğu sahilinde derin bir körfez içinde Anabolu Kasabasına Venedikliler *Napolidi Roma* adını vermişlerdi. Buradan Tripoliçe'ye gidilirken Argos'dan geçilirdi. Osmanlı Devleti'nin Mora'ya tayin ettiği valiler deniz seviyesinden 610 metre yükseklikte bulunan Tripoliçe'de otururlardı. Bu nokta Osmanlı Devleti yönetimi açısından önemli bir yerdi. Bu duruma uygun olarak Yunan Krallığı kuruluncaya kadar önemli görevler görmüştür[20].

---

[19] Machıel Kıel-John Alexander, "Mora", *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi(DİA),* C. 30, İstanbul 2005, ss. 280-285.

[20] Mora Cezıresi Hakkında Coğrafi Malumat, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, TY, nr. 847, vr. 2a-8b.

Yine Balkanlar coğrafyası ile ilgili Ege Adaları'nın tarihi önemi çok büyüktür. Doğu Akdeniz'in beş havzasından birisi olan Ege Denizi, Akdeniz'in Batı Anadolu ve Balkan Yarımadasına sokulan bölümünde yer almaktadır[21]. Yunanistan'da Mora yarımadası'ndaki dağ sıralarının devamı olan Cerigo, Cerigotto, Girit, Kasos, Karpatos ve Rodos adalarının teşkil ettiği yayla Akdeniz'den ayrılır. Bu sularda çok ada bulunduğu için eskiden *Adalar Denizi* denilirdi. Ayrıca, Ege Medeniyeti bu adalar üzerinde kurulmuş bir medeniyettir. Bu medeniyetin kurucuları da Akdeniz ırkından insanlardı. Girit medeniyeti'nin bütün Ege bölgesine hakim olduğu iki bin yıllık devreye *Minos Çağı* denilmiştir ayrıca M.Ö. 1500 ve M.S. 1200 yılları arasında da Ege'de *Miken uygarlığı* varolmuştur. Yine Ege Adaları hakkında şunları söyleyebiliriz ki bu adalardan kuzeydeki adalara Taşoz, Semadirek ve Limni adası örnek gösterilir. Taşoz, Eski çağlarda, altın madeni, mermeri, şaraplarıyla ün salmıştır. Semadirek (Semotraki), verimli topraklara sahiptir. Limni, Volkanik kıyılarıyla dikkati çeker. Güneyinde Mondros limanı vardır. Ege'nin güneyindeki Kikladlar'da çoğunlukla dağlar bulunur. Kikladların en büyük kasabası Şira adasının Hermopolis liman kentidir. Ege'de Anadolu kıyılarında dizilmiş olan adalara Doğu Sporad Adaları denilir. Başlıcası olan Midilli, Müsellim kanalı ve Ayvalık Boğazı ile Anadolu'dan ayrılır. Midilli şehri, Ayvalık boğazına bakan kıyı üzerinde yer alır[22]. Ege isminin anlamı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber Antik Yunan mitolojisindeki Attika Kralı *Aigeus*'tan geldiği ileri sürülmektedir[23]. Coğrafyası itibariyle Ege Adaları Asya ile Avrupa arasında denizde bir köprü konumundadır. Tarihte Ege Adalarının ilk sahipleri M.Ö. 3000'lerde *Kayra*lılar'dır. Ardından adalara kavimler göçü ile beraber önce Aka'lar sonra da Dor'lar gelmişlerdir. İşte bunlar Yunanlıların atalarıdır[24].

Yunanlılar ilk olarak M.Ö. 6. yüzyılda denizlerde *"Peloponnes Birliği"* adıyla bir siyasi oluşum kurmuşlardır. Ancak bu oluşumdan sonra Ege üzerinde istilalar devam etmiştir. Pers istilasına uğrayan Ege Adaları bu istiladan sonra Makedonların nüfuzuna geçmiştir. Bu dönemde Büyük İskender ile beraber Ege

[21] "Akdeniz", *Temel Britannica Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1992, s. 62.
[22] Şevket Rado, *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1983, s. 1120-1122.
[23] Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitapevi, İstanbul 1972, s. 21.
[24] Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s. 42-59.

Adalarında tam anlamıyla Makedon-Yunan nüfuzu yaşanmıştır[25]. Ancak M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu, Adaları nüfuzu altına almayı başarmıştı. Bu dönemde Rodos, Roma'ya bağlı Adalar Eyaleti'nin merkezi idi. Ancak bu adalar M.S. 645 yılında Abbasi Hükümdarı Harun Reşid'in himayesine girmişti[26]. Ege Adaları üzerinde Türklerin ilk egemenlik tarihçesi ise Çaka Bey ile beraber olmuştur. Çaka Bey, 1086 yılında Midilli ve Sisam'ı, 1087 yılında ise Sakız ve Rodos'u fethetmişti[27]. 1204 yılında Batı'nın Doğu'ya düzenlediği Hıristiyanlık seferi sonucu adaların yönetimi Venediklilerin eline geçmiştir. Ancak bu yönetim uzun sürmemiş ve 1261 yılında Bizanslıların başkentlerine dönebilmelerine yardımcı olan Cenevizliler ile Bizans imparatoru VII. Mihail Paleologos arasında yapılan *Nymphaion(KemalPaşa) Antlaşma'sı* ile Ege Adalarında egemenlik hakkı Cenevizlilerin eline geçmişti[28]. Bundan sonra 13. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans adına Ege Adaları üzerinde tam anlamıyla bir egemenlik kaybı yaşanmaya başlanacaktı[29].

Anadolu'ya Selçuklu'dan gelen Türk beyleri 1290 yılından itibaren Ege Adaları'nda faaliyete girişmişlerdi. Bu dönemde Ege adalarına taarruz eden dört Türk beyliğinden söz edilir. Bunlar: Karesioğulları, Saruhanoğulları, Aydınoğulları ve Menteşeoğulları'dır. Bu dönemde en önemli fetih hareketlerini Aydınoğlu Umur Bey yapmıştır. Umur Bey, İzmir Beyi olmuş ardından da Sakız, Bozcaada, Semadirek, Midilli ve Mora yarımadasına kadar ilerleyebilmişti[30].

---

[25] *Hellenizm* sözcüğü ilk kez Büyük İskender'in Asya seferleri ile tarihe geçmiştir. Bu dönemde site devleti geleneklerinin dışına çıkılarak Yunan ve Makedonların Akdeniz ile Asya kültürleri arasında yeni bir kültür oluşturulmuş ve ortaya çıkan medeniyete Hellen medeniyeti adı verilmiştir. Büyük İskender'in yaptığı fetihler sonucunda Attik lehçesi de Orta Doğu'nun en çok konuşulan dilleri arasında yerini almıştır. Günümüzün dil bilimcilerine göre Çağdaş Yunanca'nın temeli Hellenistik ortak dilidir. Bu kültürün devamı ile Hıristiyanlık Doğu Roma'da Ortodoksluk olarak yerini almıştır. Ancak Hıristiyanlığın doğması ile birlikte Eski Yunan'a olan tepkiler artarak Hellenizm, Putperestlik ile eş değer görülmüştür: Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar, Dil, Din ve Kimlikleri,* İletişim Yayınları, İstanbul 2003, S.20.

[26] Cemalettin Yavuz, *Menteşe Adaları(On İki Ada'nın) Tarihi*, Deniz Hap Okulu Basımevi, İstanbul 2003, s. 12.

[27] Türkmen Parlak, *Ege Denizi'nde İlk Türk Derya Beyleri,* Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İzmir 1979, s. 20-22.

[28] Şerafeddin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, C. I, Metis Yayınları, Ankara 1990, s. 35-40.

[29] Bernard Randolp, *Ege Takımadaları, Arşipelago*, Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998, s. 51.

[30] Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul 1946, s.32.

Ege Denizi'ne üzerinde barındırdığı adaların çokluğundan dolayı *Archipel(Takım Adalar)* veya *Adalar Denizi* de denilmiştir. Osmanlı Devlet teşkilatı içerisinde ise bu adalara *Cezayir-i Bahr-i Sefid(Akdeniz Adaları)* denilmişti[31]. Bununla beraber Rodos'un merkez olduğu adalar grubu *Güney Sporadlar* diye anılmıştır. İtalyanlar, 1912 yılında bu adaları işgal ettiklerinde Grekçe *Dodecanissas(Oniki Ada)* deyimini kullandılar ve Osmanlı bürokratları bu ismi Arapçalaştırarak *Cezair-i İsna-aşer* deyimini kullandılar[32]. Adalar tarihçesi olarak Osmanlıların Ege Adaları ile ilk ilgilenmeye başladıkları tarihlerde bütün Ege Adaları üzerinde üç ayrı devletin hakimiyeti vardı. Çanakkale Boğazı yakınlarında bulunan adalar Cenevizlilerin; Yunanistan'a yakın olan adalar Venediklilerin; Rodos ve Oniki Ada ise diğer birkaç ada ile birlikte Rodos Şövelyeleri'nin egemenliği altındaydı[33]. Osmanlılar, Karesioğulları ve Aydınoğlu Umur Bey'in yardımları ile Balkanlara geçmişler ardından da Ege Adalarına sahip olmuşlardır. Bu Ege Adalarının Rum isyanı ve Yunanistan'ın ulus-devlet olma sürecinde önemli rolleri olmuştur[34].

Mora Yarımadasının ve Yunanistan'ın kuzeyindeki adalara *Trakya Adaları*; doğusunda bulunan adalara *Kiklatlar*; Batı Anadolu önünde ve Orta Yunanistan önünde bulunanlara *Kuzey Sporadlar*; Ege denizinin orta bölümünde Anadolu kıyılarına yakın olanlara *Doğu Sporadlar*; Batı Anadolu'nun güney ucunda yer alanlara da Güney Sporadlar(Oniki Ada) denilmektedir[35].

---

[31] Sabri Can Sannav, *Yakındönem Tarihimizde Limni Adası,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s. 4.

[32] Şerafeddin Turan, "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar", *Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri(ÜATS), ATASE*, Ankara 1986, s. 35.

[33] Tarık Sarıoğlu, *Oniki Ada'nın Siyasi Tarihi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2007, s. 59.

[34] Sabri Can Sannav, *Yakındönem Tarihimizde Sakız Adası(1821-1923*), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 1995, s. 25.

[35] Ege Adalarının tasnifi (Bazı önemli adalar verilmiştir: Sabri Can Sannav, Yakındönem tarihimizde Limni..., s.1-6.)

Trakya Adaları(Boğazönü Adaları): Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada, Limni.
Kiklat Adaları: Paros, Andros, Sifnos, Tinos, Anaafi, Mikanos, Siros, Maksos, Santarin,.
Doğu Sporad Adaları(Saruhan Adaları): Midilli, Sakız, Sisam, İpsara, Antiipsara, Hurşit.
Kuzey Sporad Adaları: Eğriboz, Skiros, Alonisos, Skopolos, Pelagos, Skiatos,
Güney Sporad(Menteşe) Adaları :Rodos, Kerpe, Herkit, Kaşot, Kalimnos, Sömbeki.

2. KONU İLE İLGİLİ KAYNAKÇA ÜZERİNE BİLGİLER

Osmanlı Devleti için Balkan coğrafyası farklı bir konuma ve öneme sahiptir. Balkan coğrafyasına geçiş ve kalıcı olma anlamında günümüzü de ilgilendiren tarih için Osmanlı dönemi en temel aşamadır. Bu önem Osmanlı kaynaklarında da yerini almıştır. Bizim incelediğimiz konu aslen Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar hükmettiği bu Balkan coğrafyasında bir Yunanistan krallığı kurulması aşamasıdır. Bu krallık bir isyan ile doğmuş ve Avrupalı Devletlerin diplomasi anlayışları ile büyümüştür. Bu krallığın nasıl kurulduğu ise bizim inceleme konumuzdur.

Osmanlı Devleti adına bu döneme ait kullanılması gereken en önemli kaynak eserleri elbette Arşiv belgeleridir. Bu nedenle tezimizin büyük bir kısmında kullandığımız bu kaynaklar hakkında bilgi vermek gereklidir. Tezimizde birincil kaynak olarak kullandığımız Osmanlı Arşivlerinin başlıcası *Hatt-ı Hümayun(HAT)* Tasnifleridir. Hat kelimesi Arapça olup yazı anlamına gelmektedir. Hatt-ı Hümayun bir terim anlamı olarak, Padişahın kendi el yazısıyla yazılmış olan emirlerini belirtir. Bu yazılar direkt Padişah tarafından yazılabileceği gibi padişahın emirlerini kaleme alan katipleri tarafından da yazılabilirdi. Ancak geçerliliği olması için Padişah mührünün bu belgelerde bulunması mecburidir. Hatt-ı Hümayunlar, I. Mahmud devrinden II. Mahmud devrinin sonlarına kadar tutulmuş bir kaynaktır. Günümüzde Hatt-ı Hümayunların Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde 30 adet katologu bulunmaktadır.

Osmanlı Arşivlerinde yararlandığım diğer bir kaynak *Divan-ı Hümayun Sicilleri*dir. Divan-ı Hümayun, Osmanlı Devleti'nde önemli devlet işlerinin görüşüldüğü ve önemli davaların görüldüğü bir merkez teşkilatı kurumudur. Bu kurumda alınan kararlar ayrıca defterlere kaydedilirdi. Arşivlerde yer alan bu belgeler 1412 ile 1920 yılları arasını kapsamaktadır.

Osmanlı Arşivlerinde yine yararlandığım bir diğer kaynak Cevdet Tasnifi'dir. Bu arşiv belgelerini sınıflandıran Muallim Cevdet'in ismi ile anılır. Muallim Cevdet,

1883 Bolu doğumlu'dur. Muallim Cevdet, 1932-37 yılları arasında başkanlığını üstlendiği bir komisyon ile tasnif işlemlerini yürütmüştür. Türk arşivciliğinin temellerini attığı varsayılır. Günümüzde Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Cevdet'in tasnifl ediği 17 konu alanı mevcuttur. Hazırlamış olduğum tezde bu konu alanlarından Askeriye, Adliye, Bahriye, Dahiliye ve Hariciye olmak üzere beş alanda bu kaynaklara başvurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde arşiv belgeleri günümüzde kullanılması gereken esas kaynak olmakla beraber dönemin tarihini anlatan eserlere de başvurmak gerekir. Osmanlı tarih yazıcılığının bu kaynak yönüyle ilk ele alındığı eserler Anonim Tevarih-i Al-i Osmanlar'dır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemleri ile ilgili en teferruatlı bilgileri veren kaynaklar bu eserlerdir. Tam olarak konumuzla ilgili olmadıkları için bu kaynaklardan fazla yararlanılmamıştır.

Osmanlı tarihi kaynakları arasında konumuzla direkt olarak ilgili tarihçi kaynakları ise Vekayinamelerdir. Ayrıca konumuzla yakın tarihlerde yazılmış 7 tane Vekayiname de tarafımızdan incelenmiştir. Bu vekayinameler arasında tarih sırası olarak şunlar bulunmaktadır:

- Enveri Sadullah tarafından yazılan ve 1768-1774, 1774-1783 ve 1787-92 yılları arası olaylarının kaleme alındığı *Enveri Tarihi,*
- Ahmed Vasıf Efendi tarafından yazılan ve 1753 ve 1804 yılları arası olayların anlatıldığı *Vasıf Tarihi*,
- Mütercim Ahmed Asım tarafından yazılan ve 1803-1808 yılları arası olayların anlatıldığı *Asım Tarihi*,
- Şanizade Mehmed Ataullah tarafından yazılan ve 1808-1821 yılları arası olayların anlatıldığı *Şanizade Tarihi*,
- Sahaflar Şeyhizade Mehmed Esad Efendi tarafından yazılan ve 1821-26 yılları arası olayların anlatıldığı *Esad Tarihi*,
- Ahmed Cevdet Paşa tarafından yazılan ve 1774-1826 yılları arası olayların anlatıldığı *Cevdet Tarihi*
- Ahmed Lütfi Efendi tarafından yazılan ve 1825-1868 yılları arası olayların anlatıldığı *Lütfi Tarihi,*

Osmanlı Devleti dönemi tarihçilerinin haricinde günümüzde de bizim ilgilendiğimiz konuda yazılmış kaynak eserlerden de tezimizde yararlandık ve özellikle bu eserlerin çeşitliliği üzerinde durmayı tercih ettik. Çeşitlilik olarak kastettiğimiz ise yazdığımız konular üzerine bizzat kaleme alınmış olan eserlerdir. Yani, eserde uzun uzun bir 200-300 yıllık siyasi tarih anlatan bir eserden daha ziyade olarak konular üzerine yazılmış spesifik eserlere yönelmeyi daha uygun bulduk.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUM İSYANI ÖNCESİNDE OSMANLI HAKİMİYETİNDEKİ RUMLARA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. KONU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.1. Rum Kavramı

Osmanlı döneminde Rum sözcüğü Ortodoks olan bütün tebaayı ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Yüzyıllar boyu "Romalı" anlamında kullanılan "Rum" kelimesi gerek Türkçe'de gerekse diğer dillerde Bizans'ı, özellikle Anadolu'yu ifade etmek için kullanılmıştı. Anadolu, Türkler tarafından yurt edinildikten sonra bile "Rum" deyimi kullanılmış, bununla doğrudan doğruya Anadolu ve Anadolu'nun Türkler'den önceki halkı amaçlanmıştı. Rum deyimi hiçbir zaman özel anlamda Yunanistan'ı ve Yunanlıları ifade etmek için kullanılmadı. Rum kültürü ile Grek kültürünün aynı olduğunu ileri sürmek en azından Hitit, Lidya, Frigya, Asur, Urartu ve Mitanni kültürlerini ve toplumlarını inkar etmek demektir. Bu durum ortada iken Anadolu Rumları ile Yunanistan'daki Yunanlıları aynı ulus olarak kabul etmek ve aralarında tarihen açıklanması güç bir akrabalık kurmak tarihi gerçeklere uymayacaktır. Yunanlılık ve Rumluk aynı şey değildir. Yunanlılık, Kuzey Yunanistan'a ve Mora çevresine münhasırdır. Buna karşın Rumluk daha geniş bir toplum ve ülkeler anlayışını ifade eder. Batı Anadolu, Adalar(Kıbrıs dahil) ve Rumeli Yarımadası gibi daha geniş bir alan Rumluk ile ilgilidir[36]. Osmanlı belge ve kaynaklarında ise günümüzde Yunan olarak adlandırılan halk Ortodoks tebaa ile eş

[36] Muzaffer Erendil, "Yunanlılar'ın Kökeni ve Yunan Milletiyle(Greklerle) İlgili Kavram ve Deyimler", Türk-Yunan İlişkileri, *ÜATS, ATASE,* Ankara 1986, s. 109.

olarak görüldüğü için "Rum" olarak isimlendirilir. Bu isimlendirme etnik bir kökeni değil dini bir aidiyeti simgeler.

Osmanlı kaynaklarında geçen Rum kelimesinin kullanılma nedenini ise iki etkene bağlayabiliriz. Birincisi, Doğu Roma İmparatorluğu'nun 7. Yüzyılda resmi dilinin Yunanca'ya dönmesi ile yapılan dil devriminden sonra Doğu Roma İmparatorluğu kendisini Vasilia ton Romeon(Roma İmparatorluğu) olarak isimlendirmiştir. İkincisi de Kuran-ı Kerim'de Rum suresinin bulunması ve bundan dolayı Rum kelimesinin Müslümanlar arasında bilinen bir kelime ayrımı yapılmasından kaynaklıdır[37].

Türkler arasında Rum kelimesinin geçtiği ilk kaynak ise Göktürk Yazıtları'dır. Bu yazıtlarda geçen *Apurum* kelimesi etimolojik olarak Yunanca'dan gelmiş olup Apu sözcüğü "–den/dan" ekini belirtir ve kelime "Rum(Bizans)'dan" anlamına gelir. Yazıtlarda bu kelime ile Türklere Bizans'tan gönderilmiş olan elçiler kastedilir[38]. Türkler, Müslümanlığı kabul ettikten sonra da hem bu kavramı hem de Müslümanlar arasında zaten bilinen Rum kelimesini genel Ortodoks ahali için kullanmayı tercih etmişlerdi. Türk devletleri olan Selçuklu Devleti döneminde bu Ortodoks halkın genel olarak yaşadığı ve Doğu Roma'dan fethedilmiş Anadolu toprakları için "Bilad-ı Rum(Rum Memleketi)", Osmanlı Döneminde ise genel olarak Balkan Yarımadası için "Rumeli" sözcüğü kullanılmıştır. Hatta bundan kaynaklı olarak II. Mehmed'de İstanbul'u fethettikten sonra "Kayser-i Rum" ünvanını kullanmıştı[39].

Anadolu Selçukluları hakkında Doğu Roma açısından da bakacak olursak ilk bilgilerin yer aldığı Doğu Roma kaynağı Georgios Cedrenus'un "Synopsis Historiarum" adlı eseridir. Bu eser dünyanın yaratılışından 1057 yılına kadar geçen

[37] Rum suresi, Mekke'de inmiş olup 60 ayettir. Sure adını ikinci ayette geçen Rum kelimesinden alır. Arap dilinde (o) harfi yoktur. Bu nedenle surenin ismi Al Rum olarak yazılmıştır. Yani Roma İmparatorluğu kastedilmiştir: Selahattin Salışık, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*, İstanbul 1968, s. 79.

[38] Bahaeddin Ögel, "Göktürk Yazıtlarının "Apurum"ları ve "Fu-lin" Problemi" *Belleten*, TTK, LXL33, Ankara 1945, s. 63-87.

[39] Al Rum suresinin beşinci ayetinde bu fethe işaret edilir: Selahattin Salışık, *a.g.e.*, s. 80.

tarihi olayları nakleder. Yine Doğu Romalı hukukçu ve tarihçi olan Mikhael Attaleiates'in kaleme aldığı ve 1025 ile 1081 yıllarının anlatıldığı "Historia" adlı eser Türk tarihi açısında günümüze ulaşan en önemli Doğu Roma kaynaklarından birisidir[40]. Yine 12. Yüzyılın en önemli Doğu Romalı tarihçisi Niketas Khoniates tarafından kaleme alınan tarihte Doğu Romalıların kendilerine ve Türklere nasıl baktıkları ve nasıl bir ötekilik algısı oluşturmaya çalıştıkları üzerinde çalışmalar yapılmıştır[41]. Ayrıca Arap kaynaklarında da Selçuklu ile Doğu Roma ilişkileri anlatılmıştır. Bu kaynaklardan en önemlisi şüphesiz İbnü'l Esir'in yazmış olduğu "El-Kamil fi't-Tarih" adlı eserdir[42]. Yine Selçuklu-Doğu Roma ilişkilerini anlatan Farsça kaynaklarda mevcuttur. Bunlardan birisi Aksaraylı Kerimüddin tarafından yazılmış olan "Müsaremetü'l-Ahbar ve Müsareyetü'l-Ahyar" adlı eserdir[43]. İşte günümüzde Yunanlıların sadece kendi üzerinde sahiplendikleri Rum kelimesinin etimolojik ve tarihsel kökeni o dönemin kaynaklarında da bu şekildedir. Bu yüzden Osmanlılar da Rum kelimesini tüm Ortodoks tebayı anlatır şekilde kullanmışlardır. Bunun için bu kelimenin kullanımı da tarihi gerçekler ışığında doğrudan Yunanları hedef göstermez.

1.1.2. Grek Kavramı

Günümüze kadar yapılan tanımlamalar içerisinde Batılı tarihçi ve yazarlar, Osmanlı egemenliğindeki Balkanlar'da, Mora Yarımadası ile Ege Adaları ve Anadolu'da yaşayan azınlıkların içinde nüfus olarak en kalabalık topluluğu oluşturanları "Grek" olarak isimlendirirler. Bu isimlendirmenin dayanağı ise M.Ö. 197 yılında bugünkü Yunanistan sınırlarında yaşayan halkın bağlı bulunduğu Doğu Roma İmparatorluğu'nda bu bölge halkına "Latinlerin hizmetkarı" anlamında kullanılan Grek kelimesi olabileceği varsayılmaktadır. Ancak kelimenin siyasi bir

[40] Yusuf Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri(1116-1308)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi İzmir 2007, s. 12-13.
[41] Tuğçe Müge Sakarya, *Niketas Khoniates'in Eseri Historia'daki(1118-1216) Türk İmajı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.
[42] Ayrıntılı bilgi için: İbnü'l Esir, *El-Kamil fi't Tarih*, (Çev: Abdülkerim Özaydın), İstanbul 1987.
[43] Ayrıntılı bilgi için: Aksaraylı Kerimüddin Mahmud, *Müsameretü'l-Ahbar ve Müsareyetü'l-Ahyar*, (Çev: Osman Turan), TTK, Ankara 1943.

terim olarak kullanılması M.S. 800 yılında Kutsal Roma İmparatoru Şarlman'ın Papa'nın elinden taç giymesine Doğu Roma İmparatorluğu'nun itirazı sonucu olmuştu. Doğu Romalılar bu ismin Papa tarafından bir Batılı devlet adamına verilemeyeceğini iddia etmişlerdi. Buna karşılık olarak Şarlman ise Doğu Roma'da Kraliçe İrini hakimiyeti olmasından dolayı bu kelimeyi bir kadının kullanamayacağını eğer bir terim kullanmak istiyorsa "Rex Graecorum(Greklerin Kralı)" kelimesini kullanmasını önermiştir. Şüphesiz olarak Şarlman'ın bundan amacı, Doğu Roma'nın 7. Yüzyılda Yunancayı resmi dil olarak kabul etmesinden dolayı bu imparatorluğu aşağılamak istemesidir. Ancak bu kavram günümüzde Batılılar tarafından kullanılmakta olup bugünkü Yunanistan için "Greece", Yunanlar için de "Grek" kelimesi kullanılmaktadır[44].

Grek kelimesi için bir tartışma konusu vardır. Grek kavramı'nı kullananlar arasında bu tezin sert bir savunucusu olan Douglas Dakin'e göre, Slav işgalinin zirveye eriştiği yıllarda bile eski düzen bütünüyle yok edilmemişti. Yine Helen dostları, modern Greklerin eski Helenlerin torunları olduklarını ve tinsel açıdan eski Helenlerin "zeka ve kahramanlık özelliklerine sahip olduklarını" iddia ederler. Yine Richard Cloog'da, Osmanlı Türkler'i Ortodokslara "Millet-i Rum" yani "Yunan milleti" adını vermişti diyerek, Rum ve Yunan sözcüklerinin eş anlamlı olduğunu vurgulamak istemiştir[45]. Bu tanımlamadan yola çıkılarak Batılı tarihçilere göre, Osmanlı egemenliğindeki Doğu Roma halklarına eski Yunan halkı gözüyle bakılmaktadır sonucuna varabiliriz. Ancak Yunanlılar, "Grek" sözünü genelde sevmezler ve kullanmak istemezler. Dayanağı ise eski Latin sözcüklerinde "Grek" kelimesinin mecazi olarak "hilekar ve dolandırıcı" anlamını vermesidir[46].

Yine Grek sözcüğünün kabulü günümüzde Hellenizm'in tekliğinin kabulü demek olurdu. Ancak "Hellas" kelimesinin sadece Yunanlıları belirttiği de tarihsel olarak kabul edilemez. Bu konuda Joseph Campell'ın yazılarını hatırlamak gerekir.

---

[44] Ayşe Kayapınar, "Bizans Tarihine Genel Bir Bakış", *Bizans Tarihi*, (Ed. Levent Kayapınar), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2011, s. 5.
[45] Richard Cloog, *Modern Yunanistan Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 23.
[46] La Gorçe, *Çağlar Boyu Yunanlılar*, (Haz. Doğu Araştırma Mezkezi, Ankara), Belge Yayınları, İstanbul 1986, s. 396.

Campell'a göre, Romalılar döneminde değişik ülkelerin Tanrıları eşit olarak kabul edilerek tanımlandı ve tapınıldı: Isıs ve Demeter, Horus ve Apollon, Thot ve Hermes, Amun ve Zeus. Yunanlılar, Baktria'da ve Hindistan'da Krişna'yı Herkül'le, Şiva'yı Dionysos'la özdeşleştirdiler. Daha sonra Batı'da Romalılar yalnız Yunanlıların Tanrılarını değil, Keltik ve Germen tanrılarını da kendi Tanrıları ile eşdeğer tuttular diyerek gerçekleri yazmıştır. Tüm bu anlattıklarımız bizim konumuza ışık tutması açısından çok önemlidir[47].

Diğer taraftan, Batılı tarih yazarlardan bazıları da Grek kavramına karşı çıkmaktadırlar. Bunlardan birisi olan Alman Profesorü J. P. Fallmerayer, "Mora Yarımadası'nın Orta Zamanlardaki Tarihi" adlı yapıtında, kadim Grekler, Slavlar tarafından ülkelerinden kovulmuş veya birbirleriyle karışmışlardı bundan dolayı modern Grekler çoğunlukla Slav soyuna mensupturlar, demektedir. Fellmerayer, bugünkü Yunanlılar için Slav-İskit, Arnavut-İlliryalı kolların melezleridir görüşünü sahiplenir[48].

Bu durum Mora için olduğu gibi Ege Adaları için de geçerli bir durumdur. Buna dayanak olarak ise ünlü Yunan romancısı Nikos Kazancakis'in "*El Greko'ya Mektuplar"* adlı yapıtında kendi yaşamını anlatırken Doğu Roma'nın Girit'i zabteden Müslümanlar'dan geri alırken soykırım yaptığı ve sağ bıraktığı birkaç Arap köyü halkını bir araya toplayarak bunlara "Varvarus" adını verdiğini babasının da bu köylülerden olduğunu ve babasının Arap ırkından geldiğini söylemektedir[49].

Şu durum kabul edilmelidir ki bugünkü Avrupa kültürü, bu Doğu'daki kültür üzerine inşa edilmiştir. Bu süreçte de Avrupa Hristiyan dünyası kendisi Hristiyan bir tek ülke olarak bu Helen karşımı kültür üzerine inşa edilmiş olan Yunanları görmüşlerdir. Bu nedenledir ki Avrupa'da bir Grek devamlılığı konusu oluşturulmuş ve bu konu özelde Osmanlı Devleti'ne genelde de tüm Müslüman alemine karşı

---

[47] Ayrıntılı bilgi: Joseph Campell, *Batı Mitolojosi(Tanrı'nın Maskeleri),* (Çev: Kudret Emiroğlu), İmge Kitapevi, Ankara 2003.
[48] Fallmerayer bulgularını 1830 ve 1836 yıllarında yayımlamıştır. Bunun haricinde: Jacob Phillip Fellmerayer, *Doğu'dan Fragmanlar*, (Çev. Hüseyin Salihoğlu), İmge Kitapevi, Ankara 2000, s. 16.
[49] Nurettin Türsan, *Yunan Sorunu,* Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.15.

kullanılmak istenilmiştir. Avrupalılar bu Grek propagandasında başarılı da olmuşlar ve böylece günümüz Yunanistan'ı temelsiz ve tarihsiz iddialar üzerine kurulmuştur. Bu konu üzerinde yazılan propaganda eserlerden birisi de Edouard Driault'un 1898 yılında yazdığı "La Question d'Orient" adlı eseridir. Bu eserde Driault, "Büyük Hellenizm" fikrini savunmaktadır[50].

1.1.3. Hellas Kavramı

Yunanistan Devleti mensupları günümüzde kendilerini büyük Helen uygarlığının devamı olarak kabul ederek kendilerini "Hellinas-Hellinidha" olarak adlandırmışlar ve yaşadıklara yerlere "Ellas" demişlerdir[51]. Bu iddialarını ise hem Eski Yunanistan'a hem de Doğu Roma İmparatorluğu'na dayandırırlar. Aslında Doğu Roma İmparatorluğu döneminde 7. yüzyılda Selanik ile Atina arasında kurulan ordugah bölgesine "Hellas teması" denilmişti. Ancak asıl olarak Hellas kavramının bir siyasi terim olarak ortaya çıkışı ise 1204 yılında Batı Romalı Haçlıların Doğu Roma'nın başkenti İstanbul'u işgal ederek buradaki Hıristiyan Ortodokslara türlü türlü işkenceler yapmasının sonucudur. Bu katliamlar karşısında kimlik bunalımı yaşamış olan Doğu Romalılar kendilerini artık bir Roma kavramı altında görmek istememişler ve kendilerine siyasi anlamda "Hellinas-Hellinidha" demişlerdi[52].

Günümüz Yunanistan Devleti bu siyasi terimi kullanarak kendi ismini "Hellas" olarak isimlendirmiştir. Ancak günümüz Yunanlarının takındığı bu tavır tarihi bir yanılgıdır. Çünkü Doğu Roma bir Yunan İmparatorluğu olarak kabul edilse bile gerçekte bir Ortodoks devletin egemenliği altında yaşayan çeşitli ulusların oluşturduğu bir yığındı[53]. Ayrıca bir de "Hellenizm" terimi vardır ki bunu ortaya atan kişi Droysen'dir. Bu Hellas kültürünü belirtmek için kullanılmış bir kavramdır.

---

[50] Nurettin Türsan, *aynı eser,* s. 55.
[51] Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı(1821-1922),* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s.1.
[52] Ayşe Kayapınar, *a.g.e.*, s. 5.
[53] Konstantin Çukolas, *Yunanistan Dosyası- The Greek Tragedy*, Ant Yayınları, İstanbul 1970, s. 14.

Droysen'e göre Hellenizm, Büyük İskender'in İ.Ö. 334 yılında başlayan ve 323 yılında tamamlanan Ön Asya, Mısır, İran, Hindistan seferleri sonunda Orta Doğu'da yayılan ve Doğu kültürü ile karışmış olan melez bir kültür'dür. Ayrıca Romalıların, Mısır ve Ön Asya'yı ele geçirmeleri ile(İ.Ö. 30) bunun sona erdiğini belirtmiştir[54].

Birçok Batılı tarihçi Hellenizm'in saf bir Grek kültürü olmadığını, kendisinden önceki Mısır, Babil, Asur, Finike kültürleriyle karıştığını kendisinden sonraki Arap-İslam kültürünün tesirinde kaldığını kabul eder. Buna dayanak olarak ise Eski Yunan alfabesinin Finike yazısı olması örnek gösterilebilir. Ayrıca Haçlı ordularının İslam ülkelerine akın ettiğinde bu Hellen kitaplarına bu topraklarda ulaşarak yeni bir oluşuma girişmişlerdir.

Avrupa kamuoyu bu Hellenizm hayranlığı ile tarihi bir yanılgı içerisine düşerek Osmanlı Devleti'ndeki Rumları ve Yunanlıları bu Hellenizm kültürünü oluşturanların bir parçası olarak görmüştü. İşte bundan dolayıdır ki tarihi bir yanılgı ile bunların devamı olarak 1800'lü yıllarda Yunanistan'ın kuruluşuna öncülük etmiş ayrıca İngiltere, Fransa ve Rusya vatandaşları 1821 isyanına katılmış ve bir yanılgı uğruna canlarını ortaya koyarak Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmışlardır. Bu Rum işbirlikçileri, emperyalist ve sömürgeci görüşleri kendi vatandaşlarının canlarını bile sözde Hellen davası uğruna feda etmişler ancak gerçek amaçları ise Osmanlı'ya ait olan Ege Adaları ve Boğazların önemi ve Orta Doğu'nun zenginliği olmuştur.

Konu üzerinde çalışan tarihçilere göre, hem günümüz Yunanlarını Hellas olarak hem de Doğu Roma halkının tümünü Grek olarak nitelemek Doğu Roma imparatorluğu içerisinde yaşayan diğer halkların varlığını inkar etmek olacaktır. Aslında Helen yazılı kaynaklarında da Anadolu'da yaşayan İonalılar olarak anılan, fakat doğu geleneğinden dolayı Yunan olarak adlandırılan halkların yerli halklarla kaynaştıkları açıklanmaktadır[55]. Ayrıca Bu konuda George Ostrogorsky şunları

[54] Nurettin Türsan, *a.g.e.*, Ankara 1987, s. 54. Hellenizm hakkında ayrıntılı bilgi için: Droysen, *Büyük İskender Tarihi,* (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), Dharma Yayınları, İstanbul 2007.
[55] Ekrem Akurgal, "Eski Anadolu'da Yunanlılar", *Türk-Yunan İlişkileri, ÜATS, ATASE,* Ankara 1986, s. 57.

söylemektedir: "Roma devlet tarzı, Grek kültürü ve Hristiyan inancı, Bizans gelişmesinin ana kaynaklarıdır. Bu unsurlardan biri çıkarılsa Bizans'ın varlığı düşünülemez. Etnik bakımdan mütecanis olmayan İmparatorluk Roma devlet düşüncesi sayesinde bir arada tutulmuş ve çevresine karşı tutumu Roma'nın evrensellik düşüncesine uygun olarak saptanmıştır[56]."

Yine Yunanlılar arasında da Hellas ismini kabul etmeyen kişiler mevcuttur. Melesa Megalomattis'e göre, Doğu Roma İmparatorluğu'nda Yunanca konuşan bir kişi, diğer bir kişiye "Helen" diye seslenmezdi, bu ciddi bir hata olurdu. Çünkü Orta Çağ'da Yunanlıların etnik ve ulusal adını tarif eden "Helen" kelimesi, "Puta Tapar" ile eş anlamlıydı[57].

1.1.4. Yunan Kavramı

Yunanistan Devleti kendisini Hellas olarak tanımlamaktadır ancak tarihi gerçekler bu devletin Hellas ismini kullanmasına karşı çıkmaktadır. Bu tarihi gerçekler ışığında da genellikle Doğu ülkelerinde bu devlet "Yunan" siyasi terimi ile bilinir. Yunan teriminin dayanağı ise Pers kaynakları'dır. Buna göre, Yunanlılar; Dorlar, Aioller ve İonlar olarak üç büyük kabileden oluşurlar. Anadolu'daki ilk İon boyları ve Dor ile Aioller olarak adlandırılan diğer koloniler, M.Ö. 1050-1000 tarihleri arasında görüldüler. Bu gelenler içinde İon boyları kısa bir zamanda Doğu Akdeniz bölgesinde seslerini duyurdular. Pers kaynaklarında bu Yunanlara, İon ismi verilmiş ve Farsça'da canlıları belirtmek için kullanılan "-an" eki de bu sözcüğe eklenerek İonian sözcüğü kullanılmıştır. Bu yüzdendir ki, Mısırlılar, Mezopotamyalılar ve sonraları İranlılar, bütün Hellenleri, "İonalılar" diye adlandırdılar. Nitekim Türkler de, bu eski doğu geleneği nedeniyle Hellenler'e "Yunanlılar(İonlar)", Hellas'a da "Yunanistan" demişlerdi[58]. Hatta Perslerin

[56] George Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 25.
[57] Meral Bayrak, *1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 1999, s. 4.
[58] Ekrem Akurgal, *a.g.m.*, s. 55-58.

Ege'deki düşmanlarına verdikleri "Yuana" seslenişinin sonradan Türkler tarafından yanlış olarak benimsendiği ve "Yunan" olarak kullanılagelmiş olduğu düşünülmektedir[59].

Tarih boyunca Yunanlılar ve onların yurtları olan Yunanistan, bugünkü sınırları içinde bağımsız, egemen ve tek başına bir ulus ve devlet olmamıştı. Bu noktada Yunanlı dediğimiz halkın kavimler göçü sırasında yöreye gelen halkların karışımından meydana geldiği günümüzde yapılan gerek kazılar gerekse dil ve din incelemeleri ile kesinleşmiştir[60]. Buna rağmen Yunanistan devleti 1830 yılında kurulduğunda Avrupalıların Yunanistan'ın başına geçirmiş olduğu Grek olmayan krallarına bile "Helenlerin Kralı" unvanı verilmişti. Bu da Yunan ulusunun ve Avrupalıların bir başka tarihi yanılgıları olmuştur. Yine bu safsata "Büyük Yunanistan"ı kurma hayalinde de kullanılmıştır. Bu tarih yanılgısını resmi tarih olarak kabullenmek isteyen Yunanistan bu uğurda günümüzde Makedonya'nın ismini de kabul etmemektedir. Yunanistan günümüzde kendi ataları olarak kabul ettiği Büyük İskender'i resmi tarih öğretisinde tarihinin merkezine dayandırmaktadır ve bu yüzden de Makedonya ismine karşı çıkmaktadır. Bu yüzden de 1991 yılından itibaren Makedonya Cumhuriyeti devlet adamları ile Yunanistan devlet adamları arasında sorunlar yaşanmaktadır[61].

Yunanlı tarihçilerin ve Avrupalı Yunan işbirlikçilerinin "Hellas" uydurmacası ile tarihi gerçekler arasında büyük zıtlıklar ve bu kavramlar üzerinde ihtilaflı görüşler vardır. Ancak tarih her zaman belgelerle ve gerçeklerle yazılır. Bu nedenle verdiğimiz örneklerden ve tarihi devamlılıktan yana bize göre de objektif açıdan bakıldığı zaman uygar dünyada kültürel ve etnik açıdan düşünüldüğü vakit birbirine karışmadan saf olarak kalabilmiş bir ulusun varlığından söz etmek mümkün değildir. Tarihi bir devamlılıktan söz etmek, tarihi bir yanılgıdır. Yunan ulusunun devamlılığı hakkında en realist varsayımlardan birisini Atina doğumlu bir Rum

[59] Muzaffer Erendil, *a.g.m.*, s. 102-113.
[60] Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s. 9.
[61] Makedonya ismine Yunanistan'ın muhalefeti nedeniyle Makedonya katılmış olduğu uluslar arası kuruluşlarda kendi ismini kullanamamış ve Birleşmiş Milletlere de "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya(FYROM)" ismi ile katılabilmiştir. Ayrıntılı bilgi için: Murat Hatipoğlu, *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne*, ASAM Yayinları, Ankara 2002.

tarihçi olan M. Cosmas Megalommatıs yapmıştır. Megalommatıs'e göre; "Yunan ulusunun devamlılığı aldatmacasını Yunanistan, vatandaşları arasında olduğu kadar, uluslararası düzeyde de yayma ve sürdürme ihtiyacı duymaktadır. Eski Yunanlılar'dan Bizanslı Yunanlılar'a onlardan da günümüz Yunanlılarına bir tarihsel devamlılığın olduğu kabul edilir. Bunun tarihsel gerçekle bir ilişkisi yoktur. Gerçek ise, Yunanlıların bir Yunanlılık siyasi fikrine ve sistemine sahip olmadıkları ve daha sonradan Romalılar olarak Hristiyanlaştırılmış olduklarıdır. Bugünün "Yeni Yunanlıları"nın kabul ettikleri gibi Eski Yunanlılar'da bir "Yunanlılık" fikri ve sistemi bulunmamaktadır. Ayrıca Yunanca konuşan halkın orta çağ'da yaşadıkları devletin adı, Doğu Roma İmparatorluğu'dur[62]".

Yunanistan tarih yazıcılığında ve tarih metinlerinde, Yunanlıların Helen olmadıklarına dair tarih tezlerine cevap verebilmek ve halkın antik dönemlerdeki Yunanlılar olduğunu kanıtlamak için çalışmalar başlatılmıştır. Çeşitli çalışmalar sonucunda Yunanistan'ın milli tarihçisi *Paparigopulos* tarafından bir "*milli tarih metni"* yazılmıştır. Paparigopulos'un günümüze kadar devam eden öngörüsüne göre beş Helenizm dönemi vardır ve bu dönemler birbirinin kesintisiz devamını içerir. Bu dönemleri şöyle sıralar: Antik Helenizm; Makedonya Helenizmi; Ortaçağ Helenizmi(Bizans dönemi); Neo-Helenizm(Türk egemenliği altındaki yıllar) ve Bağımsızlık Dönem Helenizmi(Bağımsız Yunanistan)'dir. Günümüzde Yunan tarihçilerinin ve Yunan halkının temel aldığı milliyetçilik tezi budur[63]. Ancak bu milliyetçilik tezinin dünya tarihçileri arasında kabul edilebilirliği mümkün olmamakla beraber bizim tarafımızdan da Anadolu'da ve bugünkü adıyla Yunanistan'da yaşayan halkların etnik ve kültürel bakımdan birbirleriyle karışmadan kendi öz benliklerini tamamen koruduklarını söyleyebilmek mümkün değildir.

Günümüzde yapılan tartışmalardan hareketle şu sonuca varabiliriz: Yunan milli kimliği 19. Yüzyıldan itibaren, milleti, zaman içinde değişmeyen bir kültür

[62] M. Cosmas Megolammatis, *Türk-Yunan İlişkileri ve Balkanlar*, Kıbrıs Vakfı Yayınları,İstanbul, s. 15-25.

[63] Yunanlıların tarih yazıcılığının fikir babası olarak Konstantinos Paparigopoulos(1815-1891) ve Spiridon Zambelios(1816-1881) kabul edilir: Damla Demirözü, "İlk Dönem Yunan Romanında(1834-1880) Öteki İmajı", Ankara Üniversitesi, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 43/1, Ankara 2003, s. 174.

toplumu ve ruh olarak gören romantik görüşten etkilendi. Böylece, 19. yüzyılın son otuz yılında Yunan milli tarihine dair, Yunan milletinin üç-dört bin yıllık bir süre boyunca yani Homeros efsanelerinden bu yana kesintisiz devamlılığını sağlayan anlatım adım adım kabul edildi. Ancak Yunanlılar, kendi milletlerinin bir ideoloji ürünü olduğunu, son iki yüz yıllık süre içinde bilinçlenmenin etkisiyle toplu bir hareket haline geldiğini algılayamamakta hatta bu tip görüşleri şiddetle reddetmektedir[64]. Ancak yine de Yunanistan içinde kökenlerine dair gerçeklerin farkında olan ve tarihçilerin açıklamalarıyla köşeye sıkışan Yunanlı seçkinler ise kendilerini savunurken Yunan milliyetçilik tezini öne süremektedir. Buna örnek olarak verebileceğimiz 21 Şubat 1978 tarihli *Le Monde* Gazetesinde Yunanistan Cumhurbaşkanı Konstantin Çaços ile yapılan röportaj'da Çaços şunları söylemiştir: "Günümüzde saf ırktan bahsetmek olanaksızdır. Avrupa'nın bütün ulusları, tarihin ilk zamanlarında çok çeşitli halkların birleşmesinin ürünleridir. Gabineau'nun, "safkan, seçkin halklar kuramı" demodedir. Günümüzde ulusları sadece biyolojik kriterlerle değil tamamen manevi kriterlerle birbirinden ayırabiliriz. Bugün her ulusun saf bir kanı yoktur fakat kendine has bir kültürü vardır" diyerek Helen olmadıklarının ama Helenistik mirasa sahip çıktıklarının açıklamasını yapmıştır ve en azından bunun bilincine varmıştır[65].

Yine bu görüşü paylaşan bir diğer yazarda Steven Runciman'dır. Runciman'a göre, 1204 yılında İstanbul Batılı Haçlı orduları tarafından işgal edildiğinde Konstantinapolis(İstanbul)'in hazineleri, kitapları, sanat eserleri hepsi yağma ve talan edildi. Venedik ve Latinli prensler ganimeti paylaşmışlar ve Latin derebeyleri bütün Yunanistan Yarımadasını işgal etmişlerdi. Venedikliler adalarda koloni kurmuşlardı. Bu nedenle Osmanlılar Konstantinapol'i aldıkları vakit buradaki Ortodoks halkın çoğunluğu Latinlere karşılık olarak Osmanlılara sessiz kalmayı sürdürdü demektedir[66].

---

[64] Alexis Heraclides, *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye, Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları,* İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 50-51.

[65] Çaços aynı zamanda bir felsefe profosörüdür. Ayrıntılı bilgi için: Murat Özcan, *Tarihin Işığında Yunan Mezalimi*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2003, s. 46.

[66] Steven Runciman, *Konstantinopolis Düştü*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitapçılık Yayınlar, İstanbul 1999.

Bizim buraya kadar anlattığımız kavramları bu tez için bir kavram kargaşasının önüne geçmek için zemin hazırlamıştır. Ancak Osmanlı kaynaklarında tüm Ortodokslar için Rum deyimi kullanılmıştır. Açıkçası bu deyimin kullanılması sıkıntılı olmuştur. Yine de biz tezimizi birinci el kaynaklara dayandırdığımız için tez içerisinde Osmanlı Devleti'nde geçen haliyle Yunanlılar için Rum kavramını kullanmayı mecbur gördük

1.2. MORA VE EGE COĞRAFYASINDA OSMANLI EGEMENLİĞİ

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyası üzerinde egemenlik kurmasını kolaylaştıran birtakım nedenler bulunmaktadır. Bu nedenleri aslına inerek Osmanlıların kuruluş aşamasına kadar indirebiliriz. Osmanlı Devleti'nin kökenlerini araştıran önemli tarihçilere göre bu imparatorluğun kökenleri 13. ve 14. yüzyıllar Anadolu'sunun politik, kültürel ve demografik gelişmelerinde aranmalıdır[67]. Moğolların 1220'lerde başlayan Müslüman Ortadoğu'sunu işgalleri bu gelişmelerin başlangıcı olmuştu. Bu istilaların ilk sonucu ise güçlü göçebe Türk boylarının Batı'ya doğru göçmeleri olmuştu. Bu göçebe Türkmenler Bizans sınırındaki verimli düzlüklere yerleşmek için fırsat kollayarak halkı Bizans'a karşı kutsal savaşa çağırmışlardı. Bu savaşçı Türk boyları çeşitli gazi önderlerin(Alp'ların) çevresinde toplanarak Bizans'a karşı akın etmeye başlamışlar ve 1260 ile 1320 yılları arasında Bizans'tan koparttıkları Batı Anadolu toprakları üzerinde bağımsız beylikler kurulmuştu. Bölgenin en kuzeyinde, Bizans'a en yakın olan topraklar Osman Gazi'nin elindeydi. Osman Gazi ise 1302 yılında Koyunhisar(Bapheus)'da Bizans İmparatorluğu ordusunu yenmiş ve Bizans'a karşı ilk savaşı kazanmıştı. Osman Gazi'nin asıl amacı Bursa'yı fethetmekti ancak bu fetih 1326 yılında oğlu Orhan Bey tarafından gerçekleştirilmişti. Bu olaylara da bakılacak olursa Balkan coğrafyasına Osmanlı Devleti'nin yakınlığı önemliydi. Osmanlılar İmparatorluklarını Müslüman

[67] Ayrıntılı bilgi için: Mehmet Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981; Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu,* (Çev. Fatmagül Berktay), Pencere Yayınları, İstanbul 2013.

Anadolu ile Hristiyan Balkanlar'ı kendi yönetimi altında birleştirerek kurmuşlardı. Osmanlılar devletin kuruluş aşamasında savaşa başvurmadan önce Hristiyanların gönüllü teslim olma ve güvenliğini sağlamaya yönelik bir politika izlemişlerdi[68].

Osmanlı Devleti 1352 yılı sonrasında Balkan coğrafyası üzerinde daha sağlam temellere oturmuştu. Bu süreçte Osmanlı Sultanı Orhan ile Bizans tahtında hak iddia eden İoannis Kantakuzenos'un yakınlaşması ve 1346 yılında yaptıkları ittifak etkili olmuştu. Kantakuzenos'un kızı Theodora ile evlenen Orhan Bey bu sayede Osmanlılara Bizans'ın içişlerine karışma ve Trakya'daki iç savaşa katılma imkanını sağlamıştı. Bu sıralarda Sırp Stefan Duşan'ın Selanik'i Bizanslılar'dan alması üzerine Kantakuzenos'un Orhan Bey'den yardım istemesi ise Osmanlıların aradığı fırsatı altın tepsi de sunmuştu. Orhan Bey, Batı sınırının komutanlığını yapan oğlu Süleyman'ı yirmi bin askeri ile Stefan Duşan'ın üstüne göndermiş nihayetinde Selanik tekrardan Bizans'a kazandırılmıştı. Ardından Kantakuzenos, Osmanlıların yardımı ile V. İoannes'in Sırp-Bulgar ordusunu da 1352 yılında yenilgiye uğratmasının ardından Çimpe Kalesini Osmanlılara üs olarak açmıştı. Osmanlılar Çimpe'de yerleşme kurarak burayı Balkanlar'dan Batı'ya doğru genişleme olanağı sunan bir koridor edinmişti[69].

Osmanlıların bu başarısının ardından 1-2 Mart 1354 tarihinde meydana gelen Gelibolu Depremi yeni bir fırsat oluşturmuş ve Osmanlıların Avrupa topraklarında kesin olarak yerleşmesi sağlanmıştı. Bu süreçte Süleyman Paşa Tekirdağ, Bolayır, Keşan, Malkara, Çorlu ve Lüleburgaz'ı fethetmişti. Ancak Süleyman'ın beklenmedik ölümü ve Orhan Bey'in küçük oğlu Halil'in Foçalılar tarafından tutsak alınması Osmanlıları bir süre duraklatmış ve bu dönemde Süleyman Paşa'nın aldığı bazı yerlerde elden çıkmıştı fakat Halil'in 1359 yılında serbest bırakılmasının ardından tekrar harekete geçen Osmanlılar, Orhan Bey'in oğlu Murad ve Lala Şahin

[68] Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ(1300-1600),* (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 13.
[69] Feridun Dirimtekin, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Yerleşişleri", *VIII. Türk Tarih Kongresi,* Ankara 1973, s. 379.

önderliğinde başlayan akınlar sonucunda 1361 Sazlıdere Savaşı ile Bizans'ı mağlup ederek Trakya'nın Başkenti Edirne'yi fethetmişlerdi[70].

Anlattığımız fetih hareketlerinde Osmanlıları başarılı kılan etkenlere ek olarak şunlar söylenebilir. Öncelikle 1329-1344 yılları arasında İzmir'den donanması ile Trakya'da deniz seferleri yapan Aydınoğlu Umur Bey, Balkan fetihlerini hazırlayan en önemli denizci gazi olarak karşımıza çıkmaktadır[71]. Umur Bey bu seferlerinde, Bizans'ta İmparator Yuannis V. Paleologus'a karşı imparatorluk iddiasıyla faaliyette bulunan Kantakuzenos ile işbirliği yapıyordu. Başarılı faaliyetler gerçekleştiren Umur Bey'e karşı Bizans, 1344 yılında beklenmedik şekilde bir Haçlı donanması ile saldırarak Umur Bey'in donanmasını yaktı ve Aşağı İzmir kalesini ele geçirdi. Umur Bey bu kaleyi tekrar alabilmek için Bizans'a saldırdı fakat bu savaşta 1348 yılında şehit düştü. Umur Bey şehit olmadan önce müttefiki Kantakuzenos'a Orhan Bey ile ittifak yapmasını tavsiye etmişti. Bu tavsiye ile beraber Osmanlılar kendilerini Balkanlara ve Ege'ye taşıyacak bir dosta sahip olmuşlardı[72]. Bu süreçte Osmanlılar, Karesi Beyliği donanmasına dayalı olarak büyümüşler ve önce Karamürsel'de ardından da Aydıncık'ta bir tersane kurulmuştu[73].

I. Murad'ın hükümdarlığının başlangıcında Rumeli'de fütuhatın genişlemesi sebebiyle askeri sınıfların şer'i işlerine bakmak ve hükümdarlarla seferde bulunmak ve aynı zamanda ilmiye sınıfının en yüksek derecesi olmak üzere Kazaskerlik memuriyeti ihdas edilmiş ve başına da Bursa kadısı Cendereli Kara Halil Efendi tayin edilmişti. Yine Halil Paşa'nın tavsiyesiyle muharebede esir edilen Hıristiyan gençlerinden istifade edilmek üzere yeni bir asker ocağı olarak Acemi Ocağı kurulmuştu. Dönemin yabancı devletlerinde görülmeyen bu tip yeni ve disiplinli yaya ordusu bundan sonraki başarılarda önemli hizmetler görmüştür. Bu dönemdeki Balkan coğrafyasından bahsetmemizin de tezimiz adına önemli olduğu görüşündeyiz[74].

---

[70] Nevin Genç, *I. Kosova Savaşı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1993, s. 2.
[71] Ali İhsan Gencer, "Osmanlı Türklerinde Denizcilik", *Osmanlı*, C. 6, s. 570.
[72] Halil İnalcık, "Osmanlı Tarihi Kronolojisi", *Osmanlı,* C. 1, s. 62.
[73] İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006, s. 14.
[74] ÂşıkPaşazâde, *Târih,* (Ali Bey Neşri) İstanbul 1332, s. 52.

Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin fetihlerde bulunduğu dönem öncesinde XIV. yüzyıl ortalarında Doğu Trakya, Selanik ve bazı sahilleri dışında Mora Yarımadası ile Güney Epir, Bizans yönetimi altındaydı. Epir'in kuzeyinde Sırp, Arnavut ve Latin Prenslikleri vardı. Bu prenslikler Venedik Cumhuriyeti ve Napoli Krallığı'nın nüfuzları altındaydı. Doğu Trakya'nın güneyindeki Enez şehir ve limanı, Taşoz Adası Cenevizliler'e, Eğriboz Adası ile Mora sahil şehirleri ve Adriyatik Denizi'nin Arnavutluk sahillerindeki bazı limanlar da Venedikliler'e bağlı idi. Adriyatik Denizi'nde, Dalmaçya sahilindeki yarımada'da Raguza(Dubrovnik) Cumhuriyeti bulunmaktaydı. Balkan Yarımadası'nın kuzey batısında yarı bağımsız Bosna Krallığı vardı. Bulgaristan'ın kuzey sınırında ve Tuna'nın sol sahilinde Eflak kıtasının Dobruca bölgesinde de birer prenslik bulunmaktaydı. Dobruca da bir Bulgar Prens tarafından yönetilmekteydi[75].

Osmanlılar Batı'da gücünü ispat ettikten sonra kendilerine karşı büyük birleşmelerle karşılaştılar. Bunlardan birisi de "I. Kosova Savaşı" olarak tarihe geçen Osmanlı-Haçlı kuvvetleri arasındaki karşılaşma idi. Bu savaşta I. Murad şehit edilmiş ve yerine Yıldırım(I.) Bayezid geçmişti[76]. Bayezid, 1393-94 kışında bütün Balkan prenslerini ve Palaiogoslar'ı Serez'de toplantıya davet ederek onlardan kendisine itaat etmelerini ve özellikle Theodore Palaiogos'tan Venedik'e karşı Mora'daki belli başlı şehirleri kendisine teslim etmesini istedi. Bu duruma Paleologlar, Theodore ve Manuel karşı çıkarak Batı'dan özellikle Venedik'ten yardım istediler. Ancak Latinlerin ülkeye hakim zulüm idaresinden nefret eden Mora ve Attika Yarımadası halkı Türkler'den yardım istemişlerdi. Bu istek sonucu Timurtaş Paşa Teselya'dan hareketle 1394'de Attika'ya girmişti[77]. Ardından Bayezid bizzat Yunanistan üzerine yürüyerek ilk olarak 1387'de alınan fakat 1389'da tekrar kaybedilen Selanik'i 1394 yılında tekrar ele geçirdi. Ardından Evranos Bey'i kuvvetleriyle birlikte Mora'ya gönderdi[78]. 1395 yılı yazı boyunca bir taraftan İstanbul muhasara edilirken diğer taraftan Tırhala, Farsala, Domacı(Dömek) şehirleri alınmış, Termopil geçidi aşılarak Patras ve Atina şehirleri ele geçirilmişti. Bu süreçte

[75] Meral Bayrak, *a.g.t*, s. 9 ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e*., C. 1, s. 161 vd.
[76] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1955, s. 30-34.
[77] Nikos A. Beos, "Mora", *DİA,* C. 8, İstanbul 1993, s. 422.
[78] Colin İmber, *The Ottoman Empire 1300-1481,* Isis Yayınları, İstanbul 1990, s. 44.

ayrıca 1390 yılında Gelibolu'da bir tersane inşa ettirilmiş ardından tersanenin yapımından sonra İzmit, Kocaeli, Karamürsel ve Edincik'deki savaş malzemeleri buraya getirilmişti. Ancak ne var ki 1402 yılı Ankara Savaşı ile başlayan Fetret Devri neticesinde fethedilen yerlerden bazıları tekrar Latin ve Bizans derebeylerinin yönetimine girmişti. Fetret Devri ve I. Mehmed'in hükümdarlığından sonra yönetimi ele alan II. Murad döneminde Latin zulmü altındaki Selanik ve Epir'deki Rum halkın zulümden kurtulma isteği ile beraber 1430'da Selanik ve Epir tekrar fethedilmişti[79].

II. Mehmed döneminde 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra Balkan fetihleri konusu üzerine gidilerek yeni bir boyut kazandırıldı[80]. Öncelikle Sisam Adaları fethedildi. Ardından Anadolu sahilleri ve Doğu Akdeniz'in güvenliği için 1456'da Rumların yoğun olarak yaşadıkları Ege Adalarından olan İmroz, Taşoz, Bozcaada, Semadirek ve Limni alındı. 1458 yılına gelindiğinde Mora'da iki despot Demetrios ve Thomas arasında çıkan kavga dolayısıyla Mora karışmış idi ayrıca Venedik'te burayı kendi nüfuz bölgesi sayıyordu. Batılılar, Osmanlılara karşı taarruz için Mora'yı üs edinmek istiyorlardı. II. Mehmed 1462'de Midilli adasını fethetti. Bu fethi Venedik, Ege'deki hakimiyetine tehlike olarak saymıştır. Arkasından II. Mehmed, 1463 yılında Argos'a da sahip olunca Osmanlı ile Venedik harbi çıkmaya yüz tuttu. Aynı zamanda II. Mehmed, Macaristan'ın elinden Bosna'yı da alınca yeni bir Haçlı ittifakı oluştu. Papa II. Pius, Venedik ve Macaristan'ı müttefik kılarak Osmanlılara karşı savaşı yönlendirdi. Papa, 1464 yılının Mayıs ayını hareket tarihi olarak tespit etti. Hatta Osmanlı İmparatorluğu'nun taksim planı bile hazırlandı. Bu olaylara karşılık ilk iş olarak II. Mehmed'in faaliyeti Trabzon Rum İmparatoru ve ailesini ortadan kaldırmak oldu. 1463 yılında harekete geçen Haçlılara karşı savaşılarak Venedikliler Mora'da mağlup edildi ve Osmanlı ordusu Haçlılara karşı her bölgede başarı sağladı sonuç olarak mağlubiyeti kabul etmek zorunda kalan Papa II. Pius, Ancona'da 1464 yılında hüsran içinde öldü. II. Mehmed, 1470 yılında Eğriboz kalesini de fethetti. Bundan on yıl sonra 1480'de Rodos üzerine sefer yapıldı

[79] John Pryor, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş,* (Çev. Füsun-Tunç Tayanç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s. 171.
[80] Vladimir Mirmiroğlu, *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul Belediyesi Yayınları, İstanbul 1946, s. 11.

ancak bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı. Aynı zamanda Güney İtalya'ya gönderilen Gedik Ahmet Paşa ise Ayamavra(Santa Marya), Kefalonya ve Zenta kalelerini ele geçirdikten sonra İtalya'daki hareket II. Mehmed'in 3 Mayıs 1481'de ani ölümünün ardından yarım bırakılmak zorunda kalındı[81].

II. Mehmed'in ardından tahtta çıkan oğlu II. Bayezid zamanında Venedik ile Mora ihtilafı devam etmişti. 1500'lü yıllara yaklaşıldığında Venedik ile Mora mücedelesinde bir dönüm noktası yaşanacaktı. II. Bayezid 1499 yılı sonunda bizzat Mora üzerine sefere çıkarak İnebahtı, Mudon, Koron ve Navarin kalelerini ele geçirmişti. Macar Andrea, gördüğü manzara karşısında sanki bütün denizin yelkenlerle kaplandığını söylemişti[82]. Venediklilerin barış isteği neticesinde 1502'de İstanbul'da imzalanan Barış Antlaşması ile Venedik, Osmanlıların Mora'daki egemenliğini kabul etmişti. Bu antlaşma ile Osmanlılara Akdeniz egemenliğinin yolu açılmıştı[83]. Bu tarihten sonra I. Selim(Yavuz) döneminde Akdeniz Adaları'nda Osmanlı ile dönemin denizlerdeki diğer büyük gücü olan Portekiz arasında çarpışmalar yaşanmıştı[84]. I. Selim, Veziriazamı Piri Mehmed Paşa'nın gayretleriyle tersane ve donanma işlerine önem vermiş ve Galata'dan Kağıthane deresine kadar olan yerde Cafer Kapudan'ın başlattığı tersane inşası 1515 yılında tamamlanmıştı. Böylece Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar donanmanın iaşe ve idari merkez üssü görevini yürütecek olan Galata(Haliç) tersanesi kurulmuştu[85]. Osmanlı'da anlattığımız dönemin deniz gücünü şöyle özetleyebiliriz, II. Mehmed döneminde mütevazi bir şekilde başlayan Osmanlı deniz gücü II. Bayezid zamanında gelişmiş ve I. Selim zamanında da karadaki benzerleri gibi düzenli ve planlı bir güce sahip olunmuştu[86]. I. Selim döneminde 1517 yılında Selman Reis kaptanlığındaki Osmanlı donanması, Portekiz güçlerini Cidde'de püskürtmüştü[87].

---

[81] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. II, s. 30-35.
[82] Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari'l-Bihar*, (Çev.Orhan Şaik Gökyay), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007, s. 35.
[83] Stanford j. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* (Çev. Mehmed Harmancı), C. I, E Yayınları, İstanbul 1982, s. 117.
[84] Palmira Brummett, *Osmanlı Denizgücü*, (Çev. Nazlı Pişkin), Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 160.
[85] İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, TTK, Ankara 2003, s. 4.
[86] İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 22.
[87] Salih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'na Açılması", *Türk Denizcilik Tarihi*, (Ed. İdris Bostan-Salih Özbaran), C. 1, İstanbul 2009, s. 203.

Osmanlı Devleti bu şekilde giriştiği çeşitli muharebelerle denizlerde gücüne güç katmaya ve Akdeniz egemenliğini üstlenmeye devam etmişti. Bu egemenlik ile beraber Doğu Akdeniz Adaları üzerine daha rahat bir şekilde yayılarak Rum nüfuz üzerindeki egemenliğini güçlendirmişti. Bu egemenlik I. Selim'in ardından I. Süleyman ile devam ettirilmiştir.

I.Süleyman döneminde Ege Adalarındaki Rum halkı da diğer Rumlar gibi Osmanlı idaresine girmişti. Öncelikle 22 Aralık 1522 yılında Rodos alınmıştı[88]. Ardından Barbaros Hayreddin Paşa, Kapudan-ı Derya olmuş ve Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaleti oluşturularak Kapudan Paşa'nın yönetimine verilmişti. Ardından denizlerde çok savaşlar olmuştu ama konumuzla ilgili olarak söylemek gerekirse bunları 1566 yılında Sakız ve Naksos fetihleri izlemişti[89].

II. Selim döneminde öncelikle Lala Mustafa Paşa serdarlığında Kıbrıs Ortodoks Rumlarının da desteğiyle 1571 yılında Kıbrıs fethedilmişti[90]. Ancak bu fethin ardından Avrupalı devletler bir Haçlı ordusu ile Osmanlı'ya saldırmışlar ve yapılan İnebahtı Savaşı'nda Osmanlı savaşı kaybetmişti. Bu savaşın ağır yenilgisini Osmanlılar, Gelibolu, İzmit, Sinop, Varna, Silistre, Semendre, Burgaz, İğne Ada, Vize, Ahyolu, Süzedolu, Midye, Kefken, Bartın, Samsun, Biga, Gemlik, Rodos, Alanya ve Sakarya nehri üzerinde gemi yapımına girişerek telafi etmeye çalışmışlardı[91]. Nihayetinde Girit Adası'nda da Venediklilerin zulmünden dolayı 15 defa ayaklanan Rumlar da Osmanlı idaresini savunarak uzun uğraşılar sonucunda 1699 yılında Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa komutasında Girit Adası da Osmanlı nüfuzuna girmişti[92].Bu kısımda anlattıklarımıza da bakılırsa Osmanlı Dönemi öncesinde Mora ve Ege Adaları'nda bağımsız bir Yunan Krallığı yoktu. Biz bu kısımda bu durumu kanıtlamak için konuyu ayrıntılarıyla anlattık.

---

[88] Erdinç Sancar, *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 149.
[89] İdris Bostan, *a.g.e.,* ss. 47-59.
[90] Recep Dündar, *Kıbrıs Beylerbeyiliği 1570-1670,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 1998, s. 40 vd.
[91] İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, Küre Yayınları, İstanbul 2007, s. 27.
[92] Hüseyin Hami Hanyevi, *Girit Tarihi,* İstanbul 1325, s. 120.

Balkanlara 1354 yılında adımını atan Osmanlı Devleti bu fetihlerle beraber bölgede tek hakim güç olmuş ve 1683 yılına kadar hakimiyetini devam ettirmişti[93]. Bu süreç hem karadan hem de denizden yapılan fetihlerle ilerlemiş idi. Bu fetihler sonucunda Doğu Akdeniz ve Mora Yarımadası üzerindeki Ortodoks Rum varlığına kendini tek güç olarak kabul ettirmiş ve bu durum bağımsız bir Yunan Devleti kuruluncaya kadar devam etmişti. Bağımsız Yunanistan'a giden yolda Akdeniz üzerinden geçecektir. Döneminin büyük güçleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın sanayi inkilabı sonrasında girişecekleri sömürgecilik yarışının bir yansıması olarak Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan ulusalcı hareketler Akdeniz'i etkilemişti. Biz bu noktada konumuzun akışı açısından Osmanlı'nın Rumlar üzerinde kurduğu nüfuzu ve Rum milleti ile kurulan ilişkileri incelemeye çalışacağız.

1.3. OSMANLI DEVLETİ'NDE MİLLET SİSTEMİ VE RUM ORTODOKS KİLİSESİ

Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan nüfusun statülerini belirleyen temel faktör din'di. Osmanlı Devleti çeşitli din, ırk ve mezheplere mensup toplulukları bünyesinde barındıran çok milletli bir yapıya sahip hale gelmiş ve devletin siyasal, toplumsal ve yönetsel yapısı ırk esasına göre değil düşünce ve inanç temeline göre örgütlenmişti. Osmanlılar bu sistemi, İslami kuralları göz önüne alarak oluşturmuşlardı. İslamiyette "Millet" kavramı, bir din ve mezhebe bağlı topluluk anlamında kullanılmıştı[94]. Buna dayanarak Osmanlı toplumu Müslim ve Gayrimüslim olmak üzere iki ana sınıftan meydana gelmişti. Toplum bağlı bulunduğu inanç temeline göre muhtelif milletlere ayrılmıştı[95]. Buna göre "Millet" kavramı, birbirine bağlı çeşitli din ve ırka bağlı toplulukları ifade ederken; "Ümmet"

---

[93] Colin İmber, *Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1650: İktidarın Yapısı,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 206.

[94] Millet kelimesinin kökü "Mille" olup dilimize Arapça'dan geçmiştir. Sözcük anlamı herhangi bir din grubunu ifade eder. Ancak bu kelime Osmanlı'nın son dönemlerinde ve özelikle Cumhuriyet döneminde anlam kaymasına uğrayarak tamamen etnik bir hal almış ve günümüzdeki kullanım şeklini almıştır: Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi,* Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 13-20.

[95] Cevdet Küçük, "Osmanlılar'da Millet Sistemi ve Tanzimat", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi(TCTA),* C. 4, İstanbul 1985, s. 1009-1010.

kavramı ise bir dine mensup toplulukların her biri için kullanılmıştı. Batılı tarihçilerin çoğunluğu bu yapıyı "Kavmiyet Yapısı" olarak adlandırmışlardır[96].

İslam hukukunda Gayrimüslimler iki ana gruba ayrılmıştır. Bunlar, Müşrikler(Putperestler) ve Ehl-i Kitaplar(Kitabi)'dır. Müşriklerin İslam topraklarında yaşama hakları yoktur. İslam hukuku genel görüşe göre dört din mensubunu kitabi saymıştır. Bunlar, Hıristiyanlar, Museviler, Mecusiler ve Sabiiler'dir. Ayrıca bu Kitabiler de Müslümanlarla ilişkileri bakımından "ehl-i harp" ve "ehl-i ahd" olarak iki gruba ayrılmışlardır. Ehl-i Ahd grubuna dahil olan Gayrimüslimler ise bağlı bulundukları devlet içindeki statülerine göre "Zımmiler", "Muahedler" ve "Müsteminler" şeklinde üç gruba ayrılmıştır[97]. Osmanlı topraklarında yaşayan Gayrimüslimler kitabilerin Zımmilik statüsü içinde yer alanlar olmuştu. Zımmilere devlet tarafından can, mal, ırz ve namus garantisi verilmişti[98]. Zımmiler de buna karşılık devlete "Haraç" ve "Cizye" adlı vergileri ödeyecekler ve devletin düzenini bozabilecek hadiselerden uzak durmaya çalışacaklardı[99].

Osmanlı Devleti topraklarını genişletmiş ve özellikle II. Mehmed'in İstanbul'u alması ile beraber artık bir İmparatorluk karakteri kazanmıştı. Bu durumda devlet içerisinde Millet Sistemi asıl uygulama sahasını kazanmıştı. Özellikle Balkanlara Osmanlıların gelmesi ile beraber Hristiyanlar sayıca fazla olmalarına rağmen Osmanlı Devleti topraklarında yaşamışlar ve Millet Sistemine göre Müslümanlar'dan daha az haklara sahip olmuşlar, bir nevi azınlık sayılmışlardır. Bu dönemdeki azınlıklara genel olarak "Dinsel Azınlıklar" diyebiliriz[100]. Genel olarak verilen hakların yanında Gayrimüslim tebaaya yasak olan bazı konular da mevcuttur.

---

[96] Arnold Toynbee, *Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu, (*Çev. Kasım Yargıcı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971, s. 45-46.

[97] *Zımmiler*, bir İslam Devleti'nin himayesi altında yaşamayı kabul eden ve sürekli olarak o devletin topraklarında oturanlar; *Muahedler*, kendileriyle barış yapılmış olanlar; *Müsteminler* ise ticari faaliyetlerde bulunmak veya başka bir amaç için İslam topraklarında bir yıldan az olmak üzere kendilerine oturma hakkı tanınanlardır. Ayrıntılı bilgi için: Ahmed Özel, *İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1982.

[98] Muammer Sencer, *Osmanlılarda Din ve Devlet,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997, s. 199-201.

[99] Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefküresi Tarihi,* C. 2, Turan Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1969, s. 194.

[100] Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar,* İmaj Yayınevi, Ankara 2001, s. 120.

Bu yasaklar içinde ise Gayrimüslimlerin, Müslüman mahallerinde oturmaması, Müslümanlardan daha iyi elbiseler giyememeleri gibi konular mevcuttur. Bu sisteme göre gayrimüslim tebaa kendi dini başkanlarının dini otoritesine tabii olurlar ve bu suretle söz konusu halk zümreleri kendi cemaat idareleri çerçevesinde kendi kendine yeter bir ortamda idare edilirlerdi[101].

Diğer taraftan Hristiyanlara bakılacak olursa İstanbul fethedilmeden önceki yüzyıllarda Ortodoks dünyasının en önemli patrikhanesi, İstanbul Rum Patrikhanesi idi. İstanbul'da patriklik makamı 451 yılında Kadıköy Konsili'nde oluşturulmuş ve Doğu Roma ile Batı Roma'nın arasındaki sorunlar neticesinde 1054 yılında İstanbul Patrikhanesi ile Roma Katolik Kilisesi arasındaki bütün ilişkiler resmen ve tamamen sona ermişti. İstanbul Rum Kilisesi 1204 ile 1261 yılları arasında Latinlerin İstanbul'daki egemenliği zamanında İznik'e taşınmıştır. 1261 yılından sonra ise tekrar Rum Ortodoks Kilisesi İstanbul'a taşınmıştır[102].

Osmanlılar fetihlerini hızlandırdığı dönemlerde Hıristiyan dünyası ile Osmanlı Devleti arasında birçok kere savaşlar yaşanmıştı. Bu savaşlar neticesinde İstanbul'un adım adım kaybedileceği görülmüş ve bu duruma çare olarak Doğu Roma ile Batı Roma'nın birleştirilmesi fikri gündeme getirilmişti. Doğu Roma'da İmparator XI. Konstantin Drogazes ve devlet adamları Osmanlılara karşı durabilmek için Katolik ve Ortodoks Kiliselerini birleştime çabası içindeydiler. Ancak Doğu Roma'da Papazlar ve halk bu birleşmeye karşı çıktılar. Birleşmeye karşı çıkan grubun önderliğini Megadük Lucas Notaras yapıyordu. Notaras, "İstanbul'da Latin şapkası yerine Türk sarığı görmeyi tercih ettiğini" belirten ünlü sözü ile bu birleşmeye karşı çıkan kitlenin öncülüğünü yapmıştı. Bu kitle sayesinde bu birleşme gerçekleşmedi. Sonuç olarak II. Mehmed İstanbul'u fethetmeden önce 1450 yılında Rum Patriği III. Gregorius Mamme, Floransa Konsilini gerekçe göstererek

[101] Yavuz Ercan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi(OTAM),* S. 1, Ankara 1990, s. 123.
[102] Selahattin Salışık, *a.g.e.,* s. 53.

İstanbul'dan ayrıldı[103]. Ancak Aralık 1452 tarihinde Ayasofya Kilisesi'nde Katolik kurallarına göre ayin yapılınca Patrik II. Athanasios istifa etmiş ve Patriklik makamı başıboş kalmıştı[104].

Osmanlılar İstanbul'u fethetmeden önce, Rum Ortodoks Patriği'nin kiliseyi başıboş olarak bırakması neticesinde Patriklik eski itibarını kaybetmiş ve Ortodoks dünyasının dağılması tehlikesi ile karşılaşılmıştı. Ancak 29 Ekim 1453 tarihinde İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed, Ortodoks Kilisesini yeniden düzenleyerek Patriklik makamını Osmanlı sisteminin bir parçası haline getirmişti[105]. II. Mehmed, Ortodoks dünyasının tek elden yönetilmesini ve Türk dünyasının karşısında birleşik bir Hristiyan dünyasının olmamasını istemiş ve bu nedenle de bu kilisenin varlığını korumasını sağlamıştı[106].

II. Mehmed, büyük fetihten üç ay sonra İstanbul'un nüfusunun azaldığını görünce bunun nedenini sorar ve Rumların başlarında ruhani bir lider olmaması nedeniyle dağılmakta olduklarını öğrenir bunun üzerine de "Doğu Roma döneminde Patrik seçimi nasıl yapılıyorsa yine aynı şekilde yapılarak" bir Patrik seçilmesini emreder. Rum halkı ve ruhani reisler, bu sıralarda Edirne'de bir ağanın yanında tutsak olan ve ruhani derecesi patrikliğe uygun olmayan ancak çok bilgin, erdemli ve eski ruhban sınıfından bir zat olan Georgios Scolarios isimli zatı II. Mehmed'e arzederler. Böylece Osmanlı Devleti döneminde Ortodoks Kilisesi'nin ilk Patriği Gennadios(alim) lakablı Scolarios olmuştu[107]. Ardından Patrik olarak rahiplerden meydana gelen bir kortejin önünde Tekfur Sarayına gelen Gennadios yüce Padişahın elinden Patrik tayin edildiğini bildiren bir ferman almıştı[108]. II. Mehmed, Patrik Gennadios'a Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde hem dini hem sivil otorite tanımıştı.

---

[103] Yavuz Ercan, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar", *Osmanlı*, C. 4, Ankara 1999, s. 203.
[104] Bülent Atalay, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri(1908-1922)*, Tarih ve Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 2.
[105] Alain Juster, "İstanbul Ortodoks Patrikhanesi, Yunanistan ve Türkiye", *Türk Yunan Uyuşmazlığı,* (Der. Semih Vaner), Metis Yayınları, İstanbul 1990, s. 51.
[106] Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996, s. 166.
[107] İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet", *TCTA*, C. 4., s. 998.
[108] Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sani,* İstanbul 1328, s. 93.

Cemaatin denetimini bu yolla sağlamış olacaktı[109]. Ayrıca Padişahın vermiş olduğu ferman da şu esaslar yer alıyordu[110]:

1. Patrik ve ahalisi kimse tarafından rahatsız edilmeyecek.
2. Patrik ve onun maiyetinde bulunan Piskoposlar her türlü vergi ve resimden muaf tutulacaklar.
3. Kiliseler camiye dönüştürülmeyecek.
4. İzdivaç, defin gibi vesair gelenekler Ortodoks kilisesi kurallarına göre serbest bir şekilde yerine getirilecek.
5. Paskalya yortusu devam ettirilebilecek ve kutlamalar süresince üç bayram gecesi Fenerin kapıları yani Ortodoks Rum mahallesinin kapıları açık tutulacak.
6. Piskopos ve Metropolitler yargı ayrıcalığına sahip olacaklar.

İstanbul'un fethine kadar Ortodoks Rum Patrikhanesi'nin merkezi Hagia Sophia(Ayasofya Kilisesi) idi. Ancak fetihten sonra bütün yaşamı boyunca sahip olmadığı yetkilerle donatılmış olan Patriklik II. Mehmed tarafından İstanbul'un ikinci büyük kilisesi olan Havariyyun(On iki Havari) Kilisesine taşınmıştır. Patrik Gennadios da II. Mehmed tarafından kendisine Patriklik Asası verildikten sonra yine kendisine lütfedilen ata binerek törenle bu kiliseye gönderilmişti. Patrik Gennadios bir süre sonra kilisenin etrafının ıssızlaşıp kimsenin kalmaması üzerine Patrikhane'nin St. Vierge de Pamma Cristos Manastırı'na naklini istedi ve 1455 yılında yeni Patrikhane burası oldu. Bir süre sonra da Patrik Gennadios görevinden istifa etmiş yerine İsidoros Patrik seçilmişti. Ancak İsidoros'un 1462 yılında ölümü üzerine Gennadios İkinci sefer Patrik seçildi. Bir süre görevi üstlenen Gennadios 1463 yılında tekrar istifa etti ve yerine Sobromos seçildi fakat 1464 yılında Sobromos'un istifası üzerine Gennadios üçüncü kez Patrik seçilmiş ancak aynı yıl içinde tekrardan makamından istifa ederek bir daha görevi kabul etmemişti[111].

---

[109] Yorgo Benlisoy - Elçin Macar, *Fener Patrikhanesi*, Ayraç Yayınevi, Ankara 1996, s.34.
[110] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 14-15.
[111] Patrik Gennadios tarafından yazılmış ve II. Mehmed'e sunulmuş "*İtikadname"* adlı bir eser vardır. Bu eserde Hıristiyanlık dini hakkında bilgiler verilmektedir: Yaşar Yücel – Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni*, TTK, Ankara 1991, s. 97.

Gayrimüslimlere devletin yapısı içerisinde bir "millet" statüsü verilmesi II. Mehmed zamanında gerçekleşmişti. Çünkü II. Mehmed zamanında Osmanlı Devleti bir "Balkan İmparatorluğu" görünümünü almıştı[112]. Bu genişlemenin sonucu olarak Padişahın bir memuru olarak kabul edilen Patriğe "millet başı" ünvanı verilmiş böylece Patrik devlet hiyerarşisinde yüksek bir mevkiye ulaşmış ve Ortodokslar devlet içerisinde protokol sırasına göre ilk sırada gelmişlerdi[113]. Çünkü İmparatorluk içerisinde en fazla nüfusa sahip olanlar onlardı. Ayrıca Ortodokslar, İstanbul'un fethi öncesinde kendi içlerinde patrikliklere bölünmüş durumdaydılar. II. Mehmed zamanla İstanbul Ortodoks Kilisesinin nüfuz alanını genişleterek Rumeli, Anadolu, Mısır, Suriye, Filistin ve Rus Ortodoksları'nın ruhani ve idari merkezi haline getirmiştir. Bunun haricinde Bulgar Kilisesi zaten İstanbul'a bağlı idi. Yine Sırp Kilisesi de 1459 yılında Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlanmıştı. Böylece İstanbul Rum Kilisesi Patriği, "Millet Başı" vazifesini üstlenerek Ortodoks mezhebine mensup bütün reayayı, "Rum Milleti" ismi altında temsil etmiştir[114]. Ardından I. Selim(Yavuz) ve I. Süleyman(Kanuni) dönemlerinde eski iki patriklik Antakya ve İskenderiye Patriklikleri de Ortodoks Kilisesine bağlanmıştı. Bunlarla beraber İstanbul Patrikhanesine "Oecumenique (Evrensel) Kilise" ismi verilmişti[115].

Rum Ortodoks Kilisesi, III. Murad(1574-1595) zamanında 1586 yılında Şeyhülislam Çivizade Mehmed Efendi'nin fetvası üzerine Pamma Cristos Manastırı'nın Fethiye Camiine dönüştürülmesinden dolayı Fener semtinde Vlah Sarayı Kilisesi'ne yerleştirilmiştir. Buradan 1597 yılında III. Mehmed döneminde Ayvansaray'daki Hagios St. Demetrius(Kanavi) Kilisesine yine buradan da 1602 yılında Patrik II. Mathaios zamanında yine Fener semtindeki Aya-Yorgi (Hagios Georgios) Kilisesi'ne taşınmıştı[116]. Günümüzde de çalışmalarına burada devam etmektedir[117].

---

[112] İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,* İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s 59.
[113] Mustafa Nuri, *Netayic-ül Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (Haz. Neşet Çağatay), C. I-II., Ankara 1987, s. 89.
[114] Settar F. İlksel, "İstanbul Rum Patrikhanesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,* C. XI. S. 63, Ankara 1972, s. 28.
[115] Mehmet Çelik, *Fener Patirkhanesi'nin Ökümenik İddiasının Seyri(325-1453)*, Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir 2000, s. 119-120.
[116] Rıza Serhadoğlu, *Büyük İstanbul Albümü,* Osman Yalçın Matbaa, İstanbul 1955, s. 375-380.
[117] Zafer Karaca, *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

1.4. BALKANLAR'DA ULUSÇULUK HAREKETLERİ: GREK PROJESİ VE RUM İSYANI DÜŞÜNCESİ

Balkanlar'da Ulusçuluk hareketlerini incelediğimiz zaman aslında bu hareketlerin ortaya çıkış tarihini 1789 Fransız Devrimi ile fazla ilişkilendiremeyiz. Çünkü Balkanlar'da Osmanlı Devleti içinde 16. yüzyıldan itibaren kültürel birtakım ulusalcı hareketlenmeler mevcuttur. Balkan halklarının ulusal bilinci onların Orta Çağ'daki devlet varlıklarının ve kültürlerinin bir mirasıydı[118].

Tarih içerisinde Millet kelimesinin ve Milliyetçilik teriminin birçok tanımı yapılmıştır. Milliyetçilik üzerine çalışanların söz birliği ettikleri tek nokta, bu kavramın karmaşıklığı ve incelenmesinin güçlüğü üzerinedir[119]. Tanım konusundaki farklılığın temel nedeni millet kavramının farklı ortamlarda ve şartlarda değişik şekiller almasıdır. Bu tanımlamadan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki Osmanlı Devleti'nin II. Mehmed döneminde İmparatorluk halini alması ile beraber kendine has olarak İslam hukukuna dayalı bir "Millet Sistemi" hiyerarşisi var olmuştur[120].

Osmanlı Devleti içerisinde yapılanan "Millet Sistemi" kavramı İslami literatüre dayanıyordu. Arapça'da Millet, "Cemaat-Topluluk" anlamına gelen bir sözcüktür ve işaret ettiği topluluğun dinsel bir anlamı vardır. Osmanlı'daki bu sistemde bilindiği üzere dinsel/mezhepsel ölçüte bağlı olarak geliştirilmişti. Kısacası Millet kavramı daha ziyade Cemaati anlatır bir biçimde kullanılmıştır. Cemaatten kasıt ise Gayrimüslimlerdi, Müslümanlar için "Ümmet" kavramı kullanılmıştı[121].

---

[118] İlber Ortaylı, "Balkanlar'da Milliyetçilik", *TCTA,* C. 4, İstanbul 1985, s. 998.
[119] Baskın Oran, *Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrikalı Modeli,* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1997, s. 20.
[120] Kemal Karpat, *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma,* İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2006, s. 120.
[121] İnci Özkan Kerestecioğlu, "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frenkeyştan'ın Canavarına", *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 307-318.

Tarih boyunca Balkanlar ulusçuluk ve etnik münaferet için biçilmiş bir kıta olmuştur. Balkanlar, Imperium olgusuna Kuzeybatı Avrupa'dan daha önce girmiş ve bu imparatorlukların(Roma-Bizans) içinde etnik oluşumun uzun süren sancılarını yaşamış ve bu nedenle de etnik oluşumun sert çizgilerine yani tarihin bilincine sahip olmuştur[122].

Balkan Hristiyanları arasında bir tür kimlik olan Hellenizm ve Hellen kimliği vardı. Bu kimlik, Ortodoks-Rum inanç etrafında biçimlenen bir Helleniklikti. Bütün Hıristiyan Ortodokslar, Hellenliği etnik ve tarihi olarak fazla benimsemeden Hellen dilini, Hıristiyanlığı öğreten İncil'in ve liturjinin ve Hıristiyan akide ve felsefesinin dili olarak benimserlerdi.

Evrensellik iddiası taşıyan dinlerin ortak özelliklerinden biri "Kanonik toprak" anlayışıdır. Kanonik toprak kavramı, bir dinin egemen olduğu yahut geçmişte kendine ait olduğunu ileri sürdüğü dinsel, kültürel ve etnik açıdan kabullenilmiş bir mekandır. Kavram, Ortodoks otoritelerin "öteki" kiliseler ve dinlerin yanı sıra devlet ve ulusla ilişkisini anlamak için önemlidir. Ayrıca Kanonik toprak kavramı, Proselytism(evrensel din iddiasında bulunarak din propagandası yapma, başkalarını kendi dinine çağırma) aracı olarak da kullanılmış ve modern zamanlara kadar savaşları meşrulaştırıcı bir işlev üstlenmiştir. Bu noktada şunu da belirtmek gerekir, Balkanlar, uzun bir tarih içinde Roma-Hellen-Slav unsurları barındırır ve Hıristiyanlık, Doğu Roma mirasıdır[123].

Kadim gelenekte toprağa atfedilen kutsallığın bir diğer kaynağı da siyasal iktidarla özleştirilmesidir. Modern öncesi toplumlarda kanonik içeriğe sahip olması dışında toprağı kutsallaştıran bir diğer etken de toprağın hükümdara ait olmasıydı. Mülk olarak değerlendirilen ülkeye bağlılığın en önemli kıstası, yerel aidiyet yahut kültürel kodlardan ziyade hükümdara duyulan sadakattir. Hükümdar, sahip olduğu topraklarda dinin koruyucusu ve adaletin sağlayıcısıydı. Ancak modernleşme ile

[122] İlber Ortaylı, *a.g.m.,* s. 999.
[123] Yahya Kemal Taştan, "Balkanlar'da Ulusçuluk Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı-I,* (Der. Osman Karatay-Atsız Gökdağ), Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Çorum-Ankara 2006, s. 415.

birlikte yaşanan epistemolojik dönüşüm, sadakatleri ve kadim mensubiyetleri aşındırırken mülkü, vatana dönüştürerek yeni bir mensubiyet şuuru oluşturmayı amaçlamıştır. Modern dönemde egemenlik , halk, vatan gibi kavramlar etrafında yeni sadakat biçimleri oluşmuştur. Böylece "Kanonik toprak", "Vatan toprağı"na dönüşürken zamansal ve mekansal alanda tahayyül edilen bir hayali cemaat ortaya çıkmıştır[124].

Osmanlı Devleti sınırlarında Fransız aydınlanması ve milliyetçiliğinden önce Helenler ve Slavlar arasında ulusçuluk fikirleri vardı. Balkan milliyetçileri 15. yüzyılın Slav irredantilistleri olan Ivan Gunduliç ve 17. yüzyılda Jurac Krijanic'den itibaren şair ve din adamlarıdır[125]. Bu Balkan kavimleri mazide kendi devletleri, yazılı edebiyatları hatta bağımsız kiliseleri olan toplumlardı. Bu kavimlerin milliyetçileri İtalya'dan ilim ve fikir öğrenip Polonya'dan siyasi destek bekliyorlardı. Çünkü bir insan nerede olursa olsun eğer bir Polonyalı ise o kişi Katolik; Türk ise Müslüman ve Rus ise Ortodoks olarak algılanmaktaydı. Ancak 17. yüzyılda Polonya ümit verici görünümünü kaybedince Balkanlar'da yeni ümit olarak Rusya görülmüştü ve Balkanlar'da Bizans Hıristiyanlığının yerini Slavlık almışsa bunda Rusya kilisesinin ve maarifinin faaliyeti etkili olmuştu. Ancak şunu da belirtelim Balkan Slavlarını çağdaş dünyaya açan dil aslında Almanca olmuştu. Avusturya ile olan ticaret Sırplar arasında da, Bulgaristan'da da yeni bir sınıf yarattı ve Avusturya'ya yerleşen Slavlar o ülkenin dini inancını değilse de edebiyatını ve kültürel anlayışını almışlardı[126].

Ulusçuluk düşüncesine bakıldığında bu fikrin en önemli argümanı olan süreklilik fikri, coğrafyada ve hafızada kök salmıştır. Pierre Nora'ya göre ulus, hem kendi içinde hem de kendi dışındadır. Nora ulus kavramı için, manevidir ama zaman içindedir; tarihseldir ama coğrafya içindedir; ideolojiktir ama tenseldir; belirsizdir ama sınırları vardır; evrenseldir ama özel içindedir; ebedidir ama kronoloji içindedir,

---

[124] Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 19.

[125] İrredantilizm(Yayımacı Milliyetçilik); İtalyanca kökenli bir sözcük olup dil, din, soy ve kültür birliği anlamındadır: Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı-Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s. 5.

[126] İlber Ortaylı, *Yakın Tarihin Gerçekleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 22.

demektedir[127]. Milli Devlet kavramı Ulus Devlet kavramına dönüşürken denilebilir ki "tek ülke, tek dinsel otorite" gibi dinsel içerikli Kanonik Toprak kavramı, ulusçuluk çağındaki yerini "tek ülke, tek dil, tek ulus" gibi seküler bir söyleme bırakmıştır. Balkan ulusçuluk hareketinin oluşumuna bakıldığında bu uluslaşmanın Batı Avrupa ulusçuluğunu oluşturan ve vatandaşların ortak iradelerine dayanan politik ulusçuluktan farklı olarak; etnisite, dil ve kültür temeline oturan Alman ulusçuluğundan da etkilenen kendine has bir yapı göstermiştir ve 16. ve 17. yüzyıllarda oluşan özellikle Yunanistan ve Sırbistan'da gelişen ve neo-Bizans sanatı diye adlandırılan dönem, Balkan toplumlarında yeni bir ilgi odağı olmuştu. Bunu Balkan milliyetçiliğinin ilk nüveleri olarak değerlendirebiliriz[128].

Balkan ulusçuları içinde ilk göze çarpanı Yunan ulusçuluk hareketi olmuştur. Bu ulusçuluk hareketinin doğuşunda etkili olan olayları şu şekilde kronolojiye dönüştürebiliriz: şimdiye kadar anlatılanlara baktığımız zaman Osmanlı Devleti'nin Balkanlara sahip olarak 1683 yılına kadar bu coğrafyada tek hakim güç olarak var olduğunu ve coğrafyayı "Millet Sistemi" denilen sınıf yapısı içerisinde düzenlediğini ve bu düzende II. Mehmed tarafından verilen haklar ile Rumların "Milletbaşı" unvanıyla gayrimüslümler arasında hiyerarşik olarak ilk sırada yer aldıklarını anlatmıştık. Ancak bu imtiyazlı yapılarına rağmen yine de Balkanlar'da ulusçuluk hareketini kıvılcıma dönüştüren ulusların başında Yunanlılar yer almaktadır. Bunda da Osmanlı'nın karşısında Ortodoks olarak ortaya çıkan ve Ortodoks tebaanın güvenini kazanan yeni bir güç dengesi önemli olmuştur. Bu güç, Rusya'dır[129].

Rusya ilk olarak 1480 yılında bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmış ve Osmanlı ile ilk antlaşmasını 1681 yılında "Bahçesaray Antlaşması" ile yapmıştı. Bu tarihe kadar Osmanlılar'dan çekinen Rusya bu tarihten sonra ürkekliğini üzerinden atarak 1686 yılında "Türk tehlikesine" karşı Lehistan, Avusturya ve Venedik devletleri ile beraber "Mukaddes Birlik" oluşturarak tarihinde

---

[127] Pierre Nora, *Hafıza Mekanları*, (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Kitapevi, Ankara 2006, s. 21.
[128] Fahri Yetim, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 25, Konya 2011, s. 290.
[129] Robert Mantran, "XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: İstikrar mı, Gerileme mi?", (Ed. Robert Mantran), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna,* Cem Yayınları, İstanbul 1995, s. 277-321.

ilk defa Avrupa devletler koalisyonuna girmişti. Böylece Osmanlı Devleti, Papanın başında bulunduğu "Hıristiyan Bloku" tarafından abluka altına alınmıştı[130].

Osmanlı Devleti tarihindeki ilk geniş çaplı toprak kaybını 1699 yılında "Karlofça Antlaşması" ile yaşamış ve *Mora* bu antlaşma ile Venedik'e terk edilmişti. Ancak Mora'da yaşayan halk Venedik'in koyduğu vergilerden ve Katolik din adamlarından rahatsız olarak tekrar Osmanlı egemenliğini istemiş ve Damat Ali Paşa komutasındaki Osmanlı askerinin 1715 yılında Mora'yı tekrar alması sağlanmıştı. Buna göre, 1718 tarihli "Pasarofça Antlaşması" ile Mora Yarımadası tekrar Osmanlı Devleti'ne bırakılırken, İyonya Adaları ve Dalmaçya kıyıları Venedik yönetimine kalmıştı[131].

Ortodoks Kilisesi bu yeni durum karşısında "Osmanlı Devleti'ni, Ortodoks dininin yoldan çıkmış Hıristiyanlarının bir günahı olarak Tanrı'nın verdiğini ve özgürlüklerini geri kazanacaklarını" söylemleştirmişti. Bu özgürlüğü kazanma yolunun ise Kuzey'den gelecek sarı saçlı özgür ırkı anlatan "Ksanthon Genos" destanının inanırlığı ile özdeşleştirmişti[132].

Rusya'da 1689 yılında Rus tahtına oturan I. Petro(Büyük Petro)'nun Rus dış politikasına kazandırdığı temel ilkeye göre, Rusya'nın gelişebilmesi ancak sıcak denizlere inmesiyle mümkün olabilirdi. Rusya, bu tarihi emele ulaşabilmek için Osmanlı yönetimi altındaki Ortodoks reayanın dini duygularını kullanarak onlara bağımsızlık hayali kazandırmış ve Balkanlar'da kendisine uydu devletler oluşturma düşüncesini sahiplenmişti[133].

---

[130] Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar,* TTK, Ankara 1987, s. 237.
[131] Nihat Erim, *Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları,* Ankara 1953, s. 48.
[132] Richard Clogg, *a.g.e.*, s. 34.
[133] Osman Köse, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Rus Münasebetleri, (84/2 No'lu Rusya Ahkam Defterine Göre),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1993, s. 10-12

Rusya Devleti'nde 1762 yılında Rus tahtına Alman asıllı olan II. Katerina geçmişti. Rusya, bu tarihten itibaren Balkan planını uygulamaya geçirerek Balkanlara Rus temsilciler göndermeye başlamıştı. Ayrıca Osmanlı ile Rusya arasında da 8 Ekim 1768 tarihinde Lehistan meselesi nedeniyle savaş çıkmış ve bu savaş sırasında Rumlar, Osmanlı'ya karşı isyan çıkarmışlardı[134]. Ruslar bu süreçte Rumlarla din birliğini öne çıkartarak, Moskova'nın "Üçüncü Roma İmparatorluğu" olduğunu ve Bizans taçının da varisi olduklarını iddia ediyorlardı[135]. Rusya'nın bu iddialarını benimseyen Rumlar, Mora'da Orloff kardeşlerin kumandasında isyana girişmişti. Bu isyanda Rusya'nın amacı, Osmanlı'nın Akdeniz ile bağlantısını keserek isyanı Selanik'e kadar yaymaktı[136]. Ancak isyan Mora Seraskeri Muhsinzade Mehmed Paşa'nın başarısı ile sonlandırılmıştı[137]. Yine de Ruslar, Osmanlı donanmasını Çeşme limanında demirlemişken yakmışlardır[138].

Rusya, Mora'daki isyan bastırılmasına rağmen Osmanlı karşısında bir başarı sağlamış ve 21 Temmuz 1774 tarihinde imzalanan "Küçük Kaynarca Antlaşması" ile beraber "Rum Sorunu" yeni bir boyut kazanmıştı. Ruslar bu antlaşma ile İstanbul'da bir "*Rus Kilisesi"* kurma hakkı elde ettikleri gibi diledikleri yerlerde de *"konsolosluk"* kurma hakkına kavuşmuştur. Bu yetkileri iyi kullanan Rusya, Ortodoks halk üzerinde himaye yetkisi olduğunu varsayarak "Rum Projesini" uygulamayı hızlandırmıştı[139].

Rusya İmparatoru II. Katarina büyük planını 1782 yılında Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Joseph'i, Kırım'da Kerson'a davet ederek açıklamıştı. Bu proje, Prens Potemkin'in, "Doğu Sisteminin Büyük Planı" adlı tasarısına dayanıyordu. Bu tasarıda, Türklerin Avrupa'dan atılarak İstanbul merkez olmak

---

[134] La Gorce, *a.g.e.,* s. 277.
[135] Albert Sorel, *Mesele-i Şarkiyye ve Kaynarca Muahedesi,* (Çev. Yusuf Ziya), İstanbul 1911, s. 29.
[136] Ahmet Resmi, *Hulasatü'l-İ'tibar,* İstanbul 1286, s. 10-11.
[137] Aziz Berker, "Mora İhtilali Tarihçesi veya Penah Efendi Mecmuası", *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. 2, S. 10, Maarif Vekilliği Yayınları, İstanbul 1942, s. 395.
[138] Fevzi Kurtoğlu, *1768-1774 Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekatı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa,* Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1942. s. 13.
[139] Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması(Oluşumu, Tahlili, Tatbiki),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 1997, s. 120-121.

üzere, bir Rus Prensinin yönetiminde "Grek Devleti" kurulması öngörülmekteydi[140]. Bundan dolayıdır ki II. Katarina Nisan 1779'da dünyaya gelen torununa, İstanbul'un kurucusu Doğu Roma İmparatoru olan Konstantin'in adını vermiş ve birçok Rum dadısı saraya alınmıştı. Aynı zamanda Rum gençleri için Petersburg'da bir askeri okul açılmış ve tasarlanan "Grek Devleti" için Rum subaylar yetiştirilmesi hazırlıklarına başlanmıştı. Hatta Katarina, İstanbul'un Ruslar tarafından zabtının bir hatırası olmak üzere bir madalya bile hazırlatmıştı[141]. İşte hiçbir zaman uygulamaya konulamayacak olan bu projeye *"Grek Projesi"* adı verilmişti. Bu proje 1787 yılında II. Katerina ile II. Joseph arasında 1787 yılında imzalanmıştı. Bu antlaşmaya göre Rusya ile Avusturya arasında "Daçya" adlı bağımsız bir tampon devlette kurulacak ve muhalefet etmemesi için Fransa'ya Mısır teklif edilecekti[142].

Rusya, Grek Projesi kapsamında Osmanlı'nın başlatmış olduğu 1787-91 yılı savaşlarında Rumları isyana sevk etmeye çalışmıştı. Ancak 1768-74 yılı savaşlarında istediği desteği bulamayan Rumlar bu isyan oluşumuna destek vermediler. Ayrıca 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali'nin getirdiği "Ulusçuluk" dalgalarının kendi topraklarında sorunlar çıkaracağını düşünen Avusturya 1791 yılında "Ziştovi Antlaşması" ile savaştan çekilmiştir. Ardından Rusya ile de 1792 yılında "Yaş Antlaşması" imzalanarak savaş sona erdirilmiştir. Yine de Rusya ilerleyen yıllarda bu isyan oluşumunda başarıya ulaşacaktı. Ancak diğer Avrupa devletlerinin de bu isyanı desteklemeleri ve Rusya'ya Akdeniz üzerinde serbest hareket etme kabiliyeti tanımadıkları için Rusya'nın bu tarihi emelleri engellenmiştir. Bu isyan oluşumları, Osmanlı'nın Avrupa'dan çıkarılmasını planlayan ve tarihte *"Şark Meselesi"* olarak kavramsallaşmış, Türklerin Anadolu'ya ilk gelişlerinden itibaren var olan bir sorunu da gündeme getirecektir[143].

---

[140] Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, s. 337.
[141] Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınevi, Ankara 1970, s. 32.
[142] İsmail Soysal, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri*, TTK, İstanbul 1999, s. 13.
[143] İlker Alp, *Şark Meselesi veya Emperyalizmin Türk Politikası*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Edirne 2008, s. 7.

1.5. OSMANLI YÖNETİM SİSTEMİNİN RUM İSYANINA ETKİLERİ

Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi, en küçük birim köy(karye) olmak üzere, nahiye, kaza, sancak ve eyalet şeklinde teşkilatlanmıştı. Köylerin birleşmesi ile nahiye, nahiyelerin birleşmesi ile kaza, kazaların birleşmesi ile sancak, sancakların birleşmesi ile de eyaletler oluşmaktaydı. Eyaletlerin başında yönetici olarak Beylerbeyi bulunmaktaydı. Osmanlı'nın en büyük idari taksimatı ise Eyaletler idi[144].

Denizler ve önemli nehirler üzerinde işleyen gemilerin sevk ve idaresi için teşkilatlanan kaptanlıklar ile miri rejime dahil olmayan ancak siyasi ve askeri açıdan Osmanlı Devleti'ne bağlı olan hanlıklar, voyvodalıklar ve meliklikler de idari taksimat açısından eyaletlerle eş değerdi[145].

Konumuz açısından eyaletlere bakarsak Osmanlı Devleti, Mora Yarımadasına göre Ege Adaları'na daha önce anlattığımız üzere daha erken tarihlerde sahip olmuşlardı. Ege Adaları fethedildiği ilk yıllarda yönetim bakımından "Kaptanpaşa Sancağına" bağlanmışlar ve eyaletin Paşa Sancağı yani merkezi "*Gelibolu"* olup ilk sancak beyi ise *Saruca Paşa* olmuştu. Ardından bildiğimiz üzere Ege Adaları'na 16. yüzyılda "Cezair-i Bahr-i Sefid(Akdeniz)" denilmiştir. Yine "Derya Kaptanlığı(Cezayir Eyaleti)", "Kapudan Paşa", "Kapudanlık-ı Derya" isimleri de burayı anlatmak için kullanılmıştı[146]. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Paşa Sancaklığı yaptığı dönemde yapılan yeni fetihler sonrasında yeni bir düzenleme yapılarak "Cezayir Eyaleti" kurulmuştu[147]. Eyaletin içerisinde 17. Yüzyılın ilk yarısında şu sancaklar bulunmaktaydı: Gelibolu, Eğriboz, İnebahtı, Karlıili, Mezistre, Kocaeli,

---

[144] Yusuf Halaçoğlu, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı,* TTK, Ankara, 1998, s. 13.

[145] Ali İhsan Gencer, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu(1789-1867),* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 32.

[146] *Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi,* (Ed. Cevdet Küçük), Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları(SAEMK), Ankara 2002, s. 22.

[147] Robert Mantran*, XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu,* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara 1995, s. 20-25.

Biga, Sığla, Rodos, Sakız, Nakşa ve Medhiye vardı[148]. Başlangıçta adalara tanınan yönetim şekli olarak genellikle büyük adalarda uygulanan ve yönetimi halk tarafından seçilen genellikle 12 kişiden oluşan *Demogerondia* denilen yerel meclisce idare edilmesi benimsenmişti. Bu meclisin başkanına *Demogeronde* denilmiş ve bir tür Belediye Başkanı gibi davranmıştı. Ayrıca her ada için adanın geliriyle orantılı olarak yıllık *Maktu* adı verilen bir vergi yerel meclislerce halktan toplanmıştı. Ancak Osmanlı Devleti'nin adalara tanıdığı bu kolaylıklar sonradan isyan sürecinde devletin başına dert açmıştır[149].

Konumuzu ilgilendiren ikinci yer, Mora Yarımadası'dır. Mora'nın Paşa Sancağı ise "Anapoli" idi. Anapoli Kaptanlığı'nın görevi, Adriyatik Denizi'ni Venediklilere karşı savunmaktı. Ancak Mora'nın 1683-99 Savaşlarından sonra Venediklilerin eline geçmesi ve tekrardan 1715 yılında alınmasının ardından Mora Muhasıllığı ve Anapoli Muhafızlığı da "Cezayir-i Bahr-i Sefid" vilayetine katılmıştı[150].

Konumuzla ilgili coğrafyanın idare sistemini kısaca özetledikten sonra Balkan yerleşmesi ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz. Osmanlıların, Balkanlara yayılışı II. Murad ve II. Mehmed devrine ait timar ve tahrir defterlerine göre, tamamıyla muhafazakar bir karakter taşımış olup ani bir fetih ve yerleşme söz konusu olmamıştır. Bu yerleşim sırasında eski Rum, Sırp ve Arnavut asil sınıfları ve askeri zümreleri yerinde bırakılarak mühim bir kısmının Hıristiyan timar-erleri olarak Osmanlı timar kadrosuna sokulduğunu biliyoruz. Yine söyleyebiliriz ki, Osmanlılar, Balkanlara yerleştiklerinde özellikle Rumların yoğun olarak yaşadıkları Mora Yarımadası, Teselya, Rumeli ve Ege Adaları'nda, Osmanlı egemenliği öncesindeki mevcut sistemi büyük ölçüde korumuşlardı[151].

---

[148] Şengül Ayoğuz, *Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1989, s. 10-15.
[149] Şerafeddin Turan, "*Geçmişten Günümüze Ege Adaları…"*, s. 39.
[150] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı,* Ankara 1988, s. 1/8
[151] Halil İnalcık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, TTK, Ankara 2007, 138-140.

Balkanlar'da diğer Hristiyan halklar arasında en fazla özerkliğe sahip olanlar Mora'da yaşayan Rumlar'dı. Mora'da her köyden, genellikle en zengin erkekler, nüfus arasından Kocabaşı olarak seçilir, cemaatin ileri gelenlerinden soylu ve yaşlılar da bu kocabaşı'ya yardım ederlerdi[152]. Kocabaşı önemli kararların, erkek üyelerden oluşan meclislerde tartışılarak alınmasını sağlardı. Bu yüzden Rum soyundan olan kocabaşılar, Osmanlı rejiminin devamını menfaatlerine uygun buluyorlardı. Mora Yarımadası'nın 1699'da Venedikliler tarafından alınması ve sonrasında tekrar 1715'de Osmanlı sınırlarına dahil edilmesinden sonra buradaki köylerin bağlı olduğu kasabayı temsilen bir Başkocabaşı seçilmesine ve bu yöneticilerin Mora'nın merkezi Tripoliçe'de oturmalarına karar verilmişti. Ancak bu sistemli güçler zamanla bulundukları yerlerdeki halkı ekonomik açıdan sömürmeye başlayınca bu durum zamanla devlet aleyhinde bir oluşuma yol açmış böylece isyan oluşumunda önemli rol oynamıştı[153].

Ege Adaları üzerinde de Osmanlı Devleti, bu adalarda yaşayan halkların, Osmanlı Devleti'nin yüksek hakimiyetini kabul etmesi, düşmanca davranışlarda bulunmaması ve koyulan vergileri ödemeleri şartıyla, Venedik ve Cenevizlilerin uyguladıkları yönetim biçimini bir ölçüde sürdürmüştü. Bunun en güzel örneği Sakız Adası idi. Sakız Adası'nda yaşayan Rumlar, diğer adalarda bulunan Rumlara göre çok daha iyi bir konumdaydılar.

Osmanlı Devleti içerisinde yine Rumları ayrıcalıklı konuma getiren bir özellikleri daha vardı. Osmanlı'nın İmparatorluğa dönüştüğü yıllarda Osmanlı idaresi resmi işlerini çeşitli dillerde(Yunanca, Slavca, İtalyanca, Latince gibi) görürdü. Bu çok dillilik idare içerisinde tercüman zorunluluğu doğurmuştu. Bu zorunluluğa cevap verebilecek en uygun kişiler ise Rumlardı. Bunun ise iki nedeni vardı. Birincisi, Rum Ortodoks Kilisesi ve Millet Sistemi bağlamında Rumca, diğer Ortodoks çoğunluk arasında da bilinmekte idi. İkincisi ise, Osmanlı Devleti'nde önemli makamlara

[152] Kocabaşı: Osmanlı Devleti'nde gayri müslim cemaatlerin ileri gelenlerine verilen ad, Ayrıntılı bilgi: Koca Yusuf Paşa, "Kocabaşı", DİA, C. 26, İstanbul 2002, s. 140-141.
[153]Özcan Mert, "XVIII. Ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kocabaşı Deyimi, Seçimleri ve Kocabaşılık İddiaları", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı,* İstanbul 1995, s.400-405.

gelebilmek için Müslüman olunmalı ve Osmanlıca iyi derece de bilinmeliydi. Sonuç olarak 1567 yılında Zülfikar Efendi yerine *Panayoti Nikisius*, Bab-ı Ali tercümanlığına seçilmişti. Böylece Nikisius, Osmanlı Devleti'nin dış siyasetinde memuriyete gelmiş ilk Rum olmuştu. Özellikle 1699 Karlofça görüşmeleri sırasında Alexandros Mavrokardatos'un yaptığı hizmetlerden dolayı tercümanlık görevinin Rumlara verilmesi adet haline gelmiş ve devletin dış siyasetini Fenerli Rumlar ele almışlardı. Bunun haricinde Fenerli aristokratlar, 1709 yılında Boğdan ve 1715 yılında Eflak Voyvodalığı görevlerine getirilmişlerdi. Ancak bu görev zaman içerisinde kötüye kullanılmaya başlanmış, Fenerli Rum tercümanlar taraf oldukları devletin lehinde Osmanlı'yı zafiyete uğratmışlar ve önemli devlet sorunlarını ifşa etmişlerdi. Eflak ve Boğdan'ın yönetimi adeta bir okul gibi düşünülerek Rum Ortodoks cemaat için devlet yönetme tecrübesi kazanılmıştı[154]. Nihayetinde Rum İsyanı sürecinde de devlet için zafiyet unsuru olmuşlardı[155].

Yine şunu da belirtmeliyiz ki, Osmanlı Devleti içerisinde Rumların durumları her yönden çok ileriydi. Devlet yapılanması içerisinde Merkez teşkilat-Çevre teşkilatı açısından teşkilatlanma ele alındığında çevre, merkeze bağlı olmakla beraber çevresel yapılar merkezin göz yumduğu kadar yerelcilik temeli üzerinde hareket ediyordu. Osmanlılar karşılaştıkları yeni toplumsal kurumlarla, yerel törelere yasallığı tanıyarak teknik, dinsel ve bölgesel özelliklere yönelik bir uzlaşma sistemini pekiştirerek düzen kurmuşlardı. Bu sistemin özelliği, yerel unsurların kendi yönetici seçkinlerini kendi köklerinden koparak Padişahın varlığı etrafında toplanan memurlar sınıfının yani Patrimonyal bürokrasi olarak tabir edilen kurumun işleyişini sağlamaktı. Ancak modernleşme sürecinde halk ve bürokratlar arasında var olan ayrımın sorumlusu bu sistem olmuştu[156].

Osmanlı Devleti'nde isyanı teşvik eden diğer bir yapı ise vergi ve toprak sistemiydi. Sisteme göre, devlet sınırları altındaki tüm topraklar Padişaha aitti ve bu topraklar üzerinde vergilerin köylülerden toplanması timar sahipleri tarafından

---

[154] Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1993)*, Ankara 1993, s. 23-24.
[155] Decei Aurel, "Fenerliler", *DİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 547-550.
[156]Şerif Mardin, "Türk Siyasisini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkisi", (Haz: Mümtaz'er Türköne- T. Önder), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İstanbul 2010, s. 35-77.

yapılıyordu. Aslında timar sahibi olan kişinin sadece ekonomik alanda vergi memurluğu yapacak bir memur vazifesi görmesi amaçlanmaktaydı. Ancak sistem böyle gerçekleşmedi. Çünkü, vergi memurluğu yapacak kişiler, devletin diğer devletlerle yaptığı savaşları ve güçsüz durumunu fırsat bilerek yöre üzerinde kendi güçlerini kullanmaya başlamışlardı. Timar ve zeamet sistemi bozulmuş ve ayanlık sistemi ortaya çıkmıştı. Devlet, özellikle 18. yüzyıldan ikinci yarısından sonra hem vergi hem asker toplama konusunda Âyanlarla işbirliği yapma mecburiyetinde kaldı. Bu ayanlardan birisi de Arnavutluk ve Kuzey Yunanistan'ı yöneten Yanya Valisi Ali Paşa olmuştu. Rum İsyanının çıkışında bahsettiğimiz bu Osmanlı düzeninin bozulması ve Yanyalı Ali Paşa'nın çok önemli bir etkisi vardı[157].

Rum isyanına götüren süreçte şu konu üzerinde de durulmalıdır. Bu dönemde şehirlerde, kıyılarda ve adalarda yaşayan Rum tüccar ve gemicilerin durumları çok daha iyiydi. Rumlar, 1774 yılından sonra gemilerine Rus bayrağı çekmeleri karşılığında, Rus konsolosluklarından yararlanma ve böylece çifte vatandaş olarak Güney Rusya'dan Batı Avrupa'ya kadar ticaret yapma hakkı kazanmışlardı[158]. Bu durum sayesinde devlet içerisinde adeta bir Rum burjuvazisi oluşmuştu[159]. Rum gençleri bu süreçte özellikle Alman devletlerinde eğitim görebilme olanağı bularak Avrupa Aydınlanma çağı ve Fransız büyük devrimini hazırlayan fikir akımlarını öğrenmişlerdi. Nihayetinde Antik Yunan dili ve uygarlığının bu fikirler üzerinde etkili olduklarını ve bu mirasa sahip çıkılması gerektiğini düşünüyorlardı. Sonucunda Rumluk algısı değişerek Yunanlılar ile Rumlar farklı olarak algılanmaya başlandı[160].

---

[157] E. J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Soner), İstanbul 2010, s. 143.

[158] Volkan Marttin, *Rum Fetreti-Yunanistan İsyan ve Teşekkülü((Tahlil ve Transkripsiyon),* Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2004, s. 21.

[159] Nurten Çetin, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre 1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s. 3.

[160]Suraıya Faroqhı, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s. 10.

İKİNCİ BÖLÜM

RUMLAR ARASINDA İSYAN HAREKETİNİN ULUS DEVLET DÜŞÜNCESİNE DÖNÜŞMESİ SÜRECİ

2.1. AVRUPA DEVLETLERİ'NİN RUM İSYANINI YÖNLENDİRMELERİ

Osmanlı Devleti, 18. yüzyılın sonlarından itibaren, Balkan topraklarında egemenliğinin geleceği açısından iki büyük tehlike ile karşı karşıya kalmıştı. Bu tehlikelerden ilki, Rusların kendi lehlerinde uyguladıkları Ortodoksluk ve Slavcılık propagandası; ikincisi ise Fransız ihtilalinin oluşturduğu demokrasi ve vatandaşlık öğretisi idi[161].

Osmanlı Devleti içerisinde oluşan Rum burjuva sınıfı, Aydınlanma çağı Avrupa'sının etkisi altında, Rumlar arasında laik eğitimin gelişmesinde rol oynuyordu. Devlet içinde Rumlara ait vakıf okulları ve kütüphaneler kurulmuştu. Rum tacirlerin yardımlarıyla Rum gençleri Avrupa üniversitelerinde eğitim görüyordu. Bu gençler, Avrupa'da Aydınlanma hareketi ve Rönesans döneminde ortaya çıkan Antik Yunan eserlerinin çevirileri sayesinde o dönemin eserlerini okuyarak Antik Yunan'a karşı ilgi duymaya başlamışlardı. Rumlar arasında ilk olarak dil alanında ortaya çıkan bu entelektüelleşme çabaları Yunan ulusal hareketinin felsefesini hazırlamaya başladı. Bu felsefe ile eğitimin işlevi

[161] Hasan Demiroğlu, *Rus Kaynaklarına Göre Rusya'nın Balkan Siyaseti: Ortodoks Birliği ve Panislavizm(1856-1878),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 40-45.

birleştirilerek yeni bir dünya ve yeni bir ulus kurma bilinci kitlelere aktarılmaya başlanmıştı. Her şeyden önemlisi "Rumluk" kavramı sorgulanılmaya başlanmış ve "Rum Milleti" ile "Yunan Ulusu" arasında farklar olduğu konusu irdelenilmeye başlanarak İstanbul başta olmak üzere Teselya ve Mora'daki okulların dini yapıları değiştirilmiş ve İzmir, Sakız, Yanya, Selanik ve Atina gibi şehirlerde yeni okullar açılarak dinsel konulardan ziyade Avrupa modeli eğitim verilmeye çalışılmıştı[162].

2.1.1. Avrupalı Yazarların Öncülüğünde Filhellenizm Propagandası

Balkan ülkelerinde ulusalcı hareketlerin başlaması genellikle "yeniden doğuş" veya "aydınlanma" kavramlarıyla ifade edilir. Bu yeniden doğuş Avrupa'dan esinlenen bir propagandanın ürünüydü. Özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve Prusya kamuoyuları ve entelektüelleri Yunan ulusal devleti kurulabilmesi için ağır bir propaganda yürütüyorlardı[163]. Bu propaganda nedeniyledir ki Günümüz Yunanlıları ve Batılılarının gözünde Türkler, "Barbar" olarak gösterilmiş ve bu ırkçı anlayış tamamıyla Batı tarafından kurulmuş bir oyunun parçası olmuştur[164].

Avrupa'da oluşturulan bu propaganda ile beraber ortaya "*Filhellenizm"* diye adlandırabileceğimiz bir akım çıkmıştı. Filhellenizm, Yunanca Filos(dost) kelimesi ile Helen kelimesinin birleşmesinden oluşan ve "Helen Dostluğu" anlamına gelen bir kavramdı. Avrupalı entelektüeller, Avrupa uygarlığının kültürel ve laik köklerinin Antik Yunanistan'dan kaynaklandığını kabul ediyorlardı. Bu Avrupalılar arasında önemli isimlerden birisi İngiliz şair Lord Byron'du. Bunun haricinde tarihçilerden Boston'lu Samuel Gridley Howe, İskoç Thomas Gordon, İngiliz George Finlay; edebiyatçı Victor Hugo ve Benjamin Constant; ressam Delacroix; kompozitör

---

[162] William Soloane, *Bir Tarih Labaratuarı Balkanlar*, Süreç Yayıncılık, İstanbul 1987, s. 89.
[163] Bu konuda bigi edinmek için, kendisi de Navarin savaşlarına katılmış olan Adolphus Slade okunabilir: Adolphus Slade, *Kapdan Paşa*, (çev. O. Öndeş), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1973.
[164] Dimitri Kitsikis, *Türk-Yunan İmparatorluğu*,(Çev. Volkan Aytar), İletişim Yayınları, İstanbul 1996, 151.

Beethowen gibi sanatçılar Yunan bağımsızlığını anlatan ve Osmanlı Devleti'ni zulüm yapmakla itham eden eserler kaleme almışlardı[165]. Yine bunların haricinde Almanya'daki Bizans araştırmaları alanının kurucusu Karl Krumbacher, Yunanistan coğrafyasını ve Rumların yaşadıkları yerleri ziyaret ettikten sonra gezi kitabını büyük Filhellen olan Bavyera Kralı I. Ludwig'e armağan etmişti[166]. Avrupa toplumundan birçok gönüllü insan bu isyana katılarak Yunanistan'ın kurulabilmesi için bizzat Yunanlılarla beraber Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmıştı. Avrupalı ülkeler ise bu Yunanlı isyancıları para, asker, subay ve diplomatik şekilde dolaylı yollardan destekliyorlardı[167].

Avrupalı yazarların Osmanlı(Türk) düşmanlığı ile ilgili birçok kitap, şarkı, portre türü entelektüel işi el yapımı bulmak mümkündür. Bu düşmanlığın nedeni Avrupalıların sömürgeci anlayışıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkarılmak istenilen kriz, Hilal ile Haç'ın mücadelesine dayandırılmıştı. Bundan amaç, Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında oluşan iyi yönetimin sürdürülememesi ve toplumlar arasında ikililik oluşturma çabasıydı. Bu ikililik mücadelesi içerisinde Avrupa kamuoyu, Müslümanlar için ölü bir halk tanımlamasını yaparak artık devletin sonunun geldiğini belirtmek istiyordu[168].

Avrupa'da günümüz uluslararası hukuk yazınında "Büyük Güçler" demek Rönesans'tan itibaren devletler ile eş anlamlı görülmüş ve bu 1648 yılında "Westfalya Barışı" ile devletin egemenliğini simgelemişti. Bu süreçte uluslararası düzen Avrupa'da sağlanmış ve Avrupalı diplomatlar bu düzeni kendi aralarında yerleştirmişlerdi. Ancak bu kavram Osmanlı Devleti'nde çok geç bir tarihte yerleşmiş 1793 yılında ilk büyükelçiliğin İngiltere'de açılması ile oturmuştu. Bu

---

[165] Bu yazar ve eserlerden bazıları şunlardır: Lord Byron, *Child Herold, Don Juan, Bronz Çağı*; Samuel Gridley Hawe, *History Of The Greek Revolotion*(iki cilttir); George Finlay, *A History of Greece*; Victor Hugo, *Orianteles*; Benjamin Constant, *Hristiyan Uluslara Çağrı*.

[166] Maria Todorova, *a.g.e.*, s. 152.

[167] Meral Bayrak, *a.g.t*, s. 128-129.

[168] Yunanlıların kafasına ırksal nefreti Batılı aydınlar koymuşlar fakat Türkler aleyhine toprak genişletilmesi anlamına gelen Megali İdea'yı ise Büyük güçlerin diplomatları üretmişlerdir. Bununla beraber *Megali İdea* fikrinin isim babası 1844 yılında Yunanistan'daki Fransız yanlısı kesimin başı olan İoannis Kollettis olmuştur. Ayrıca yine Yunanlıları kışkırtan bir diğer diplomat olarak 1877-78 arasında İstanbul'da ve 1880-86 arasında Atina'da görev yapan Fransa Büyükelçisi Charles de Moüy'ü gösterebiliriz: Dimitri Kitsikis, *a.g.e.*, s. 154.

elçilik açılmadan önce ise Osmanlı Devleti genellikle Rum aydınlarını dil bildikleri için uluslararası ilişkilerde kullanmıştı. Bu durum ise Avrupa kamuoyunun Rum aydınları üzerinde oluşturduğu ırkçılık fikirleri ile Osmanlı Devleti'ni sarsmıştı[169].

Yunan ulusal bilincinin oluşumunda rol oynayan Yunanlılar arasında en önemli isimler olarak *Velestinolu Rhigas Feraios* ile *Adamontios Korais* kabul edilmektedir. Bunların haricinde Altona konsolosu olup ve Romen prensliklerinde aynı makama talip Konstantin Stamati, Eflak'da rahip ve öğretmen olarak görev yapan Polizoi Kontu, dil konusunda tartışmaları olan Kaires, subaylar arasından 1810 yılında Türklere karşı savaşarak hayatını kaybeden General Papadopulos, ajan olarak kullanılan Barozzi, Rodofinikin, Kiriko, Bükreş'teki yeni genel konsolos Pini gibi Rumlar yer almaktaydı. Bu Rumlar sayesinde Rum bilinci ortaya çıkacak ancak bu bilinç asıl olarak Avrupalı güçlerin denetimi altında gelişecekti. Ayrıca bu Rumluk bilinci çarpıtılmış ve emperyalizmin bir fikir dayanağı haline getirilmişti. Bu nedenledir ki Yunanlıların Rumluk ülküsü bağımsızlık kazanıldığı zaman Bavyeralı bir Prensin hakimiyetine verilerek Osmanlı Devleti'nin yıkılış öyküsünün belki de en kritik safhası ortaya çıkarılmış olacaktı. Ancak dönemin Rumluk düşüncesi ne var ki bu emeller üzerinde şekillenmekteydi[170].

Rumlar arasından, genç bir Makedon olan *Velestinolu Rhigas*(1757-1798), Teselya'da doğmuş ve hırçın kişiliğini Viyana'da kazanmıştı. Rhigas, Eflak-Boğdan Prensliklerindeki Fener ortamında büyüyüp Eflak voyvodasının sekreterliğini yapmıştı. Burada Voltaire, Rousseau ve Montesquieu'nun düşüncelerini öğrenmişti. "Rhigas Anayasası" olarak bilinen siyasi bildirileri ile 1797 yılında ün yapmıştı. Bu Anayasayı, 1793 Fransa Jakoben Anayasası'ndan etkilenerek hazırlamıştır ancak Jakoben Anayasasından etkilenen en radikal örnektir. Rhigas'ın yazdığı şiirler arasında en ünlüsü 1797 yılında yazdığı "Thourios(Özgürlük Marşı)" idi ve bu şiir, Rumlar arasında milli marş niteliğinde görülerek savaş marşı oldu. Rhigas bu şiirde

---

[169] Osmanlı Devleti, 1836 yılına kadar Dışişleri Bakanlığı olmayan bir devletti. Bu bakanlık açığını 1300-1600 yılları arasında nişancı, 1600-1836 yılları arasında reisülküttap yürütmüştür: Dimitri Kitsikis, *aynı eser*, s. 161.

[170] Nıkolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912),* (Çev. Nilüfer Epçeli), C. V, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005, s. 208-209.

hem Hıristiyanlara hem de Müslümanlara ayaklanma çıkarmalarını ve sembolün haç olduğunu önermişti. Rhigas bir de harita bastırmıştı. Bu harita on iki parçadan oluşmakta olup üzerinde Eski Yunan ve Bizans'ın imparatorları ile ünlü simalarının resimleri bulunuyordu. Rhigas harekete geçmeye hazırlanırken Avusturyalılar tarafından Belgrad paşasına teslim edilerek öldürüldü. Görüldüğü üzere Rum entelektüelleri de Avrupa'dan etkilenmişlerdi[171].

Diğer bir isyancı Rum olan *Adamontios Korais,* İzmir kökenli olup Fransa'da eğitilmişti. Montpellier'de tıp eğitimi almıştır. Korais'e göre, Yunan uygarlığının mirsçıları Fransızlar'dı ve Yunanlılar'da Osmanlı İmparatorluğu'ndan yitirdikleri uygarlığını yeniden bulmak için Fransız olmak zorundaydı. Batı dünyasının tümünü Yunan gövdesi içine aktarmayı öngören kuramına "*metakenosis(Aktarma)"* adını vermişti. 1798 yılında Mısır'a çıkan Bonaparte'a umut bağlayarak *"Özgürlüğün Birinci Yılı"* isimli hiciv yazısı ile Rumları isyana çağırmıştır. Korais'de Yunan soyunun Helen kökü olduğunu söyleyerek bir yanılgı içine düşmüştü. Bundan dolayı Eski Yunanca ile halk dili arasında modern edebiyat dili haline gelen *"katharevusa*"yı ortaya çıkararak Neohellenizmi başlatmıştır[172]. Korais, 1800 yılında kaleme aldığı *"Savaşçı Marşı*"nda: "Fransızlardan ayrı Yunanlı yoktur. Tek bir halk, Yunan-Fransızlar vardır" demektedir. Venedik'te 1805 yılında kaleme aldığı "*İki Yunanlı Arasında Konuşma*" adlı eserinde bağlı olduğu halkın artık Romaioslar(Rumlar) olmadığını, onlara Yunanlı adı verilmesi gerektiğini söylüyordu. Korais, Ortodoks keşişlere de saldırıyor ve keşişleri Osmanlı bünyesinde olmaktan dolayı suçluyordu. Evet bu Yunanlılar tabiî ki dönemin Büyük Güçleri, İngiltere, Fransa ve en önemlisi Rum destekçisi ve sömürücüsü olan Rusya'nın varlığına güveniyorlardı[173].

---

[171] Yusuf Akçura, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri,* TTK, Ankara 1985, s. 19.
[172] Bu Yunan hareketleri özellikle Fransa'nın Korfu(geneldeYedi Ada)'yı işgali ile beraber büyümüştür. Nitekim Bonaparte'ın 1798'deki ilk istilasının hemen ardından, Korfu Basımevi, Rhigas'ın Thourios'unu Yunancaya yayımlamıştır. Georges Castellan, *a.g.e.,* s. 269.
[173] Dimitri Kitsikis, *a.g.e.,* s. 179.

2.1.2. Doğu Akdeniz Üzerinde Rusya, İngiltere ve Fransa Mücadelesi

Avrupa'nın büyük devletlerinin Balkan milliyetçiliği konusundaki rollerini anlatırken sadece kültürel ve entelektüel gelişimden bahsetmek konuyu tek başına açıklamaya yeterli değildir. Bu kültürel gelişimin daha ötesinde bu devletleri Akdeniz coğrafyası içerisinde anlatırken gözden kaçırılmayacak bir kavram olarak iktisadi emellerden bahsetmek gerekir. Bilindiği üzere 19. yüzyıl, Avrupa'da sanayi ve ticari olarak gelişim çağı idi. Bu gelişim İngiltere'de başlamış ardından Fransa ve Rusya gibi devletler bu gelişimin takipçileri olmuşlardı. Bu gelişim devletlerarası ilişkileri derinden etkileyecek olan iki tane büyük gelişmeyi yani "Sömürgecilik" ile "Milliyetçiliği" beraberinde getirecek ve bu iki kavramın uygulanış yerlerinden birisi de Osmanlı toprakları olacaktı[174].

Dünya üzerinde yaşayan bütün büyük devletler için Akdeniz bir çıkar ve savaş mücadelesi sahası olmuştur. Bu savaşım için ise Fransa'nın kullanacağı silah Osmanlı toplum yapısı olacaktı. Esasta tarihsel olarak I. Süleyman(Kanuni) döneminden itibaren Osmanlı-Fransa ilişkileri sağlam temellere oturmuştu. Bu süreçte Fransa, Katolik kilisesinin ve Lübnan Marunilerinin koruyuculuğunu yaparak Fransız dilini bu nüfus üzerinde yaymaya çalışmıştı. Bu dönemde Fransa, Akdeniz'deki mevcut deniz gücü dağılımının muhafazasından yanaydı[175]. 1679 yılında Fransa'nın imtiyazlı yapısı genişletilerek Fransa kralı, Doğu Hristiyanlarının tek hamisi olarak tanındı. 1716 yılında ünlü Fransız elçisi Marquis de Bonnac, Kudüs'deki Saint Sepulcre Kilisesi'nin tamiri imtiyazını elde etti ve bunu bildirmek üzere 1720 yılında Osmanlı elçisi Yirmisekiz Çelebi Mehmed, Fransa'ya gönderildi[176]. 1739 yılında Osmanlı-Rus, Avusturya savaşları sırasında Fransa'dan bir antlaşma yapılabilmesi için arabuluculuk rolü isteyen Osmanlı Devleti, bunun karşılığında Fransa'nın imtiyazlarını 1740 yılında yeniledi ve bu tarihten sonra bu

---

[174] Thierry Hentch, *Hayali Doğu, Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, (Çev. Aysel Bora), Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 178-180.
[175] Marian Kent, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, (Çev. Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 82.
[176] Bu sefaret ile ilgili: Gilles Veistein, *İlk Osmanlı Sefiri 28. Mehmet Çelebi'nin Fransa Anıları "Kafirlerin Cenneti",* (Çev. Murat Aykaç Erginöz), ARK Kitapları, İstanbul 2002.

imtiyazlar kapitülasyon şekline dönüştü. Bu nokta da daha da önemli olarak Fransa, Osmanlı ülkesindeki Katolik azınlıkları himaye etme, davalarına bakmak gibi haklara sahip olmuş ve sonraları Rusya'nın Ortodokslar ve İngiltere'nin Protestanlar üzerinde aynı hakları talep etmelerine zemin hazırlamıştı[177].

Avrupa'da 17. yüzyıldan itibaren siyasi dengeler değişmiş Fransa, Akdeniz üzerindeki hakimiyetini İngiltere'ye kaptırmış ve Akdeniz coğrafyası, İngiltere'nin imparatorluk yolu haline gelmişti. Bu süreçte İngiltere, Osmanlı'yı Hindistan sömürgeleri üzerinde bir tampon bölge olarak görmüş ve güçsüz olmasını istemekle beraber diğer devletlerin önünde de bir set olarak kalmasını istemişti. Ancak bu set karşısında ortaya yeni bir güç çıkacak ve İngiltere bu mücadeleye girmek zorunda kalacaktı[178].

Akdeniz üzerinde mücadele eden Fransa ve İngiltere'nin karşısına 18. yüzyılda bu iki devletle mücadele edebilecek üçüncü bir güç olarak Rusya çıkmıştı. Balkan Slavlarının ulusalcılık hareketlerinin gelişmesinde kuşkusuz olarak diyebiliriz ki en büyük pay Hellenizm, Slavizm ve sonraları Ermenicilik politika hedefleriyle ortaya çıkan Rusya'ya aitti. Bu konu ile ilgili olarak Friedrich Engels şu tanımlamayı yapmaktadır: "Batılı diplomatların Türkiye üzerindeki görüş ve düşünceleri, birtakım değersiz bilgilere dayanır ve İngiltere, Fransa hatta Avusturya uzun bir zamandır karanlıkta el yordamıyla belli bir Doğu siyaseti araştırırken; bir başka devlet hepsini geride bıraktı. Geleneklerinde ve kurumlarında, özünde ve davranışlarında yarı Asyalı olan Rusya'nın Türkiye'nin gerçek durumunu ve yapısını kavrayabilecek nitelikte insanları vardı. Rusya'nın dini, Avrupa Türkiye'sindeki insanların onda dokuzunun diniyle aynıydı. Dili Türk uyruğundaki yedi milyonun diline çok benziyordu. Bu imkanlar Rus diplomasisinin faaliyet olanağını arttırdı. Ortodoks kilisesi, Rusya'nın başlıca yardımcısı idi"[179].

---

[177] Rinaldo Marmara, *Bizans İmparatorluğu'ndan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, (Çev. Saadet Özen), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006, s. 76.

[178] Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi,* Alfa Yayın, İstanbul 2005, s. 100.

[179] Friedrich Engels, "Türkiye Sorunu", *Doğu Sorunu*, (Der: Karl Marx-Friedrich Engels), Sol Yayınları, Ankara 1977, s.35-37; İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları,İstanbul 2008, s. 170.

Rusya, Balkanlar üzerinde kendi lehine güç oluşturma politikasında özellikle Rumları kullanmıştı. Rusya'da Bizans kültürü ilk olarak Rus knezi III. İvan'ın son Bizans İmparatoru XIII. Konstantine'in kardeşi Mora Despotu Thomas'ın kızı Zoya(Sofya) ile evlenmesi sonucunda başlamış ve III. İvan bu evlilikten sonra *Knez* yerine *Çar* unvanını kullanır olmuştu. III. İvan, eşi Zoya'nın Ortodoks soyluluğuna dayanarak kendisini tüm Ortodoksların koruyucusu olarak belirtmiş ve "Üçüncü Roma İmparatoru" olarak Hristiyanlığın sahiplenicisi olduğunu ilan etmişti[180]. Bu olaydan sonra Rusya 17. yüzyılın ilk yarısına kadar geçen sürede kendi iç siyasetindeki sıkıntılar nedeniyle Ortodokslarla fazla ilgilenememişti. Ancak 1613 yılında Rusya'da *Mihail Fedoroviç Romanov*'un(1613-1645) tahta çıkması ve Romanov ailesinin Rus siyasi tahtına yerleşmesi ile beraber Rus çarı Mihail Romanov dış siyasete yönelmiş ve Osmanlı Sultanı I. Ahmet'e bir mektup göndererek Ortodoks ve Slav halklarının durumu ile yakından ilgilendiğini göstererek gerektiği durumda Yunan Patriğine maddi ve manevi destek verebileceğini belirtmişti. Bu mektubu öğrenen *İstanbul Rum Patrikliği* ise artık Rusya'dan da gerektiğinde destek alabileceğinin sevincini yaşamıştı. Mihail Romanov'un da girişimlerinden Rusya'nın Ortodokslarla yakından ilgili olduğunu görmekle beraber Rusya, I. Petro dönemine kadar bu ilgiyi sadece fikri boyutlarda yapabilmişti[181].

Rusya, "Ortodoks-Slav" politikasında ilk fiili girişimini I. Petro zamanında yapmıştı. Bu dönemde Osmanlı ile Avusturya devletleri arasında var olan sorunlar nedeniyle Osmanlı Devleti, 1683 yılında Viyana seferine çıkmıştı. Osmanlı bu sefer sırasında bir Haçlı Kutsal ittifakı ile karşılaşmıştır. Bu ittifakın içerisinde Rusya ile beraber Avusturya-Macaristan, Papalık ve Venedik yer almıştı. İşte bu sefer sonucunda Avusturya Devleti de Ortodoksların koruyuculuğu ile ortaya çıkarak Ortodoks Rumları Osmanlı-Rusya ve Avusturya arasında bir himaye yarışına sokarak aslında Rumları duruma göre devlet ve güç seçimine itmişti[182]. Bu güç noktasında Rusya'yı daha güçlü gören İstanbul Rum Kilisesi ise bu devletten bazı konularda

[180] Boris Mouravieff, *Deli Petro'nun Vasiyetnamesi*, Bedir Yayınları, İstanbul 1966, s. 18.
[181] Nikolea Jorga, *a.g.e.*, C. IV., s. 28-29.
[182] *Devlet-i Âliyye Teşrifatçıbaşısı Ahmet Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü,* (Haz. Richard F. Kreutel- Çev. Esat Nermi), Milliyet Yayınları, İstanbul 1970, s. 198.

yardım isteyerek I. Petro'nun himayesini savunmuştu[183]. Özellikle bu dönemde Osmanlı egemenliği altındaki Rumların, Kudüs'te *Hac* yapma meseleleri sorun olarak ön plana çıkmaktaydı. Bildiğimiz üzere *Kudüs* hem Müslüman, hem Ortodoks hem de Katolikler için kutsaliyeti olan bir şehirdi. Osmanlı Devleti, Kudüs'ü fethettikten sonra Ortodokslar ve Katolikler Kudüs'deki mukaddes emanetler ve onların bakımı konusunda hak iddia ediyorlardı. Ancak Osmanlı Devleti, Fransa ile olan iyi ilişkilerinden dolayı bu hakkı Katoliklere tanımıştı. İşte Ortodoks Rumlar bu konuda Rusya'ya sığınmıştı. Rusya'da I. Petro ise bir savaş için fırsat kollayarak 1711 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Ancak Rusya bu savaşta hezimete uğrayarak 1711 yılında "Prut Antlaşması"nı imzalamak zorunda kalmıştı[184]. Bu savaştan sonra Osmanlı'ya karşı bir daha fiili bir harekete cesaret edemeyen I. Petro, Ruslara sıcak denizlere inilmesi gerektiğini ve bu konuda Rumlardan yararlanılması gerektiği yönündeki düşüncesini vasiyet olarak bırakarak ölmüştü. Rusya, İmparatoriçe Anna(1736-1741) döneminde ilk olarak Avusturya ile ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ne 1735 yılında savaş açmıştı. Savaş 1739 yılında "Belgrad Antlaşması" ile son bulmuştu. Bu dönemde de Ortodokslar üzerinde hak iddiasında bulunan Rusya aktif bir politika sergileyememişti[185].

Rusya, Ortodoks Rumlar üzerinde asıl fiili politikasını II. Katerina döneminde uygulama imkanı bulmuştu. Rusya, II. Katerina tahta çıkmadan önce Çariçe Elizaveta döneminde politikasını Avrupa'da sürmekte olan Yedi Yıl Savaşları üzerine kurmuştu. Elizaveta'nın ardından tahta çıkan III. Petro ise Rus budalası olarak tanınmıştı. III. Petro, Rus kültürünü aşağılayan ve Prusya Kralı Friedrich'e sadakat gösterisi yapan birisiydi[186]. Bu durumundan rahatsız olan II. Katerina eşini Rus tahtından indirerek kendisi tahta geçmişti. II. Katerina ilk olarak "Yedi Yıl Savaşları"ndan çekildiğini ve tarafsızlığını ilan etmiştir. Ardından Lehistan politikasına eğilerek Leh kralı Kral August'un 1763 yılında ölümünden sonra Leh

[183] H. Sumner, *Büyük Petro ve Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. Eşref Bengi Özbilen), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 30.
[184] İsmail Hami Danişmend, *Baltacı'nın Prut Zaferi,* İstanbul Yayınevi, İstanbul 1955, s. 32.
[185] Osmanlı ile Avusturya(Habsburg) ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için: Hakan Karagöz, *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi Mustafa Hatti Efendi'nin Viyana Günleri(1948),* Kitapevi Yayınları, İstanbul 2014.
[186] Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 80-85.

tahtına kendi adayı Stanislav Poniatowski'yi geçirmek için çaba harcamıştı. Nihayetinde Osmanlı-Rusya savaşı çıkmıştı. 1768-74 savaşları sırasında Mora çevresinde bir isyan çıkarılmış ancak bu önlenmişti[187]. Bu savaşlar sırasında Rumların kendilerine bağlılığını gören Rusya için artık Ulusçuluk hareketlerine hız verme dönemi başlamıştı[188].

Savaşın ardından imzalanan 1774 "Küçük Kaynarca Antlaşması" sayesinde manevi bir nüfuz ve resmi bir himaye kazanan Rusya, 1783 yılında Kırım'ı da ilhak ettikten sonra Osmanlı'nın güçsüzlüğünü fark ederek bir "Ortodoks-Slav Bizans Devleti" kurma sevdasına düşmüş ve Avusturya ile müttefik olmuştu. Çariçe II. Katerina, Avusturya Kralı II. Joseph ile "Grek Projesi Antlaşması" nı yapmıştı. Ancak beraber giriştikleri 1787-91 savaşlarından 1789 Fransız İhtilalinin çıkması ile beraber barış antlaşmaları yaparak bu projeyi ertelemişlerdi.

Rusya'nın Osmanlı Devleti altındaki Ortodoks dünyasına hakim olma düşüncesi zamanla diğer Avrupa devletlerinin de etki alanına girdi. Mora ve Ege Adaları üzerinden Akdeniz'e hakim olma politikasının en önemli figüranları olarak Rumlar görüldü. Akdeniz bu noktadan sonra artık Avrupa'nın büyük güçlerinin savaşıma giriştikleri bir saha halini alacaktı. Bu süreçte İngiltere, Akdeniz egemenliğini elinde tutmak istiyor; Fransa, İngiltere'yi alt ederek Akdeniz'in üstünlüğünü yeniden ele geçirmek istiyor; Rusya ise bu iki devlete karşı daha fazla güçlenmek için Akdeniz'e yani "sıcak denizlere" inmek istiyordu. Osmanlı Devleti ise bu üç büyük devletin değişken güç mücadelesi sırasında kendi lehine olan tarafı destekleyerek oluşturacağı "Denge Politikası" nın temellerini bu dönemde atmıştı[189].

Osmanlı Devleti, Fransız ihtilalinin başlangıç aşamasında bu olaya Fransa'nın bir iç olayı olarak bakmış ve Fransa ile ortak bir sınırı olmadığı için ihtilalden bir endişe duymamıştı. Aslında Avrupa'da daimi elçilikleri olmadığı için

---

[187] Ali Rıza İşipek, Oğuz Aydemir, *1770 Çeşme Deniz Savaşı, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşları*, Denizler Kitapevi, İstanbul 2006, s. 13.
[188] BOA, *HAT*, nr. 33311.
[189] Enver Ziya Karal, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu(1797-1802),* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1938, s. 140.

gelişmelerden habersiz kalmış ve ihtilalin getirdiklerini tam olarak anlayamamıştı. Fransa'nın, İhtilal rejiminin tanınması için Avrupa Devletleri ile mücadelesinde de Osmanlı tarafsızlık ilan etmiş ve Avrupa hukukuna dahil olmadıkları için bu konu üzerinde fazla düşünülmemesi gerektiğini savunmuştu[190]. Fransa ise Osmanlı'nın sadık bir müttefik olduğunu biliyor ve Osmanlı'yı kendi saflarına çekmek istiyordu. Fransa bu süreçte önce Ocak 1793'de Descorches'i sonra da 1795 yılında Verninac'ı İstanbul'a göndererek Osmanlı'da elçiler bulundurmuş ve Osmanlı, "Fransa Cumhuriyeti" rejimini 11 Haziran 1795 tarihinde tanımıştı[191].

Ancak bu dönemde Fransa siyasetine yön veren Napoleon'a göre, Osmanlı Devleti gücünü yitirmiş bir devletti ve Osmanlı parçalanmadan önce Fransa Osmanlı'dan kendi payını almalıydı ve bu pay Doğu Akdeniz'den alınmalıydı. Çünkü, Fransa'nın Doğu Akdeniz'e yerleşmesi aynı zamanda Rusya ve İngiltere karşısında da güçlenmesi anlamına geliyordu[192]. Bunu uygulamaya girişen Napoleon, 1796-1797 yılında Kuzey ve Orta İtalya'yı ele geçirdikten sonra 16 Ağustos 1797 tarihinde Direktuvar hükümetine bir mektup yollayarak şunları yazmıştı: "Korfu, Zenta, Kefalonya adaları bizim için bütün İtalya'dan daha ehemmiyetlidirler. Bu adalar veyahut bütün İtalya'dan birinin İntihabı lazım gelse, ticaretimiz için zenginlik ve refah kaynağı olan adaları muhafaza ederek bütün İtalya'yı imparatora(Avusturya'ya) bırakmak daha münasiptir. Türkler'in imparatorluğu her gün yıkılmaktadır. Yunan adalarını elde bulundurmakla bu imparatorluğu himayeye imkan bulacağımız gibi sırasında ondan hissemizi almak da mümkün olacaktır. İngiltere'yi tam manası ile ezmek için Mısır'a hakim olmamız lazım geldiğini yakında idrak edeceğiz. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması şarkla olan ticaretimizi muhafaza için bizi erkenden lazım gelen tedbirleri düşünmek mecburiyetinde bırakmaktadır[193]" yine devam ederek, "Bu küçücük Avrupa insana kafi şeref veremez. Şark'a gitmek lazım. Büyük şerefler oradadır. Mesela Mısır'ı, Filistin'î ve Suriye'yi aldıktan sonra ya Hind'e yürümeli veya Anadolu, İstanbul,

[190] Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, DR Yayınları, İstanbul 2013, s. 84.
[191] İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 135.
[192] Enver Ziya Karal, *Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı-Rus Münasebatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1937, s. 101.
[193] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 34.

Balkanlar üzerinden Şarki Avrupa'ya geçmeli. Fransa, Şark'tan bir güneş gibi girmeli" diyerek Hindistan ticaretine verdiği önemi ve Osmanlı Devleti üzerindeki politikasını ortaya koymuştu. Napoleon bu sözlerinin ardından harekete geçerek Viyana'ya doğru ilerlemenin neticesi olarak 18 Ekim 1797 tarihinde Avusturya ile Fransa arasında "Campo Formio Barış Antlaşması"nın yapılmasını sağlayacak ve bu antlaşma ile de "Yedi Ada(Cezair-i Seb'a)"yı sahiplenecekti. Bu sahiplenme ile beraber tarihte ilk defa Fransa ile Osmanlı Devleti karadan komşu haline gelmişlerdi. Bu komşuluk Rum isyanı için uygun bir ortam oluşturmuştu. Bu işgalin ardından Osmanlı ile İngiltere arasındaki ilişkiler yumuşayarak Fransa'ya karşı birleşmişlerdi[194].

Fransa'da Napoleon'un görüşlerine "Direktuvar Rejimi" başlangıçta karşı çıkmıştı. Ancak Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand bu görüşü destekleyerek Napoleon'a destek veriyordu[195]. Talleyrand konu ile ilgili: "Osmanlı İmparatorluğu 25 yıldan fazla yaşamayacak ve onun Avrupa'daki toprakları komşuları Avusturya ve Rusya'ya yem olacaktır. İmparatorluğu iyi bilenlerin tahminleri gerçekleşecek olursa, Fransa Cumhuriyeti onun parçalarından kendine en uygun gelecek olanlarını elde etmek için tedbir almalıdır. Pay olarak ilk plan da akla gelen yerler de Mısır ile Girit ve Limni adaları'dır. Tabiatın Fransa'ya pek yakın yerde bulundurduğu Mısır gerek Hindistan, gerek diğer yerlerin ticareti bakımından bize sınırsız yararlar sunmaktadır. Bundan başka, iklimi ve toprağı ile Batı Hindistan'daki sömürgelerimizin yerini alabilir. Girit ve Limni adaları ise bizim için Ege Denizi ve Çanakkale boğazında egemenlik sağlar" demektedir[196].

Ayrıca Napoleon ve Talleyrand'ın fikirlerinde bu seferin olası sonuçlarından olması düşünülen bir olay da yine çok manidar gelmekteydi. Bu olay da Napoleon'a Mısır'da Osmanlı güçlerinin olası bir karşı koyması durumunda

---

[194] Akdes Nimet Kurat, *Türkiye...,* s. 40.
[195] Toktamış Ateş, *Siyasi Tarih-I*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989, s. 136.
[196] Rifat Uçarol, "Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1839'a kadar Osmanlı İmparatorluğu", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,* C. 11, İstanbul 1989, s. 197.

ortaya atılacak "*Doğu Sorunu*"nun çözümü olayıydı[197]. Napoleon, eğer bu sefer ile beraber büyük bir savaşa girişilip sonucunda Osmanlı Devleti'nin dağılması söz konusu olursa Doğu Sorunu'nu kendi lehinde çözmeyi de planlamıştı. İşte bu yüzden bu sefer tüm ülkelerden bir sır olarak saklanmıştı. Hatta Napoleon'un sefere çıkmış olabileceğini düşünen İngiliz amirali Nelson, Napoleon'un peşinden gitmek istemiş ancak Napoleon'un Malta'da mı, Mısır'da mı yoksa Mora'da mı olduğunu bilemediğinden çaresiz kalmıştı. Böylece Napoleon çok rahat bir şekilde 1 Temmuz 1798'de İskenderiye limanına gelmişti[198]. Ardından Fransa, "Piramitler Savaşı" ile Kahire'ye sahip oldu. Mısır'ın işgali ile "Doğu Sorunu" başlamış oldu ve Osmanlı Devleti'nin ilk kez Arap topraklarını bir Avrupalı devlet ele geçirmiş oldu[199]. Bundan sonra Osmanlı eski müttefiki Fransa karşısında eski düşmanları Rusya ile 23 Aralık 1798'de ve İngiltere ile 5 Ocak 1799 tarihinde ittifak yapmıştı. Bu ittifaklarla beraber Rusya tarihinde ilk defa boğazlardan geçerek Akdeniz'e inme hakkını elde etmişti[200]. Ayrıca "Campo Formio Anlaşması" ile de Fransızlar'a geçen Arnavutluk sahillerindeki yerlerin ele geçirilmesiyle sonrasında Tepedelenli Ali Paşa görevlendirildi. Neticesinde Yedi Ada tekrar ele geçirildi ve burada 1800 yılında "Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti" kuruldu. Fransa Devleti, Mısır'a büyük ümitlerle çıkmış ancak umduğunu alamayarak Kasım 1798'de Mısır'dan çıkarılmıştı. Ancak Mısır bu olaydan sonra Rusya ve İngiltere arasında köşe kapmaca yeri olmuş ve iki devlette burayı sahiplenmek istemişti. Fakat Osmanlı, ilk kez Mısır sorunu ile başlattığı "Denge Politikası" diplomasisini uygulayarak 1802 yılında "Amiens Barış Antlaşması" ile Mısır'ın boşaltılmasını sağlamayı başarmıştı[201].

---

[197] *Doğu Sorunu;* Avrupalı Devletlerin, Türklerin Avrupa kıtasından uzaklaştırılmaları gerektiğini savundukları düşüncedir. İki kısımda ele almak mümkündür. İlk aşaması 1071-1683; ikinci aşaması 1683-1920 (23) yılları arlığını kapsar. İkinci safhası Türklerin Avrupa'da gerileme yıllarıdır. Bu safhada Avupalı Devletler, Osmanlı'nın tebaası arasında milli, dini ve manevi boyutları ön plana çıkartarak Hıristiyan kamuoyunun hoşuna gidebilecek hedefler öne sürmüşlerdir. Böylece gayrimüslimlere ilk önce reform, sonra muhtariyet, en sonunda ise bağımsızlık temin etmeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti toprakları üzerinde İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan arasında şu emeller güdülmüştür: öncelikle Hıristiyanlar açısından kutsal sayılan yerlerin Türk hakimiyetinden kurtarılması; yeni ekonomik imtiyazların temini ve kapitülasyonların genişletilmesi; Osmanlı vatandaşı olan gayrimüslimlerin himayesi; Hıristiyan azınlıkların bağımsızlık mücadelelerinin desteklenmesi: Ayrıntılı bilgi için:İlker Alp, *Şark Meselesi…*, s. 37-52.

[198] Rifat Uçarol, *a.g.e.,* s. 268.

[199] Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. 5, Güven Yayınevi, İstanbul 1962, s. 2786.

[200] BOA, *C. HAR*, nr. 4836.

[201] BOA, *C. HAR*, nr. 1383.

Şimdiye kadar anlatılan iktisadi ve siyasi konulara ek olarak Rum isyanı ile ilgili "misyonerlik" faaliyetlerini de ekleyebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde, Fransızların Katolikleri, Rusların Ortodoksları desteklediği dönemde İngilizlerin de Protestanlara önemli destekler verdiğini biliyoruz. Bu süreçte Protestan misyoner teşkilatlarının örgütlü bir şekilde Osmanlı topraklarında kurulması 18. yüzyıla rastlamaktadır. Bu misyoner örgütlerinden 1795 tarihinde kurulmuş olan "Council for World Mission(Dünya Misyonerlik Derneği)" ve 1799 tarihinde kurulmuş olan "İngiliz London Missionary Society" ile "British and Foreign Bible Society" adlı örgütler, Mora Yarımadası'nda önemli faaliyetlerde bulunmuşlardı[202]. Bu örgütlere bağlı misyonerler İstanbul'a gelerek Fenerli Beyler ve Fener Patrikhanesi ile irtibata geçmek istemişlerdi[203].

2.2. FENER RUM PATRİKHANESİ VE FENERLİ RUM BEYLERİ

Osmanlı Devleti'nde "Milletbaşı" olarak diğer milletlerin üzerinde nüfuz kurabilme hakkı elde etmiş olan Rumlar aslında Osmanlı egemenliğinde bulunmaktan memnundular. Ancak ilk dönemlerde Rumlara büyük avantajlar sağlayan ve zengin Rum burjuva sınıfının ortaya çıkmasını sağlayan bu sistem, Avrupalı aydınların Rum gençleri üzerinde oluşturdukları "ulusçuluk" bilinci ile beraber yerini kin ve nefret söylemleri karşısında daha uzun süreli olamayacak ve Osmanlı "Millet Sistemi" son bulacaktı. Bildiğimiz üzere İstanbul Rum Patrikhanesi, Fener Semti'nde faaliyetlerini sürdürüyordu. Bu nedenle Rum Ortodokslara "Fenerli" takma adı verilmişti. Bu Fenerli aileler zaman içerisinde ticaret yaparak güçlerini arttırmışlar hatta içlerinde Prens unvanını kullananlar dahi olmuştu. Fenerli Rum beylerinin, devletin önemli kademelerinde yer almaları ilk olarak Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na getirilmeleri ile başlar. Bu göreve Fazıl Ahmed Paşa'nın

[202] Mehmet Aydın, "Misyonerlik Faliyetleri ve Türkiye", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara 2006, s. 7.
[203] Osman Cilacı, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 23.

sadrazamlığı(1661-1676) döneminde ilk olarak 1669 yılında Sakızlı Panayoti Nicoussios Mamonas adlı Rum atanmıştı[204].

Bu tayinin ardından Fenerli Rumların bu göreve atanmaları gelenek haline getirilmiş ve 1671 yılında Nicoussios'un ölümünün ardından Aleksandr Mavrokardoto Baştercümanlık görevine getirilmişti. II. Mustafa, Mavrokartodos'a "Müşaviri Has ve Mahremi Esrar Beyzade" unvanını vererek Avusturya ile barış görüşmelerine katılması için onu "murahhas" ilan etmişti. Ondan sonra göreve oğlu Nikola Mavrokardotos getirilmiş ve bu görev 1821 yılına kadar bu Fenerliler arasında taksim edilmişti[205].

Osmanlı dış siyasetinin belirleyicisi konumuna gelen Fenerliler ardından Tuna eyaletlerinin yönetiminde de söz sahibi olmuşlardı. Tuna üzerinde, Osmanlıların *Memleketeyn* diye adlandırdıkları vassal devletlerden olan *Eflak* ve *Boğdan*, birbirlerine çok yakın kültürleri olmaları ve Hıristiyan-Romen nüfusları ile kendilerini Bizans'ın varisi durumunda görerek İstanbul ve Rumlarla sürekli irtibat halinde olmuşlardı[206]. Boğdan 1456 yılında; Eflak 1462 yılında, II. Mehmet zamanında fethedilmişti. Osmanlı'ya bağlı olan bu eyaletlerde, Hıristiyan halkı huzursuz edecek hiçbir girişime izin verilmemiş, Türkler iskan edilmemiş, bu eyaletlerin içişlerinde bağımsız olarak geleneklerine göre idaresi sağlanmıştı ve yöneticilerine "Voyvoda" ismi verilmişti[207].

Eflak ve Boğdan'da, 1711 yılına kadar toprak zengini asilzadeler Voyvoda olarak seçilmişlerdi. Memleketeyn'de voyvodalık seçimleri genel itibariyle sorunlu olmuştu. Bu sorunların ilki, I. Süleyman zamanında yaşanmış ve 1522 yılında Eflak Voyvodası olan "*Radu de la Afumat İsyan"ı* ve III. Murad zamanında yaşanmış olan

---

[204] BOA, *C. HAR*, nr. 5721.
[205] BOA, *HAT*, nr: 57015.
[206] Eflak ve Boğdan'da yaşayan halka *Ulah* denilmiştir. Ulahlar için yaşadıkları yere Tara Romaneasca denildiği için Roman ismi milli bir isim olmuştur. Ulahlar Ortodoks bir halktır. Nejla Atalay, "XX. Yüzyıl Başlarında Balkanlar'da Fener Patrikhanesi ile Diğer Ortodokslar(Sırp, Ulah ve Arnavut) Arasındaki Kilise Mücadeleleri", *Yeni Türkiye*, S. 44., Mart-Nisan 2002, s. 204-210.
[207] Sandor Papp, "Eflak ve Boğdan Ahid-nameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Ülkeleri", *Türkler,* C. 10, Ankara 2002, s. 744.

"Mihai Viteazul isyanları" Osmanlı Devleti'ni uğraştıran isyanlar olmuştu[208]. Boğdan'da ise yine bir Boyar olan Voyvoda Petru Rareş'in isyanı üzerine 1538 yılında Boğdan'a sefer yapılmıştı[209]. Boyarlar arasından seçilen voyvodalar döneminde bu isyanların çıkması tabiî ki endişelidir ancak asıl olarak Eflak ve Boğdan'da Boyarlar hakimiyetinin sonlanmasında Dimitri Kantemir'in Rus çarı I. Petro ile yaptığı anlaşmalar ve bunun sonucunda Rusların Romen içişlerine karışmaları etkili olmuştu. Bu olayları inceleyen Osmanlı yönetimi ise Memleketeyn üzerinde Boyarlar hakimiyetine son vererek kendine sadık olarak bildiği ve Tercümanlık görevini de yürüten Fenerli Rumların voyvoda olarak tayin edilmelerine karar vermişti[210].

Bu Fenerli Voyvodalar, Avrupa dillerini iyi biliyorlar ve Avrupa siyasetini de yakından takip ediyorlardı. Üstelik bu dönemde Osmanlı'nın Avrupa'da daimi elçilikleri yoktu ve bu voyvodaların verdiği bilgiler sayesinde Avrupa siyasetinden haberdar olunuyordu. Memleketeyn'e atanan voyvodalara, vali anlamına gelen "Hospodar" denilmiş ve Nikola Mavrokordatos önce 1711 yılında Boğdan'a ardından 1716 yılında da Eflak'a, ilk Fenerli voyvoda olarak atanmıştı[211]. Ancak Fenerli voyvodalar da Osmanlı'ya karşı diğer devletlerle işbirliği yapmışlardı[212]. Fenerli Voyvodaların Osmanlı'ya karşı giriştiği isyanlardan birisi 1768-74 savaşları olmuş ve bu dönemde voyvoda olan Ligur, Rusya'ya sığınmıştı. Ancak Küçük Kaynarca Antlaşması'nda Osmanlı'nın güçsüzlüğü nedeniyle Rusya tarafından Ligur'un tekrardan Boğdan voyvodalığına getirilmesi Osmanlı'ya kabul ettirilmişti. Bu antlaşmadan sonra Ruslar ve Avusturyalılar, Memleketeyn'de kendi taraftarları olan voyvodaların atanmaları için çaba harcamışlar ve 1774 yılında Eflak'a Aleksandr İpsilanti'nin voyvoda olarak atanmalarını sağlamışlardı. Ancak yine

---

[208] Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, C. II, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992. s. 150-160.
[209] Mehmet Ali Ekrem, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi-I*, Kronikler, TTK, Ankara 1993, s. 15-20.
[210]Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi-II,* (Çev. Özdemir Çobanoğlu), Cumhuriyet Kitapları Yayınları, İstanbul 1998, s. 863.
[211] Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Rusların Eflak-Boğdan İşgalleri", *Türkler*, C.12, Ankara 2002, s. 747.
[212]Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü, (1711-1821),* Aybay Yayınları, İstanbul 2000, s. 43.

Osmanlı bu konuda bir adım atmak istemiş ve I. Abdülhamid'in emri ile Voyvoda Ligor 1777 yılında öldürülerek yerine Konstantin Morozi getirilmişti[213].

Diğer taraftan 1774 yılında Eflak Voyvodalığına getirilen Aleksandr İpsilanti dönemi, Osmanlı Devleti için sıkıntılı bir dönem olacaktır. Çünkü İpsilanti, Yunan bağımsızlığını savunan birisiydi. Bu uğurda 1782 yılında Eflak'ta isyan hazırlığı yaptığı gerekçesi ile Rodos Adası'na sürgün edildi. Fakat 1786 yılında affedilmesine rağmen Yunan hayalinden vazgeçmeyen İpsilanti, Rusların Boğdan'ı 1787 yılında işgal etmelerinde önemli bir rol oynamıştı. Bu dönemde Memleketeyn üzerinde nüfuz sağlayamayan Bab-ı Ali, Aleksandr İpsilanti'yi 1796 yılında tekrardan affetmek zorunda kalmıştı. İpsilanti ise yine itaat etmemiş ve 1797 yılında Rumeli ayanlarından Pazvandoğlu'nun başlattığı ayaklanmaya katıldığı için tutuklanmıştı. Bundan sonra Aleksandr İpsilanti'nin yarım bıraktığı Yunan bağımsızlığı hayalini oğulları devam ettirecekti.

Osmanlı Devleti'nin güvenilir olarak görerek Divan-ı Hümayun tercümanlığını ve Memleketeyn'in idaresini verdikleri Fenerli Rum beylerinin bu iki görev haricinde de üstlendikleri birtakım önemli görevler vardı[214]. Bu görevler arasında ilk olarak "Eyalet Divan Tercümanlığı" görevi vardı. Eyalet Divan Tercümanları, Osmanlı Devlet yapısında Türklerin az olarak bulundukları yerlerde burada yaşayan nüfus eyaletteki işlerini gidermelerinde yardımcı olurlardı. Bu tercümanlardan Osmanlı belgelerinde geçen on tane eyalet tercümanından bahsedilmektedir. Bu eyaletler arasında konumuzla ilgili olarak, "Kıbrıs Divan Tercümanı"[215], "Mora Tercümanı"[216], "Sakız Adası Tercümanı"[217] ve "Girit Adası Tercümanlığı"[218], da bulunmaktadır. Bunun haricinde Fenerlilerin etkili oldukları bir diğer görev ise Tersane Tercümanlığı göreviydi. Aslında Tersane Tercümanlığı görevi tercümanlığın ilk basamağı olarak görülmüş ve buradan terfi alanlar Divan-ı Hümayun Baştercümanlığı'na ve buradan da Eflak ve Boğdan Voyvodalığına

[213] Osman Nuri Peremeci, *Tuna Boyu Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1942, s. 194.
[214] BOA, *C. BAH*, nr. 8327.
[215] BOA, *C. DAH*, nr. 17338.
[216] BOA, *C. DAH*, nr. 14914.
[217] BOA, *C. DAH*, nr. 11868.
[218] BOA, *C. DAH*, nr: 10165.

atanmışlardı[219]. Tersane tercümanlarının görevi sadece tercümanlık değildi bu tercümanlar Kaptan Paşa'nın katibi sıfatıyla çalışırlar ve Kaptan Paşa Eyaletine bağlı adaların vergi işlerini de yürütürlerdi. Bu bir ölçüde tersane tercümanlarının, adaların fiili valileri ve yöneticileri olarak hareket etmelerine de imkan verirdi[220]. Yunan ulusal ayaklanmasıyla ile ilgili şunu da belirtmeliyiz ki bu Rumlar ulusal bir Yunan devletinin kurulmasından ziyade çok uluslu Bizans'ı hayal ediyorlardı[221].

Ulusçuluk hareketlerinin başlangıç aşamasında bağımsızlık konusu üzerinde Fenerliler arasında görüş farklılıkları ortaya çıkmıştı. Rum Patrikhanesi ile Rum Beyleri iki farklı görüşü destekleyen taraflar olmuşlardı. Rum Patrikhanesi, ulusalcı görüşlerin seküler laikci deyimlerle sürdürülmesi ve Rum gençlerinin dinden uzaklaşmaya başlamaları üzerine bu ulusalcı görüşlerin karşısında yer almışlardı. Buna karşılık olarak ise Ortodoks din adamları, Rum gençleri tarafından rüşvetçilik ve Türklere kölelikle suçlanmışlardı[222]. Bu iki grup arasındaki tartışmalar bir süre devam etti. Bu süre içerisinde genç ulusçular, Osmanlı ile iyi ilişkiler kuran Fenerli bürokratları, zengin burjuvaziyi, kocabaşılarla piskoposları ve kilise hiyerarşisini sertçe eleştirmeye başlamışlardı. Dimitrios Filippidis ve Yeoryios Konstantas adlı iki keşiş tarafından Viyana'da yayınlanan "*Yeoğrafia Neoteriki(Yeni Coğrafya)"* adlı kitapta Ortodoks kilisesine hakaretler yağdırılıyordu. Yine 1806 yılında İtalya'da yayınlanan ve yazarının adı gizli tutulan "*Elliniki Nomarhia(Helen Nomarsisi)"* adlı kitapta da Ortodoks din adamlarının, Osmanlı'nın yönetimine boyun eğerek bunu kutsal bir ceza olarak gösterdikleri yazmaktaydı. Bu eleştiriler karşısında Ortodoks Kilisesi ise *"Didaskalia Patriki(Yurtseverlik Öğretimi)"* adlı bir kitap yayınlamış ve bu kitapta Hristiyanlara şöyle seslenilmişti: *"Yüce Tanrı, Batı'nın halkları için bir dizgin ve Doğu'da bizim gibi bir halkın kurtuluş amacı olarak bu yüce(Osmanlı) padişahlığını başımıza geçirmiştir. Bundan dolayı Tanrı, Ortodoks dinimizin inançlarının özgür kalması için, onları korumak; arada sırada kendi dinlerinden ayrılanları cezalandırmak ve daima Tanrı korkusunu göz önünde tutmaları için*

[219] Sema Arıkan, *III. Selim'in Sırkatibi Ahmet Efendi Tarafından Tutulan Ruzname,* TTK, Ankara 1993, s. 151.
[220] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmalı Devleti'nin Merkez...*, s. 482-490.
[221] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 46.
[222] Steven Runciman, *a.g.e.*, s. 395.

Osmanlı sultanına şefkat duygusu vermiştir… Osmanlılar yeni kiliseler kurulmasını sınırlamış olduklarından, Hıristiyanlar güzel binalar inşa etmek gibi mağrur eğlenceler peşinde koşmamalıdırlar, çünkü gerçek kilise elle yapılmamıştır; cennette yeterli görkem vardır; siyasi özgürlüğün çekiciliği; yanıltıcı, şeytanın aldatması ve halkı düzensizlik ve yıkıma sevk eden öldürücü bir zehirdir[223]*."* Bu yapıttan anlaşıldığı üzere kilise, en azından başlangıç kısmında ve Osmanlı nazarında isyan girişiminden uzak durmaya çalışmıştır[224].

2.3. SIRP MESELESİ (1804-1817) VE RUM İSYANINA ETKİLERİ

Bu dönemde Rusya, Panslavizm çerçevesinde bir taraftan Rumları ayaklandırmaya çalışırken diğer taraftan da Balkanlar'da Sırp ve Karadağlıları ayaklandırmak ve böylece Osmanlı Devleti'ni bu iki isyan arasında çaresiz bırakmak istiyordu. Bu konuda Rusya aslında Rumları olduğu gibi Sırp ve Karadağlıları da I. Petro döneminden itibaren kendi saflarına çekmeye başlamıştı. Ancak Sırp isyanını Rum isyanı ile birlikte çıkartmayı düşünen Rusya, Balkan halklarını artık zamanı geldiğini düşünerek ilk kez fiili olarak 1787-1791 yılı savaşlarında Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmıştır. Rusya, Grek Projesindeki müttefiki Avusturya öncülüğünde 1787 yılında Sırpları isyana teşvik etmişti[225]. Savaşta 1790 yılında Avusturya İmparatoru II. Joseph'in ölümünün ardından tahta çıkan II. Leopold savaş karşıtı birisiydi ve 1789 yılında ortaya çıkan Fransız İhtilalinin yaydığı ulusçuluk dalgasından korkuyordu bu yüzden de Osmanlı Devleti ile 1791 yılında Ziştovi Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmişti. Avusturya, Belgrad dahil aldığı toprakları geri vermişti[226]. Ancak bu savaş sırasında zamanla Semendire Sancağı'nda

[223] Salahi R. Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1923),* İstanbul 2011, s. 22.
[224] Nimet Ayşe Bakırcılar, *XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Dinsel Yapı ve Bunun Ayrılıkçı Hareketlere Etkisi,* Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2003, s. 48.
[225] Mehmet Çetin Börekçi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi,* Kutup Yıldızı Yay., İstanbul 2001, s. 19.
[226] Selim Aslantaş, *Osmanlı'da Sırp İsyanları,* Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 51.

başıboş kalmış ve kendilerine bir güç oluşturmuş yeniçerileri Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyetlere itmişti. Bu süreçte Sırp sancağında *yamak* denilen haydutların da sayısı artmıştı. Bu haydutların yanı sıra Vidin Muhafızı Pazvandoğlu da hem bu yamakları destekliyor hem de kendisi yerli halkı isyana sevk ediyordu[227]. Bu zulüm karşısında Sırp knezleri, Osmanlı Padişahı III. Selim'e gelerek bu dayıları şikayet etmişlerdi. Bu şikayetten haberdar olan yeniçeri dayıları ise şikayet eden knezleri öldürmüşlerdi. İşte bu olaydan sonra 1804 yılında Sırplar isyan çıkarmışlardı[228].

Ortodoks kilisesi Viyana metropoliti Stefan Stratimiroviç isyan haberinin ardından asilere seslenerek; dil, din ve ırk açısından birbirine çok benzeyen Rus ve Rumların neden tek bir Ortodoks devletinin çatısı altında yaşamadıklarına çok şaşırdığını belirterek Rusya'nın hamiliğini kabul etmişti[229].

Rusya Dışişleri Bakanı Prens Çartorıyskiy, 1804 yılında Papaz Matija Nenodoviç başkanlığındaki bir heyeti St. Petersburg'da misafir ettikten sonra İstanbul Rus sefiri Andrey İtalinskiy'e Sırp otonomisi kazandırılması yönünde Avrupa Devletleri'ni etkilemesini emretmişti. Bundan sonra Rusların desteklediği Sırp isyancısı Bojidar Gruyeviç'in çabalarıyla 15 Ağustos 1805 tarihinde Bogovojda Manastırı'nda bir toplantı düzenlenmiş ve Gruyeviç, 12 Ekim 1805 tarihinde "Sırp Bağımsızlığı" adlı anayasal bir sözleşme kaleme almıştı. Rusya'nın buradaki amacı ise, Eflak ve Boğdan'ı isyana sevk etmekti. Diğer taraftan da Yedi Ada'dan askerlerini çekmek istemiyordu[230].

Fransa'da Napoleon, elçisi Sebastiyan aracılığı ile III. Selim'e destek verdiğini bildirmişti. Osmanlı Devleti bu desteğe güvenerek Memleketeyn'de Rus yanlısı olan voyvodalar Eflak Beyi Konstantin İpsilanti ile Boğdan Beyi Aleksandr Marozi'yi azlederek yerine Sutzu ve Kalimaki'yi atadı. Bunun ardından Rusya, Fransa ile 26 Aralık 1805 tarihinde "Petersburg Antlaşması"nı imzalayarak buradaki güçlerini Tuna boyuna yollamıştı. Daha sonrasında Rusya Memleketeyn'deki Rus

[227] Yusuf Hamzaoğlu, *Osmanlı Dönemi Sırbistan Türklüğü*, Logos-A Yayınevi, Üsküp 2004, s. 200.
[228] Midhat Sertoğlu, a.g.e, C. V, s. 2858.
[229] B. Şirokorad, *Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınevi, İstanbul 2009, s. 290.
[230] BOA, *HAT*, nr.5130.

yanlısı voyvodaları tekrardan yerlerine atamak zorunda kaldı. Ancak Rus çarı I. Aleksandr bununla yetinmeyerek Ekim 1806'da Memleketeyn'i işgale başladı. Böylece Osmanlı-Rusya savaşı başladı[231]. Savaşın başlamasının ardından Osmanlı Devleti, Fransa ile ittifak kurmak istedi ancak bu ittifak Napoleon tarafından reddetildi ve savaşta Osmanlı tek başına kaldı[232].

Avrupa'da sanki danışıklı dövüş halinde sürdürülen diplomasi devam ediyordu. Bunun neticesi olarak 10 Temmuz 1807 yılında *Tilsit*'te bir araya gelen Napoleon ile I. Aleksandr görünürde Osmanlı-Rus savaşında bir ateşkes sağlamak için görüşmelere başlamıştı. Ancak bu iki devlet kendi aralarında anlaşmışlar ve Napoleon, Rusya tarafından Memleketeyn'in işgaline onay vermiş ve Rusya'da Dalmaçya kıyıları ile Yedi Ada'yı Fransa'ya bırakmıştı. Ancak Rus Dışişleri Bakanı ve Çar I. Aleksandr bu antlaşmayı imzalayan Rus yetkilileri yetersiz bularak bu "Tilsit Antlaşması" sayesinde Fransa'nın Ortodokslara yakınlaşacağını düşünüldüğü için Tilsit Antlaşması uygulanamamış ve Rusya ile Osmanlı arasında 24 Ağustos 1807'de imzalanan "Slobozia(Yergögü) Ateşkes Antlaşması" ile savaşa ara verilmiştir. Antlaşmayı Osmanlı Devleti adına III. Selim'in yerine tahta geçen IV. Mustafa imzalamıştır[233].

Görüldüğü gibi Büyük güçlerin çekişmesi altında Sırp isyanları devam ederken Rusya bir süreliğine Sırp isyanını ertelemeyi tercih etmişti. Rusya eğer bu dönemde Sırplarla daha yakından ilgilenseydi diğer devletlerin karşısında yalnız kalabilirdi[234]. Hatta Bir süre daha bu isyanları ihmal edecekti. Çünkü, Osmanlı-Rusya savaşı 1809 yılında tekrardan başlamıştı. Aslında Rusya'nın ilk isteği de Eflak-Boğdan'da bağımsız bir devlet oluşturmaktı. Sırplar ikinci plana atılmıştı[235].

Bu arada Osmanlı, 5 Ocak 1809 tarihinde İngiltere ile "Kal'a-i Sultani(Çanakkale) Antlaşması"nı imzalayarak Rusları, Sırpları ve Rumları bir

---

[231] Misha Glenny, *Balkanlar(1804-1999)*, Sabah Kitapları, İstanbul 2001, s. 34.
[232] Ahmet Cevad Eren, *III. Selim'in Biyografisi,* Nurgök Matbaası, İstanbul 1964, s. 58.
[233] Edouart Driault, *Selim-i Salis ve Napoleon,* (Çev. Mehmet Fuad Köprülü), Kanaat Matbaası, İstanbul 1911, s. 242.
[234] Georg Oğulukyan, *1806-1810 İsyanları*, (Çev. Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1972, s. 40-44.
[235] *BOA, HAT, nr. 14501.*

bakıma köşeye sıkıştırdı. Ardından yapılan Osmanlı-Rus savaşlarında da aslında Rusya galip gelmek üzere iken Napoleon'un akılcı bir hamle yaparak Rusya'ya karşı hem Prusya hem de Avusturya ile ittifaklık kurması üzerine Rusya bu ittifaktan ürkerek Rus general Kutuzov, Osmanlı sadrazamı Hurşid Paşa'ya barış yapılmasını bildirerek 1812 yılında Bükreş Antlaşması'nın yapılmasını sağlamıştı. Bu antlaşma 16 maddeden oluşmaktaydı ve 6 maddesi Sırplarla ilgiliydi. Antlaşmaya göre, Sırp milleti eskiden beri Osmanlı tebaası olduğu için affedilecek ve Sırplar'a Cezair-i Bahr-i Sefid tarzı bir yapılanma verilerek içişlerinin kendilerince idaresi ve vergilerinin maktu olarak Sırplar tarafından toplanılması kararlaştırılmıştı[236]. Sırp İsyanının lideri Djordje Petroviç(Kara Yorgi), Hurşid Paşa'nın ordusunun Belgrad'a yaklaştığını duyunca 3 Ekim 1813'de kaçarak Avusturya'ya sığındı ve 5 Ekim'de Osmanlı güçleri, 1806 yılında elinden çıkan Belgrad'a tekrardan sahip oldu. Böylece "I. Sırp İsyanı" bastırıldı[237].

Sırplar, Osmanlı Devleti'nin Belgrad'da tekrardan hakimiyet kurmalarının ardından 1815 yılında Miloş Obrenoviç önderliğinde isyan bayrağını açtılar. Ancak Osmanlı Devleti bu isyana tekrardan bir Rus müdahalesi yolunu açmamak için Miloş'un reisliğini ve bir Sırp meclisinin varlığını kabul etmek zorunda kaldı[238].

Başknez Miloş Obroneviç, Sırp Başknezi olmuş ve otoritesini sağlamlaştırmıştı. Bu sıralarda 1813'de Belgrad'dan kaçarak Avusturya'ya sığınan Petroviç Kara Yorgi buradan Rusya'ya geçerek Rumların 1814 yılında Odessa'da kurdukları "Filik-i Eterya Örgütüne" katılarak Sırpları tekrar isyan ettirmek üzere 1817'de Belgrad'a döndü. Ancak bu durumu öğrenen ve Osmanlı'dan aldığı tavizleri şimdilik yeterli bulan Miloş Obreneviç, Petroviç Kara Yorgi'yi 25 Temmuz 1817'de öldürmüş ve kellesini keserek Maraşlı Ali Paşa'ya göndermiştir. Sırplar ilerleyen dönemlerde bağımsızlık için uğraşacaklardır[239].

---

[236] Nihat Erim, *a.g.e.*, s. 252.
[237] *BOA, HAT, nr. 42233.*
[238] Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, İstanbul 1934, s. 134.
[239] Ayşe Özkan, *Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması(1830-1878)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 17.

2.4. FİLİK-İ ETERYA (PHİLİKE HETAİREİA)'NIN KURULMASI VE ÇALIŞMALARI

*Eterya(Hetaireia),*Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyette bulunan Yunan çetelerini, cemiyetleri ve gizli örgütleri ifade eden genel bir tabirdir. Bunların içerisinde Filik-i Eterya, Yunan bağımsızlık hareketinin alt yapısını hazırlayan ve bağımsızlık mücadelesini başlatan örgüttür. Derneğin üyeleri arasında şu görüş mevcut idi: "Eski Yunan evlatları, Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir kalıntısıdır. Osmanlı Devleti'nin elinde esir ve onursuz olarak yaşamaktadırlar. Bunları kurtarmak Yunan ulusu için en büyük hizmettir[240]". Bu görüş ile çevresine militanlar toplayan örgüt sonunda kendi lehlerinde başarıya ulaşacaktı. Ancak bu isyanın başlatılabilmesi için bir yapılanma süreci gerekliydi. Biz tezimizde Filik-i Eterya'yı dört kısımda ele almayı daha uygun bulduk.

2.4.1. Filik-i Eterya Cemiyeti'nin Kuruluşunu Sağlayan Grek(Yunan) Örgütleri

Rum isyan ve Yunan bağımsızlığına giden süreçte bu Grekçi örgütleri şu şekilde bir oluşuma tabii tutabiliriz:

Synomatie, Yunan bağımsızlığı yolunda kurulmak istenilen ilk önemli örgüt olarak gösterilir. İpsilanti ailesinin desteğiyle ulusalcı Rhigas'ın kurmak istediği bu örgüt Rus çariçesi II. Katerina tarafından teşvik ediliyordu. Ancak Rhigas'ın Avusturyalılar tarafından yakalanması ve Belgrat'ta Türk yetkililere teslim edilmesi

[240] Selahattin Salışık, a.g.e., s. 147.

sonrasında bu örgüt oluşum sürecini tamamlayamadan kendi içinde gruplara ayrılmıştı[241].

Phoenix(Anka Kuşu), Fenerli Rum beylerinden olan Aleksandr Mavrokordatos'un Rusya'da sürgün yaşadığı yıllarda Nicholas Skouphas ile beraber, Rusya'nın yardımlarıyla kurulan örgüttür. Ancak örgütün etrafında yeterli nüfuz sağlanamamış ve örgütün yerini diğer örgütler alarak yola devam edilmişti[242].

Athena, Fransa'nın yardımı ile kurulan ve mason localarını etrafında toplayan bir örgüttü. Rhigas'ın kurmuş olduğu örgütün bir kolu olarak görülür. Rumların faaliyetleri hakkında Napolyon'a planlar sunmuştu. Örgütün içerisinde Adamantios Koreas'da bulunmuştu. Örgütün amacı ise Napoleon'un, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki toprakları ele geçirmesinden sonra, Napoleon'un sülalesinden bir kralın yönetiminde, başşehri İstanbul olan büyük bir Yunanistan kurmaktı[243].

Eterya Ton Filomuson(Sanat Tanrıçası Dostları Cemiyeti), 1812 yılında Atina'da kurulmuştu. İngilizlerin desteği ile kurulan cemiyetin amacı, Yunanlıların eğitimi idi. Cemiyete üye olanlar özel üyelik yüzüğü takarlardı. Cemiyetin üyeleri arasında Rus çarı Aleksandr, Bavyera ve Württenberg Prenslikleri de vardı[244].

Hotel Grec(Rumca Konuşanların Misafir Evi), Paris'te 1813 yılında kurulan ve Fransa'nın eski İstanbul elçisi Comte Choiseul Gouffier'in önderlik ettiği örgüttü. Aralarında Filik-i Eterya'nın kurucularından Yanyalı Athanasios Tsakalof da vardır. Örgütün sekreterliğini Bab-ı Ali'nin Paris maslahatgüzarı Angelopulos üstlenmişti. Bükreş ve Moskova'da örgütün şubeleri açılmıştı[245].

---

[241] Lord Kinross, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküşü*, Altın Kitaplar Yayın, İstanbul 2008, s. 125.
[242]Salahi Sonyel, "Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl Yok Edildiler?", *Belleten*, TTK, C. LXII., S. 233, Ankara 1998, s. 107.
[243] Meral Bayrak, *a.g.t.,* s. 47. Örgütün amacı, Dipnot 193'de geçmektedir.
[244]Arzu Yoğurtçuoğlu, *Rum İsyanı ve Yunanistan Devleti'nin Kuruluşu*,. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s. 91.
[245] Salahi Sonyel, *a.g.e.*, s. 24.

Bu örgütlere kısaca değindikten sonra üzerinde fazla malumata sahip olamadığımız bir örgütü daha belirtmekte fayda vardır. Bu örgüt, 1810 yılında kurulan *Filolorgiki Eterya(Dil-Edebiyat Cemiyeti)*'dir. İşte neticede ilk örgütlenme olarak gösterilen Synomatie'den itibaren oluşan örgütlenme sonucunda tüm Hellenleri kapsamayı hedefleyen ve Yunan bağımsızlığı'nın en büyük örgütü olacak "*Filik-i Eterya"* kurulmuştu[246].

2.4.2. Filik-i Eterya Cemiyeti'nin Kuruluşu

Filik-i Eterya Cemiyeti, Türkçe'de "Dostlar Cemiyeti" anlamında olup 1814 yılında Rusya'ya bağlı Odessa'da, Patnos Adalı *Manuel Ksanthos, Nardalı Nicholas Skouphas* ve *Yanyalı Athanasios Tsakalof* tarafından kurulmuştu. Asıl kurucusu ve fikir öncüsü Manuel Ksanthos'dur. Kurucuları, Filik-i Eterya'nın öncü örgütleri arasında yer almış isimlerdi. Manuel Ksanthos, İyonya adalarındaki Mason locasının; Nicholas Shouphas, Phoenix örgütünün; Athanasios Tsakalof ise Hotel Grec'in üyeleriydi. Bu kişiler arasından Ksanthos ile Skouphas Rum; Tsakalof ise Bulgar'dı[247].

Örgütün teşkilatlanması aşamasında cemiyetin üyeleri arasında cemiyete üye girişi yaparken bir yemin edilmesine karar verilmiş ve buna *"Büyük Yemin"* adı verilmişti. Büyük yemin şöyleydi: "Kutsal ve perişan vatanım, senin ruhani için and içiyorum. Uzun dönemli sıkıntıların ve perişan haldeki çocuklarınca uzun yıllardır saklanan mahkumiyet altındaki halkının acı göz yaşları üzerine and içiyorum. Bütün benliğimi sana adıyorum. Bundan böyle düşüncelerimin ve benliğimin tek amacı sen olacaksın. İsmin bütün hareketlerimin rehberi olacak ve mutluluğun çabalarımın ödülü olacaktır. Tek bir an için bile sıkıntılarına ilgisiz kalır veya yükümlülüğümü

---

[246] Megali İdea tabiri ilk kez 1844 yılında Yunan meclisinde İoannis Kollettis tarafından kullanılmıştır. Filik-i Eterya'nın faaliyet programı ve beyannamelerinde bu ifadeye rastlanılmamıştır. *Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea,* T. C. Genelkurmay Hap Tarihi Başkanlığı Resmi Yayını, Ankara 1975, s. 16.

[247] Josef von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), C. 9., Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 250.

yerine getiremezsem eğer, ilahi adalet hakkaniyet yıldırımlarını başıma yağdırsın, atalarımdan bana kalan adım yok olsun, kişiliğim yoldaşlarım tarafından lanetlensin ve ölümüm günahımın kaçınılmaz cezası ve ödülü olsun ki ben üyeliğimle örgütümün saflığına helal getirmiyeyim." Yemin şöyle tamamlanıyordu: "Kutsal görevi ifa etmek borcumuzdur. Bu görevi reddeterek kaçanlar, görevi kötüye kullanarak hainlik edenlerimizin isimleri halkımız ve ulusumuzca lanetlenmiş olarak anılsın ve kanı bir şarap misali akarak, vücudu gömülmeye değer olmadan vahşi hayvanlara yem olsun. Bunun için bütün varlığımızla yemin ederiz." İşte bu yeminden de anlaşılıyor ki bu örgütçüler öncelikle kutsaliyeti ön plana çıkararak bu kutsal görevden vazgeçmeleri halinde ölmeyi kabul ediyorlardı[248].

Filik-i Eterya örgütü kuruluş aşamasında üyelerini güçleri ve bağlılıklarına göre dört farklı sınıfa ayırarak bir teşkilatlanmaya gitmişti. Örgütün en alt tabakasında okuma-yazma bilmeyen ancak isyan aşamasında nüfus gücü oluşturabilecek insanlar vardı bunlara "*Zararsız"* ismi verilmişti. Bu tabakanın üzerinde tavsiye edilmiş ve amirlerine kesin itaatle bağlı olanlar, "*Tavsiyeli"* ismiyle üçüncü tabakayı oluşturuyordu. Bu tabakanın üzerinde "*Papazlar"* adlı ikinci tabaka vardı. Örgütün en üstün tabakasında yer alanlar ise "*Çobanlar"* adı ile anılırdı. Bu çobanlar tabakasının görevi Türklerle mücadeleyi en üst seviyede tutabilmekti. Örgütün liderleri bu çobanlar arasından seçilirdi. Liderlerin toplantıları kesin gizlilik içinde yapılırdı. Bu çoban adlı liderler Hıristiyanlıkta geçen 12 havari(Apostolos) ismi altında faaliyete girişeceklerdi. Bu havarilerin görevleri yeni üyeler kaydetmek, çeşitli il ve bölgelerde şubeler kurmak olacaktı. Bu "Apostolos" denilen papazlar Mora, Teselya, Ege Adaları, Tuna boyu, Sırbistan ve Bulgaristan'a kadar dağılacaklardı[249]. Onların merkezi Güney Mora'da, Türklerin girmeye cesaret edemeyecekleri *Mani'*de kurulacaktı[250]. Bu teşkilatlanma cemiyetin genişlemesi ve faaliyetlerinin artması üzerine yedi sınıfa çıkarıldı. Bu sınıflar şöyleydi: en alt tabakada "*Karındaş"*, üzerinde "*Müntehib"*, üzerinde "*Papaz",* üzerinde "*Çoban"* onun da üzerinde "*Başçoban"* sınıfı vardı. Bunların haricinde İstanbul'da *Reis* ve

[248] Uğur Yıldırım, *Dünden Bugüne Patrikhane*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004, s. 37.
[249] Kamil Paşa, *Tarih-i Siyasi*, C. III, İstanbul 1908, s. 56.
[250] Salahi Sonyel, *a.g.e.,* s. 26.

Fedai adlı iki askeri sınıf daha ortaya çıkmıştı. Rus çarı I. Aleksandr da bu grupların onur başkanlığını yapıyordu[251].

Örgüt için kesin gizlilik son derece önemliydi. Hatta örgüt için de bu gizliliği sağlayabilmek için üyeler arasında gizli şifreler oluşturulmuştu. Bu şifrelere göre: "*Yabancı"* kelimesi Müslümanları; *"Bigaraz"* kelimesi Padişahı; "*ziyade meşgul"* kelimesi Osmanlı sadrazamını; "*kaynana"* kelimesi Tepedelenli Ali Paşa'yı; "*inatçı*" kelimesi Yeniçeri'yi; "*Muhibb-i İnsaniyet"* Rus çarını; "*Merhamet"* kelimesi Rus çarının yaveri Kont Kapodistria'yı; "*Eski"* kelimesi İstanbul Rum Patriği Grigoriyos'u; "2" rakamı Mora'yı; "62" rakamı İstanbul'u simgelemekteydi. Örgütün üyeleri buna benzer simgelerle anlaşarak kendini gizlemişlerdi. Bu simgeleri belirlemek için de Ksanthos tarafından özel bir sözlük hazırlanmıştı[252].

2.4.3. Filik-i Eterya Cemiyetinin Siyasi Faaliyetleri ve Beyannameleri

Filik-i Eterya Cemiyeti 1814 yılında Odessa'da bu üç kişi tarafından kurulduktan sonra bir süre bu üç kurucu isminin yönetiminde faaliyetlerini sürdürmüştü. Ancak bu kurucu isimlerin siyasi nüfuzları olmadığı gibi yeterli bir eğitimleri de yoktu. Bu yüzden örgüt içerisinde bir önder arayışı meydana gelmişti. Bu arayışta gözlerin ilk çevrildiği isim ise Filiki Eterya'nın Ruslar adına en büyük temsilcisi ve Rum asıllı olan *Kont Ioannis Kapodistrias* idi. Ancak Kapodistrias monarşik fikirlere sahip olduğunu belirterek bu teklifi reddetti. Filik-i Eterya asıl liderini ancak 1820 yılında St. Petersburg'da Çar I. Aleksandr'ın yaveri olarak atanmış olan ve eski bir voyvoda oğlu olan ancak Osmanlı'nın kendilerine sunduğu lütuflara karşı hainlik yapmış olan Aleksandr İpsilanti ile bulacaktı[253].

---

[251] Mehmed Mansur, *Rum Fetretine Dair Tarih,* İstanbul 1288, s. 8.
[252] Mehmed Mansur, *aynı eser*, s. 8.
[253] Şükrü Sina Gürel, *a.g.e.*, s. 28.

Cemiyetin üyeleri arasında Fenerli Prens Konstantin İpsilanti'nin oğulları Aleksandr İpsilanti ve Nikolas İpsilanti, Eflak metropoliti olan Ignatios, Patras metropoliti olan Germanos ve Anthimos Gazis, Mavrokardotos ve Karacas aileleri, Mora kleftlerinin lideri Theodoros Kolokotranis, Manya beyi Mavromichalis bulunmaktaydı. Şunu da belirtmek gerekir ki Eterya'ya karşıt olduğu için Boğdan Prensi Aleksandr Sutzos, örgütün üyeleri tarafından zehirlenerek öldürülmüştü[254].

Örgüt siyasi faaliyetlerini sürdürebilmek için Odessa haricinde de şubeler kurmuştu. Cemiyetin Mora, Eflak, Boğdan, Kudüs, İskenderiye, İzmir, Sakız, Yaş, Yanya, Trieste, Selanik, Tırhala, Çamlıca, Bükreş, Moskova ve Teselya bölgelerinde şubeleri vardı. Cemiyetin bir merkezi olması gerekiyordu. İlk önce bu merkezin Mora'da açılması planlandı ancak sonradan İstanbul Fener'de Ksanthos'un evinin merkez yapılmasına karar verildi. Bu evin kiliti olarak etrafında liderlerinin adlarının ilk harfi ve ortasında bir haç ile Yunan işareti olarak "A" harfi ile "16" rakamı vardı.

Filik-i Eterya'nın isyan ve bağımsızlık yolunda siyasi faaliyetleri olarak amaçlarını belirten yirmi üç maddelik bir program hazırlanmıştı. Programın niteliğini şu şekilde sıralayabiliriz[255]:

1. Yunan milletinin tam istiklalini sağlamak.
2. Batı Trakya, Selanik, Ege Adaları, Oniki Ada, Batı Anadolu, Girit, Kıbrıs, İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakını sağlamak.
3. Osmanlı Devleti'ni meşgul etmek için Sırpları ve Karadağlıları Rum isyanı başlamadan önce isyana sevk etmek.
4. Tepedelenli Ali Paşa'yı derhal isyana sürükleyip bir kısım Osmanlı kuvvetlerini onun üzerine çekerek Mora'da serbest kalmak.
5. Rusya, Mısır, Napoli Devleti ve Tepedelenli Ali Paşa nezdindeki Rum kaptanlarını Filik-i Eterya'ya dahil ederek Mora'ya gelmelerini sağlamak.
6. Mora ve Akdeniz adalarındaki halkı isyana teşvik etmek.

---

[254] Cemal Kutay, *Etnik-i Eterya'dan Günümüze Ege'nin Türk Kalma Savaşı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980, s. 25-30.

[255] (Yoğurtçuoğlu'nun tezinde Filik-i Eterya terimi yerine Etnik-i Eterya terimi kullanılmıştır. Bunun nedeni de bazı tarihçiler arasında bu iki örgütün isminin birbiri yerine kullanılmasıdır): Arzu Yoğurtçuoğlu, *a.g.t.*, s. 94-95.

7. Osmanlı donanmasını Rum kaptanlar dolayısıyla ele geçirmek veya yakmak.
8. Ticaret gemileri de dahil bütün Rum gemilerini isyan için Ege Denizi'nde toplamak.
9. Osmanlı Devleti'nin Tuna filosunun İstanbul'a gelmesini önlemek.
10. Eflak ve Boğdan'dan Mora'ya asker, silah ve para sevk etmek.
11. Rum isyanı sırasında Mısır valisinin hiç olmazsa tarafsız kalmasını sağlamak.
12. Eflak ve Boğdan Boyarlarını Rumlar lehine kazanmak.
13. Pontus Rum hükümeti kurmak.
14. İstanbul'u işgal ederek Doğu Roma İmparatorluğu'nu ihya etmek.

2.5. İLK YUNAN ÖZERKLİĞİ: CEZAİR-İ SEB'A (YEDİ ADA) CUMHURİYETİ

Daha önce tezimizin Avrupalı Devletlerin Akdeniz üzerindeki çıkar mücadeleleri bölümünde anlatıldığı üzere 1800 yılında Osmanlı-Rus Antlaşması ile Yedi Ada üzerinde "*Cezair-i Seb'a Müctemia Cumhuriyeti"* adı ile Rusya'nın koruyuculuğu altında bir devlet kurulmuştu[256].

Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti adeta ileride kurulacak olan Yunanistan Devleti'nin bir öncü kopyası idi. Ioannis Kapodistrias, bu yeni kurulan Cumhuriyetin iki bakanından birisi olmuş ve 1803 yılında eski Bizans Anayasası'na benzer bir şekilde Anayasa hazırlayarak "Cezair-i Seb'a Anayasası" haline getirmişti. Anayasanın dördüncü maddesinde devletin dininin Yunan Ortodoks dini olduğu belirtilmiş idi. Ayrıca anayasanın hiçbir maddesinde Osmanlı Devleti'nin ismi geçmemekle beraber her adanın kendine has bir yönetimi olacağı vurgulanmıştı. Kapodistrias, ileride kurulacak olan Yunanistan'ın da ilk devlet başkanı olacaktı[257].

---

[256] BOA, *HAT*, nr. 7677.
[257] İsmial Hakkı Uzunçarşılı, "Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti", *Belleten*, TTK, I,3/4, 1937, s. 635.

Rusya, Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti sayesinde uzun süredir altyapısını hazırladığı Ortodoks-Slav politikasında ve sıcak denizlere inme konusunda çok önemli bir adım atmıştı. Öncelikle Mısır'da Napoleon ile yapılacak savaş için Osmanlı Devleti ile ittifak olarak tarihinde ilk kez Boğazlardan geçen Rusya, Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti'nin kurulduğu antlaşmanın şartları arasına, Cumhuriyet'in iç nizamı kuruluncaya kadar Rus askerlerinin burada kalması maddesini koydurmuştu. Böylece, Rusya bu maddeye dayanarak İstanbul ve Çanakkale boğazını rahatça kullanmıştı. İşte bu hak sadece Rusya'ya özel bir hak olduğu için dönemin diğer Avrupa devletleri de boğazlar konusunda çekincelerini Osmanlı'ya iletmekteydiler. Yine de bu haklarla yetinmeyen Rusya, Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın Cezair-i Seb'a'da bulunanlara zulmettiğini bildirerek Rusya'nın bir önlem alabileceği konusunda göz dağı veriyordu. Amacı, Osmanlı'ya bağlı sadık bir insan olan Ali Paşa'nın yine Osmanlı aracılığıyla gücünü kırabilmekti[258].

Rusya, Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti'ne yerleştikten sonra Osmanlı Devleti'ne karşı Ortodoks-Slav isyan hareketlerini bu adalar üzerinden yürütecekti. Öncelikle, Rusya'nın girişimleri sonrasında Yedi Ada Cumhuriyeti'nin başına geçen *Konstantin İpsilanti* sayesinde Yunan bağımsızlık merkezi buraya taşınarak yapılacak mücadelenin planları burada hazırlanmaya başlanıldı[259]. Yine Sırp isyanında da yönlendirici olan Rusya, eğer bir Sırbistan devleti kurulabilirse bu devletin Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti ile aynı şekiller üzerine kurulacağını bildiriyordu[260].

Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti'nin bu ayrıcalıklarını gören Fransa'da Napoleon, Osmanlı Devleti'ne bu adaların kendi hakları olduğunu telkin ediyordu. Hatta bu konuda Napoleon, Memleketeyn beyleri ile ilişkiler kurmak istemişti. Ancak Boğdan voyvadası Aleksandr Moruzi, Rusya'ya bağlı olduklarını belirtmiş bunun üzerine de Fransa, elçisi Sebastiyan aracılığı ile Osmanlı'dan memleketeyn voyvodalarını değiştirmesini istemiş, bu değişiklikleri yapan Osmanlı ile Rusya arasında da 1806-

[258] BOA, *HAT*, nr. 12563.
[259] Hasan Demiroğlu, *a.g.t.*, s. 64.
[260] Hasan Demiroğlu, *a.g.t.*, s. 54.

1812 savaşları çıkmıştı. Osmanlı Devleti Fransa'ya güvenerek savaşa girmişti. Ancak bu sırada devam eden Rusya-Fransa Savaşı "Freidland Barış Antlaşması" ile son bulmuş ve Tilsit Barış Görüşmeleri'nde Osmanlı toprakları paylaşılmıştı. Bu antlaşma uygulanamamış olmasına rağmen Napoleon bu antlaşmanın ardından Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti'nin yönetimini eline almayı başarmıştı. Ancak yine de Osmanlı buranın idaresini sürdürme hakkını kağıt üzerinde korumuştu[261].

Bu yeni durum karşısında Osmanlı Devleti ise Rusya ile Fransa dostluğu karşısında hayrete düşerek denge politikası kapsamında çareyi İngiltere'ye sığınmakta bulmuştu. İngiltere ise Avrupa'da sürmekte olan "Koalisyon Savaşları" sırasında Fransa'nın siyasi rakibi olarak 1809 yılında Zanta, Kefalonya, Çuka; 1810'da Mavro, 1814'te Paksos ve Korfo adalarını işgal etti. Bu suretle de Osmanlı Devleti ile doğrudan komşu durumuna geldi. Bu durumda İngiltere, Rusya ve Fransa Cezair-i Seb'a üzerinde hak iddia ediyor ve bu durum adaların egemenliğini kaosa sürüklüyordu. Ancak Fransa, Koalisyon Savaşları'ndan mağlup ayrılınca Avrupa'da süren kaosu sonlandırmak amacıyla toplanan "Viyana Kongresi" kararları gereği Cezair-i Seb'a, 9 Kasım 1815'de imzalanan antlama ile "İyonyen Adaları Birleşik Devletleri" olarak İngiltere himayesine bırakıldı[262].

Osmanlı Devleti bu antlaşmayı 24 Nisan 1819 tarihinde kabul etmek zorunda kalmış böylece İngiltere, Adriyatik, Mora ve Dalmaçya kıyılarında da kontrolü ele geçirmişti. Osmanlı Devleti de İngiltere'nin himayesi altında bir Yunan Devleti'nin kurulmasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Neticede İngiltere'nin İyonya Adaları'na yerleşmesinden iki yıl sonra önce Eflak-Boğdan'da sonra Mora'da Yunan isyanı ortaya çıkacaktı. Mora İsyanı ile kurulacak olan Yunanistan Devleti de bu Cezair-i Seb'a Cumhuriyeti'ni 1864 yılında tamamen topraklarına katacaktı[263].

Rusya Devleti, görüldüğü üzere Rum ayaklanması konusunda kararlı adımlar atmıştı. Rusya'nın 1817 tarihinden sonra hedefine ulaşmak konusunda atacağı ilk

---

[261] BOA, *HAT*, nr. 14628.
[262] Rifat Uçarol, *a.g.e.*, s. 150.
[263] H. Baha Öztunç, *Yedi Ada Cumhuriyeti*, Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2007, s. 81-82.

adım Rumların karşısında bir Osmanlı'nın sadakatli gücü olan Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa engelini ortadan kaldırmak olacaktır.

2.6. SADAKATTAN ASİLİĞE TEPEDELENLİ ALİ PAŞA İSYANI

Tepedelenli Ali Paşa, 1787-1820 yılları arasında Yanya Sancağı mutasarrıflığı yapmış bir Osmanlı veziridir. Tepedelenli Ali Paşa, aileden gelen bir soyluluğa sahip birisiydi. Tepedelenli lakabını 1741 tarihinde Arnavutluk'ta Tepedelen'de doğduğu için almıştır[264]. Ali Paşa, 1768-74 Osmanlı-Rus savaşlarında devlete verdiği hizmetlerinden ve ünlenmesinden dolayı 1786 yılında Delvine mutasarrıflığına ardından 1787 yılında da Derbent Başbuğuluğuna yükseltilmişti. 1788 yılında da Yanya Sancağı valiliği kendisine takdim edilmişti[265]. Ardından 1787-91 Osmanlı-Rus savaşına katılarak yine Osmanlı Devleti adına önemli hizmetlerde bulunmuştu[266]. Savaşın ardından Yanya'da "Armatol" adı verilen Rum çeteleri ile savaşarak güvenliği tesis etmişti. Ardından 1802 yılında Arnavut Hıristiyanların da çeteçilik faaliyetlerini bastıran Ali Paşa, 1802 yılında Rumeli Beylerbeyi olmuştu[267]. Ali Paşa bu dönemde Ahmet, Veli ve Salih isimli üç oğlu ile birlikte Osmanlı Devleti'nin yedi eyaletini egemenliği altına alarak gücüne güç katmıştır[268].

Mora, bu yıllarda Tepedelenli Ali Paşa'nın oğlu Veli Paşa'nın nüfuzundaydı. Ancak Rumlar, Tepedelenli'nin himayesi altında rahat hareket edemiyor ve Ali Paşa'nın gücünden korkuyorlardı. Bu nedenle isyan hareketlerine girmeye cesaret edememişlerdi. 1806-12 Osmanlı-Rus savaşlarında Tepedelenli ailesi savaşa girerek

---

[264] William Palmer, *Yanya Sultanı*, (Çev. Murat Belge), Milliyet Yayınları, İstanbul 1997, s. 8.
[265] Ali Naci Çakın, "Tepedelenli Ali Paşa Ayaklanması, Bu Ayaklanmanın Etkisiyle Mora Ayaklanması ve Yunanistan'ın Bağımsızlığa Kavuşması", *Askeri Tarih Bülteni, ATASE,* S. 27 , Ankara 1989, s. 69.
[266] Şani-zade Mehmet Ataullah Efendi, *Şani-zade Tarihi,* (Haz: Ziya Yılmazer), Çamlıca Basın Yayın Kitapları, İstanbul 2008, s. 95-100.
[267] Ahmed Müfid, *Tepedelenli Ali Paşa*, İstanbul 1324, s. 67.
[268] Gabriel Romerand, *Tepedelenli Ali Paşa*, (Çev. Ali Kemali Aksüt), İstanbul 1939, s. 215-218.

Osmanlı Devleti için önemli kazanımlar sağlamışlardı. Ancak savaş dönüşünde Mora'daki Rumlar Veli Paşa'nın kendilerine zulmettiği ve tekrar Mora'nın başına geçmemesi gerektiği konusunda merkeze şikayet mektupları yazıyorlardı. Bu meselenin büyümesinden çekinen Osmanlı Devleti ise Veli Paşa'dan Mora'ya gitmeyerek bir süre Yenişehir'de konaklamasını istemiştir. Bu süre içerisinde de Yusuf Agah Efendi, Mora'ya giderek durumu inceleyecekti. Fakat Rumlar, Halet Efendi'ye bir miktar para vererek Veli Paşa'nın Mora'dan uzaklaştırılmasını istediler. Neticede Veli Paşa Tırhala Sancağına gönderildi ve Mora valiliğine de İçelli Ahmet Paşa getirilmiştir[269].

Tepedelenli Ali Paşa, bu yıllarda Osmanlı Devleti'ne sadakati ile tanınan birisiydi. Özellikle de isyan girişiminde olan Rumlara karşı tutumu ve Filik-i Eterya'ya karşı gelmesi ile devletine olan sadakatini göstermiştir[270]. Tepedelenli Ali Paşa, Rum asilerin faaliyetlerini takip etmiş ve bu asilerin Viyana'da toplanması üzerine hizmetinde bulunan bir Rum doktorunu Viyana'ya göndererek isyan hareketleri hakkında bilgi toplattı ve bu bilgileri merkeze gönderdi. Ancak Fenerli Rum beyleri ile iyi ilişkileri olan Halet Efendi bu bilgilerin dikkate alınmamasını sağlamıştı[271]. Yine de İngiliz elçisi Sebastiyan'ın raporları doğrultusunda Mora'ya divan tercümanı Nikola Marozi gönderilerek bir inceleme yapılması yönünde Padişah II. Mahmud razı edildi. Ancak Marozi, Filik-i Eterya'ya bağlı birisi idi. Bu nedenle yaptığı araştırmanın sonucu olarak, Mora halkının devlet idaresine sadık olduğunu bildirmişti[272].

---

[269] Süheyla Yenidünya, *a.g.t.*, s. 239.

[270] Yavuz Soral, *Kaybettiğimiz Rumeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1975, s. 112.

[271] Halet Efendi'nin hayatı hakkında araştırmalar yapılmıştır: Süheyla Yenidünya, *Mehmet Sait Halet Efendi, Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri(1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

[272] Halet Efendi'ye göre, Rumeli'de bulunan Ali Paşa gibi vezirler iyi bir eğitim ve terbiyeden geçmedikleri için devlet yönetimi ve geleneğini bilmiyorlardı bu durum ise Rumeli'de yönetim boşluğunun oluşmasına neden oluyordu. Bu nedenle de bir an önce Enderun'da eğitim görmüş vezirlerin taşraya gönderilmesi gerekmekteydi. Bu nedenle de Halet Efendi, Ali Paşa'ya taraf değildi. Hatta Ali Paşa, Rumeli'deki topraklarının genişliği ve gücü bakımından Rum asilerden bile daha büyük bir tehlike idi. Süheyla Yenidünya, *a.g.t.*, s. 208.

Tarihi kaynaklara baktığımız zaman Nişancı Halet Efendi ile Tepedelenli Ali Paşa'nın aralarının iyi olmadığını görmekteyiz. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden birisi Halet Efendi'nin Ali Paşa'dan para istemesi ancak Ali Paşa'nın bu isteği reddetmesidir. Yine II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağını kaldırma girişimlerine karşın Halet Efendi'nin Yanya meselesine ve Rumeli'deki ayanları neden göstererek II. Mahmud'un girişimlerini engellemeye çalışması bir diğer neden olarak gösterilir[273].

Tepedelenli Ali Paşa her ne kadar asi Rumlar karşısında devletin bekası için çalışmış olsa da Halet Efendi'nin Fenerli Rumların yanında yer alması ve Osmanlı devlet ileri gelenlerinin güvenini kazanamamış olması nedeniyle Rum asilerinin isyan girişimini önleyememişti. Halet Efendi, Tepedelenli ile olan sorunlarını bir ileri noktaya taşıyıp Tepedelenli'nin düşmanları olarak gördüğü Paşo İsmail Bey, Drama Nazırı Mahmut Bey ve Zeynelabidin Bey gibi kişileri çevresinde toplamıştı. Bunlardan Paşo İsmail Bey'i öldürmek için harekete geçen Tepedelenli, bu girişimiyle II. Mahmut'un tepkisini çekmiş ve Tepedelenli üzerine sefere çıkılması için asker toplanılması emredilmişti[274]. Ali Paşa, Derbentler başbuğuluğundan; Oğulları Veli ve Salih Paşalarda Tırhala ile Karlıeli Sancaklarından azletilmişti. Eski sadrazam ve o zamanlarda Halep valisi olan Ahmet Hurşid Paşa ise 21 Ağustos 1820 tarihinde Mora valiliğine tayin edilmişti[275]. Ardından Hurşid Paşa, Tepedelenli üzerine yapılacak sefer için de Serasker tayin edildi[276]. Tepedelenli Ali Paşa her şeye rağmen II. Mahmud'a Osmanlı Devleti için yaptığı hizmetleri teker teker sayıp bu hizmetlere karşılık affedilmesini istedi fakat bu isteği kabul edilmedi. İşte bu olaydan sonra da Tepedelenli Ali Paşa isyanı ortaya çıkacaktı[277].

Hurşit Ahmet Paşa, Mora'da eli silah tutan herkesi etrafına toplayarak Yenişehir üzerinden harekete geçmişti. Karşısında ise Tepedelenli Ali Paşa, 23 Mayıs 1820 tarihinde Mora, Adalar, Sırbistan, Eflak ve Boğdan'da genel bir isyan

[273] Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet*,İstanbul 1309, C. XI., s. 45.
[274] Süheyla Yenidünya, *a.g.t.*, s. 215.
[275] BOA, *C. DAH*, nr: 665.
[276] BOA, *HAT*, nr. 34174.
[277] Tepedelenli Ali Paşa İsyanı üzerine tez hazırlanılmıştır: Hamiyet Sezer, *Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*,, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1995.

çıkması için Rumlara yardım edeceğini karşılığında ise Rumlardan kendisine yardım etmelerini ve bu yardım sonucunda Toskalık ve Teselya eyaletlerinin Tepedelenli ailesine verilmesini; Mora ile Karlıili'nin de birleştirilerek kendi emri altında bir Rum Eyaleti'nin kurulmasını teklif etti[278].

Ali Paşa düşmanı olduğu Filik-i Eterya ve Rum asilerle, Osmanlı Devleti güçleri karşısında müttefik oldu. Halbuki uzun zamandır isyan hazırlığında olan Rumlar, Tepedelenli'yi sadece bir maşa olarak kullanmak istiyorlardı. Bir taraftan da Osmanlı devlet adamlarına güven gösterisi yaparak onları da oyalamak isteyen Rumlar Mora ve çevresinde yaşanan çetecilik faaliyetlerinden Tepedelenli'yi sorumlu tutuyorlardı[279]. Bab-ı Âli, Rumların teşvikleri ve Halet Efendi'nin çabaları sonucu Tepedelenli'nin idam edilmesi yönünde karar almıştı. Ali Paşa ise bu karara karşılık Rusya ve Avusturya ile anlaşarak Rum isyanı yönündeki kararını iyice ortaya koymuştu[280]. Bu süreçte Ahmet Hurşid Paşa ise bir an önce Ali Paşa'yı ortadan kaldırıp devlet adamlarının övgülerini almak istiyordu. Bu nedenle de Ali Paşa'ya bir tuzak kurarak önce Ali Paşa'ya kendiliğinden teslim olduğu takdirde canına dokunulmayacağına dair teminat vererek Paşa'yı kandırdı[281]. Ali Paşa'da Hurşid Paşa'nın oyununa inanarak teslim oldu. Ancak 24 Ocak 1822 tarihinde Mora Valisi Mehmet Paşa, Tepedeleli Ali Paşa'nın katlini gerçekleştirmişti. Ardından Hurşid Paşa, silahdarı Ahmet Ağa vasıtasıyla Ali Paşa'nın kesik başını İstanbul'a göndermişti. Bu sıralarda oğulları Veli, Ahmet ve Salih Paşalar da idam edilmişlerdi[282].

Tepedelenli Ali Paşa, Arnavut efsanelerinde "Yanya Aslanı" olarak geçmektedir. Aslında Ali Paşa, Osmanlı'ya sadık bir yerel güç iken Halet Efendi ve Fenerli Rumların çevirdiği entrikalar sonucunda kendini devletine inandıramamış neticesinde de asi olmuş idi. Rumların, Yunan isyanını çıkartmalarında geriye kalan

[278] Cavid Baysun, "Ali Paşa, Tepedelenli", *Milli Eğitim Bakanlığı(MEB)* İslam Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1940, s. 346.
[279] Lütfi Ahmet Efendi, *Tarih-i Lütfî,* C. I, İstanbul 1292, s. 13.
[280]Serhat Şahin Başkaya, *Mehmet Mansur Efendi ve Rum Fetreti(Yunanistan İsyanı ve Teşekkülü) Adlı Eserinin Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 55-68.
[281] BOA, *HAT*, nr.14436.
[282] Cavid Baysun, *a.g.m*. s. 347.

son engel Ali Paşa böylece katletilerek Yunan isyanının çıkması sağlanmıştı. Sonradan Yunan isyanının tarihini yazan Trikoupes'e göre; "Eğer Osmanlı Devleti, Tepedelenli'nin hizmetlerinden yararlanmaya tenezzül etmiş olsaydı, Yunan ihtilali daha bebekken bastırılırdı. Çünkü, Ali Paşa'nın öyle ünü, öyle etkisi, öyle gücü, insanlara ve yerlere ait öyle kişisel bilgisi vardı ki, adı bütün Yunanistan'a öyle korku saçardı ki, sadece kımıldasa herkes boyun eğerdi" diyerek Ali Paşa'nın Rum isyanını engelleyecek tek güç olduğunu, ancak Ali Paşa ortadan kaldırıldıktan sonra asıl Yunan isyanının çıktığını belirtmiştir[283].

[283] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 58.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUS-DEVLET MÜCADELESİ İÇERİSİNDE RUM İSYANLARI

3.1. RUMLARIN İLK HAYAL KIRIKLIĞI: 1821 EFLAK VE BOĞDAN İSYANI

3.1.1. Eflak ve Boğdan'da Dakya Projesi ve Rum Milliyetçiliği

Eflak ve Boğdan üzerinde Osmanlı egemenliği 1768-1774 Osmanlı-Rusya Savaşı sonrası zayıflamış ve Rusya ile Avusturya bu prenslikler için bir mücadele sahası oluşturmuşlardı. Bu mücadele içerisinde 1772 yılında Avusturya kraliçesi Maria Theresa ve onun şansölyesi Kaunitz, Avusturya ordularının yeni fethettiği Galiçya'ya Eflak'tan daha kolay gidebileceğini ve bundan dolayı Eflak'ın alınmasını görüşmüşlerdi. 1773 yılında da Avusturya, Boğdan'ın bir kısmını işgal etmişti[284]. Ardından 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya'nın istediği gibi Eflak-Boğdan'a bir tür imtiyaz tanındı. Bu antlaşmaya uygun olarak Rusya zaman içerisinde adalarda((Kıbrıs, Rodos, Girit) ve İzmir, Selanik, Yaş, Bükreş gibi yerlerde konsolosluklar kurdu. Boğdan'a Rus elçisi olarak Şubat 1782'de Bulgakov atandı[285]. Ardından Rusya'da Osmanlı düşmanı olan Çariçe Katerina ile Avusturya İmparatoru II. Joseph arasında 1783 yılında Kerson'da yapılan görüşmelerde Eflak-Boğdan Prenslikleri'nde bir *Dakya Krallığı*'nın kurulması ve Rus Prens Potemkin'in bu kurulacak Dakya Krallığının başına geçirilmesi kararlaştırıldı. Buna ek olarak II. Joseph'in kız kardeşi Maria Autionette kanalıyla Fransa Kralı XVI. Louis'in onayı alındı. Ayrıca Prusya Kralı Friedrick'de bu projeye onay vermişti. Buna karşılık olarak ise Osmanlı Devleti bir süre çekimser kaldı ancak sonrasında Çerkes İmam

[284] Nikolea Jorga, a.g.e., C. 5, s. 23.
[285] BOA, *Düvel-i Ecnebiye*, nr. 83, s. 10-30.

Mansur'un Rusya karşısında galibiyetler aldığı haberi Osmanlı Devleti için bir tepki koyma ortamını sağladı ve bu tepki olayları diğer faktörlerle beraber 1787-92 Osmanlı-Rusya,Avusturya Savaşına sürükledi[286].

Osmanlı Devleti bu savaştan yenilgiyle çıktı ve 1806-12 Osmanlı-Rus savaşında da yenilgi aldı. Osmanlı Devleti'nin bu yenilgileri, olayları 1821 yılında Aleksandr İpsilanti'nin Eflak-Boğdan üzerinden Rum isyanını çıkarmasına götürecekti. Ancak Osmanlı Devleti'nin karşı koymakta zorlandığı bu isyanın bastırılmasında asıl söz Vlademirescu önderliğindeki boyarların müdafaası olmuştu. Bu süreç ise Eflak-Boğdan'da oluşan asıl milli bilinçlenme sayesinde olmuştur diyebiliriz. Bu Romen bilinçlenmesi ise Rusya'dan değil İtalya'dan kaynaklanmıştı[287].

3.1.2. Eflak ve Boğdan'da İsyan ve İsyanın Bastırılışı

Yunan İsyanı ilk olarak Eflak-Boğdan'da başlamıştı. Aleksandr İpsilanti liderliğinde başlayan Rum isyanı Osmanlı Devleti adına voyvada bulunan Eflak Beyi Aleko Soutzo tarafından destek görmemekle beraber Boğdan Beyi Michail Soutzo tarafından desteklenmekteydi[288]. Bu nedenle İpsilanti'nin ilk hedefi Boğdan'a ulaşmak ardından Eflak ve çevresinde büyük bir isyan oluşumunu hızlandırmaktı. Bu hedef üzerine harekete geçen İpsilanti ilk iş olarak Eflak Beyi Aleko'nun öldürülmesini istemiş ve Bükreş'te boyarlarla beraber Rumlar tarafından Aleko katletilmiş yerine ise Halet Efendi'nin dostlarından olan Kalimaki Bey-zade Sarı Bey diye bilinen Skarlet Kalimaki atanmıştı. Bu olayla beraber bizzat harekete geçen

---

[286] Halil İnalcık, "Osmanlı-Rus Rekabeti'nin Menşei ve Don-Volga Kanalı Tşebbüsü(1569)", *Belleten*, TTK, C. XII/46, Ankara Nisan 1948, ss. 349-403.

[287] XVIII. Yüzyılda Ulahlar, Katolik kilisesine bağlı olan Uniate Kilisesinin kurulmasından sonra Roma'ya, Katolik müesseselerinde yetiştirilmek üzere öğrenciler göndermişler ve bu öğrenciler orada aldıkları eğitimlerde Daçların tarihini Roma kaynaklı olarak Romen diye anıldıklarını öğrenmişlerdir. Bu Romenlerin bir kısmı prensliklere döndükleri vakit 1780 yılında Romen grameri yayınlamışlardır. Bu nedenledir ki İpsilanti, Boğdan'da isyan çıkardığı vakit bu isyana Ulahlar destek vermemişlerdi: Süleyman Kocabaş, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı ve Balkanlarda Panslavizm,* Vatan Yayınları, İstanbul 1986, s. 159.

[288] BOA, *C. DAH*, nr: 9708.

İpsilanti, Boğdan'a Prut nehri üzerinden 22 Şubat 1821 tarihinde ulaşmıştı[289]. İpsilanti buradan Yaş'a geçmiş ve burada bulunduğu sürede üç tane bildiri yayınlayarak isyanı yönlendirmeye başlamıştı. Bu bildirilerde genel olarak yer alan düşünce, "Türkler, Dara ile Serhas'ın kadın mizaçlı, tembel tabiatlı torunlarıdır. Eski İranlılar'dan daha kolay mağlup edilebilirler" düşüncesi idi. Bu bildirilere özel olarak bakıldığında ise 6 Mart 1821 tarihli olan ilk bildiri Boğdan halkına hitaben yazılmıştı. Bu bildiride, "Helenler, saat çalmıştır. Dinimizin ve vatanımızın intikam zamanı gelmiştir…! İleri ! Çok güçlü bir devletin haklarımızı koruyacağını göreceksiniz… Moldavia denilen bu yerin ahalisi öğrenmeli ki; Tanrı'nın yardımı ve lütf-i inayetiyle bütün Yunanistan tiranlığın boyunduruğundan kurtulmak için bayrak kaldırmıştır" denilmektedir[290].

İpsilanti, Yaş şehrinde iken Rusya'nın etkisiyle çok iyi karşılanmış ve Metropolit Veniamin Costachi, Rumların yönetimi altında Üç Hiyerarşi Kilisesi'nde İpsilanti'nin kılıcını bizzat kendi beline takarak Rum gençleriyle beraber çeşitli milletlere mensup bekar gençleri isyana çağırarak bu gençlerden "Mavroforlar" adlı bir ordu kurmuştu[291]. Bu ordu ile beraber Yaş üzerinden hareket eden İpsilanti 12 Mart'ta Eflak'a ve 9 Nisan'da Bükreş'e geçmişti[292]. Ancak Bükreş'e girmeden önce Eflak Beyi Aleko'nun ölümünden dolayı Bükreş'te bir köylü isyanı başlamış ve bu isyanın liderliğine ise Rumluluk düşüncesinden daha ziyade Milli Romen savlarına bağlı Tudor Vladimirescu(Domnul Tudor) getirilmişti. Domnul Tudor, Rum isyanının Eflak topraklarında çıkmasına karşı birisiydi. Böylece İpsilanti ile Tudor, Eflak için bir rekabete girişmişlerdi. Ancak İpsilanti, Sırp gaspadorları ile anlaşarak Tudor'u 27 Mayıs 1821 tarihinde ortadan kaldırdı. İşte bu olay aslında İpsilanti'nin bir zaferi olmanın ötesinde Rum isyanının başarısızlığını temsil ediyordu. Çünkü, İpsilanti yola çıkarken böyle bir olayın yaşanmasını tahmin etmiyordu. Özellikle bu olayın ardından Eflak halkının Tudor'un acısını çekerek İpsilanti'ye karşı cephe almasıyla beraber görülmüş oldu ki Eflak ve Boğdan halkı net anlamda bir Rum

[289] Zeynep Sözen, *a.g.e.,* s. 169.
[290] Meral Bayrak, *a.g.t.,* s. 64.
[291] Nikolea Jorga, *a.g.e.* C.5, s. 215.
[292] BOA, *HAT*, nr. 38425.

isyanını düşünmemekle beraber kendi topraklarında bir Rum devletinin kurulmasına da sıcak bakmıyordu[293].

Eflak-Boğdan'da yaşanan bu isyan süreci içinde Osmanlı Devleti de kendi toprakları üzerinde yaşanan olaylara müdahil olmaya çalışıyordu. Boğdan ayaklanmasından ancak 13-14 Mart'ta İstanbul'un haberi olmuş ancak yine de ilk aşamada bu bilgiler fazla önemsenmemiştir. Fakat Kalas'ta yaşayan Müslümanların Rumlar tarafından katletilmeleri haberi İstanbul'u derinden sarsmıştı. Bu sıralarda Sadrazam olarak Seyyid Ali Paşa görevde idi. Sultan II. Mahmud, Seyyid Ali Paşa'ya hemen tedbir alınmasını emretti. Aynı zamanda Patrik Gregorios'dan kendi soydaşlarını dizginleme ve İpsilanti ile çevresini aforoz etmesini istedi. Ayrıca İstanbul ile Edirne arasında yaşayan Rumların silahları toplatılarak herhangi bir tepki ihtimaline karşı da Fener semti kordon altına alındı. İstanbul'da ilk etapta bu uygulamalar devreye geçirilmeye çalışıldı[294].

Osmanlı devlet adamları arasında bir değerlendirme yapan II. Mahmud ise bir sadrazam değişikliği yaparak Seyyid Ali Paşa'nın yerine 28 Mart 1821 tarihinde Benderli Ali Paşa'yı vazifelendirmişti. Ardından 4 Nisan 1821 tarihinde de İbrail Muhafızı Berkofçalı Yusuf Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirerek Eflak ve Boğdan üzerine serasker tayin etmişti. Bu konuda bu seferin haklılığı başta Rusya'nın İstanbul elçisi olmak üzere diğer devletlere bildirmek amacıyla bir lahiya düzenletilerek ilan edilmişti. Bu lahiyada dönemin Avrupa düzenine vurgu yapılarak bu isyan karşısında Avrupalı devletlerin Osmanlı tarafında yer almaları gerektiği vurgulanmıştı. Bu lahiyalar özel olarak düzenletilerek Avrupalı devlet adamlarına teker teker gönderilmiştir. Osmanlı devlet adamları ise isyanı önleyebilmek için girişimleri hızlandırarak dikkatlerini İstanbul Rum Patriğine çevirmişlerdi. Çünkü, Patriklik kurumu içerisinde Rum isyanına destek veren Ortodoks din adamları vardı. Özellikle İpsilanti'nin Boğdan Beyi Mihail Soutzo'nun aracılığı ile İstanbul'daki Filik-i Eterya'nın öncü gelenlerine göndermiş olduğu mektuplarda Ortodoks din

[293] Süleyman Kocabaş, *a.g.e.*,s. 154-164.
[294] BOA, *C. DAH*, nr. 8169.

adamlarının önderliği üstlenmeleri gerektiği belirtiliyordu[295]. Bu mektupların açığa çıkması üzerine Patrik Gregorios'un da Rum isyanında etkisi olduğu düşünülmüş ve II. Mahmud bizzat Patrik ile görüşmüştü. Bu görüşmenin ardından Patrik Gregorios, tepkilerden çekindiği için Patrikliğe bağlı olan kiliselere bir bildiri yayınlayarak isyanı lanetlemişti[296]. Ancak bu girişimi daha önceki eylemlerine bakıldığı zaman fazla inandırıcı bulunmayan Patrik ile bir de Sadrazam Benderli Ali Paşa görüşmüştü. Bu görüşmenin ardından Rum cemaatinin ileri gelenleri ile de bir görüşme yapılarak Patrik Gregorios'un bir asi olduğu kanaatine varılmıştı. Bunun üzerine yeni patrik olarak Pisidye Metropoliti Oyenos atanmıştı. Eski Patrik Gregorios için idam kararı verilerek Patriğin katli 22 Nisan 1821 tarihinde Rum Paskalyasının son gününde Patrikhanenin orta kapısında Rumlara ibret olarak asılarak gerçekleşmişti. Bu olayı ilerleyen dönemlerde Rusya kendi lehine kullanacaktı[297].

Bu sıralarda Osmanlı devlet erkanında da yine bir değişikliğe gidilerek Sadrazam Benderli Ali Paşa'nın yerine 30 Nisan tarihinde Hacı Salih Paşa getirilmişti. Sadrazamlığa getirilen Salih Paşa, Ali Paşa'ya göre daha sert yapıda birisiydi.

3.2. AVRUPA'DA LEİBACH KONGRESİ VE YANSIMALARI

Leibach Kongresi, Avrupa'da Fransız Devrimi ve onun yaydığı ulusçuluk ideolojisinin karşısında mutlakiyetçiliğin savunulduğu Viyana Kongresinin bir uzantısıdır[298]. Leibach Kongresi, Ocak 1821 tarihinde başlamıştı. Kongrenin asıl

[295] Bülent Atalay, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri", *Türkler,* Yeni Türkiye Yayınları, C. 13, Ankara 2002, s. 88.
[296] BOA, *HAT*, nr. 1223.
[297] BOA, *HAT*, nr. 17530.
[298] *Viyana Kongresi*, 1 Ekim 1814 tarihinde Avrupa'nın güçlü monarşileri arasında ulusçuluk düşüncesinin yayılmasını önlemek ve Fransa'nın arkada bıraktığı ihtilaflı bölgelerde bir uyum oluşturma düşüncesi ile başlamıştır. Kongreye daveti Avusturya-Macaristan İmparatoru yapmış ve kongrenin başkanlığına da Avusturya Başbakanı Prens Von Metternich seçilmişti. Kongrede

toplanma amacı, İtalya'da Piyomente ve Napoli'de meydana gelen ulusalcı hareketlenmelerin bastırılması olmuştu. Ancak bu kongrenin Osmanlı Devleti sınırlarında yaşanan Rum isyanı içinde önemli etkileri olmuştur. Yunan ulusalcı hareketlenmesi başladığı sırada Laibach kongresi toplantı halindeydi. Doğal olarak Avusturya Başbakanı Metternich, kongrede uluslaşma karşıtı hareketlere destek verilmeyeceğini belirtmişti. Bu kongreye katılan Rus çarı I. Aleksandr'da bu tavsiyelere bir süreliğine de olsa uymak zorunda kalmıştı. Laibach Kongresine "Dörtlü İttifak" hükümdarları katılmışlardı. Ayrıca Laibach Kongresi'nde 1 Mart 1821 tarihinde Filik-i Eterya örgütü de bir terör örgütü olarak kabul edilmişti[299].

Bu kongrede yaşanan olaylardan haberdar olan Osmanlı Devleti ise kongrenin kararlı tavrına inanarak isyanı tamamen bastırmak üzere harekete geçmişti. Öncelikle 26 Nisan 1821 tarihinde Şeyhülislam Abdülvahhap Efendi'nin konağında bir meşveret meclisi toplanmıştı. Burada verilen bir fetva ile isyana karışanların ve ailelerinin şiddetle cezalandırılacağı ve mallarına da ganimet olarak el konulacağı kararı alınarak bu karar Osmanlı sınırlarında ilan edilmişti. Bu sayede hem isyanın önüne geçebilmek hem de isyan karşısında yapılacak harcamalar için bir gelir kapısı açılmıştı. Bu şekilde davranılmasının nedeni tabiî ki devleti zor durumda bırakan isyancılar cezalandırmaktı[300].

Neticede artık askeri bir müdahale yapılması için gerekli karar verilmiş ve 4 Nisan 1821 tarihinde Berkofçalı Yusuf Paşa bu sefer üzerine serasker tayin

---

İngiltere'yi Dışişleri Bakanı Lord Castlereagh, Prusya'yı Friedrich Wilhelm ile Karl August von Hardenberg, Rusya'yı Çar I. Aleksandr, Fransa'yı ise Dışişleri Bakanı Talleyrand temsil etmişti. Viyana Kongresi'nin kararları 9 Haziran 1815 tarihinde imzalanmıştı. Bu kararlar ile beraber ulusçuluk hareketleri bastırılacak ve Monarşiler güçlendirilecekti. Bu görüşün öncü savunucusu ve kabul ettiricisi Avusturya Başbakanı Metternich olması nedeniyle bu yeni Avrupa uyumuna "Metternich Sistemi" adı verilmiştir. Ayrıca Metternich'in iktidarda bulunduğu 1815-1848 yılları arasındaki döneme de siyasi tarih literatüründe "Metternich Dönemi" adı verilmiştir. Viyana Kongresinin ardından oluşturulan yeni düzeni korumak amacıyla Almanya'da Mutlakiyet karşıtı hareketlenmelere yönelik Ağustos 1819'da Karlsbad Kongresi; İtalya ve İspanya'da çıkan hareketlenmelere yönelik Ekim 1820'de Troppau ve Ocak 1821'de Laibach Kongreleri;İspanya'da hareketlenmelerin önlenememesi üzerine Ekim 1822'de Verona Kongresi düzenlenmiştir. Ayrıntılı olarak: Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)*, TTK, Ankara 2003, ss. 99-111.

[299] Dörtlü İttifak; 26 Eylül 1815 tarihinde Avusturya, Rusya ve Prusya arasında Paris'te imzalanan anlaşma ile kurulan "Kutsal İttifak" temellerinin üzerine İngiltere'yi de bu ittifaka dahil etmek için 20 Kasım 1815 tarihinde imzalanan İkinci Paris Antlaşması ile kurulmuştur: Rifat Uçarol, *a.g.e.*, s. 102.

[300] BOA, *Maliyeden Müdevver Defter(MAD)*, nr. 9765.

edilmişti. Yusuf Paşa'ya Vidin muhafızı Derviş Mustafa Paşa, Babadağı muhafızı Vezir Salih Paşa, Silistre muhafızı Selim Sırrı Paşa ve Yerköy muhafızı Hakkı Paşa gibi önemli devlet adamları da yardımcı olacaklardı. Buna göre, Serasker Yusuf Paşa'nın hareket etmesi ile beraber Salih Paşa'nın askeri ile birleşerek önce İpsilanti'nin yağmalayarak eline geçirdiği Kalas'a hareket edilecekti. Plan üzerine 20-22 Mayıs 1821 tarihinde Kalas'ta isyan hareketi önlendi. Kısa sürede Eflak-Boğdan isyanı sonlandırıldı[301].

Aleksandr İpsilanti, Serasker Yusuf Paşa karşısında direnemeyerek Eflak'ı terk etti. Eflak'ı terk ederken isyana katılanlarla ile ilgili söylediği şu sözleri hatıralarda yer edinmiştir: "Sizin gibi gevşek ve edepsiz bir kavimden meydana gelen askerle birlikte bulunmak bundan sonra benim namusuma elvermediğinden sizin gibi sözünde durmaz takımını terk etmeye mecbur oldum" İpsilanti böylece büyük umutlarla Osmanlı Devletine karşı isyan çıkartmış olduğu memleketeyn topraklarını terk ederek önce Rofal kasabasına oradan da Avusturya'ya geçmiş ve burada 26 Haziran 1821 tarihinde Avusturya Başbakanı Metternich'in emriyle askerler tarafından yakalanarak hapse atılmıştı. Aleksandr İpsilanti, Munckacz ve Theresienstadt'ta altıbuçuk yıl hapis yattıktan sonra 1827 yılında Viyana'da ölmüştü[302].

Aleksandr İpsilanti'nin ölümü ile beraber Rusya, her ne kadar Leibach Kongresindeki kararlara sadık görünmeye çalışsa dahi Rum isyanının da bu şekilde sonlanmasını istemiyordu. Bu nedenle Çar I. Aleksandr, Eflak-Boğdan'dan kaçarak Odessa'ya gelen asilerle görüşmüş ve onlara isyanın devamı halinde kendilerine destek olacaklarını bildirmişti[303]. Bunun üzerine Rusya'nın Memleketeyn ile ilgili olarak Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Straganov'un İstanbul'u Temmuz 1821'de terk etmesi ile beraber Rum isyancılar tekrardan umutlanmışlar ve isyana yer değiştirerek Mora'da devam etmeye karar vermişlerdi. Mora isyanı, Aleksandr İpsilanti'nin sonunu hazırlayan Eflak-Boğdan'a

[301] BOA, *MD*, nr. 239, 20-91.
[302] Meral Bayrak, a.g.t., s. 67.
[303]Yücel Özkaya, "1821 Yunan(Eflak-Boğdan) İsyanları ve Avrupa'nın İsyan Karşısındaki Tutumları", *ÜATS, Türk-Yunan İlişkileri,* ATASE, Ankara 1986, s. 122.

göre Osmanlı Devleti açısında çok daha zor geçecek ve isyanın belki de en önemli aşaması olacaktı. Sonuçta Mora'da çıkacak olan isyan ile Yunanistan Krallığı kurulacaktı.

3.3. İKİNCİ İSYAN GİRİŞİMİ: MORA İSYANI VE BİR YUNAN HÜKÜMETİNİN İLANI

Rumların ilk isyan girişiminin başarısızlığının ardından ikinci isyan Mora yarımadası'nda çıkarıldı. Mora'da isyanın öncülüğünü Aleksandr İpsilanti'nin kardeşi Dimitri İpsilanti ile Prens Kaztakuzen yapacaktı. İsyanda Rum ileri gelenleri Kleftlerin lideri Theodorios Kolokotronis, ayrıca Aleksandr Mavrakordato, Kalamata-Mani bölgesinin lideri Petros(Petro Bey) Mavromihalis gibi isimlerdi. Bu dönemde Mora'da karşılıklı nüfusun dağılımına baktığımızda savaşabilecek genel Rum isyancı sayısı 38.150'yi bulmakla beraber bu isyanı önlemek için bulunan Osmanlı asker sayısı ise 12.800 civarındaydı. Bu güç dağılımı açısından Mora isyan için en uygun yerdir. İsyan için aslında Ocak ayından beri küçük çaplı isyan girişimleri yaşanmıştır. Ancak isyan asıl olarak 6 Nisan 1821 tarihinde Balyabadra(Patras) Piskoposu Pal Germanos önderliğindeki asilerin Kalavrita Kalesine bağımsızlık bayrağını dikmesiyle beraber başladı[304].

Rumlar isyanın aslında Paskalya günü olan 22 Nisan'da çıkmasını planlıyorlardı. Ancak Mora'da isyan çıkarılacağı haberlerini alan Mora Kaymakamı Salih Ağa'nın Mora'daki kocabaşları, piskopos ve metropolitleri Tripoliçe'ye kaymakamlık makamına toplantı yapmak için çağırması üzerine öldürüleceği yönünde endişeye kapılan bu kişilerden bir kısmı korkarak Kalavrita yakınlarındaki St. Laura Manastırı'na saklandılar. Ancak bir kısmı Kaymakam Salih Ağa'nın yanına gelebilmiştir[305]. Salih Ağa, bu kocabaşlara "İtimadnameler" yazdırarak halka dağıtılmasını istediler ancak bu kocabaşlar oradan ayrıldıktan sonra bu

[304] Rum isyancı ve Osmanlı asker sayısı Aleksandr İpsilanti'nin isyan öncesinde Mora'daki durumu araştırması için bölgeye gönderdiği isyancının verilerine dayanmaktadır: Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*. s. 33.
[305] Tripoliçe'ye Salih Ağa'nın yanına gelen sekiz din adamı vardır. Bunlardan beşi hapse atılmış ve orada ölmüştür. Diğer üçü ise 5 Ekin 1821 tarihinde özgür kalmıştır: Meral Bayrak, a.g.t, s. 69.(dipnot 296).

İtimadnameleri halka dağıtmak yerine halkı isyana teşvik ettiler. İşte bu isyan çağrısı ile beraber Rumlar, 2 Nisan'da Kalamata şehrini ve ardından Mani şehrini yakarak Müslümanlara katliamlar yaptılar. Ardından 6 Nisan'da Kalavrita'da isyana giriştiler. Kalavrita olaylarında iki gün içinde 200'den fazla Müslüman'ın evine saldıran Rumlar böylece isyanın ilk toplu katliamını Kalavitra'da uygulamışlardı. Ayrıca isyan planlanan takvimden önce çıkartılmıştı[306].

Asi Rumlar, Kalavrita olaylarının ardından cürretkar davranarak isyanı genel bir Rum isyanına dönüştürmek yolunda harekete geçtiler. İsyanın liderliğine, Triyeste'den Suluca'ya ve oradan da 19 Haziran'da Çamlıca(Hydra)'ya gelen ve "Mesih" diye karşılanan Dimitri İpsilanti geçmişti. Rum isyanına Kleftler ile beraber Armatoli denilen çeteler de destek vermişlerdi. Bunlar devletin dahilinde Martoloslarda olduğu gibi, ait oldukları sahalarda nizam ve sükuneti temin etmekle mükellef bir nevi jandarma teşkilatı olarak Osmanlı devlet teşkilatında yerini almıştı. Yunan armatolları istisnasız olarak Hıristiyanlardan oluşturulmuşlardı. Bunlar Rum isyanı sonrasında da devlet teşkilatında yer almışlardır. Ayrıca Filik-i Eterya'nın girişimleri ile İngiliz denetiminde olan Yedi Ada(Cezair-i Seb'a) Rumları ve Mora dışındaki Rumlar'da isyana katılmak için Mora'ya gelmişler ve isyanın sloganı, "Hiçbir Türk kalmayacak. Ne Mora'da, ne dünyada" sözleri şarkı gibi tekrarlanır olmuştu. Bu sloganla beraber isyan Ege adalarına yayılmış, 15 Nisan'da Suluca, 18 Nisan'da İpsara ve 28 Nisan'da Çamlıca adaları isyancı Rumların sığınağı haline gelmişti. Yine Mayıs ayı içinde Mudon ve Koron'a da Rumlar saldırmışlar, böylece Mora'daki isyanın Adalara geçmesi ile beraber "Ege Sorunu" başlamıştı[307]. Mora'da başlayan isyanlar Trapoliçe'ye kadar yayılmış ve 7 Mayıs'ta Atina kuşatılmış sonuçta isyan Selanik'e kadar yayılmış ve bu ilk isyanlar gerilla savaşları halinde geçmişti. Görüldüğü üzere Rum İsyanı Eflak ve Boğdan'da alevlenmiş olsa da esas itibariyle 1821 yılında Mora'da çıkarılmıştı[308].

---

[306] Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 272.
[307] Bilal N. Şimşir, *Ege Sorunu-Belgeler(1912-1913), C.I*, TTK, Ankara 1989, s. 21-22. (Tezimizin ilerleyen kısımlarında Adalarla ilgili bilgiler verileceği için burada sadece isyanların çıkışını belirterek Mora İsyanını anlatmaya devam ediyoruz)
[308] BOA, *HAT*, nr. 40551.

Mora isyanı bu şekilde başladığı sıralarda bir taraftan da Tepedelenli Ali Paşa İsyanı devam etmekteydi. Bu isyan nedeniyle Ahmed Hurşid Paşa askerleriyle beraber Tepedelenli'nin üzerine hareket etmişti. Bundan dolayı da Tripoliçe Müslümanlarının yardımına çok az miktarda Osmanlı askeri, İsmail Paşa ve Viriyon Ömer Paşa komutanlığında yetişebilmiş ancak bu askerlerde aradaki nüfus farkından dolayı etkili olamamıştı. Bununla beraber daha önceki dönemlerde Mora valisi olan Sallabaş Ahmed Paşa, Tripoliçe şehrinin etrafını güvenlikli olması için surla çevirmişti ve bundan dolayı böylesi zor bir zamanda Tripoliçe Müslüman toplumun sığınağı haline gelmişti. Ancak Tripoliçe'de başka bir sorunla karşılaşılmıştı. Bu, Tripoliçe'nin denizden uzak olduğu için buraya zahire getirilmesi sorunuydu. Bu sorundan dolayı kale içinde sıkışıp kalan Müslümanlar, Rum eşkiyalarla işbirliği yapmaya çalışarak kaleden çıkmak istemişler ancak Rum eşkiyaları bu Müslümanları kandırarak kalenin dışında pusuya düşürerek öldürmüşlerdi[309].

Diğer taraftan Osmanlı askerleri bazı bölgelerde asilerle savaşa devam ediyordu. İsyan hareketleri karşısında Mora'ya serasker olarak gönderilen Sadrazam Seyid Ali Paşa, Mora'ya varmıştı. Ancak Hurşid Ahmet Paşa, Seyid Ali Paşa'yı kendine burada rakip olarak gördüğü için aralarında sorunlar çıkmıştı. Buna karşılık asi Rumların, Mora Müslümanlarına karşı yaptıkları soykırım hareketleri karşısında Osmanlı ordusu çaresiz kaldığı için Tripoliçe'deki Müslümanlar, Rumlarla bir anlaşma yapmaya karar vermişler ve bu anlaşmaya göre Mora'dan ayrılmaya mecbur kalmışlardı. Bu anlaşmayla Müslümanlar önce Guston iskelesine çıkıp ardından Arnavut sahillerine geçecekler, Rumlar da bu kişilere zarar vermeyeceklerdi. Ancak bu varılan anlaşma uyarınca Arnavutlar, 10 Ekim 1821 gecesi Tripoliçe'nin kapısını açınca Rumlar verdikleri sözde durmayarak kalenin içine girmişler ve soykırım hareketine girişmişlerdi. Romen tarihçi Jorga'ya göre, Rumlar, Tripoliçe'de yaklaşık 40 bin Müslüman'ı üç gün içerisinde türlü türlü işkencelerle öldürmüşlerdi. Rumlar, Türk mezarlığını dahi kazıp kemikleri yakmışlardı. Vahşetlere sürekli yenilerini ekleyen Rum asileri, Tripoliçe kadısı Halim Efendi'yi üzerine yağ döküp yakmak suretiyle öldürmüşlerdi[310]. Tamamen çileden çıkmış Rumlar üç gün boyunca en vahşi

[309] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*, s. 38.
[310] Kamil Paşa, *a.g.e.*, s. 77.

Anadolulular'dan bile daha vahşi bir biçimde ortalığı kana ve ateşe bulamışlardı. Hatta Tripoliçe'de öldürülen Müslümanların sayısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında canını aldığı Hıristiyanların bile çok çok üstünde bir sayıdaydı. Tripoliçe, "Paslı çivilere" kadar yağma ve talan edilerek Tripoliçe'den sadece içinden dumanlar çıkan bir harabe kalmıştı[311].

Rum asileri, Osmanlı karargahı olan Tripoliçe'nin kendi himayelerine girmiş olduğundan cesaret alarak cüretçe bir harekete girişmişlerdi. Bu hareket, isyanın haklılık davasını oluşturmak üzere kurulacak bir hükümet olmuştu. Ancak söz konusu hükümet binasının Tripoliçe'nin kendilerince yağma ve talan içinde kaldığından burada kurulma ihtimali yoktu. Ayrıca Argos da, Anaboli yönünden savaş tehlikesi altındaydı. Bu yüzden hükümet binasının Epidor kasabası'nda kurulmasına karar verilmişti. Ayrıca hükümet kurulmadan önce 15 Aralık'ta Avrupa devletlerine gönderilmek üzere Beyannameler kaleme alınmıştı. Avrupa kamuoyunu arkasına almak amaçlı yapılan bu girişimlerin ardından 1 Ocak(Yunan takvimine göre 13 Ocak) 1822 tarihinde Yunan hükümeti kurulmuştu. Böylece, Yunanistan Devleti'nin kuruluşu resmen ilan edilmişti[312].

Yunan siyasi hayatının oluşumunda en önemli payı bir Fenerli olan ve 10 Temmuz 1821'de Marsilya'dan Mora'ya gelen Aleksandr Mavrokordato'ya vermek gerekir. Yunan ulusal meclisi, Mavrokordato'nun öncülüğünde toplanmıştı. Meclis, ilk toplantısında 109 maddeden oluşan bir Anayasa hazırlamış ve Korint başkent olarak seçilmişti. Yunan Hükümeti'nin bir de arması oluşturulmuş ve armanın üzerinde Feraset Tanrısı motifi ile beraber mavi-beyaz renklere yer verilmişti. Anayasayı Mavrokordato oluşturmuş ve 1797 Fransa Anayasası üzerine anayasanın temellerini atmıştı. Anayasaya göre yetkinin tek elde toplanılması sakıncalı görülmüş ve her üyesi bir bölgeyi temsil eden beş üyeli bir yürütme kurulunun Yunan hükümetini yönetmesi uygun görülmüştü. Ayrıca Aleksandr Mavrokordato, bu yürütme kurulunun başkanı olarak seçilmiş ve böylece ilk Hükümetin de Başkanı olmuştu. Hükümetin haricinde anayasaya göre, yasama ve yürütme birleştirilerek

[311] Nikolae Jorga, *a.g.e.*, s. 230.
[312] BOA, *HAT*, nr.47099.

71 kişiden oluşan ve bir seneliğine seçilen yasama kurulu kurulacaktı. Yargı ise bağımsız olacaktı. Bu anayasa ile Rum asileri bir taraftan Yunanistan'a meşruluk kazandırmaya çalışmışlar bir taraftan da ilk kez siyasi bir varlık oluşturmuşlardı[313].

La Gorçe, "Çağlar Boyu Yunanlılar" adlı eserinde "Yunan hükümetinin kurulması için Avrupa'dan para yardımları akmış ve Avrupa basını, elindeki bütün imkanlarını kullanmıştır. Öyle çok bağış olmuştu ki, sonunda hareketi idareden ziyade, bu beklenmedik hazineyi oluşturan parayı ele geçirmek için milli bir hükümet kurulduğu görüldü. Daha ilk günden, Rusya ve Avrupa'dan gelmiş paraların nasıl paylaşılacağı konusunda anlaşmazlık çıktı. Gerçekten milyonlar aktı, ama akibetleri belli olmadı. Bu senato elindeki icra kuvveti ile Rusya'nın temsilcisi görülmeye devam eden Aleksandr İpsilanti'nin kardeşi Demetri İpsilanti'yi atadı, daha doğrusu kabul etti. Ama az para getirmiş olan Demetri İpsilanti, kurulan hükümet tarafından şiddetle eleştirilmekte gecikmedi. Gerçekte ise ne senato ne de icra kuvveti, sözde milli davanın temsilcisi değildi; birincisi açgözlülükten, ikincisi ihtiras meydana gelmişti. Sultan Mahmud ve meclisi, bu kadar sefil düşmanların(Yunan hükümeti) Avrupa tarafından desteklendiklerine inanamıyordu." Yani, Yunanlılar siyasi bir dava değil açgözlülük peşindeydiler, demektedir[314].

3.4. İSYANIN EGE ADALARINA YAYILMASI

Rum isyanının Ege Adalarına yayılması fikri Filik-i Eterya Örgütü'nün programında yer edinen bir fikirdi. Bu fikre uygun olarak Adalara yayılan isyanın ilk görüldüğü yer Eğriboz olmasına rağmen ilk önemli komuta merkezleri yukarıda bahsedildiği üzere Suluca(Spetsai), Çamlıca(Hydra) ve İpsara(Psara)'dır[315]. Bu üç ada Rum İsyanı'nın Ege Adaları'ndaki sürükleyici ve öncü güçleri olacaklardı. Bu üç ada arasından özellikle Hıristiyan Arnavutların yaşadığı Çamlıca adası isyanın üssü

[313] BOA, *HAT*, nr.47772.
[314] La Gorçe, *a.g.e*., s. 297.
[315]Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumları'nın Tutumları ve Sonuçları", *ÜATS, ATASE*, Ankara 1986, s. 133-138.

olarak kullanılmıştı. Çamlıca Adası diğer adalara göndermiş olduğu İzbanditler ve gemilerle isyan hareketlerine rehberlik etmişti[316]. Çamlıca'da kaptan Yakoumakis Tombazis komutasında irili ufaklı yaklaşık beşyüz gemiden oluşan bir filo kurulmuştur. Adaya isyan süresince kullanılmak üzere önemli bir miktarda mühimmat ve erzak depolanmıştır[317]. Bu Adalar'da Rumların isyan çıkarmasının başlıca hedefi, Osmanlı askerlerinin deniz yolundan Mora ile bağlantısının kesilerek buraya gelebilecek askeri yardımların önlenmesi olmuştur. Bu hedefe uygun olarak Rum deniz İzbanditleri adalar ile Boğazlar arasındaki bağlantıyı kesmeyi başarmışlardır[318].

Çamlıca, Suluca, İpsara ve Doğu Akdeniz adaları 500 gemi donatacak güçte idi. Bu gemilerin büyükleri fırkateyni andırıyordu. Çamlıca ve Suluca'dan hareket eden sefineler, Mora Kısteli ile Rumeli Kısteli'ni geçip İnebahtı Körfezi'ne girmiş, bunlardan bazıları da Badra(Patras) önünde denetimi ele almışlardı. Bu eşkıya tekneleri çoğu kez Rus bandırası çektiklerinden Rus ticaret gemileri ile karıştırılıyor ve bu durum önemli sorunlar oluşturuyordu. Öte yandan Rus gemileri de, bu eşkıya teknelerine sürekli cephane ve silah yardımı yapıyordu. Anlaşılana göre bu bir tür gizli himaye görevi gibiydi. Rum izbanditlerinin bu isyanı kısa sürede diğer adalara ve Batı Anadolu kıyılarına yayıldı. Bu isyanlardan Ayvalık dahi nasibini almıştı. Çevresi Müslüman ahali ile çevrili olan Ayvalık'ın dahi isyana girişmesi Rum isyanı propagandasının gücünü göstermektedir. Kaldı ki Osmanlı Devleti bu isyanlar için aldığı tedbirlere rağmen bu isyanın görülmesi ilginçtir. Ancak devletin buralarda girişilen isyan hareketini bastırmada kullandığı yöntemler etkili olmuştur. Fakat tabi ki Ege Adaları konusu çok daha önemlidir. Bu isyanların ardından bazı Ege Adaları, kurulcak olan Yunanistan'a bırakılacaktır[319].

---

[316] *İzbandit,* Kelimenin kökü İtalyanca Sbondatia olarak geçer. Anlamı, Haydut, yol kesici olup iri gövdeli ve korkunç tipler için de kullanılır: Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, C. I, İstanbul 1317, s. 92.
[317] Cevdet, *Tarih*, C. XI, s. 145-147.
[318] Rum İzbanditlerinin bu başarısını sadece kendilerine yüklememek gerekir. Çünkü, Osmanlı donanması bu Adalar'daki isyanın arka planında Rusya'nın olduğunu varsaydığı için tam anlamıyla bu izbaditlerin üzerine donanmayı göndererememiş ve İstanbul'un Ruslara karşı korunabilmesi için önemli miktarda donanma gücü başkentte tutulmuştur. BOA, *HAT*, nr.38584.
[319] Zeki Arıkan, "1821 Ayvalık İsyanı" *Belleten*, TTK, C. LII, S. 203, Ağustos 1998, s. 579.

3.5. EGE ADALARINDA MEYDANA GELEN RUM İSYANLARI

3.5.1. Sakız Adası İsyanı

Sakız Adasındaki isyan hareketi diğer adalarla eş zamanlı olarak Mora isyanının hemen ardından çıkarılmıştı. Bu isyanların başlangıç tarihini Nisan 1821 olarak gösterebiliriz[320]. Aslında Sakızlı Rumların isyan çıkarmak için başlangıçta yeterli donamımı ve lider kadrosu yoktu. Ancak Sakızlı tüccarların Suluca ve İpsara gemilerinin çoğunda hisseleri vardı. Bu yüzden bu Rumlar arasında iyi ilişkiler kurulmuştu. Buna dayanarak Nisan ayında Sakız'a gelen 24 adet İzbandit teknesi Paşa Limanı önünde kalarak Rumlar arasında gizlice isyan hareketini yaymaya başlamışlardı. Fakat bu girişimden şüphelenen Sakızlı Müslümanlar tarafından Sakız Kocabaşısı, Metropoliti ve Sakızlı tüccarlardan oluşan kırk kişilik Rum grubu hapse atılmışlardı. Bu olaydan sonra Rum İzbandit gemileri adayı terk etmek zorunda kalmışlardı. Buna karşılık Osmanlı, Sakız'a muhafız olarak Eylül 1821'de Vahid Paşa'yı göndermiş Sığla mutasarrıfı İlyas Ağa'yı ise Vahid Paşa'ya yardımla görevlendirmişti[321]. Buna bağlı olarak Sakız isyanını 1821-22 ve 1826-27 dönemleri olarak ikiye ayırabiliriz[322].

Sakız'da ilk isyan kuşatması 18 Mayıs 1821 tarihinde başlar. Ancak asıl Rum asilerinin Sakız'a gelişleri 22 Mart 1822'dir. Bu Rumlar, Sisam adası üzerinden 60 küçük 17 büyük gemi ile isyana gelmişlerdi[323]. Saldırıları Sisam Valisi Lycurgus ve Sakız emekli askeri Burnias komuta etmekteydi. İsyan ilk aşamada amacına ulaşmış, adaya gelen yaklaşık dört bin izbandit ve Sakız Rumları bağımsızlık için isyana

---

[320] Sabri Can Sannav, Yakındönem Tarihimizde Sakız..., s. 21-25.
[321] Vahid Mehmed Paşa, Kilislidir. Nusayrilerdendir. Ocak 1821'de Sakız'a muhafız oldu ve vezirliği geri verildi. 1821/22'de istifa etti. Burda bıraktığı eser Sakız İsyanı için önemlidir. Ayrıntılı bilgi için: Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani(Osmanlı Ünlüleri),* C. 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 1648-1649.
[322] Filiz Yaşar, *Yunanistan'ın Kuruluşu Sürecinde Sakız Adası,* Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2004, s. 54.
[323] BOA, *HAT*, nr. 31840.

katılarak isyanın büyümesini sağlamışlardı. Bununla beraber Müslüman halk, Sakız kalesinin içinde zor şartlar altında Sakız'ı savunmaya devam ediyordu. Ayrıca adaya İstanbul'dan Tahir Paşa yardım için gönderilmiş ve 12 Nisan 1822'de Kaptan-ı Derya Nasuhzade Ali Paşa Sakız'a gelmişti. Ayrıca İzmir ve çevresinde de Sakız savunması için asker toplanılmasına karar verilmişti. Bu güçlerle beraber Sisamlı Rumlar, Sakız'dan çıkartılmıştı. Ancak 18 Haziran'da İpsaralı Konstantin Kanaris'in komutasında asi Rumlardan oluşan bir güç daha Sakız'a saldırmıştır. Bu güç karşısında Sakız'daki Osmanlı donanmasının önemli miktarı kaybolmakla beraber Donanma-yı Humayun Kaptanı Ali Paşa bu saldırıda hayatını kaybetmiş ve yerine yeni Kaptan-ı Derya olarak Ankara mutasarrıfı Vezir Mehmed Paşa geçmişti[324]. Ayrıca Rumların hacı taşıyan kafilelere yaptıkları vahşette Padişah II. Mahmud tarafından hüzüntüyle izleniyordu. Sonuç olarak zor da olsa Sakız'daki isyan kontol altına alınabildi. Ancak isyanın sonlandırılması sırasında isyancı Rumlara yapılan mecburi sert önlemler nedeniyle Osmanlı Devleti aleyhinde suçlamalar yapılmıştı. Bu olayların ardından 1823 yılında adada ufak çaplı isyan girişimleri olmuş ancak asıl Sakız isyanının ikinci safhası Navarin olayından sonra yaşanmıştı. Bu isyan girişimini Navarin olayı ile beraber ileri bölümlerde anlatacağız.

3.5.2. Sisam Adası İsyanı

Sisam Adası'nda ayrılıkçı hareketlenmeler aslında Sakız Adası'ndan daha da evvel düşünülmüş ve bir takım kıpırdanmalar yaşanmıştır. Sisam'da ilk önemli isyan girişimi İzbanditlerin 30 Nisan 1821 tarihinde adaya gelmeleri ile başlamıştı. Bu gemi Vati limanında demirlemiş ve bunların arasından doktor Lycurgus Logotedis, Sisamlıları isyana davet etmişti. Bu isyan çağrısına olumlu yanıt vererek isyana kalkışan Sisamlılar, Adadaki Osmanlı kadısı ile voyvodasını yakalayarak hapsetmişlerdir. Adanın Osmanlı güçlerinin elinden çıkmasından sonra idaresine Rumlar tarafından asi Lycurgus getirilmiştir[325].

---

[324] BOA, *HAT*, nr. 38582.

[325] Ancak sonrasında bu kadı ile voyvoda Sisam'dan kaçarak canını kurtarmıştır: Zeki Arıkan, "1821 Ayvalık İsyanı", *Belleten*, TTK, C. LII/203, Ağustos 1988, s. 579.

Sisam'daki asi Rumlar bundan sonra isyanda yağma hareketlerine başlamışlardı. Sisam'daki asi Rumların hareketleri misafir olarak adaya gelenler üzerinde de etkili olmuştu. Özellikle İzmir'in Kuşadası ve Çeşme limanlarına baskın yapan Sisamlılar buralardan insan ve hayvan kaçırıyorlardı. Ayrıca Sisam ve Sakız geçitlerini keserek buradaki Müslüman ticaret gemilerini gasp etmişlerdi. Ayrıca bu yağmacı Rumlar, Sakız ve İpsara adasına da yakın oldukları için buralardaki Rumlarla da birleşerek beraber yağma hareketlerine girişiyorlardı[326].

Sisam ile eş zamanlı olarak çıkan Sakız isyanı da Sisam'daki Müslümanları savunmasız bırakmıştı. Bundan dolayıdır ki Sakız isyanının sonlandırılması amacıyla İzmir ve çevresinden toplanılan asker Sakız'a doğru yola çıkmışken Sakız muhafızı Vahid Paşa'nın yönlendirmesiyle Sakız'a gitmekten vazgeçip Sisam'daki isyancıların üzerine gönderilmişti. Ayrıca yine Riyale-i Hümayun kaptanı Ali Bey ile onun emrindeki Kuh-ı Revan adlı kapakaçar kalyon, üç parça fırkateyn, bir parça brik ile birlikte Midilli Adası, Anadolu sahili yönünden Sakız Adası üzerine ve Sisam Adasında Darboğaz'a ve oradan Rodos boğazına dahi ilerleyerek özellikle Dersaadete(İstanbul)'e gelecek zahire gemilerinin emniyetini sağlama işiyle meşgul olacaktı. Ayrıca bu görevi sırasında Ali Paşa'ya ek meşguliyet olarak yolda karşılaştığı Rum İzbandit gemilerini ele geçirmek ve bölgeyi korsanlardan temizlemek işi verilmişti[327]. Ayrıca bu sıralarda İzmir Mübaşiri Mustafa Ağa'dan bir tahrirat gelmiş ve bu tahiratta, İzmir limanına gelen iki Nemçe(Avusturya) gemisinden Osmanlı donanması hakkında bilgi alınmış ve Sisam Adasının bir tarafında Osmanlı gemileri diğer tarafında ise İzbandit gemilerinin olduğu öğrenilmişti. Nemçe(Avusturya)'li kaptanların verdiği bilgiye göre yüzkırk adet olan asi teknelerinin neden daha az sayıda olan Osmanlı donanmasını vurmadıkları sorulmuş bunun üzerine Rum izbandit donanmasının toplarının Osmanlı donanmasını vuracak bir menzili olmadığı öğrenilmiştir[328].

---

[326] BOA, *HAT*, nr. 38528.
[327] BOA, *MMD*, nr. 75-250.
[328] BOA, *HAT*, nr. 39027.

Ancak Sisam'da asi Rumların sadece kendi adalarında isyana karışmadıklarını belgelerden öğreniyoruz. Belgelerden birinde İngiliz konsolosunun aktardığına göre, İpsara Adası'ndaki Rumların gemiler hazırladıklarını, Sisam'dan dört bin kadar Rum askeri aldıklarını ve Sakız Adası'na saldıracakları, İzmir muhafızı Hasan Paşa'ya bildirilmişti[329]. Yine bu adanın Kocabaşısı görevini üstlenen kişi de isyana katılmış ve Sisam'daki Rumları diğer adalarda isyana girişmeleri için yönlendirmişti. Nitekim bu isyancılar Sakız'a saldırdıkları gibi Kuşadasına da saldırmışlardır. Bu adadaki Rumlar da diğer Rumlar gibi isyanı özümsemişlerdi. Ancak bu isyanı bastırmak yine Sakız Adası ile eş zamanlıdır. Burada Osmanlı komutanı olarak ise Vahid Paşa'ya Sakız'da yardımcı olan İlyas Paşa görevlendirilmiştir. Bu güçlerin Sisam'a varması ile beraber Sisam'daki isyan bastırılmıştı. Böylece Sisam'da idare bir süreliğine sağlamlaşmıştı[330].

3.5.3. Girit Adası İsyanı

Girit Adası'nda Müslüman nüfus Rum nüfustan fazlaydı. Buna rağmen ilk önce İsfakiye Rumları olmak üzere Girit'te isyana katılmıştı. Bu isyan yayılarak Hanya ve Apokorono Rumları da bu isyana destek vermişlerdi. Bu ilk isyan girişimi İsfakiye muhafızı Vezir Lütfullah Paşa tarafından bastırılmıştı. Bu isyanı bastırma işinde Kandiye muhafızı Şerif Mehmed Paşa'da Resmo'ya yardıma gelmişti[331]. Ancak asi Rumların direnişi kırılamamış ve bu isyancılar önce Çerigo ve Gavdos adasına kaçmışlar ardından tekrardan Resmo kalesine saldırmışlardı. Bu saldırı sırasında Müslümanların arasında veba salgını çıktığı için kalenin savunması zorlaşmıştı. Bu saldırıyı bastırmakla ilgili Kandiye muhafızı Şerif Mehmed Paşa görevlendirilmiş ve Resmo muhafızı Haşim Osman Paşa da bu güce yardım etmişti. Neticede bu Osmanlı gücü de Resmo, Hanya, Acısu ve İsfakiye'de isyanı bastırmayı başarmıştı[332]. Bu başarısından dolayı Şerif Mehmed Paşa'ya Girit seraskerliği

[329] BOA, *HAT*. nr. 39024.
[330] BOA, *HAT*, nr. 37842.
[331] BOA, *HAT*, nr. 39031.
[332] BAO, *MD*, nr. 239, s. 309.

verilmişti[333]. Girit'te isyancı Rumlar yine de pes etmeyerek tekrardan ayaklanmışlardır. Bu isyan, adadaki veba salgını nedeniyle hızla yayılarak büyümüştü. Asi Rumlar, Acısu'yu savaşmadan elde etmişler bu arada da Hanya ve Resmo'yu yeniden kuşatmışlardı. Bunun üzerine devlet, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'dan isyanın bastırılması için yardım istemişti. Mehmed Ali Paşa ise Girit'te askere yardımcı olması için Medine muhafızı Arnavut Hasan Paşa'yı Girit'e göndermişti. Mısır'dan gelen askerler Haziran 1822'de Suda Limanı'na gelmişlerdir. Mısır'dan gelen gemiler ve askerler adada isyanı bastırmışlardı. Ancak isyanın bastırılmasından sonra 22 Ekim 1823 tarihinde tekrardan Mısır'a dönmüşlerdi[334].

Yunan isyanında Girit'in çıkarttığı isyan oluşumu daha sonraki dönemlerde Yunan edebiyatına da yansımıştır. Buna örnek olarak Yunan edebiyatının önemli yazarlarından Nikos Kazancakis'in romanlarında bağımsız Yunanistan'ın varlığının psikolojik ve politik güven kaynakları anlatılmıştır. Kazancakis'in "Kaptan Michalis" isimli romanında 1800'lerin sonunda Girit'te çıkan bir isyanı değerlendirirken kullandığı cümleler bu ruh halini yansıtır. Eserde, "…Sabırlı olun, makul olun, ellerimi kana bulamayın! Diye yalvarır fukaralar anası Yunanistan tir tir titreyerek. Ya ölüm ya özgürlük! Diye karşılık verir buna Giritliler Tanrının kapısını gümbürdeterek. Başlangıçta her kuşakta için için, daha sonraları da özellikle Büyük başkaldıran, Mora isyanından sonra özlemler keskinleşti, öfkeler daha da hızlı yürümeye başladı. Köylerde Hıristiyanlar feslerini yana yıkıyor, avuçları karıncalanıyor, kuzey yönüne başlarını kaldırıp bakıyorlar Yunanistan'a… Hemen her bahar vakti, uyanan ilkbahar toprağı, ısınıp kıpırdayan yaratıklarla birlikte Giritlinin yüreği o harcanmamış artık gücün etkisiyle kızışıp şahlanıyordu; bunu Osmanlı çok iyi biliyor, gemlemek için fermanlarını ve nizamiyelerini gönderiyordu" diye 1821 Girit Rum isyanın daha sonraki yıllarında Yunan ihtirasları anlatılmıştır[335].

---

[333] BOA, *MD*, nr. 209, s. 310-1054.
[334] BOA, *MD*, nr. 240, s. 250-530.
[335] Hayreddin Pınar, "Kostaki Musurus'un Atina Sefareti", *Belleten*, TTK, C. LXXVI, S. 275, Ankara, Nisan 2012, s. 207.

3.5.4. Limni Adası İsyanı

Limni Adası'nda isyan diğer adalara nazaran daha geç bir tarihte çıkmıştır. Limni'de isyan çıktığı tarihte erkek nüfus açısından 4 bin Rum nüfusa karşılık 800 Müslüman nüfus bulunmaktaydı. Limni'deki halkı yine İzbanditler isyana çağırmış ancak bu çağrıya Limni'deki Rumlar başlangıçta olumlu cevap vermemekle beraber bu çağrı Limni muhafızı Nurullah Mehmed Paşa'nın İstanbul'dan takviye kuvvet istemesini gerektirmişti[336]. Bu gereksinim Balıkesir ve Rumeli'den toplanan askerin Limni'ye gönderilmesi ile giderilmeye çalışılmıştı. Limni'de isyan ise Mart 1822'de başlamıştı[337]. Bu isyan sırasında Limni'nin önemli karyelerinden olan Mondros'da dahil olmak üzere birçok yerleşim merkezi Asi Rumların eline geçmişti. Asıl isyanın büyümesi ise Eylül 1822'de İzbanditlerin adada çoğalması ile yaşanmıştı. İzbanditler ile Osmanlı askerleri arasında yaşanan bu çatışma sonucunda izbanditler adadan kovulmuştu. Fakat bu çatışmalar esnasında askerler arasında bazı ihtilaflar meydana gelmiş ve Limni'ye Balıkesir ve Drama'dan gelen Osmanlı askerleri ganimet elde edemedikleri için kendi içlerinde isyan çıkarmışlardı. Bundan dolayı da Nurullah Paşa, adaya sonradan gelen askerlerin geri adadan çekilmesi ve yerine yeni askerlerin gönderilmesini istemiş ve bu istek yerine getirilerek adaya Evlad-ı Fatihan'dan güvenilir beş yüz Osmanlı askeri gönderilmişti.

Limni'de isyan Eylül 1823'de tekrardan çıkmıştı. Ancak bu isyanda Osmanlı güçleri tarafından 1 Ekim 1823 tarihinde bastırılmıştı. Bu isyanın bastırılmasının ardından Osmanlı donanması Midilli'deki isyan girişimini engellemek üzere harekete geçmişti. Ancak Limni'de ısrarını sürdüren isyancılar Ocak 1824'den itibaren tekrardan hareketlenmişlerdir. Yine Limni'de bu dönemde İzbanditlerin adayı

---

[336] Nurullah Mehmed Paşa: Halil Hamid Paşa'nın oğludur. Müderris, 1800-1801'de Galata mollası, sonra Bursa payesi oldu. 1810 tarihlerinde heva ve hevese kapılmasından gazaba uğrayarak rütbesi miralaylığa çevrilip Edirne'de ikameti buyruldu. 1813'de mirmiranlık ile Karesi mutasarrıfı, sonra 1818'de maden emini, sonra Avlonya mutasarrıfı olup 1820-21'de bu görevden ayrıldı. Eylül 1823'de vezirlikle Limni muhafızı oldu. Bundan sonra da birtakım devlet görevi yapmış ve 1841'de vefat etmiştir: Ayrıntılı bilgi için: Mehmed Süreyya, *a.g.e.,* C. 4., İstanbul 1996, s. 1278.

[337] Sabri Can Sannav, Yakındönem Tarihimizde Limni..., s. 11.

çevrelemesi yüzünden adaya asker ve zahire nakli yapılamadığı için büyük sıkıntılar çekilmiştir. Nurullah Paşa bu durum üzerine asker ve para istemiştir ve bu isteği kabul edilerek Limni'ye, Denizli, Kütahya, Candarlı ve Kozak sancaklarından asker ile beraber para gönderilmişti[338].

Limni'de isyan devam ederken Nurullah Paşa işini çok iyi yapmasına rağmen yumuşak huylu bulunarak yerine sert mizaçlı olarak bilinen Ankara-Çankırı Sancakları mutasarrıfı Kara Mehmed Paşa Limni muhafızı olarak atanmıştı[339]. Ancak Mehmed Paşa adaya vardıktan sonra Limni'ye iaşe temini için uğraşmış ve Limni'de isyan bastırılarak bir süreliğine rahat davranılabilmişti. Bunda Evlad-ı Fatihan birliklerinin etkisi de büyük olmuştu[340].

Limni'deki isyan 9 Nisan 1824'de tekrar ortaya çıkmış ve muhtelif zamanlarla bu isyanlar devam etmişti. Buradaki en önemli zaaf, asker eksikliği olarak göze çarpmıştı. Bundan kaynaklı olarak isyan devam etmiş ve 19 Ekim 1824'de isyancılar Limni Adasına üç saat mesafe uzaklıktaki Karnoz karyesi civarında saldırı düzenleseler de bu saldırı önlenmişti. 20 Ekim 1825 tarihinde Limni ve Bozbaba'dan İstanbul'a rehin olarak gönderilen altı kocabaşının yerlerine başkalarının atanması şartıyla, geri bırakılmışlardı. Limni'de sukunetin sağlanması ise Padişah II. Mahmud'un muhafızlığı kaldırması ile olmuştu[341].

---

[338] BOA, *C. ASK*, nr. 34228.

[339] Kara Mehmed Paşa: Nusayri olup yükselerek kapıcıbaşı ve topçubaşı ve sipahiler ağası olup sonra Rumeli'ye reaya teftişi memuriyetiyle gönderildi. Hazirn 1821'de vezirlikle Biga mutasarrıfı ve Akdeniz Boğazı muhafızı oldu. Kasım 1821'de donanmanın ihtiyaç halinde karaya çıkarılacak askerini kumanda etmek üzere Karadeniz seraskeri oldu. Haziran-Temmuz 1822'de Kaptan-ı Derya tayin edildi. Kasım-Aralık 1822'de Ankara ve Kengırı(Çankırı) valisi oldu. Kasım 1823'de azledilmiş olarak Limni'ye sürüldü. Sonra Limni muhafızı oldu. 1828/29 vefat eyledi: Süreyya, *a.g.e.*, C. 4, s. 1058-1059.

[340] Evlad-ı Fatihan: Rumeli'nin Manastır, Pirlepe, Florino, Radovişte, Usturumca, İştip, Cuma, Dovran, Avratpazarı, Tikveş, Demirhisar, Serez, Zihne, Vodina, Yenice, Langaza, Drama şehir ve kasabalarında ve bunların civarında oturan Rumeli fatihlerinin evlatları ile bu bölge fetholundukça Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilip iskan edilmiş olanlar için kullanılan terimdir. Bulundukları bölgelerde kendi çeribaşılarına tabi olurlardı. Kapıcıbaşı rütbesinde bulunan büyük zabitleri İstanbul'da oturarak onları devlet nezdinde temsil ederdi: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, C. I, MEB,, İstanbul 1993, s. 571.

[341] Sabri Can Sannav, *Yakındönem Tarihimizde Limni...*, s. 13-17.

3.6. BATI ANADOLU KIYILARINDA MEYDANA GELEN İSYANLAR

Batı Anadolu kıyılarında da isyan, merkezi yer olan Suluca, Çamlıca ve İpsara'dan yayılmıştı. Batı Anadolu kıyılarında isyanlar Kuşadası ve Bodrum'da görülmüş bu isyanlar Menteşe Sancağı kıyıları, Çeşme, Foça, Çandarlı kalesi, Ayvalık, Yund Adası ve Edremit taraflarına hatta Trakya'da İnoz, Keşan, Selanik, Yenişehir(Larissa), Maarız körfez kalesi, Eceabat'tan Gelibolu'ya kadar olan bölge'ye ve İzmir limanına kadar yayılmıştı. Ancak bu bölgedeki isyanlar genel bir halk isyanı olmaktan öte asi Rum izbanditlerinin buralara gelerek Osmanlı askerine karşı çatıştığı bölgelerdi[342].

Batı Anadolu'da isyan hareketleri İzbanditlerin Mayıs 1821'de bu bölgeye gelmeleri ile başlamıştı. İzbanditler, Menteşe Sancağı kıyılarında ortaya çıkmışlar buradan Çandarlı kalesine saldırmışlar daha sonra bu bölgeden ayrılarak Ayvalık ve Yund Adası'na varmışlar ve buradaki halkın isyana katılımını başarabilmişlerdi[343]. Ayvalık isyanı ile ilgili Halet Efendi'nin de önemli hadiseleri vardı. Ayvalık'ta isyan çıktığı vakit isyanla ilgilendirilebileceği düşünülen Halet Efendi bu korku nedeniyle Ayvalık üzerine sefere çıkılmasını istemişti. Ayvalık'ta Osmanlı'ya bağlı kadı ve Voyvoda, Ayvalık kalesine sığınarak devletten yardım istemişlerdi. Bu yardım talebinin ardından bölgeye Denizli voyvadası Tavaslı Osman Ağa gönderilmişti[344]. Tavaslı Osman Ağa'ya yardım etmesi için de İzmir muhafızı Hasan Paşa'nın emrindeki bin asker Osman Ağa'nın emrine verilmişti. Ayrıca Eceabat'a gitmekte olan Karaman valisi Elhac Ebubekir Paşa'nın da önce Ayvalık'a ardından Eceabat'a geçmesi emredilmişti[345]. Ancak bu şekilde Ayvalık'ta isyan bastırılabilmiş ardından Yund'a isyanın bastırılması için gidilmişti. Bu sıralarda Yund Adası'na Riyale Seyyid Ali Bey gönderilmiş ancak bu seferden halkın tepkisi nedeniyle geri vazgeçilmişti. Yine de Yund'a varıldığı zaman buranın boşaldığını ve halkın,

[342] BOA, *HAT*, nr. 40679.
[343] BOA, *MD*, nr. 239, s. 76.
[344] BOA, *HAT*, nr. 38808.
[345] BOA, *MD*, nr. 239, s. 89.

İzbandit gemileriyle İpsara ve Çamlıca'ya götürülerek burada isyana destek vermeleri için asi Rumlar tarafından teşkilatlandırıldıkları görülmüştü. Fakat bu girişimden bir süre sonra Ayvalık Rumları pişman olmuşlar ve tekrardan rahat yaşamlarına dönebilmek için Fransız tüccarlar aracılığıyla Midilli muhafızı Mustafa Ağa'ya istekte bulunmuşlardı. Mustafa Ağa bu durumu devlete bildirmiş ve neticede Ayvalık Rumları tekrardan yerlerine dönebilmişlerdi[346].

Diğer taraftan İzmir'de de Rum İzbanditlerinin hareketleri görülmüştü. Bu hareketlenmeler üzerine İzmir Muhafızlığı'na Mayıs 1821'de İnebolu muhafızı Hasan Paşa atanmıştı[347]. Ayrıca Haziran ayında İzmir'deki olaylarla ilgilenmesi için Kul kethüdası Mehmed Sadık'ta görevli olarak İzmir'e varmıştı. Ayrıca Bornova ile Foça arasındaki sahillerin korunması için bölgedeki görevlilere haber gönderilmişti. Yine asilerin Kuşadası'na saldırı planları yaptıklarını Sakız muhafızı Yusuf Paşa, Kuşadası muhafızı Mustafa Reşit Paşa'ya bildirmiş bunun ardından Mustafa Reşid Paşa devletten asker yardımı talep etmişti. Ancak Mustafa Reşid Paşa görevinde yetersiz bulunduğu için vezirliği kaldırılarak onun yerine Kuşadalı eski Sakız muhafızı olan ve şimdiki görevi Sığla Sancağı mütesellimliği olan İlyas Ağa, Kuşadası muhafızlığına getirilmişti. Ancak İlyas Ağa da burada yetersiz görülmüş ve onun yerine de eski Maraş valisi Kalender Paşa tayin edilmişti[348]. Böylece bu bölgedeki isyanlara karşı tedbirler alınmıştı. Asilerin üzerine plan kurdukları bir yerde Menemen idi. Menemen voyvodası Kapıcıbaşı Dede Mustafa Ağa, küçük bir kayık içinde gelerek Menemen sahiline yanaşmak isteyen Sisam ve Benefşe Adaları'ndan gelmekte olan üç Rum ve iki Frengi yakalandığında üzerlerinden reayayı tahrik edici mahiyette 800 mektup çıkmıştı. Yine İzmir Seferihisar'ın

---

[346] BOA, *HAT*, nr. 39004.

[347] *Hasan Paşa*: Taşra adamıdır. Yükselip kapıcıbaşı ve sonra Mirimiranlıkla Kayseri mutasarrıfı oldu. Mart 1821'de vezirlikle İnebolu muhafızı oldu. Sonra İzmir valisi ve İne adası muhafızı oldu. Sonra Edirne'de çiftliğine çekildi. Mart 1827'de orada vefat etti. Külliyetli borcu kaldı: Mehmed Süreyya, *a.g.e*., C. 2, s. 634.

[348] Kalender Paşa: Maraşlıdır. Eşraftan olup mirimiran rütbesiyle Maraş valisi oldu. Haziran-Temmuz 1806'da Trablusşam Beylerbeyi ve Cerde başbuğu olup 1807 Rusya harbinde esir olmuş ancak kurtarılarak 1808 yılında Maraş Beylerbeyi olmuştur. 1812 tarihinde vezirlik ihsan buyrulup Diyarbakır valisi ve 1816 yılında Maraş ve Rakka valisi olmuştur. 1819'da azledilip vezirliği kaldırılarak Ankara'ya sürüldü. Kısa süre sonra affedilerek Kuşadası muhafızı olmuş Ocak 1822'de vefat etmiştir: Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, C. 3, s. 859.

köylerinden İpsili de 1823 yılında Sisam Rumları'nın baskınına uğradı. Bu nedenle Müslüman halk köyü terk ederek Seferihisar'a sığınmıştı. Ancak sonrasında buralardaki kalabalık Türk nüfusu sayesinde isyan bastırılabilmişti[349].

Diğer tarafta Trakya sahili de Rum isyancıların isyan çıkartmak için uğraştığı yerlerdendi. Bu bölgede İzbanditlerin saldırıları altındaydı. Mayıs 1821'de Maarız Körfezi'nden içeri girerek Maarız Kalesindeki Osmanlı'ya ait top güllelerini alarak kaçmışlardı. Bu olay meydana geldiği sırada bu bölgenin güvenliğinden sorumlu olan Aydın ve Saruhan Sancakları mutasarrıfı Vezir Behram Paşa ise Yenişehir(Larissa) üzerine görevlendirilmişti. Ancak bu durum önemli bir zafiyet olarak görülerek bölgeye Karaman Valisi, Akşehir ve Aksaray mutasarrıfı Ebubekir Paşa atanmıştı[350].

3.7. İSYAN SIRASINDA KIBRIS'TA YAŞANANLAR

Filiki Eterya'nın isyan programında Kıbrıs Adası'da önemli bir yer tutmaktaydı. Bu amaçla adada girişimlerine başlayan örgütün Mısır ve Kıbrıs'tan sorumlu üye liderliğini yapan Dimitrius Hypatros, Kıbrıs Başpiskoposu Cpyrianos ile 1818 yılında görüşmüş ve Cyprianos isyana katılmaya ikna edilmişti[351]. Bundan sonra Rum isyanının çıkması beklenmiş ve Rum isyanı ile beraber Cyprianos, adadaki Rumlara birer mektup göndererek isyanın Lefkoşa'da top atışıyla başlayacağını bildirmişti. Ayrıca isyanın amacının Enosis'i gerçekleştirmek olduğu belirtilmişti[352]. Bu sıralarda Kıbrıs'da Osmanlı valisi Küçük Mehmed Ağa bulunuyordu. Kıbrıs'da isyanın çıkartılacağından endişelenilince buradaki Rumlar arasında bir araştırma yapılmıştı. Bu araştırmada Petros Boskos isimli bir Filik-i Eterya üyesinin üzerinde bulunan örgüte ait bazı belgeler isyanı doğrular nitelikte olmuştu. Ayrıca 19 Haziran 1821 tarihinde örgüt üyesi Konstantin Kanaris, Kıbrıs'a

[349] Mübahat S. Kütükoğlu, *a.g.m.,* s. 136.
[350] Meral Bayrak, *a.g.t.,* s. 95.
[351] Fikret Kürşat, Mustafa Haşim Altan, Sebahattin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978, s. 81.
[352] BOA, *HAT*, nr. 37750.

gelerek isyan yönlendirilmesinde liderlik rolünü üstlenmeye karar vermişti. Ancak bu hareketlenmeler karşısında Vali Küçük Mehmed'in ve adadaki Müslümanların endişeleri artmış ve adada geniş çaplı bir aramaya girişilerek kilisede saklanmış silah ve cephaneler ele geçirilmişti[353]. Bu durum II. Mahmud'a bildirilmiş ve verilen ferman kapsamında Başpiskopos Cyprianos ile beraber üç piskopos 9 Temmuz 1821 tarihinde idam edilmişti[354].

Küçük Mehmed Ağa bu olayın ardından bir kısım Papazı sürgüne göndermişti. Ancak bu papazlar bulundukları yerlerde de isyan hareketini devam ettirmeye çalışarak Roma'da toplanmışlar ve burada 1821 yılında ilk "Enosos Bildirisi"ni yayımlamışlardı. Kıbrıs'ta isyan girişimi bu olayların ardından da devam etmiş ve adada yaşayan isyancı Rumlar'dan gönüllü olarak Mora'daki isyana katılmak isteyenler olmuştu. Bu Rumlardan "Özel Kıbrıslılar Alayı" adıyla bir askeri birlik oluşturulmuş ve bu Kıbrıslı Rumların bir kısmı da 1827 yılında Atina Savaşı'nda ölmüşlerdi[355].

3.8. RUMLARIN MORA VE ADALAR'DA YAŞAYAN TÜRKLERE YÖNELİK SOYKIRIM HAREKETİ HAKKINDA DÜNYA YAZARLARININ GÖRÜŞLERİ

1821 Rum isyanı veya diğer gözle baktığımızda Yunan bağımsızlık savaşı hem isyan sırasında hem de isyan sonrasında Osmanlı Devleti'nin yanı sıra Avrupa ve Amerika kamuoylarını da çok yakından ilgilendirmişti. Bu konu üzerinde kamuoyu bilgilerini iki kısımda incelememiz konuyu anlamlandırabilmemiz açısından faydalı olacaktır. Öncelikle daha önceki bölümlerde de anlattığımız üzere bu isyan dünya kamuoyunda Helenlere duyulan sevginin bir parçası olarak görülmüş

---

353 Hasan Binatlı, *Yunanistan ve Kıbrıs Rumları*, Halkınsesi Basımevi, Lefkoşa 1980, s. 31-32.

354 Kıbrıs, Yunanistan'a ilhak edildiği zaman Cyprianos'un Lefkoşa'da Fenaromeni Kilisesinde heykeli dikilmiştir: Halil Fikret Alasya, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi(Dün-Bugün-Yarın)", *Tarihi Gelişmeler İçinde Tarihi Gelişmeler Senpozyumu,* Ankara 1990, s. 230.

355 Zafer Çakmak, "Türk-Yunan Savaşları Sırasında Kıbrıs Rumlarının Tutumu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 173, Nisan 2008, s. 3.

ve dünyadan birçok kişi bu isyana katılarak destek vermişti. Bu Antik Yunan dünyasına duyulan bir sevgi idi. Ancak bu sevgi hem isyanın ortalarında hem de isyan sonrasında bu isyana katılan kişiler tarafından yazılan hatıra kitaplarında ve konu üzerinde çalışan diğer yazarların eserlerinde yerini pişmanlık duygusuna bırakmıştı[356].

Öncelikle isyan oluşumu esnasında Antik Yunan sevgisi ile isyana katılan kişilerle ilgili yazılanlara bakmamız gerekir[357]. Bu konuya Lamartine'in 1953 yılında yayınladığı "Histoire de La Turquie(Türkiye Tarihi)" eserinin birinci cildinin önsözü ile başlayalım. Burada Lamartine, "Bir zamanlar iki şair, Fransa'da Chateaubriand; İngiltere'de Byron, Fable'deki ilahlar adına Osmanlılar'a karşı, düşünce yoluyla haçlı seferi yaratmak istemişlerdir. Yazarlar kanaatleri, şairler heyecanı yaratırlar. Şiirin yarattığı heyecan, devlet adamlarına rağmen, Yunanistan'ı kurtardı" demektedir. Diğer taraftan Lamartine'in işaret ettiği Fransız düşünürü Chateaubriand isyanın başlangıcında gerçekten de bir broşür yayınlayarak burada, "Bizim asrımız, dünyayı uygarlaştırmış olan bir halkın(Helenlerin) mezarı üzerinde dirilirken, vahşilerden oluşan göçebelerin(Türklerin) bu uygarlığı söndürmesine seyirci mi kalacaktır?" demiştir[358].

Yine isyan öncesi ve sırasında yayımlanan gazetelerde ilgiye şayandır. Bu gazeteler arasında 1791-98 yılları arasında Efimeris Gazetesi ve 1811-21 yılları arasında Viyana'da yayımlanan Loğios Ermis adlı gazete isyanın çığırtkanlığını yapmıştı[359]. Ayrıca Hamburg'da Ağustos 1821'de insanlara dağıtılan bir bildiride: "Almanya'nın gençlerine bildiri: Din, yaşam ve özgürlük bizi silah başına çağırıyor!

---

[356]Justin McCarty, *Ölüm ve Sürgün(Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı 1821-1922),* (Çev. Fatma Sarıkaya), TTK, Ankara 2012, s. 2-22.

[357] "Bu Helen dostlarından, Gaspard de Pons, Jules Lefevre, Victor Hugo(Oriantales adlı eseriyle), Beranger, Casimir de Lavigne(Messeniennes adlı yapıtıyla), Fauriel(Yunan Halk Şarkıları adlı yapıtıyla), Lamartine(Child Herold'un Son Hac Şarkısı adlı yapıtıyla), Lord Byron(Child Herold, Don Juan, Bronz Çağı adlı yapıtlarıyla) ve daha başkaları şiiri Yunan davasının hizmetine soktular. Fransa'da Bnejamin Constant(Hıristiyan Uluslara Çağrı adlı eseriyle Yunan dostluğunun şampiyonu oldu. De Pardt(Yunanistan'ın Barışa Kavuşturulması İçin Silahlı Mücadele), Chateabriand(Yunanistan Hakkında Not, 1825) adlı yapıtıyla devletlerin arabuluculuğunu hazırladılar": Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 128-129.

[358] Nurettin Türsan, *a.g.e.*, s. 35.

[359] Salahi Sonyel, *a.g.e.*, s. 21.

İnsanlık ve görev bize, kardeşlerimiz olan soylu Greklere yardımda bulunmayı, kutsal dava yolunda kanımızı akıtmayı, hayatımızı tehlikeye koymayı emrediyor. Müslümanların Avrupa'daki saltanatı sona yaklaşıyor. Avrupa'nın güzel ülkesi(Yunanistan) canavarlardan(Türklerden) kurtarılmalıdır. Tüm gücümüzle mücadeleye katılalım… Tanrı bizimle olacaktır, çünkü bu kutsal bir davadır(İnsanlığın davasıdır). Din, yaşam ve özgürlük uğruna canavarlara karşı savaştır. Üsleneceğimiz her şeyi Tanrı iyi karşılayacaktır" denilmekteydi[360].

Rum isyanının başlangıcında dünya kamuoyunun bu sevgi gösterileri, isyan sırasında Rumların, Mora ve Ege Türklerine yönelik uyguladıkları vahşet ve soykırım hareketi nedeniyle bazı vicdanlı insanların kaleminde yerini pişmanlık olarak alacaktır. Bunlar arasında savaşa bizzat katılmış olanların yazıları ayrıca önemlidir. Bu kişilerden birisi olan İngiliz George Finlay 1861 yılında şunları söylemişti: "1821 yılı Nisan ayında 20 bini aşan Müslüman nüfus, Yunanistan'ın her yanında dağınık olarak yaşıyor ve çiftçilikle meşgul oluyorlardı. Aradan iki ay geçmeden çoğunluğu katledilmişti…Bu cinayetler bir ulusun(Yunanların) işlemiş oldukları cinayetlerdi…Yarımadanın(Mora) her yerinde, Hristiyan halk, Müslüman halka saldırıp onları canice öldürmüştü. Çaresiz şekilde kalelere kaçanların geri dönme ümidini kırmak için Müslümanların konakları ve bağ evleri yakılmış, malları harap edilmişti. 1821 yılında, 26 Mart'tan Nisan 22'ye rastlayan Paskalya yortusuna kadar geçen sürede, onbeş binden fazla(Müslüman) cana merhametsizce kıyıldığı ve Türklere ait üçbin kadar bağ eviyle yerleşim biriminin de yerle bir edildiği sanılıyor" diye yazmıştır[361].

Yine isyana bizzat katılmış olan Lord Byron, Misolnik'te ölümüyle ilgili olarak, "Üzülmüyorum, çünkü kendi usandırıcı varlığımı sona erdirmek için Yunanistan'a gelmiş bulunuyorum. Servetimi, yeteneklerimi, onun(Yunanistan)'ın davasına adadım. Hayatım da onun olsun(!)" demektedir. Bunun üzerine yorum getiren İngiliz tarihçi Howart'a göre, Byron'un bu sözleri, "umudun inkarı ve yapmış

[360] Salahi Sonyel, *a.g.m.*, s. 328.
[361] Justin McCarthy, *a.g.e.*, s..9

olduğu her şeyin yararsız olduğunun itirafıydı"[362]. İsyana destek veren kişiler arasında pişmanlık duyduğunu belirten kişilerden birisi de gönüllü Alman subayı olarak Mora'ya gelen Le Febre ise konuyla ilgili olarak, "(Grek asiler) güzel Müslüman kadınların canlarını bağışlamış ama onların hepsini köle olarak satmışlardı. Bu satıştan sağlanan kar, Mavrokardotos gibi asil liderlerin cebine akmıştı" diyerek yapılan vahşeti belgelemişti[363].

1897 yılında isyan üzerine yazdığı "The War of Greek Independence" adlı eserinde Alison Philips şunları yazmıştı: "Perişan(Türk) kalmış Türk halkı, üç gün süreyle vahşi haydutların(Asi Rumlar) hırs ve zulmüne maruz bırakıldı. Yaşına ve cinsiyetine bakılmadan hepsi katledildi. Öldürülmeden önce kadın ve çocuklara işkence yapılmıştı. Katliam o kadar mahşeriydi ki Kolokotrones'in kendi anlatımına göre; kasabaya girdiğinde, hisar kapısından itibaren atının nalları toprağa değmedi. Onun zafer yolu, halı gibi insan cesetleriyle kaplanmıştı. İki günün sonunda, sağ kalabilen feci haldeki 2.000 kadar her yaş ve cinsiyetten Müslüman, bilhassa kadın ve çocuklar merhametsizce toplanıp, yakındaki bir dağdan uçuruma yuvarlandı ve orada sığır gibi parçalandılar" demektedir. Şüphesiz ki bu katliamlar kurulan Yunanistan'ın siyaset oyununun bir parçasıdır. Avrupalı güçler nihayet 1830 Londra Protokolü ile Osmanlı'yı Mora'da Yunan Krallığı kurmaya zorladığında, o topraklarda yüzyıllardır yaşamakta olan Müslümanların hiçbiri kalmamıştı. Bu konuda Mora'daki Müslüman ölü sayılarının 25.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Fakat nüfus sayımlarının yokluğundan nedenli olarak kesin sayılar bilinememektedir. Veriler can kaybının korkunç olduğunu ortaya koymaktadır. Finlay'e göre, 26 Mart-22 Nisan 1821 arasında 10.000 ile 15.000 arasında Müslüman katledildi. Missolonghi'de 22 kişi haricinde herkes katledildi, Vrachori'de 500 aile katledildi, Navarino'daki neredeyse tüm kadın, erkek ve çocuklar katledildiler. Bu katliamlardan amaç, Yunanlıarın tek tip millet yaratmalarına engel olabilecek farklı etnik köken ve dini inanışı olan halkı yok etmekti[364].

---

[362] Salahi Sonyel, *a.g.e.*, s. 38.
[363] Salahi Sonyel, *aynı eser.,* s. 34-35.
[364] Türkleri ve diğer Müslümanları öldürerek bir ulus yaratmak yöntemini, sonradan Bulgar, Rus ve Ermeniler de benimsemişlerdi: Justin McCarthy, *a.g.e.,* s. 13.

1821 Rum isyanını anlatan en önemli eserlerden birisi de İngiliz tarihçi David Howart'ın eseri Greek Adventure(Yunan Macerası)'dir. Howart bu eserinde, "Yunanistan tarihi boyunca hiçbir zaman bir devlet olamamıştı. Eski Yunan zamanında da birbirinden ayrı, kent devletlerinden oluşan bir ülke idi. Atinalılar, Spartalılar, Korentliler, Argoslar, Tepliler bu topraklarda yaşayan kavimler olup, birbirleri ile savaş durumundaydılar. Sonra İskender İmparatorluğu'nun bir parçası oldular. Daha sonra Romalılar geldi. Ve nihayet Bizans İmparatorluğunun bir vilayeti olmaktan öteye gidemediler… Yunanistan'da yaşayan insanlar için Yunan demek, Ortodoks Yunan Kilisesinin bir üyesi demekti. Milli Yurtseverlik, onların deneyleri dışında kalıyordu. Zaten onları yurtseverliğe bağlayacak bir şeye sahip olamamışlardı. Yunanistan'ın dışında yaşayan Yunanlılar ise kendilerinin özgür bir vatanları olması gerektiğine inanıyorlardı. Bunların çoğu Yunanistan'ı rüyalarında bile görmemişlerdi… Bu Yunanlar yabancı dostları ve Yunan kilisesi ile beraber, yüzlerce yıl önce olduğu gibi dinsizleri(Türkleri) temizlemek için bir Haçlı ordusu kurmak ve Türklere karşı kutsal bir savaş açmak istiyorlardı. 1821 yılı yazında Yunanistan'da, Türklere karşı ihtilal patlak verdi… Resmi kayıtlara göre ilk önderliği kilise yaptı. Savaşın ilk nedeni, kutsal dini bir savaş olarak açıklanabilir. Patras Piskoposu Germanos, haçını havaya kaldırarak, halkı silahlanmaya çağırdı… Liderlerin ağzından çıkan tek söz, "Hıristiyanlara barış, Konsoloslara saygı, Türklere ölüm" idi… 1821 yılının Mart ayında Peloponez(Mora)'de 25 bin Müslüman ailesinin şehrin dışında yaşadıkları ve çiftçilik yaparak yaşadıkları biliniyordu. Nisan ayında Paskalya şenlikleri yapılırken, bunlardan tek kişi canlı kalmamıştı. Cesetler, ilkbahar güneşinin ısıttığı topraklar üzerinde, tarlalarda çiçekler arasında terk edilmişti. Yaz sıcakları başlayınca, buralarda kuruyup çürüdüler. Piskopos Germanos ile diğer kilise liderlerinin bu çılgınca soykırımları dehşet yaratmıştı… Avrupa'da Yunan mucizesi diye duyulan zaferin gerçek yüzüydü bu" diye yazmıştır[365].

Yine Rum isyanına katıldıktan sonra gördükleri Rum vahşetine dayanamayarak isyandan geri ülkelerine kaçan Avrupalı askerlerin sözleri de Rumların Türklere karşı uyguladıkları soykırım girişiminin bir belgesi niteliğindedir.

[365]David Howart, *Greek Adventure, Lord Byron and other Eccentricst in the War of Independience*, Hardcover Press, New York, 1976, s. 27-56.

Bu kişilerden birisi olan Prusyalı(Alman) bir subay: "Eski Grekler artık yoktur. Solon, Sokrates, Dimosthenis'in yerini kör cehalet almıştır" diyerek Rumların yanında savaşılmasının bir hata olduğunu kabul etmişti.

La Gorçe'nin eserinde bu katliamlar şu şekilde geçmektedir: "Medeni geçinen Avrupa, milli halk davası bahanesiyle baskın ve ihanet yoluyla hareket eden en berbat haydutların(asi Rumlar) savunmasız kadınlar, ihtiyarlar ve çocuklar üzerine atılmalarına göz yumuyorlardı. Bu gibi cürümlerin o güne kadar yumuşak ve zararsız olan sağlam erkeklerin öfkelerinin kabarması anlanmak istenmiyordu. Davranış ve adetlerinin acımasızlığı ve onulmaz kendini beğenmişlikleri yüzünden, istemeyerek aleyhte tanıklık eden Yunanlı tarihçilerin anlattıkları tüyler ürpertici sahneleri tekrar etmek istemiyoruz. İpsilanti, Lord Byron, General Fabrier'in anlattıkları eklenirse, Yunan istiklali uğruna dövüştüklerini iddia eden ve Yunan adını taşıyan her şey gelecek kuşaklar nezdinde nefret uyandırmaya yeterlidir. Ege denizi adaları daha ciddi bir koalisyon işbirliğine gelinceye kadar, sözüm ona ayaklanma, ancak bir haydutluk patlamasıydı… Çoğunluğu yabancı ve bütün milletlerin döküntüsü olan Spezza adası denizcilerinin ilk ayaklandırdıkları Samos adası oldu. Adadaki Rumlar, karışıklıktan yararlanarak lira karşılığı on köydeki Türkleri katlettiler. Sonra da toplanarak, başkent içlerine devama koştular ancak zemini boş buldular. Şehirli Türkler, Asya kıyılarına sığınmıştı" demektedir[366].

Yunanlı Tarihçi Trukupis'de Türklere yapılan soykırımla ilgili şunları yazmıştı: "Peloponez(Mora) başkentinin ele geçirildiği gün(Rumların Mora'da isyanı) Yunanlılar tarafından tahrip, yangın, yağmalama, kan dökme günü olmuştur. Erkek, kadın ve çocukların(Türkler) hepsi, ya boğazlanarak ya da şehir ortasında yükselen alevlere atılarak, kimi de yakılan evlerin damları ve döşemeleri altında ezilerek öldürülmüşlerdir. Sokaklarda, meydanlarda, yalnızca bıçak darbeleri, silah sesleri, alevler arasında yıkılan evlerin gürültüsü, öfke bağırışları, ölenlerin aykırışı işitiliyordu… Bu sahneler üç gün sürdü. Üçüncü gün, şehrin alınışında açlık ve susuzluğun kaçırdığı insanlar(Türkler), şehrin dışında katletildi. Ganimet büyük ve

[366] La Gorçe, *a.g.e.,* s. 292-293.

değerliydi, ancak kamu çıkarı düşünülmeden, vatanın(Yunanistan) sıkıntıları için imkan bulunacağı ümid edildiği halde, yağmalanmışlardı. Yağma çılgınlığı o dereceye varmıştı ki, evlerin çoğunun doğramaları bile soyulmuştu. Yağmalama kavgaları şiddetinden sekiz yüzden fazla Yunanlı aynı gün birbirlerini öldürmüş, ölmüşlerdi" diyerek kendi ulusunun yapmış olduğu bu katliamları kabullenerek lanetlemişti[367].

Dimitri Kitsikis'de Mora ve Adalar'da Türklere yapılan soykırımı kaleme almıştır. Kitsikis bu konuda, "Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayan milliyetçiliğin Batı kökenli olmasının yanısıra, İmparatorluğu oluşturan tek tek halkın kendi aşırı şoven milliyetçiliklerinin sözcüleri de bizzat Batılılar, ya da Batı zihniyeti içlerine işlemiş kişilerdi. Bunlar, yerine göre Arapların, Türklerin, Yunanlıların ya da Slavların "büyüklüğünü" öven Batılı lafazanların(hatiplerin), örneğin bir Maurice Barres'in sözlerini kelimesi kelimesine kopya ediyorlardı" diyerek bu soykırıma neden olanları hedef göstermişti[368]. Evet Rum isyanının ilk seyri bu şekildedir.

[367] La Gorçe, *aynı eser*, s. 299.
[368] Dimitri Kitsikis, *a.g.e.*, s. 156.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN RUM İSYANININ İLERLEYİŞİ KARŞISINDAKİ TUTUMU VE ALDIĞI ÖNLEMLER

4.1. RUM İSYANI KARŞISINDAALINAN ÖNLEMLER

4.1.1. Denizlerde Alınan Önlemler ve Sened-i Bahri Uygulaması

Rum isyanının Adalarda etkili bir hale gelmesi ile beraber Osmanlı Devleti bu alanda aldığı önlemleri arttırmıştı. İlk olarak Boğazlara muhafızlar atanarak buraların kontrolü oluşturulmaya çalışılmıştı. Bununla ilgili olarak 24 Haziran 1821'de Bahr-i Sefid(Akdeniz) Boğazı Muhafızı Vezir Mehmed Paşa'ya, Bahr-i Sefid Boğazı ve Biga Sancağı[369] mütesellimi Ali Şefik Bey'e ve Dergah-ı Mualla Kapıcılarından Osman Ağa ve buraları korumakla görevli olan kişilere birer hüküm gönderilerek, Boğazlar'dan gelip geçecek reaya, müstemen ve Rus bandıralı gemilerin dikkatli bir şekilde kontrol edilmeleri ve bu durumun izah edilmesi emredilmişti[370]. Ayrıca yine Haziran ayında eski Sadrazam Vezir Ali Seyid Paşa ise Bahr-i Siyah(Karadeniz) Boğazı Muhafızı olarak atanmıştı[371].

Osmanlı Devleti'ni bu zor durumda bırakan nedenlerin en önemlisi tabiî ki Rus bayrağını gemilerine asarak dolaşan Rum İzbanditlerinin Osmanlı donanmalarına saldırmalarıydı. Rumların, Rus bayrağı asabilme hakkı ise ticari

---

[369] *Biga Sancağı*: Biga Yarımadası, Türkiye'nin kuzey batısında, kuzeyinde Marmara Denizi, batısında Ege Denizi ve güneyinde Edremit Körfezi ile çevrilidir. I. Murad döneminde 1365 yılında fethedilmiş ve 1451 yılında sancak yapılmıştır: Feridun Emecen, "Biga", DİA, C. 6, İstanbul 1992, s. 136-137.

[370] BOA, *C. DAH*, nr. 4047.

[371] BOA, *C. DAH*, nr. 2161.

amaçlarla 1779 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya'nın yapmış olduğu antlaşmaya dayandırılmıştı[372]. Aslında isyan durumundan kaynaklı olarak 1793 yılında Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa bu meseleyi gündemine almış ve 1794 yılından itibaren adalarda oturan tüccar halk için kendi ikamet ettikleri adanın Kocabaşları tarafından Kebir Ada mührü ile mühürlü Rumca yazılmış kefalet belgeleri istenilmeye başlanılmıştı. Ancak bu düzenleme yeterli olmadı ve özellikle Sırp isyanları ve 1806-1812 savaşları sırasında Rumlar, Osmanlı Devleti adı altında Rusya adı altına girerek ticaret yapmaya başladı[373].

Rumlar bu haklarını çok iyi kullanarak deniz ticaretini geliştirmişler ve Akdeniz ticaretini tekellerine almışlardı. Ayrıca buradaki Rum gemilerine kendilerini Kuzey Afrika korsanlarına karşı savunabilmeleri için de silahlanabilme hakkı tanınmıştı. Bu gemiler ayrıca ahidnamelere göre Osmanlı güçleri tarafından da kontrol edilemiyor ve aranamıyordu[374]. Bu durum aslında Osmanlı denizlerinde çıkar hesapları yapan Rusya'nın bir oyunuydu. Nitekim 1821 yılında Rumlar, Osmanlı'ya karşı isyan edebilecek gücü kendilerinde gördükleri vakit bu haklarını çok etkili bir biçimde kullanmışlardı. Özellikle isyanın üsleri olan Suluca, Çamlıca ve İpsara adasına ait İzbandit gemileri bu haklara dayanarak gemilerine Rus bayrağı çekiyorlardı. Bu durumda isyan esnasında karşılaşılan en önemli problemlerden birisini teşkil ediyordu. Bu probleme yönelik bir önlem alınmalıydı[375]. Bu nedenle Osmanlı Devleti, 1821 yılında hangi devlete ait bayraklı gemi olduğuna bakılmaksızın bütün devletlerin gemilerinin aranması emrini çıkardı. Bu emirle ilgili

---

[372] Bu anlaşma ile beraber Rum tüccarları, gemilerine Rus bayrağı asabilme ve Rus konsoloslarının koruyuculundan faydalanma haklarını elde etmişlerdir. Bu haklara bağlı olarak Rumlar, Rusya'dan Avrupa'nın Batısına kadar bir ticaret ağı kurmuşlar ve bu da Osmanlı Devleti'nde Rum sınıfını "Himayeli sınıf" olarak göstermişti: Osman Köse, *Küçük Kaynarca Antlaşması*, TTK, Ankara 2006, s. 179.

[373] Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, (Çev: İdil Eser), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 152.

[374] *Ahidname:* "Vasiyet etmek, ısmarlamak yemin edip söz vermek, eman vermek ve zimmetine almak anlamındaki Arapça *ahd* ve Farsça *name* kelimelerinden meydana gelen kelimedir. Buna göre Ahidname, Hükümdarların emriyle bazı devlet, zümre ve şahıslara özel haklar tanınmak üzere düzenlenen belgedir: Mübahat S. Kütükoğlu, "*Ahidname", DİA*, C. I, İstanbul 1988, s. 535-540.

[375] Bu ticarette Karadeniz'de İngiltere ve Rusya bağlantısını da kurmuşlardır. Ayrıca bakınız: Numan Elibol, "İngiltere-Rusya Ticaretinde Karadeniz(1818-1850)", *Marmara Üniversitesi İ.B.B. Dergisi*, C. XXXVI, S. II, 2014 İstanbul ss. 115-143.

olarak ayrıca İzbanditlerin erzak ve zahire sıkıntısı yaşadığı nedeniyle Karadeniz'e kaçma ihtimali bulunduğu gerekçesiyle İstanbul limanı ve Karadeniz Boğazı'ndaki görevlilere göstermek için gemi sahiplerinden "Yoklama Tezkiresi" hazırlatmaları gerektiğini bildiren bir hüküm verilmişti[376].

Osmanlı Devleti bu girişimin ardından güvenlik önlemlerini bir kademe daha arttırarak Kaptan-ı Derya tarafından bir gemi sayımı yapılmasına karar verildi. Sayım, Akdeniz ve Karadeniz'de bulunan bütün gemilere birer "Sened-i Bahri" yani *Denizcilik Belgesi* verilerek yapılacaktı. Sened-i Bahri belgesinde, geminin kaptanı, sahibi ya da sahipleri, azami yük kapasitesi, geminin uzunluğu, geminin çeşidi, yapıldığı tersanenin adı gibi bilgiler bulunurdu. Sened-i Bahri bu şekilde ortaya çıkmış yeni bir belgeydi. Ayrıca bu uygulamaya uluslararası denizcilikte hukuki, mülki ve idari kolaylıklar sağlaması yönünden barış zamanlarında da devam edilmişti[377].

4.1.2. İstanbul ve Anadolu'da Alınan Güvenlik Tedbirleri: Mürur Tezkiresi

Mürur Tezkiresi, Rum isyanı öncesinde de Osmanlı Devleti için bir uygulama olarak vardı. Osmanlı vatandaşları, bir yerden başka bir yere gidebilmek için ellerinde Mürur tezkiresi denilen izin belgesi taşımak zorundaydı. Bu tezkirelere Mürur Tezkeresi adı verilmiş ve bu uygulama 19. yüzyılda diğer devletlerin

---

[376] İstanbul'a isyanı örgütleyen casusların geldiği öğrenildiğinden, bunları saptamak amacıyla yolculuk edecek Müslim-Gayrimüslim tebaaya kadılardan yol tezkeresi alma şartı getirilmişti: Necmettin Aygün, "XIX. Yüzyıl Başlarında İstanbul Merkezli Osmanlı Deniz Taşımacılığı", *OTAM*, S. 23, Bahar 2008, Ankara 2010, s. 56.

[377] Sened-i Bahri alacak kişi(ler) önce liman odasına başvururlar, ardından Kaptan Paşa ve seferi olduğu takdirde Tersane-i Amire eminine bir takrir verilerek kendisi(lerine) emr-i şerif verilmesi talep edilirdi. Kendilerine verilen Hatt-ı Humayunlar, Divan-ı Humayun kalemine kaydettirilerek gerekli yerlere ilmühaberleri gönderilir ve Sened-i Bahri hazırlanmış olurdu. Osmanlı arşivinde müstakil bir belge olarak rastlanılan en erken tarihli Sened-i Bahri belgesi, BOA, *C. İKT*, 422, 7. B. 1238, olan belgedir. Ayrıntılı bilgi için: İlhan Ekinci, "Osmanlı Denizciliğinde Sened-i Bahri Uygulaması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 6, S. 28, Güz 2013, s. 86.

vatandaşları için de uygulanmıştı. Bir yabancı, Osmanlı sınırları içinde 18. ve 19. yüzyılda seyahat edebilmek için, İstanbul'da görevli elçileri aracılığıyla başvuru yapmak zorundaydı. Elçi, seyahat edecek kişinin adını, amacını, nereye gittiğini, yanındakileri ve izin isteğini içeren bir dilekçe yazmaktaydı. Bu dilekçeye istinaden buyruldusu da alınan istek için bir emir çıkmaktaydı[378]. Bu belge sayesinde İmparatorluk içinde vazifeli kişiler serbest seyahat edebilmişlerdi[379]. Osmanlı Devleti'nde özellikle II. Mahmud döneminde ülke düzeyinde iç güvenliğin sağlanması için çaba gösterilmişti. Özellikle 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kapatıldıktan sonra Anadolu'ya dağılan ocak mensuplarının çoğu yerde soygun ve yağma hareketi yapmasına karşılık olarak şehirlerarası geçişte bir pasaport niteliği taşıyan Mürur Tezkireleri uygulması yapılmıştır[380].

Osmanlı Devleti, Rum isyanı esnasında denizlerde durumun korkulu olduğunu bildiği için aldığı tedbirlere sürekli yenilerini eklemişti. Bunlardan birisi de İstanbul ve Anadolu'daki Rumların isyana katılmasını önlemek üzereydi. Bu konuda bir hüküm verilerek Anadolu ile İstanbul arasında gidip gelebilmek için tezkire kullanılmasının gerekliliği anlatılmış ve buna Müslümanlar'da dahil edilerek İstanbul'dan dışarıya çıkanlar için İstanbul kadısına, diğer bölgelerden gelenler için ise bulundukları bölgelerdeki kadı ve naipler tarafından mühürlü tezkireler verilmesi emredilmişti. İstanbul'a geçişleri kontrol etmeleri için de Küçükçekmece ve Bostancıbaşı Köprülerine görevliler yerleştirilmiş ve kurala uymayanlar idam edilmişti[381]. Osmanlı Devleti bu şekilde İstanbul ve Anadolu içerisinde güvenlik önlemleri almaya çalışmıştı. Bu önlemler için başarılı olduğu yorumunu yapabiliriz. En azından Anadolu ve İstanbul'da başıboş dolaşan Rumlara fazla denk gelinmemişti[382].

---

[378] Hamiyet Sezer, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri(18. ve 19. Yüzyıl)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmalalar Dergisi,* C. XXI/33, Ankara 2003, s.106.

[379] Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticaretinde Gayr-i Müslimler, Kapitülasyonlar-Beratlı Tüccarlar, Avrupa ve Hayriye Tüccarları(1750-1839),* Turhan Kitapevi, Ankara 1983, s. 30.

[380] Musa Çadırcı, "Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'-i Mürur ve Pasaport Nizamnameleri", *Belgeler*, C. XV/19, Ankara 1993, s. 170.

[381] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 102.

[382] BOA, *C. DAH*, nr. 3593.

4.2 RUM İSYANINA ÖNLEM OLARAK FENERLİ RUMLARIN DURUMU

Bildiğimiz üzere Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimler içinde en avantajlı sınıf Rumlar olmuş bu sınıf içinde de Fenerli grubu ön planda yer almıştı. Ayrıca sınıfların içinde Divan-ı Hümayun Tercümanlığı, Tersane Tercümanlığı, Rum bölgelerinin yerel tercümanlıkları ve Eflak-Boğdan bölgesinin voyvodaları da Fenerli Rumlar arasından seçilir olmuştu. Ancak bu imtiyazlı sınıf içinden Rum isyanına destek veren kişilerin olması Osmanlı Devlet adamlarını çok üzmüş ve bu Rumlara karşı devletin kanaati kesin olmuştu. Bu Rum tercümanlar tercümanlıklarının son yıllarında Osmanlı Devleti aleyhinde çalışarak devletlerine ihanet etmişlerdi[383].

Osmanlı Devleti'nde Ruslara casusluk ettikleri bilinen ve devlete ihanetleri anlaşılan Divan tercümanlarından 1740 yılında Belgrad Antlaşması nedeniyle Aleksandr Ghika, 1769 yılında Küçük Kaynarca görüşmeleri nedeniyle Nikalo Drako, 1807 yılında Aleko ve 1812 Bükreş Antlaşması'nda Dimitraşko idam edilmişti[384].

Bu Fenerli Rumlar ağır cezalara çaptırılarak isyanla kesin desteği bulunanlar idam edilmiştir. Bunlar arasından Divan-ı Hümayun Tercümanı olan Constantine(Kostaki) Mourazi, isyan sırasında Eflak ve Boğdan'daki isyancılara yazdığı isyan mektupları ele geçirilince II. Mahmud'un fermanıyla 15 Nisan 1821 tarihinde Alay köşkü önünde idam edilmiştir. Diğer taraftan Tersane Tercümanlığı da Fenerli Rumların elindeydi ve bu tercümanın da Rum izbanditleri ve isyancılarıyla ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştı. Bundan dolayı 17 Nisan'da 1821 tarihinde Tersane Tercümanı olan Hançerli-zade Mihalaki ile Yorgaki Mavrokordato da idam edilen isimler arasında yer almışlardı[385].

---

[383] Cahit Bilim, "Tercüme Odası", *OTAM*, Yıl I, S. I, Haziran 1990. s. 34
[384] Aleko'nun idamı ile ilgili olarak: Asım, *Tarih*, C. 2, s. 125-126.; Dimitreşko'nun idamı ile ilgili olarak: Şanizade, *Tarih*,, C. 2, s. 159-160.
[385] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 162.

II. Mahmud, tercüme işlerinin yerli yerince yürütülmesi için 23 Nisan 1821 tarihinde yabancı dil öğretilmesi için Tercüme odası kurulması gerektiğini bildiren bir ferman yayınladı[386]. Bundan sonra Fenerlilerin Divan-ı Hümayun Tercümanlığına getirilmemeleri ve bu göreve Müslümanların getirilmeleri kabul edilmişti[387]. Bu görev değişiminin sorunsuz aşılabilmesi için de Mühendishane-i Berri Hümayun hocalarından Rum asıllı Müslüman Bulgarzade Yahya Efendi ile oğlu Ruhiddin Efendi'nin işlemleri takip etmelerine karar verilmişti[388].

Ancak Yahya Efendi'nin Fransızca'sının siyasi metinleri çevirmekte yeterli olmayışı üzerine bir süre Yahya Efendi'nin takibinde olarak tarafsız Rumlar arasından Stavraki Aristarchi bu görevde bulunmuş ancak bundan sonra da Nisan 1822 tarihinden itibaren Stavraki'nin yerine Yahya Efendi'nin aslen olarak görevi kabulüyle bir daha bu göreve Rumlar atanmamıştı[389].

Devlet içerisinde ayrıca Eyalet divan tercümanlıkları da Rumların elindeydi. Bildiğimiz üzere Mora Tercümanlığı, Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na bağlı olarak kurulmuştu. Ancak bu tercümanlık 1806 yılında Divan-ı Hümayun'dan ayrıştırılarak müstakil hale getirilmiş ve tercümanlığına da *Karaca Kostaki* getirilmişti. Kostaki'den sonra Rum isyanı nedeniyle takip edilemeyen tercümanlık görevi isyan sırasında yayınlanan belgeler üzerinde de önem verilen bazı zamanlarda da isyandan vazgeçilmesi için verilmek istenen bir koz olmuştu.

Ayrıca bu idamların haricinde İstanbul Rum Patrikhanesi ile ilgili de Fenerliler adına çok önemli kişiler idam edilmiştir. Tabiî ki bunların en önemlisi geçen sayfalarda anlattığımız üzere Patrik Gregorios idi[390]. Gregorios'un idamı ile beraber isyana katılan diğer din görevlileri de tespit edilerek idam edildiler. Bu

[386] Şanizade, *Tarih*, C. IV, s. 34.
[387] Şanizade, *Tarih*, C. IV, s. 33.
[388] BOA, *HAT*, nr. 21304.
[389] Böylece Divan-ı Hümayun Tercümanlığı görevini son olarak yapan Rum, Stavraki Aristarchi olmuştur: BOA, *HAT*, nr. 48823.
[390] Patrik Gregorios 22 Nisan 1821 tarihinde isyana karıştığı gerekçesi ile idam edilmiştir. Gregorios'un idamından önce Patriklik görevine II. Evgenios atanmıştır. Ancak Evgenios hastalığından dolayı onbeş ay sonra vefat etmiş ve onun yerine de 1822 tarihinde Patrik III. Anthimos atanmıştır. Şanizade, *Tarih*, C. IV. s. 25-35.

görevliler arasında Edirne'de isyana destek veren eski Patrik Krillos ve Selanik'te isyancı Kitrai Piskoposu da vardı. Ardından isyanın örgütleyicileri olan Edremit, Kayseri, Tarabya metropolitleri ise Balıkpazarı, Kaşıkçılar Hanı önü ve Okçularbaşı Parmak Kapısı'nda idam edilmişlerdi[391].

Osmanlı Devleti'nin bu idamları isyan sırasında bütün devletlerde görülebilecek türden idamlardı. Nitekim son Baştürcüman Stavrakis Aristarhis'in üç oğlu Osmanlı hükümetlerinde isyan sonrasında yine önemli görevlere getirilmişlerdi. Aristarhis'in en küçük oğlu Ioannis(1811-1897) uzun yıllar Berlin'de Osmanlı Büyükelçiliği yapmıştı. Ailenin diğer üyesi Gregorios Aristarhis, Washington'da görev yapmıştır. Yine Başterçüman Stavrakis Aristarhis'in dul eşi Sophia Aristarhis'e görkemli bir törenle nişan verilmişti. Bu imparatorluk tarihinde bir kadına verilen ilk nişandı. Bu anlatılanlardan görüleceği üzere Osmanlı Devleti'nin yaptığı idamlar isyanı önlemeye yönelikti[392].

4.3. EFLAK VE BOĞDAN'DA İSYAN SONRASI YENİ DÜZEN

Eflak ve Boğdan'da isyan sona erince Aleksandr İpsilanti, Viyana'ya kaçmış ve böylece Memleketeyn'deki isyan sona erdirilmiş ve isyanın sonlandırılmasının ardından bu bölgede yeni bir düzen oluşturulması gerekmişti. Ancak bu düzeni oluşturmak kolay olmamış ve Rusya, Osmanlı'nın karşısında Eflak-Boğdan'ın koruyuculuğu rolünü üstlenerek sorunlar çıkarmıştı. Aslında Rusya'nın çarı I. Aleksandr'ın isyan sonrasında isyancılarla görüşmüş olması burada halen bir kargaşa çıkarmak istemesinin ve kendi lehlerine bir çıkar arayışının ifadesiydi. Rusya, Eflak-Boğdan'daki asilere el altından erzak ve cephane yardımında bulunmaya da devam etmişti. Ayrıca Osmanlı'nın denizlerde Sened-i Bahri uygulamasına geçmesi de Rusya'yı rahatsız etmiş ve Rusya'nın İstanbul'daki elçisi Strogonov, Sened-i Bahri uygulamasının Odessa(Hocabey) ticaretine zarar verdiğini belirterek aslında bir

[391] Şanizade, *Tarih*, C. IV, s. 30-33.
[392] Dimitri Kitsikis, *a.g.e.*, s. 165.

anlamda da Rum İzbandit gemilerinin faaliyetlerini desteklediğini bildirmişti. Buna artı olarak Osmanlı'nın Mayıs 1821'de isyanın bastırılması amacıyla Eflak ve Boğdan'a Osmanlı askerinin girmesine ve bu askerlerin bölgede kalıcı olmasına tepki göstermişti[393]. Rusya bu faktörleri bir rapor haline getirerek 13 Ağustos 1821 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir nota olarak vermiş hatta Osmanlı'nın vereceği cevabı bile beklemeden Rus Elçi Strogonov, İstanbul'u terk etmişti[394].

Osmanlı Devleti, Rusya'nın yaptığı bu diplomatik hamleye karşılık olarak bir takrir hazırlamıştı. Bu takrirde Eflak ve Boğdan'da Osmanlı'nın bölgeye asker gönderilmesine mecbur kalındığına ve isyandan sonrası durum için de bölgenin güvenliği sağlandıktan ve ayrıca Rusya ve Avusturya'nın kendilerine sığınan isyancı Rumlar'dan öncelikle eski Boğdan voyvodası Michael Soutzo'yu ve diğer isyancıları teslim ettikleri zaman Eflak-Boğdan'a yeni voyvodalar atanacağı bildirilmişti[395]. Ancak Rusya, Osmanlı'nın bu bildirisinin kabul edilemeyeceğini ve Osmanlı askerinin Eflak-Boğdan'dan çekilmesini istemişti. Osmanlı Devleti ise Rum isyanının çıkmasından Rusya'yı sorumlu tutmuş, 30 Ağustos ile 8 Eylül 1821 arasında Anadolu'dan asker toplanarak Boğdan'a gönderilmesi konusunda karar almıştı[396].

Yine bu dönemde 27 Eylül'de Vidin muhafızı'ndan İstanbul'a bir takrir gelmişti. Bu takrirde, Rum isyanında Rusya'nın etkisinin sürekli arttığının anlaşıldığı, Rus elçisinin katı tutumuna ve İstanbul'dan ayrılmakta olmasından anlaşılmıştı. Ayrıca bu nedenle Rusya'nın bir savaş çıkmasını istediği belirtilerek Eflak-Boğdan yönüne ve sınır kalelerine asker sevkedilmesi istenilmişti. Bu bölgenin takviyesinin ve güçlendirilmesinin gerekli olduğu belirtilmişti. Ayrıca Eflak ve Boğdan'ın Rusların eline geçmesine karşılık olarak yıkılması yönünde gelen emir için hazırlıklar yapıldığı öğrenilmişti. Ayrıca Sırpların da savaş için hazırlandıkları gözlemlenmişti[397].

---

[393] BOA, *HAT*, nr. 42638.
[394] BOA, *HAT*, nr. 35077.
[395] BOA, *HAT*, nr. 35077.
[396] BOA, *C. D*AH, nr. 7766.
[397] BOA, *HAT*, nr.38574.

Osmanlı ile Rusya'nın arası Eflak-Boğdan nedeniyle açılmış ancak Rusya, Avusturya Başbakanı Metternich ve İngiliz Dışişleri Bakanı Castlereagh'ın tepkisinden dolayı fiili bir savaşa girmeyi göze alamamıştı. Bunun üzerine Metternich ve Castlereagh, Osmanlı ile Rusya arasında arabuluculuk rolü üstlenmeye çalışmışlardı. Fakat Avusturya ile İngiltere'nin görüşü Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Lord Lutzow tarafından, Osmanlı'nın Rus isteklerini kabul etmesi yönünde olduğu bildirildiği zaman Osmanlı Devleti adına Tezkire-i Evvel Mehmed Sadık Efendi, 28 Şubat 1822 tarihinde bu iki devletin arabuluculuğunun reddetildiğini belirtmişti[398]. Ayrıca olası bir Rus saldırısına karşı da Eflak-Boğdan'daki askerler uyarılmıştı[399].

Bu durum karşısında İngiltere, Osmanlı'ya karşı cephe almış ve İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi Lord Strangford Canning, Rusya Devleti'nin isteklerinin yerine getirilmemesine devam edildiği takdirde İstanbul'dan ayrılarak Osmanlı Devleti'ni kaderi ile baş başa bırakacağını bildirmesi dengeleri değiştiren bir durum olmuştu. İngiliz elçisinin bu tehditi karşısında Osmanlı kendini yalnız bularak mecburen Rusya'nın isteklerini kabul edeceğini bildirmişti. Netice olarak 13 Temmuz 1822 tarihinde Rusya'nın isteği doğrultusunda Eflak-Boğdan'da Fenerli Rumların voyvoda olarak atanması geleneğinden de vazgeçilmiş ve yerli boyarlar arasından Ion Sandu Sturdza'nın Boğdan'a, Gregor Ghica'nın da Eflak'a atanmasına onay verilmişti[400].

4.4. AVRUPA'DA VERONA KONGRESİ VE OSMANLI

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bu Eflak-Boğdan tartışmaları iki devletin arasını iyice açmış ve bu duruma karşı Verona Kongresi'nde Avrupalı

[398] Mehmed Sadık Efendi: ilk olarak Defterdar mektupçusu kalemine girmiştir. Sonra Mısır seferine gidip amedi odasına girdi. Hüsni Bey'e riyasetinde mühürdar olup sonra amedi-i Divan-ı Hümayun olmuştur. Temmuz 1821'de Tezkire-i Evvel, 22 Ekim 1822'de Reisülküttap 10 Aralık 1823'de sadaret kethüdası ve 1825 ortalarında tophane nazırı oldu. Haziran 1826'da Amasya'ya gönderildi. 1827-28'de Bursa'ya getirildi.Temmuz-Ağustos 1828'de tersane emini olup 8 Mayıs 1829'da defterdar-ı şıkk-ı evvel oldu.1829-30 Rusya ile barış görüşmelerinde bulundu. 1830'da azledilip Bağdat'a gönderildi ancak yolda vefat eyledi: Mehmed Süreyya, *a.g.e*., C. 5, s. 1419.
[399] BOA, *HAT*, nr. 37302.
[400] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 189.

Devletlerin nasıl bir tutum alacağı merak edilir olmuştu. Verona Kongresi, Laibach kongresinin bir uzantısı olarak görülmüş ve konusu Avrupa'daki ayaklanmalara karşı alınacak önlemlerin görüşülmesi olarak planlanmıştı[401].

Aslında Verona Kongresi kadar bu kongre öncesinde Avrupalı devletlerin kendi ülke diplomasilerindeki değişiklikler de son derece önemlidir. Öncelikle şunu söyleyebiliriz ki bu dönemde Rusya, Avusturya ve Prusya'nın kısmen desteğini almış görünmektedir. Bu hususta Rusya, olası bir Osmanlı-Rusya savaşında Avusturya'nın İstanbul'daki elçisini Viyana'ya çekme sözünü almıştı. Ayrıca Prusya ile de Rus menfaatlerini destekleyeceğine dair bir protokol imzalamıştı. Ayrıca İngiltere'de Ağustos 1822'de Castlereagh'ın intihar etmesi sonrasında 22 Eylül 1822'de George Canning'in İngiltere Dışişleri Bakanı olması ile beraber İngiltere'nin de Rum isyanına karşı olan tutumu değişerek Canning'in deyimiyle Rum ayaklanması bir *Hristiyanlık davası* haline gelmişti. İngiltere Dışişleri Bakanı Castlereagh, Rum ayaklanmasının ve Avrupa'da Ulusçuluk ayaklanmalarının karşısında yer alan birisiydi. Ancak George Canning, bir Helenist olmakla beraber Doğu Akdeniz'de Rusya'nın Rumlar sayesinde tek güç olmak isteğini belirterek Rum davasına İngiltere'nin de destek vermesini öngörmüştü. Canning, 22 Eylül 1822-8 Ağustos 1827 tarihleri arasında İngiltere Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiştir. Ayrıca bu dönemde Rusya, kendisine doğru olan ilgiden memnun kalmakla beraber Avrupalı devletlerin beğenisi kazanmak için aşırı Rus milliyetçisi ve Rum isyanının asıl yönlendiricilerinden olan Dışişleri Bakanı *Kapodistiras*'ı görevinden alarak onun yerine *Nesselrode*'ı atamıştı ve Nesselrode, 1822-1862 tarihleri arasında Rusya Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştı. Ancak biraz sonra görüleceği üzere Kapodistiras görevden alındıktan sonra bir süre Avusturya'da kaldıktan sonra "*Troezene Kongresi"* sonrasında doğru Mora'ya giderek burada Yunan ulusal meclisinin idaresini eline alacaktır. Böylece gerçek manada yönetimi devralmış ilk Yunan hükümeti kurulacaktı[402].

---

[401] Çoşkun Üçok, *Siyasal Tarih*, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1978, s. 68.
[402] Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 273.

Bu gelişmelerin ardından Verona Kongresi 20 Ekim 1822 tarihinde açılmıştı. Ancak bu kongrede daha çok İspanya sorunu ile ilgilenilmiş ve Rum sorununa dair herhangi bir çözüm önerisi getirilmemişti. Kongre sonucu olarak ise Rum sorunu ile ilgili meselenin Osmanlı'nın bir iç meselesi olduğu ilan edilmekle yetinilmişti[403].

Osmanlı Devleti ise Verona Kongresi ile ilgili olarak görüşünü yayınladığı bir beyanname ile ilan etmişti. Beyanname'de Rum sorunu özetle şu şekilde belirtilmişti: "…Osmanlı Devleti'nin amacı umumi asayişi sağlamaktan ibarettir. Hariçten gelen müdahale belirtileri, fesadın uzamasından başka bir işe yaramamaktadır. Devlet(Osmanlı) müdahalede bulunanları engelleyecektir. Gerek mezhepdaşlık, gerek Avrupa'ya sirayet edebileceği ve gerekse deniz ticaretine halel getireceği gibi iddialarla müdahalelerde bulunulması, devletler hukuku gereğince yardım edilmemesi gereken eşkiyanın, destek geleceği düşüncesine kapılmasına yol açmaktadır. Tüm dost devletlerin kendi aralarındaki anlaşmalara göre kendi teb'asını kontrol etmesi gerekirken, Osmanlı'nın iç işlerine karışmaları kabul edilecek durum değildir. İsyan hakkında Devlet-i Aliyye'nin defalarca bildirdiği görüşleri, önce ne ise şimdi de yine aynıdır. Son olarak tekrar bildirmek gerekirse, fesadın başlangıcında İstanbul'da bulunan dost devletlerin memurları yardım teklif etmişlerse de hariçten bir müdahale kabul edilemeyeceği cevabı verilmiştir. Bu memurlar Verona Meclisi'ne gidip bu konuda Osmanlı Devleti'nin her yönden mağdur olduğunu beyan etmişler ve Rum maddesini Osmanlı'nın kendisinin düzelteceğini, hiçbir devletin buna karışamayacağını, eğer karışırlar ise devletlerarası hukuk gereğince davacı olunacağını resmen bildirmişlerdir. Bunun için bu madde hakkında söylenecek bir söz ve cevaba gerek kalmamıştır…" şeklinde ifade edilmiştir[404]. Ancak burada Osmanlı devlet adamlarının bir noktayı gözden kaçırdıkları görülmektedir. Bu nokta da Osmanlı Devleti'nde bulunan Avrupalı

[403] Philip Graves, *İngilizler ve Türkler(Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri(1789-1939),* (Çev. Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999, s. 1-5.
[404] BOA, HAT, nr. 17469.

memurların Verona Kongresi'nde Osmanlı Devleti'nin değil Rumların mağdur edildiğini belirtmeleri ve Osmanlı üzerine komplo teorileri üretmeleridir. Bu durumda elbette Canning'in rolü büyük olmuştur. İsyan özellikle Canning'in çabaları ile yönlendirilmekteydi. Canning, Osmanlı Devleti'nin başına kara bir bela olarak çökmüş ve müstakil bir Yunan Devleti'nin kurulması yolunda en önemli devlet adamlarından birisi olmuştu[405].

4.5. RUM İSYANCILAR ARASINDA PARTİ ÇATIŞMALARI

4.5.1. İkinci Yunan Meclisi: Astros'da Meclisin Toplanması

Yunan hükümeti Epidor'da kurulduktan ve Anayasa ilan edildikten sonra çok tartışılır bir sorun meydana gelmiş ve bu sorun çözülemediği için kavgalar çıkmıştı. Özellikle ganimetlerin toplanması sıkıntılı bir konu olmuştu. Ardından Sözde Yunan hükümetinde Senato ile İcra kuvveti arasında hüküm süren uyuşmazlık had safhaya çıkmıştı. Bu sırada İngiliz zengini Lord Byron şahsi serveti ile Mora'ya gelmişti. Byron, Mora'da açgözlülüğü ile bilinen sözde Yunan partilerinin saldırısına ve para kapkaççılığına uğramıştı. Bu esnada çıkan iç çatışma zorlukla bastırılmıştı. Ancak 1823 yılında Rum asileri kendi içlerinde silaha sarılmışlar ve bütün Mora, kanlı dövüşler ve çarpışmalara sahne olmuştu. Yine bu sırada Mora'da Rum isyanına destek için bulunan Fransız Generali Fabvier de Lord Byron gibi Rumlar tarafından soyguna uğramıştı. Asi Rumlar, kendilerine yardıma gelen bu insanları acımasızca soymuşlardı[406].

Rumlar ganimet paylaşımı için birbirlerine düştüğü bir vakitte Epidor'da Mavrocardoto'nun oluşturduğu meclis Kolokotronis'in gerillaları tarafından tanınmadı. Bu yüzden Kolokotronis, Astros'da, Epidor'daki meclisten bağımsız olarak ikinci bir Yunan ulusal meclisi açmıştı. Astros Meclisi'nde asıl amaç

[405] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.,* s. 60
[406] La Gorçe, *a.g.e.,* s. 301.

Anayasa'nın yeniden oluşturulması olmuştu. Ayrıca İstanbul'daki kiliseden farklı olarak bir Yunan kilisesinin oluşturularak resmi bir kalıba sokulması ise üzerinde durulan bir diğer konu olmuştu. Ancak bu konuyu incelemek için vakit bulamayan Astros Meclisi'nin uğraşmak zorunda kaldığı temel sorun ise Kolokotronis ile yaşanan çatışmalar olmuştur. Mora'da yaşanan bu hükümet sorunu 1823 yılında bir iç savaşa dönüşmüştü. İç savaşı, oğlu Panos'u Astros'daki meclisi dağıtması için buraya gönderen Kolokotronis başlatmıştı. Panos, Astros'daki meclisin dağılmasını başarmış ancak buradaki milletvekillerinin çoğu, Çamlıca ve Suluca ile yakın ilişkide bulunabilecekleri Kranidi'ye gelerek burada yeni bir Meclis kurmuşlardı[407].

Rum isyanının bu iç savaşı sırasında Osmanlı Devleti ise Korint kıstağına kadar tekrardan Mora'yı fethetmişti. Mora'yı ve adaları barışa kavuşturmak için Osmanlı Devleti bütün deniz kuvvetlerini bir yerde toplamıştı[408].

4.5.2. İki Düşman Yunan Hükümeti: Kranidi ve Tripoliçe

Kranidi Meclisini açan Rumlar bunun yanısıra bir de Hükümet kurulu oluşturmuşlardı. Bu hükümetin başına ise Mora'nın en zengini olan Çamlıcalı(Hydralı) George Kountouriotes'i seçmişlerdi. Bu sonuçta ise biri Kranidi'de diğeri Tripoliçe'de olmak üzere birbirine düşman iki Yunan hükümeti kurulmuştu. Kranidi'deki hükümete, Çamlıca ve Suluca'nın İzbanditleri ile Mora'nın askerleri ve Piskoposlar destek verirken, Tripoliçe'deki hükümete ise Kolokotrones'in taraftarları ve köylüler destek vermişlerdi. Bundan sonra asilerin içinde iki düşman taraf vardı. Bir yanda köylü birliklere dayanıp Nauplia şehrini elde tutan Klephte, öte yanda Rumeli armotolikiası ile yakın ilişkisi olan İoan Kollettis adlı bir Epire'linin birleştirdiği adalara dayanan iki sivil hükümet bulunuyordu[409].

---

[407] *Kranidi*: Çamlıca Adası karşısında Kranidion: Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 273.
[408] La Gorçe, *a.g.e.*, s. 301.
[409] Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 275.

İki taraf arasındaki iç savaş 1824 yılında şiddetlendi. İkinci bir iç savaş çıkmak üzereyken Moralı İzanditleri, İoannis Kolettis ikna ederek bu savaşın önüne geçmişti. Burada birinci İngiliz kredisinin de payı etkili olmuştu. Nitekim Kolokotronis'in Anabolu'yu savunan oğlu Panos, İngiliz parasından yüksek miktarda pay aldıktan sonra bu bölgeyi 5 Haziran 1824 tarihinde teslim etmişti. Bunun ardından Kolokotronis, Çamlıca Adası'nda hapsedilmiş ve oğlu Panos öldürülmüştü[410].

Rumlar arasındaki savaş 1824 yılı itibariyle de devam etmişti. Ancak kavganın aktörleri değişmişti. Bilindiği üzere 1821 yılında Rum isyancıları isyan çıktığı zaman İngiltere'den Protektora istemişlerdi ancak İngiltere, Rusya ve Fransa'dan çekindiği için buna yanaşamamıştı. Fakat İngiltere isyanın varolan sürecinde özellikle de George Canning'in verdiği demeçlerle 4 Nisan 1824 tarihinde bu Rum isyancıları muharip taraf olarak kabul ettiğini açıkladı. Bundan nedenli olarak da Mora'ya 1824 yılında kendi komutanlarından *Lord Kohran*'ı bu asilerin başına komutan olarak göndermişti. 1826 yılında ise Kohran, asi Rumların deniz kuvvetleri komutanı olmuştu. Yine İngiliz komutanlardan General *Richard Cruch* da Rumların kara birliklerinin başına geçirilmişti. İşte bu süreçte sözde Rum hükümeti yetkilileri özellikle de Rus partisi yanlıları ile bu İngiliz komutanlar arasında siyaset kavgaları yaşanmış ve bu durum İoannis Kapodistrias'ın Yunan hükümetinin başına geçmesine kadar sürmüştü[411].

4.6. OSMANLI DEVLETİ'NİN RUM İÇ ÇATIŞMASI ÜZERİNE İSYANI BASTIRMASI

4.6.1. Mora'da İsyanı Bastırmaya Yönelik Faaliyetler

Rumlar arasında iç çatışmalar yaşanırken Osmanlı Devleti isyanı bastırmaya yönelik adımlar atmıştı. Mora'da, 3 Ekim 1821 tarihinde seraskerliğe eski sadrazam Seyit Ali Paşa getirilmişti fakat devlet bölgede isyanı sonlandırmak için

[410] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 136-137.
[411] BOA, *HAT*, nr. 45575.

etkinlik gösteremeyince asiler arasında tek bir Yunan hükümeti kurulabilmişti. Ayrıca Yanya seraskeri Hurşid Ahmet Paşa ile Seyit Ali Paşa arasında da tartışmalar çıkmıştı. Mora'da bu vahim durum üzerine Mora seraskeri Seyit Ali Paşa görevden alınarak yerine 26 Haziran 1822 tarihinde Mora seraskeri olarak Dramalı Mahmut Paşa atanmıştı. Seyit Ali Paşa'nın, Dramalı Mahmut Paşa'nın emrinde kalması emredilerek Rum asilerin üzerine yürünmesine karar verilmişti. Başarılı bir taarruz gerçekleştiren ordu ilk etapta Anabolu ve Arhos kasabalarından isyancıları atmıştı. Ancak ordunun zahire ihtiyacı karşılanamayınca tekrardan 15 Ekim'de Anabolu kalesi Rumlara bırakılmıştı. Ardından Dramalı Mahmut Paşa'da 5 Aralık 1822'de hastalanarak ölmüştü[412].

Dramalı'nın yerine Mora seraskeri olarak Edip Ahmet Paşa atanmış ancak o da bir süre sonra vefat etmişti. Bunun ardından ise Mora seraskerliğine Kasapbaşı Hasan Paşa atanmıştı. Kasapbaşı Hasan Paşa ile onun yardımcısı Seyit Ali Paşa, Osmanlı ordusunu Patras'da toplamaya karar vermişler ancak Rumların saldırıları karşısında orduyu geride bırakarak can korkusuyla ilk önce ikisinin Patras kalesine sığınması askerlerin bu ikisine cephe almasına neden olmuştu. Sonuç olarak İstanbul'un emriyle bu iki Paşalar yetersiz görülerek azledilmişlerdi. Bu sırada Yanya seraskeri Hurşid Ahmed Paşa'da vefat etmiş ve yerine Rumeli seraskeri olarak Celal Paşa atanmış fakat Celal Paşa'da daha Rumeli yolundayken 20 Aralık 1822'de vefat etmişti. Bunun üzerine ise II. Mahmud'un da onayıyla yeni Rumeli seraskeri olarak 15 Ocak'ta Köse Mehmed Paşa atanmış ve Yenişehir'e gelmişti[413]. Ardından Padişah II. Mahmud, Mehmed Paşa'ya aynı içerikli fakat iki tane Hatt-ı Humayun göndererek, bunun millet ve din kavgası olduğundan söz edip isyanın bastırılmasını istemişti. Aynı şekilde bir de İrade göndererek Kaptan Paşa'nın baharla birlikte harekete geçmesi gerektiğini anlatmıştı[414].

---

[412] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 61.

[413] *Köse Mehmed Paşa*: Hüsrev Paşa kethudasıdır. Ocak-Şubat 1823'de Rumeli valisi ve seraskeridir. Ağustos 1823'de rütbesi kaldırılarak Gelibolu'ya sürülmüştür. Haziran 1824'de tekar vezirlikle Sivas valisi oldu. Temmuz-Ağustos 1828'de Ahıska kumandanı olup yenilince azledilerek vezirliği kaldırılımıştır. 1838'de kapıcıbaşılıkla Malatya mütesellimi olup 1840 tarihinde emekli oldu ve Sivas'ta vefat etti: Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, C. 4, S. 1062.

[414] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 144.

Bu sırada Mora'da Kasapbaşı Hasan Paşa azledilmişti. Onun yerine ise yeni serasker olarak 16 Şubat'ta Berkofçalı Yusuf Paşa göreve getirildi[415]. Yusuf Paşa'nın yardımcıları olarak ise Derbendad Nazırı Seyit Mehmed Paşa ile Çirmen mutasarrıfı Salih Paşa'nın yardım edeceği belirtilmişti. Berkofçalı Yusuf Paşa'nın ise Rumeli seraskeri Köse Mehmed Paşa'nın emrine alınarak harekete devam edilmesine karar verilmişti. Ancak Rumeli seraskerliğine getirilen diğer seraskerler gibi Köse Mehmed Paşa'da görevinde başarılı olamayınca azledilmiş ve Gelibolu'ya sürülmüştü. Onun yerine ise 26 Ağustos'da Rumeli seraskeri olarak Selanik valisi Ebulbud Mehmed Paşa atanmıştır. Ancak tüm bu azillere ve direnme çabasına rağmen Mora valisi Berkofçalı Yusuf Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği 9 Aralık 1823 tarihli yazısında Asi Rumlara karşı başarılı olunamadığı, yorgun ve bitkin düşen askerin İlkbahar'da aniden toplanılması üzerine kendisi tarafından dağıtılmış olduğu yazmaktaydı. Böylece Rum isyanı 1824 senesine de geçmiş olacaktı. Yusuf Paşa göndermiş olduğu bu yazının ardından ise Mora valiliğinden azledilmiş yerine ise Vidin ve Niğbolu muhafızı olan Filibeli Şinikzade Derviş Mustafa Paşa atanmıştı. Böylece 1823 senesine bakılacak olursa Osmanlı Devleti birçok yerde Rumlara karşı başarısız olmuş, birçok azil ve atamalar yapılmış ancak isyan bastırılamamıştı. Bazı yerlerde başarı sağlayan Osmanlı askerlerinin özellikle Tırhala mutasarrıfı Mehmed Reşid Paşa'nın Golos Körfezi'nde kazandığı başarılar ve İnebahtı körfezi'nde Sirozi Yusuf Paşa'nın kazandığı başarılar haricinde elde tutulabilecek somut bir başarısı yoktu. Bunun üzerine Rum isyanının bu şekilde bastırılamayacağı öngörülmüş ve Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım istenilmesi kararlaştırılmıştı. Osmanlı Devleti isyanı bir türlü bastıramamış ve bazen küçük adalarda başarılar sağlanmasına rağmen Mora'da genel anlamıyla başarılı olunamamıştı ve isyan büyümüştü. Bu nedenle son çare olarak Mısır valisi'nden yardım alınacaktı[416].

---

[415] *Berkofçalı Yusuf Paşa*: Aslen Aydos'ludur. Gençliğinde Pasbanoğlu'na sekban, biraz sonra bölükbaşı ve sonra Berkofça ayanı olup Pasbanoğlu'nun vefatında ona hilafeten Vidin kalesine girer ancak geri Berkofça'ya döner. Sonra kapıcıbaşı ve mirmiran olur. Nisan 1821'de Eflak ve Boğdan seraskeri olup Ocak-Şubat 1823'de Teke ve Hamid sancaklarıyla Mora seraskeri oldu.22 Şubat 1826'da Sofya'da muhafız iken vefat etti. Tuna'da sadakat ve hamiyet gösterdiyse de Mora'da zorluklardan ve imkansızlıklardan dolayı başarılı olamadı: Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, C. 5, s. 1096.

[416] Arzu Yoğurtçuoğlu, *a.g.t.*, s. 144.

1824 yılı Ocak ayında isyana karşı başlayacak harekat için bir plan oluşturulmuştu. Bu plana göre, Rumeli seraskeri Ebulbud Mehmed Paşa, Mora seraskeri ise Derviş Mustafa Paşa idi. İşkodra mutasarrıfı Mustafa Paşa Karlıeli bölgesinde görevli olup yardımcısı Dukakin mutasarrıfı Mirmiran Süleyman Paşa idi. Yanya, Delvine, Avlonya sancakları mutasarrıfı Ömer Viryon Paşa, Atina üzerine yürüyecekti. Ancak bu planda da bir değişiklik yapılmış ve 15 Mart'ta Derviş Mustafa Paşa, Rumeli seraskerliğine getirilmişti[417].

Bu esnada Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım alınması gündeme gelmişti. Fakat bu yardımdan önce bahsedilmesi gereken önemli bir konu vardır bu da Halet Efendi'nin ölümü konusudur. Bildiğimiz üzere Halet Efendi, Fenerli Rumların etkisinde kalarak kendisine rüşvet vermeyi reddeten ve Rum asilerinin bölgede hakkından gelebilecek tek adam olan Tepedelenli Ali Paşa'nın katlinde önemli rol oynamıştı. Ayrıca Veziriazam Benderli Ali Paşa ile Hacı Salih Paşa'yı azlettirmiş ve bir süre sonra Ali Paşa'yı öldürtmüştü. Yine Şeyhülislamlardan Mekkizade Mustafa Asım Efendi ve halefi Çerkez Halil Efendi ile de arası sorunluydu[418]. Yine Halet Efendi, II. Mahmud'un orduya yeni düzen verme girişimlerine hep muhalif kalmış ve onu yeniçerilerin isyanı tehditiyle korkutarak Yeniçeri Ağası Ali Ağa ile iş birliği yapmıştı[419]. Rum isyanı sırasında DürriAbdullah Efendi'nin Ayvalık'taki mukataalarına el koymuştu. Halet Efendi bu süreçte sadece Mısır'a el atmamıştı. Çünkü, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın hem mali hem de askeri gücü vardı. Bu yüzden de Halet Efendi, Mehmed Ali Paşa'ya muhalif olmakla beraber ona karşılık bir etkinlik gerçekleştirememişti[420]. Ancak Halet Efendi'nin bu davranışları kendisinden şüphe ettirmeye yetmiş ve bundan nedenli hasmı Mehmed Said Galip Paşa'nın tesiriyle önce Bursa'ya sonra konya'ya sürülmüş ve kısa bir süre padişahın emriyle Koru-yu Hûmayun ağası Arif Ağa tarafından öldürülmüştü. Halet Efendi, Rum isyanı gündeminde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım alınması

[417] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 147.
[418] Özellikle Rum ayaklanmasında Halil Efendi ile arası açılmış ve Halil Efendi'nin Bursa ve Afyon'a sürgünlerinde etkili olmuştur. Yine Halil Efendi'nin zevcesi(eşi) Hacce Hanım'ı büyücülükle suçlayarak öldürtmüştür. Bu olayı duyan Halil Efendi ise üzüntüsünden felç olarak ölmüştür: Şanizade, *Tarih*, C. IV, s. 139.
[419] Abdülkadir Özcan, "Halet Efendi", *DİA, C. 15,* İstanbul 1997, , s. 250.
[420] Süheyla Yenidünya, "Halet Efendi'ye Dair Bir Risale", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Aralık 2009, ss. 17-39.

fikrine karşı çıktığı için bu yardım istenmemişti ancak bu durum Halet Efendi'nin katli sonrasında aşılmıştı. Böylelikle Osmanlı Devleti kendisine sorun oluşturan bir devlet adamından daha kurtulmuştu[421].

4.6.2. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ve Mora'da İsyanın Bastırılması

4.6.2.1. Mehmed Ali Paşa'dan Yardım İstenilmesi

Mısır valisi Mehmed Ali Paşa, Avrupa sistemine uyumlu modernize edilmiş bir orduya sahipti[422]. Osmanlı Devleti aslında başlangıç aşamasında da Mehmed Ali Paşa'dan yardım talep etmeyi düşünmüş ancak bu düşünce Halet Efendi'nin girişimleriyle vazgeçilmişti. Ancak Halet Efendi'nin ölümünün ardından Avusturya Başbakanı Mettrenich'in tavsiyesi ile Osmanlı Devleti, Mehmed Ali Paşa'dan yardım istemeye karar vermişti. Bu amaç doğrultusunda Baruthaneler Nazırı(Bakanı) Necip Efendi hediyelerle birlikte Mısır'a Mehmed Ali Paşa ile görüşmeye gönderilmişti. Görüşmede Mehmed Ali Paşa'dan Mora ve Ege Adalarında Osmanlı'ya yardım etmesi istenilmişti[423]. Paşa, bu isteğe olumlu bakmakla beraber bu isteği kabul etmesi için devletten bazı istekler talep etmiştir. Bu isteklerden öncelikli olanı, yardım karşılığında Mora ve Girit valiliklerini talep etmekle beraber Kaptan-ı Deryalığa da oğlu İbrahim Paşa'nın geçmesini istemişti. İbrahim Paşa'da görev için çağırılmıştı[424].

Rum isyanı sırasında bir taraftan da Mısır ticareti bu isyandan zarar görmeye başlamıştı. İlk olarak bu nedenle Mısır güçleri 1822 yılında 16 gemiden oluşan küçük

---

[421] Süheyla Yenidünya, *a.g.t.*, s. 238-265.
[422] *Mehmed Ali Paşa*: Kavala ayanı ailesindendir. 1805 yılında vezirlikle Cidde valisi tayin edilmiş ancak uzaklaşmayarak Haziran'da Mısır valisi olmuştur. Vehhabi meselesinin bitirilmesinde hizmetleri görüldü. Yunan üzerine oğlu İbrahim Paşa'yı ve yeterli kuvveti gönderip devlete bağlılık gösterdi. Ancak 1831 sonrasında bazı görevlerde Mısır'ı Osmanlı'dan ayırmaya çalışmış fakat başarılı olamayarak 1846'da İstanbul'a gelerek Padişahın ayağına yüz sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için: Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, C. 3, s. 955.
[423] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 98.
[424] BOA, *HAT*, nr. 39506.

bir filo ile isyanın seyrini görmek için denize açılmışlardı. Bu filo Rodos sularında bazı tenkil hareketlerinde bulunduktan sonra Çanakkale Boğazında Osmanlı donanması ile temasa geçerek Girit üzerine yapılacak bir sefer için plan yapmış ve tekrardan İskenderiye'ye dönmüştü. Bu sayede Rum izbaditleri hakkında bilgi edinilmişti[425].

Osmanlı temsilcisi Necip Efendi ile Mehmed Ali Paşa arasında bir anlaşmaya varılarak görev ayrımı belirlenmişti. Buna göre; Çamlıca, Suluca adaları ile Mora'da isyanın bastırılması görevi İbrahim Paşa'ya verilirken, diğer adalarda isyanın bastırılması görevi de Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa'ya verilmişti. Mehmed Ali Paşa ile görüşmelerin yapıldığı sıralarda bu haberden Mora ve Ege Adalarında bulunan askerin de haberi olmuş ve bu durum Osmanlı ordusu için bir moral kaynağı oluşturmuştu[426].

4.6.2.2. İbrahim Paşa'nın İsyanın Bastırılmasındaki Rolü

Görev dağılımı yapıldıktan sonra ilk olarak Kaptan-ı Derya Hüsrev Mehmed Paşa isyancılara karşı harekete geçmişti. Hüsrev Paşa görev yeri olarak 2 Temmuz 1824'de İpsara Adasını kuşatmıştı. İsyancıların adalardaki üç ana üssünden birisi olan İpsara'nın kuşatılması çok önemli bir hadise olmuştu. İpsara'da Hüsrev Paşa, önemli bir başarı elde ederek isyancılara büyük bir darbe vurulmuştu. Hüsrev Paşa, İpsara'da başarılı bir taarruz gerçekleştirdiği sıralarda İbrahim Paşa'da İskenderiye'den 19 Temmuz'da hareket etmişti[427]. İbrahim Paşa'nın mahiyetinde 3 bin süvari olamk üzere 30 bin askeri ile beraber 53'ü savaş gemisi olmak üzere 196

[425] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 102.
[426]Konu ile ilgili olarak Hüsrev Paşa'nın hayatı tez halinde çalışılmıştır: Yüksel Çelik, *Hüsrev Mehmed Paşa Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri(1756-1855),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005, s. 220-224.
[427] *İbrahim Paşa*: 1807 yılında defterdar olmuştur. 1815'te vezirlik ihsan buyrulup 1816'da Cidde valisi olarak Vehhabi meselesinde hizmette bulunmuştur. Ardından Mısır askerleriyle Mora'ya geldi. 1828-29 tarihlerinde geri çekildi. Ardından devlete itaatsızlikleri olmuş ancak 1847 yılında Mısır valiliğine atanmıştır. Aralık 1847'de ise vefat etmiştir. Oğulları, Ahmed Paşa, Rif'at Paşa ve Mustafa Fazıl Paşa'dır. Ortaca oğlu eski hidiv İsmail Paşadır. Ayrıntılı bilgi: Mehmed Süreyya, *a.g.e.,* s. 774.

gemi vardı[428]. İbrahim Paşa ilk önce Ağustos 1824'de Rodos'a gelmişti. Bu sırada Osmanlı güçlerinin de hareketleri devam ediyor ancak başarılı olunamıyordu. Bunun üzerine de Rumeli valisi Derviş Mustafa Paşa görevinden azledilerek yerine 13 Kasım 1824 tarihinde Vidin valisi Reşit Mehmet Paşa atanmıştı[429].

Bu arada Rumeli seraskeri Mehmed Reşid Paşa, Mora seraskeri İbrahim Paşa ve Kaptan-ı Derya Hüsrev Mehmed Paşa, yeni bir plan olarak Misolongi şehrinin Rumların elinden alınması ve bu amaçla üçünün ortak bir hareketle Misolongi'ye taarruz etmeleri planlanmıştı[430]. Bu doğrultuda, Ayrıca serasker Reşid Mehmed Paşa'da Yenişehir ve Karlıili taraflarından asker toplayarak Misolongi'ye doğru yola çıkmış ve 28 Mart'ta Misolongi şehri önlerine gelmişti[431]. Yine Misolongi'ye ulaşmak amacıyla hareket eden İbrahim Paşa'nın kuvvetleri 2 Ocak 1825 tarihinde Marmaris'ten Mora'ya hareket etmişti. 25 Mart'ta Muton ve Koron, Rum asilerinin elinden kurtarılmıştı. Ardından Navarin limanı üzerinden Arkadya, Kalamata, Piryos kazaları Rumlardan temizlenmişti. Ardından Tripoliçe'ye yürüyen İbrahim Paşa, burayı da 13 Ekim 1825 tarihinde Rumlardan temizlemiş ve Misolongi önlerine gelmişti[432].

Bu sıralarda Mora seraskeri İbrahim Paşa ile Rumeli seraskeri Reşid Mehmed Paşa, Misolongi önlerinde donanmayı beklemişlerdi[433]. Donanmada ise Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa, 29 Mayıs 1825'de İstanbul'dan Misolongi'ye varmak için yola çıkmıştı. Ancak bu kolay olmamış ve donanma korveti yolda Suluca ve İpsara İzbanditleri ile mücadele ederek bu İzbanditler tarafından Şira Adası yakınlarında batırılmıştı[434]. Donanma çetin mücadeleler sonrasında ancak 9 Temmuz 1825 tarihinde Misolongi önlerine varmıştı[435]. Bu sırada Mısır'da Mehmed Ali Paşa, Osmanlı güçlerine yardım edebilmek için Misolongi önlerine 16 Ekim'de 129 savaş gemisi olmak üzere 180 gemi daha göndermişti. Bu Misolongi seferi son derece

[428] BOA, *HAT*, nr. 32917.
[429] BOA, *HAT*, nr. 38661.
[430] BOA, *HAT*, nr. 38022.
[431] BOA, *HAT*, nr. 38064.
[432] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 164.
[433] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 45.
[434] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 121-125..
[435] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 127-130.

önemli görülmüştür. Osmanlı güçleri yaptıkları görüşmeye uygun olarak üçü birden 21 Şubat 1826 tarihinde Misolongi üzerine taarruza başlamışlardı[436].

Misolongi'de öncelikle bu şehrin ana damarlarını oluşturan Vasilikoz ve Andilikoz adalarının alınmasına karar verilmişti. Bu konuda 10 Mart'ta Vasilikoz Adası ve 14 Mart'ta Andilikoz Adası alınmıştı[437]. Bunun ardından ordu içerisinde Hüsrev Mehmed Paşa ile İbrahim Paşa arasında önemli tartışmalar çıksa da çetin süren mücadelelerin ardından ancak 23 Nisan 1826 tarihinde Misolongi şehri Osmanlı askerlerinin eline geçmişti[438].

Misolongi kuşatması sırasında İbrahim Paşa ile Hüsrev Paşa arasında görüş farklılıkları ortaya çıkmış ve bunlar Hüsrev Paşa'nın Kaptan-ı Deryalıkta sonunu getirmişti. Bu anlaşmazlığın nedeni olarak İbrahim Paşa'nın ihtirasları gösterilebilir. İbrahim Paşa, Hüsrev Paşa'yı gözden düşürerek Kaptan-ı Deryalığı da eline geçirmek istemişti. Aslında bu istek en başından beri Mehmed Ali Paşa'nın arzuladığı bir durumdu. Bu nedenle de İbrahim Paşa bu kuşatmayı hedef görmüştü. Bunun ardından Atina'ya yürüme kararı alınmıştı. Aslında bu da öncesinden planlanmıştı ancak ilk hedef Misolongi idi ve buranın alınması ile artık son kale olarak Atina görülmüştü.

4.6.2.3. Son Rum İsyan Kalesi Atina'da İsyanın Bastırılması

Misolongi zaferi çok önemli olmakla beraber Rum isyanı halen devam etmekteydi. Bununla beraber Misolongi seferi sırasında da İbrahim Paşa ile Hüsrev Mehmed Paşa arasında bazı tartışmalar yaşanmıştı. Bu tartışmaların olumsuz bir duruma dönüşmemesi için ilk önce II. Mahmud'un onayıyla görev dağılımı yapılmış ancak bu yeterli olmamıştı. Durumun kendileri adına olumsuzluklara neden olacağını

[436] BOA, *C. DAH*, nr. 4048.
[437] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 48.
[438] Misolongi'nin tekrardan Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi çok önemli olduğu için bu seferde emeği geçen herkes ödüllendirilmiş ve büyük faydaları olan Mehmed Ali Paşa'ya da serasere kaplı samur kürk ile mücevher kaplı bir kılıç hediye edilmiştir: BOA, *HAT*, nr. 37945.

düşünen Vali Mehmed Ali Paşa, oğlu İbrahim Paşa ile Kaptan Hüsrev Paşa arasındaki olaya dahil olunca bu tartışmaların iyice büyümemesi için Kaptan-ı Derya Mehmed Hüsrev Paşa azledilerek yerine Anadolu valisi İzzet Mehmed Paşa atanmıştı[439].

Osmanlı ordusu bu görev değişimi sonrasında Rum isyanının sürdürüldüğü ve isyanın son önemli kalesi olan Atina üzerine yürümeye karar vermişti. Atina'ya orduyu sefere götürme görevi yani Atina seraskerliği, Rumeli valisi Reşid Mustafa Paşa'ya verildi. Osmanlı ordusunun Atina'ya yaklaştığını haber alan Rum Asileri endişelenerek Pire Limanına yakın Salamis Adası ile Akropol tepesine çekildiler[440]. Atina kuşatması Osmanlı ordusu için çok zor şartlarda gerçekleşti[441]. Öncelikle ulufelerini alamayan asker maddi yönden sıkıntı çekiyor ve devletin gönderdiği zahire de yetersiz kalıyordu[442]. Ayrıca Atina kalesi Rumların son isyan sığınağı olduğu için isyancılar tarafından özel koruma çemberine alınmış ve İngiliz komutan Lord Kohran ve İngiliz toplarıyla güçlendirilmişti[443]. İngiliz komutan Lord Kohran tarafından Atina limanından Osmanlı askeri üzerine başlatılan saldırı esnasında Osmanlı ordusu'nun düzeninin bozulduğu ve Serasker Reşid Mustafa Paşa'nın orduyu zorla toparlayabildiği bilinmektedir[444]. Buna Karşılık II. Mahmud, yeni kaldırılmış olan Yeniçeri Ocağı'nın sahip olduğu gelirleri Reşid Mustafa Paşa'ya göndererek ordunun içindeki paralı Arnavut askerlerinin orduya gönderilmesini istedi[445]. Yapılan bu yardımların neticesi olarak Reşid Mustafa Paşa ve ordusu kahramanca savaşarak Atina ve Akrapolis'i 6 Haziran 1827 tarihinde ele geçirmiştir. Osmanlı Ordusu böylece Rum isyanını bastırmıştır. Ancak bu durum Avrupalı devletler tarafından onaylanmamış ve Avrupalı devletler bu olaydan sonra Rum sorununa direkt olarak müdahale etmişler ve Yunanistan'ın kuruluşunu sağlamışlardı[446].

---

[439] BOA, *HAT*, nr. 38023.
[440] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*, s. 89.
[441] BOA, *HAT*, nr. 37976.
[442] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 158.
[443] BOA, *HAT*, nr.37920.
[444] BOA, *HAT*, nr. 37920.
[445] Meral Bayrak, a.g.t., s. 158.
[446] BOA, *C. DAH*, nr. 2231.

4.7. OSMANLI DEVLETİ'NİN BU DÖNEMDE UĞRAŞTIĞI DİĞER SORUNLAR

4.7.1. Osmanlı-İran Savaşı (1821-1823)

İran Devleti ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler tarihi olarak genellikle sorunlu geçmişti[447]. Bu sorunlu ilişkiler 1797 yılında İran tahtına Kaçarlar Hanedanının geçmesi ile devam etmişti. Özellikle Rusya'nın Osmanlı üzerindeki politikası ve Napoleon Fransa'sının Osmanlı sınırlarını tacizi ile beraber İran Devleti, Osmanlı sınırlarında hesaplar içine girmişti[448]. Bu mücadelenin içinde İngiltere'nin yer alması ile beraber Osmanlı Devleti 1806 yılında Rusya'ya savaş açtığında İran'da Rusya ile savaşa girmişti. Ancak bir ittifak kuramadan Rusya ile savaşa giren Osmanlı ve İran, Rusya karşısında yenilgiye uğramışlardı[449]. Neticede Osmanlı Devleti ile 1812 Bükreş Antlaşmasını imzalayan Rusya, İran ile de 1813 Gülistan Antlaşmasını imzalamıştı. Bu Rusya-İran antlaşmasından sonra da İran kaybettiği toprakların karşılığını Osmanlı Devleti'nden almak için harekete geçecekti[450]. Rusya, bu antlaşmadan sonra İran'a yaklaşmaya çalışmış ve Mora'da Rum isyanının da başarıya ulaşabilmesi için Osmanlı Devleti'nin iki savaş arasında kalmasına ve bu yolda da bir Osmanlı-İran savaşının çıkmasına neden olmuştu. İran Devletinde Feth

---

[447] Bu sorunlar tarihi olmakla beraber genelde iki ülke arasında var olan sorunlardır. Ayrıntılı bilgi için: Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri(1578-1612),* İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1993.

[448] Bu dönemde İran'da Kaçar hanedanından Feth Ali Şah hükümdarlığı vardır. Fethi Ali Şah, hükümdarlığının başlangıç yıllarında Rusya karşıtı bir politika izleyerek Rusların Kafkasya'dan çıkarılmasını temel alan bir yaklaşım içindeydi. Bu nedenle de Rusya'ya karşı Fransa ile müttefik olmak için Napoleon ile görüşmeler yürütmüştür. Bu görüşmeler esnasında Fransa, İran'ı Rusya'ya karşı kışkırtmıştır: Aziz Tekdemir, "XIX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı-iran İhtilafları ve 1821-1823 Savaşı", *Dergi Karadeniz,* S. 4, Ankara Haziran 2010, s. 79.

[449] Bu iki devletin yenilgiye uğramasında Fransa'nın büyük önemi vardır. Çünkü Fransa, Osmanlı ve İran'ı Rusya'ya savaş açmaları yolunda teşvik etmişti. Ancak Fransa ile Rusya arasında 1807 yılında yapılan Tilsit Antlaşması ile sonradan oluşan bir dostluk bu iki devletin yenilmesinde rol oynamıştır: Cihat Aydoğmuşoğlu, "Abbas Mirza ve Dönemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, Güz 2011, s. 129-130.

[450] Rusya ile İran arasında imzalanan 1813 tarihli Gülistan Antlaşması ile birlikte İran elindeki Bakü, Şirvan, Karabağ gibi önemli yerleri Rusya'ya terk etmiştir. Rusya ise İran'a Osmanlı topraklarından pay vermeyi teklif etmiştir: Saadettin Gömeç, "Safeviler-Avşarlar-Kaçarlar", *Türk Dünyası El Kitabı-1,* Ankara 2001, s. 470.

Ali Şah, bu durumu fırsata çevirerek Ekim 1821'de Osmanlı Devletine ait olan Doğu Anadolu ve Bağdat bölgesine ordularını gönderdi. Osmanlı Devleti ise mecburen ordularının bir kısmını bu bölgeye çekmek zorunda kaldı. Ancak beklenmedik bir şekilde İran ordusu içinde kolera hastalığının görülmesi üzerine İran ordusu telef oldu ve İran barış istemek zorunda kaldı. Sonuç olarak 28 Temmuz 1823 tarihinde Osmanlı ile İran arasında Erzurum'da bir Barış Antlaşması yapıldı. Ancak bu durum Mora isyanı için de etkili olurken İran Devleti'nin de Osmanlı Devleti üzerindeki niyetini bir kez daha göstermiş oldu[451].

4.7.2. Osmanlı ile ABD Arasında Kurulan İlk İlişkiler ve Amerikan Misyonerler

Amerika Birleşik Devletleri, 1783 yılında bağımsız olduktan sonra Osmanlı Devleti ile ilişkilere girişti ve daha ziyade ticari ilişkilere ağırlık verdi. Amerika, Osmanlı ile ilişkilerinde ilk merkez olarak İzmir'i tercih etmişti. ABD'nin ilk ticaret gemisi 1797 yılında İzmir'e gelmiş, ilk savaş gemisi ise 1800 yılında İstanbul'a, Osmanlı Devleti'ne sözde yardım amaçlı olarak gelmişti. ABD'nin Doğu Akdeniz üzerindeki faaliyetleri daha çok 1800 yılından sonra yoğunlaşmıştı. ABD'nin bu dönemdeki Başkanı Jefferson, Osmanlı ile ilişkilere özel bir önem göstermişti. ABD, 1802 yılında İzmir'de bir konsolosluk kurmuş ve 4 Mayıs 1802'de William Steaward'ı İzmir konsolosu olarak görevlendirmişti. Ancak Osmanlı ile aralarında resmi bir ilişki olmadığı için bu duruma Osmanlı Devleti onay vermemişti. Washington Hükümeti, İzmir'de konsolosluk açmakta ısrarlı davranarak 1808'de bir kez daha istekte bulundu ve Sloane'yi görevlendirdi ancak yine Osmanlı Devleti bu izni vermedi. Buna karşın ilk Amerikan örgütü olan "*Woodmas&Ofleyy"* gayriresmi olarak 1811'de kuruldu. Bu örgüt bir ticaret basımevi niteliğindeydi ve örgütün en önemli adamı *David Ofleyy* bir konsolos görevlisi gibi görevini yürütüyordu[452].

---

[451] Muzaffer Erendil, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976, s. 120.
[452] Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitapevi, Ankara 2001, s. 70-75.

Amerikalı misyonerler, Osmanlı Devleti sınırlarında ilk olarak Protestan örgütü olan "Board Of Connissioners for Foreign Missions(ABCFM)" örgütü altında görüldüler. Bu örgütün üyeleri olan *Pliny Fisk* ve *Levi Parsons* adlı iki misyoner 1818 yılında Osmanlı sınırları için görevlendirilmişti. Bu iki kişi 1820 yılında İzmir'e gelerek Rumca öğrendiler ancak bu kişiler İzmir'de kalıcı olamamışlar ve Osmanlı Devleti'nin diğer topraklarına gitmişlerdi[453].

Osmanlı Devleti'nde Rum isyanı başladığı vakit Amerikan kamuoyu bu isyana destek vermişti. Desteğin nedeni ise, liberal tutumları ve Amerika'nın İngiltere'ye karşı bağımsızlığını kazanmasına benzer bir isyanın Rumlar tarafından Osmanlı'ya karşı başlatıldığı görüşüydü. Amerikan devlet adamları isyancı Rum liderleri ile mektuplaşarak Yunanlılara verdikleri desteği belirtmişlerdi. Buna örnek ise ABD Dışişleri Bakanı Adams'ın Yunanistan Dışişleri Bakanı unvanını kullanan Aleksandr Mavrocordatos'a yazdığı mektuptu. Bu mektupta Adams, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması halinde onu ilk tanıyacak devletlerden birinin ABD olacağını belirtmişti. Bunun açık delili ise New York, Boston, New Orleans, Salem, Pittsburg gibi Yunanlıların bulunduğu şehirlerde, Protestan kiliseleri tarafından yardım toplanarak Rum isyancılara gönderilmesiydi[454].

Bu süre içerisinde Rumlara yardımı Amerikan misyoner örgütü yapmıştı. Amerikan Devleti bunu desteklemekle beraber Osmanlı sınırlarında İngiltere ve Rusya ile yarışabilecek bir sömürge arayışı içinde olduğu için resmi ilişkilerde bu desteği vermekten kaçınmıştı. Bu yolda Amerika Başkanı Monreo, 1820'de Luther Pradish ve Amerikan Akdeniz Filosu Komutanı olan Bainbridge isimli iki adamını Osmanlı ile ilişki kurması için yönlendirdi. Bu esnada Akdeniz'de bulunan Bainbridge, İstanbul'a gitmek istedi ancak Osmanlı donanması buna izin vermeyerek Çanakkale'de Bainbridge'i durdurdu. Diğer görevli Pradish ise İstanbul'a gelerek Reisülküttap Halet Efendi ile görüştü. Halet Efendi bu görüşmede, Sultan II. Mahmud'un Amerika ile diplomasi kurmak istediğini belirtti ve görüşmeden sonra

[453] Orhan Köprülü, "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", *Belleten,* TTK, S. LI/200, Ankara 1987, s. 930-935.
[454] Çağrı Erhan, *a.g.e.*, s. 110.

Pradish, İstanbul'dan ayrıldı. Bu görüşme esnasında henüz isyan çıkmamıştı ancak Mora'da, 1821 yılında isyanın alevlenmesi üzerine ABD, Osmanlı ile bir yardım ittifakı kurabilmek için Nisan 1823'de kendisi de bir Müslüman olan George Bethune English'i, Osmanlı ile ilişkiler için İstanbul'a göndermişti. Bethune English ve Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa arasında yapılan görüşmelerde iki devlet arasında bir anlaşma yapılması kararı alınmış ve bu anlaşma için de Ege Denizi'nde görüşülmesi kararlaştırılmıştı[455].

Ege Denizi'nde yapılan görüşmede Amerika'yı Amiral John Rodgers, Osmanlı Devleti'ni ise Hüsrev Paşa temsil etmiş ve görüşmeler 6 Temmuz 1825'de Bozcaada ile Midilli adaları arasındaki bölgede gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme Hüsrev Paşa'nın Rodgers'i yeterli görmemesi ve Amerika'nın İstanbul'a tam yetkili bir büyükelçi göndermesini istemesiyle sonlanmıştı. Bu istek sonraları Offley üzerinden tekrarlanmış olmasına rağmen böyle bir görüşme yapılamamıştı. Nedeni ise Amerikan kamuoyunda görülen filhelenlik duyguları idi. Bu süreçte Yunan isyanı ile kendilerinin kısa bir süre önce İngiltere'ye karşı yürüttükleri bağımsızlık mücadelesi arasında bağlantı kuran Amerikan yazar ve şairleri de kaleme aldıkları eserlerle, Amerikan kamuoyunu "Mora kahramanlarına" yardım yollamaya çağırmışlardı. Bu çağrılar arasında Türklere karşı Yunanlıların yanında savaşmayı isteyen gönüllüler de ABD'den Mora'ya gelerek Rum isyanına destek verdiler. Bu gelenlerin sayısı, İngiltere ve Fransızlarla karşılaştırıldığında az sayıdaydı. Bu Amerikan gönüllülerinden bazıları, Yunan ordusunda general rütbesiyle yer aldılar. Bu kamuoyu etkisi altında kalan ABD Başkanı Adams, Mart 1828'de Rodgers'a yazdığı mektupta bu baskıyı anlatmıştı. Böylece ABD, Osmanlı Devleti karşısında isyan bayrağı açan Rumları bir kahraman sınıf olarak görmüş ve Rum isyanında gerekli desteği sağlayarak Rum tarafının bir destekçi devleti olmuştu. Rumlar bu durumdan da istifade etmişlerdi[456].

---

[455] İlknur Polat, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Açılan Amerkan Okulları Üzerine Bir İnceleme", *Belleten*, C. LII, TTK, Ankara Ağustos 1988, s. 629-630.
[456] Çağrı Erhan, *a.g.e.*, s. 110-120.

4.7.3. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı

Osmanlı Devleti için Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması Rum isyanı sırasında olmuştur fakat bunun düşüncesi daha eski tarihlere dayanır. Bunun ilk belirtileri ise II. Osman(1618-1622) dönemine kadar götürülmelidir. Osmanlı Devlet adamlarını bu düşünceye yönlendiren durum ise devşirme sisteminin bozulmuş olmasıdır. Devlet içinde 16. Yüzyıldan itibaren bir uygulama ile Padişahlar sefere çıkmaz olmuş ve Vezir-i Âzamlar ordunun başında yer almıştı. Özellikle II. Viyana seferi ile beraber de devletin maliyesi bozulmuş ve Yeniçeri askerleri zorbalığa başvurur olmuştu. Özellikle sefere çıkmadıklarında bu askerlerin kontrolü zor sağlanmış ve bu askerler Osmanlı toplumu için sosyal bir tehlike haline gelmiştir sefere çıktıklarında ise başarısız olmuşlardı. Bunun en büyük acılarından birisini ise II. Osman, Hotin seferi sırasında yaşamıştı. Bundan kaynaklı olarak II. Osman bu orduyu yenilemek istemiş fakat bu girişimi Yeniçerilerin At Meydanı'nda isyan ederek ilk kez bir padişahın canını almaya kadar varacak olaylara neden olmuştu. Böylece Yeniçeri Ocağı bu yüzyıllarda devamını sağlamıştı[457].

Yeniçeri Ocağı, III. Selim dönemine kadar zorbalıklarına devam etmiş ve sürekli olarak savaşlarda yenilgiler almıştı. Bu durum 1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1787-92 Osmanlı-Rusya, Avusturya savaşlarında da yaşanmıştı. Bu iki savaşta Osmanlı ordusunun hezimeti, Eflak-Boğdan ve Rum isyanı için de kırılma noktaları olmuştu. Bu savaşların ardından ise 1793 yılında Sadrazam Koca Yusuf Paşa, ordunun hezimetini kabullenemeyerek orduda ıslahat girişimlerine başvurmuştu. III. Selim'in bu yeniliklerine *"Nizam-ı Cedit(Yeni Düzen)"* hareketi denilmektedir. Ancak bu harekette Osmanlı iç siyasetinde Kabakçı Mustafa Paşa felaketi ile sonlanmıştı[458]. Bu felaket esnasında II. Mahmud, amcası III. Selim'in yanında bulunuyordu. Bu nedenle Yeniçerilerin zorbalıklaırna bizzat şahit olmuş hatta kendi akibeti de bu şekilde olacakken Cevri Kalfa tarafından kurtarılmıştı. Bu olay ise II. Mahmud'un Yeniçeriler üzerindeki intibasını vermeye yetmişti. Bundan sonra kendisine bir siyaset oluşturacak olan II. Mahmud, Yeniçerilerin kaldırılması için

[457] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı...*, C. 3, s. 137-140.
[458] Cevdet, *Tarih*, C. IV, s. 151.

zaman kollamıştı. Bu zamanda Osmanlı Devleti'nin en zor anında Rum isyanı sırasında olmuştu. Ancak yine Halet Efendi faktörü etkiliydi[459].

II. Mahmud, Yeniçeri Ocağının kaldırılması konusunu Halet Efendi'ye bahsetmiş ancak Halet Efendi bu durumu onaylamadığını düşündüğü halde bunu doğrudan söyleyemeyerek böyle bir durumun oluşturacağı zararlardan bahsetmiştir. Ayrıca bu durumun oluşturacağı etkiler üzerinden doğrudan siyaset yapmaktan çekiniyor ve bu siyasetini Berberbaşı Ali Ağa'ya yaptırıyordu. Diğer taraftan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması yönünde II. Mahmud, bir meşveret meclisi toplayarak konuyu görüşmüştür. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının savunuculuğunu ise Tayyar Paşa yapıyordu. Tayyar Paşa'ya göre Halet Efendi yanlış yapıyordu ve Osmanlı ordusu ıslah etmeden Tepedelenli Ali Paşa ile mücadeye girişilmesi hataydı. Ancak Tayyar Paşa bu girişimi nedeniyle Halet Efendi'nin etkisiyle önce Kıbrıs'a sürülmesi kararı alınmış sonra Bursa'ya sürülmüştü. Ancak Halet Efendi'nin Yeniçerileri sahiplenmesi II. Mahmud'un tepkisini çekmiş ve Halet Efendi'nin görevine son verilmesi için uygun bir zaman aranmıştı. Bir süre Halet Efendi'nin işbirliği halinde olduğu Fenerlilerin gücü sayesinde kendisine dokunulamamıştı. Ancak Rum isyanının çıkması ile beraber bu Fenerlilerin elinden Eflak-Boğdan voyvodalıkları ve Divan-ı Hümayun tercümanlığı alınınca Halet Efendi'nin tutunduğu kesim ortadan kalkmıştı[460].

Halet Efendi, Osmanlı diplomasisinde artık gözden düşmüştü. Yeniçeriler ise bu sıralarda *Haydar Baba* adlı bir büyüklerinin Erzurum'a sürülmesini bahane ederek Valide Sultan Cami etrafında toplanmışlardı. Bu durum karşısında şaşıran Salih Paşa durumu II. Mahmud'a bildirdi. Yeniçerilen isteği ağaları olan Hasan Ağa'nın yerine kul kethüdası Osman Ağa'nın getitilmesi idi. Bu istekleri kabul edilmiş ancak bu durum Halet Efendi'nin azli meselesini gündeme getirmişti. II. Mahmud, Rum isyanı sırasında ortaya çıkan bu fitneyi önlemek için önce Şeyhülislam Yasincizade Abdülvehab Efendi ile Sadrazam Salih Paşa'yı azlederek yerlerine Şeyhülislam Sıdkızade Ahmed Efendi kısa süre sonra da Mekkizade Asım

[459] Cevdet, *Tarih*, C. X, s. 265-270.
[460] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 54-55.

Efendi'yi getirmiş ve Sadrazam Abdullah Paşa'yı atamıştı. Ardından da Halet Efendi'yi Bursa'ya sürgün etmişti[461]. Bu olayın ardından asıl olarak Yeniçeri tehlikesinden kurtulmak isteyen Sultan II. Mahmud, Ağustos 1824'de Benderli Selim Paşa'yı sadrazam yapmıştı. Ardından Yeniçeri Ağası olarak da Celaleddin Ağa'yı göreve getirmiş, Şeyhülislamlığa da 26 Ekim 1825'de Kadızade Tahir Efendi'yi getirmişti. Buna karşı, Ulema ve esnaf loncalarının da gönlünü hoş eden II. Mahmud'un faaliyetlerini anlayan Yeniçeriler ise At Meydanı'nda 15 Haziran 1826 tarihinde toplanarak isyan etmişlerdi[462].

Yeniçeri Ocağı'nın bu isyanını bekleyen II. Mahmud, bu ordunun kaldırılması için Şeyhülislam Kadızade Tahir Efendi'ye bir fetva verdirerek bu fetvayı Sultan Ahmed Camiinde okutmuştu. Bu fermanda *Asakir-i Mensure-i Muhammediye* adında bir ordunun kurulacağı duyurulmuştu[463]. Bundan sonra Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve ordunun isyan edenleri idam edilmişti. Bu durum Sancaklarda da ilan edilmiş ve sancaklara gönderilen emir ve buyruldularda buralara kaçan yeniçerilerin öldürülmesi emredilmişti[464]. İngiliz sefiri Stradford Canning'in raporlarına göre sadece İstanbul'da öldürülen yeniçeri sayısı 6000 civarında verilmektedir[465]. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra kışlaları da yıkılıp yok edilmişti. Bunun yanısıra yeniçeri artıklarının ve muhaliflerin toplanma yerleri olan kahvehaneler de kapatılmıştı[466]. Görüldüğü üzere Rum isyanı sırasında bu fitne ile de uğraşılmış ve bu durum Osmanlı Devleti'nin aleyhine olmuştu. Yeniçeri Ocağı her ne kadar işlevsiz halde olsa da yine de 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşında yeri aranmıştı. Cevdet Paşa'nın değerlendirmesinde, Yeniçeri Ocağı devlet için bir ur(kanser)'du ancak bu ur'un kesilmesi devletin sıhhat bulmasını sağlamamış aksine devlete bütünüyle zaaf getirmiştir, denilmektedir[467].

---

[461] Süheyla Yenidünya, *a.g.t.*, s. 257.
[462] Lütfi, *Tarih*, C. 1, s. 8-11.
[463] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 265-270.
[464] Hamiyet Sezer, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşradaki Yansıması(1826-1827)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmalar Dergisi,* C. XIX, Ankara 1998, ss. 215-238.
[465] Alan Palmer, *Osmanlı İmparatorluğu-Son Üçyüz Yıl- Bir Çöküşün Tarihi*, (Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak), Yeni Yüzyıl Tarih Dizisi Yayınları, İstanbul 1992, s. 102.
[466] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 170-177.
[467] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 152.

4.7.4. Fener Rum Patrikhanesi'nin Durumu

Osmanlı Devleti içerisinde her zaman imtiyazlı bir konuma sahip olan Fener Rum Patrikhanesi bu konumunu özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda istismar etmiş ve Avrupalı Devletler öncülüğünde ortaya çıkan Rum isyanının taraftarı olmuştu. Bahsedildiği üzere bunun sonucu olarak da Patrik idam edilmişti. Burada şu konunun üzerinde önemle durulması gerekmektedir ki Fener Rum Patrikhanesi bu Yunan aydınlanmasını sağlayan en önemli kurum olmuştu. Bu aydınlanma 19. yüzyılın başlarında zirveye ulaşmıştı. Bu aydınlanmanın neticesinde 1821 yılında başlayan Rum isyanı 1830 yılında bağımsızlık kazanmış bir Yunanistan ile Yunanlılar adına taçlandırılmış olduğu görüşü Yunan kamuoyundaki hakim düşüncedir. Bu konu ile ilgili Niyazi Berkesi'in değerlendirmelerinde şu görüş yer almaktadır[468]: "*Herşeye rağmen kilise, Yunan milliyetçiliğinin asıl temsilcisi olarak kaldı. Yunan milliyetçiliğine gıda veren kaynak ne Eflatun ve Aristo'nun Hellas'ı, ne de Batı Avrupa'nın liberal ve sosyalist fikirleridir. Yunan milliyeti en başarılı şeklinde papaz teokrasisinin yaratığıdır. Bizde yobazlar her zaman ulusal duygulara yabancı kalmışlardır. Yunanlılar'da ise ulusçuluğun rehber ve bekçileri papazlar olmuştur. Kilise'yi ve Ortodoksluğu yok farz ediniz. Yunan ulusunun birlik içinde bir ulus olarak ayakta durabileceği şüphelidir. Türk ulusçuluğu, Halife teokrasisini önleyebildiği zaman mümkün olabildi; Yunanlılarda ise bunun tersi olmuştur. Son yüzyıllar boyunca Yunan ulusçuluğu Ortodoks teokrasisinin koynunda büyümüş, bir sarsıntıya veya dağılma tehlikesine uğradığı zaman kendini onun kucağına atmıştır."* Bu arada şunu da belirtmemizde fayda vardır ki bu kilise öncülüğündeki aydınlanmanın belki de en önemli unsuru ise *Fener Rum Erkek Lisesi* olmuştu[469].

---

[468] Niyazi Berkes, *Patrikhane ve Ekümeniklik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s. 23.

[469] Patrikhane yakınlarında bugünde faaliyette bulunan bu okula Rum ve Yunanlılar "Büyük Irkın Okulu" ismini vermişlerdir. Yunan Aydınlanma döneminin en önemli simaları bu okuldan yetişmiştir:Tugay Cin, "İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 7, Özel Sayı 2005, s. 447-448.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUM İSYANINA AVRUPA DEVLETLERİNİN MÜDAHALESİ VE ULUS-DEVLET YUNANİSTAN'IN KURULUŞU

5.1. İSYANININ BASTIRILMASI KARŞISINDA AVRUPA KAMUOYU

Osmanlı Devleti karşısında isyanın en büyük temsilcisi olan Avrupa kamuoyu, Osmanlı ordusunun isyanı bastırması karşısında büyük bir şaşkınlık yaşamış ve olayları yakından takip etmişti. Özellikle isyanın son kalesi olması ve Avrupalı entelektüel sınıfının Eski Yunan hayranlığı nedeniyle büyük bir saygı besledikleri Atina'da isyanın bastırılması Avrupa kamuoyunu harekete geçirmişti. Bu isyanı haklı bir dava olarak görmüşler ve bir devletin iç işlerine karışarak bu işte sorumlu olmuşlardı. Avrupa'nın her yerinde, Avrupa medeniyetine katkıları dolayısıyla Aristoteles, Eflatun gibi düşünürlerin romanları ve hayatları örnek alınmıştı. Hatta Osmanlı Devleti'nin asileri cezalandırmak için aldığı önlemler bile Avrupalılar nezdinde bu isyancılara karşı değil de sanki Herodotos ve Plutarkhos zamanlarındaki gibi döğüşen Helen halkına karşı yapılmakta olan zulümler olarak görülmüştü. Başta İngiltere olmak üzere hemen her Avrupa ülkesinin büyük kentlerinde Hellen dostluk komiteleri kurulmuştu. Hatta, İngiltere'den, Fransa'dan, Bavyera'dan, İsviçre'den, İtalya'dan ve Amerika'dan yüzlerce Yunan taraftarı ve Avrupa ülkelerinde yaşayan Rumlar ve diğer uluslardan gönüllüler, bağımsızlık için çarpışmaya gelmişlerdi[470].

[470] Meral Bayrak, *a.g.t.* ,s. 124

5.2. YENİ DURUMDA AVRUPA DİPLOMASİSİ: PETERSBURG KONGRESİ (1825)

İsyanın bastırılması Avrupalı devlet adamları için yeni bir durum olarak algılanmış ve diplomasi kanallarının kullanılmasına hız verilmişti. Osmanlı Devleti'nin Valisi karşısında alınan hezimet Avrupalı diplomatların siyaset oyunlarıyla geçiştirilecekti. Özellikle Rusya diplomatik bir atak geliştirerek Petersburg'daki İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya elçilerine birer nota vererek bir an önce isyanla ilgili bir karara varılabilmesi için acele bir kongre düzenlenmesi gerekliliğini bildirdi[471]. Aynı zamanda Avusturya Başbakanı Metternich de bir kongre ile Avrupalı devlet adamlarının toplanmasını ve isyanla ilgili bir ortak kanaate varılmasını amaçlıyordu[472].

Petersburg Kongresi öncesi Rusya ile İngiltere arasında arasında bir görüş farklılığı vardı. İki devlette sorunun çözümünü kendi lehine çevirmek istiyor fakat kendi aralarında çıkması muhtemel bir anlaşmazlıktan da çekiniyorlardı. Buna göre İngiltere, Rus diplomatlarına başvurarak devletlerinin yeni durum karşısında alacağı tavrı öğrenmek istediğini bildirmişti[473]. Bunun üzerine Rus Dışişleri görüşlerini gizli bir nota ile İngiltere'ye 24 Ocak 1824 tarihinde iletmişti. Rusya'nın görüşleri şu şekildeydi: Rumlara bağımsızlık yerine Eflak-Boğdan statüsüne benzer bir özerklik statüsü tanınmalı; Rumlar, Epir Prensliği, Teselya(Attika) Prensliği ve Mora Prensliği olarak üç parçaya bölünmeli ve Osmanlı egemenliği'nde kalmalıdır. Ayrıca bu statü isyanla ilgili toplanacak kongre sayesinde tüm taraflara kabul ettirilmelidir. İngiltere, Rusya'nın bu görüşüne olumsuz yaklaşmıştı. Bu nedenle İngiltere, Rusya'nın gizli olarak verdiği bu notayı diğer devletlere deşifre etmiş ve Rusya'yı zor bir durumda bırakmıştı[474].

---

[471] Edouart Driault, *a.g.e.,* s. 106.
[472] Metternich, Osmanlı'nın isyan karşısında aldığı kararları onaylıyor ve destekliyordu. Metternich'in böyle bir kongre toplanılmasını istemesinin nedeni, Osmanlı Devleti'ne diğer Avrupalı devletler karşısında zaman kazandırmaktı: Hüner Tuncer, *Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848),* Kaynak Yayınları, İstanbul 2013, s.54-65.
[473] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 175.
[474] Akdes Nimet Kurat, *Rusya…*, s. 324.

Rusya'nın bu görüşünün Rum asileri üzerinde de yansımaları Rusya aleyhine bir tutumun gelişmesine neden oldu. Yunan geçici hükümeti, Çarın kendileri için hazırladığı hayırhah teşebbüsünü minnetle karşılayacakları yerde, öfkelenip İngiltere Hariciye Nezaretine bir yazı yollayarak, Rus tekliflerinin hakka, adalete aykırı oluşunu protesto etmiş, İngiltere'nin Yunanlıları desteklemesini istemişti[475].

İngiltere bu şekilde istediği konuma erişerek Rusya'nın Rumlar üzerindeki etkisini kırmıştı. Ayrıca İngiltere, Petersburg kongresine gitmeyeceğini resmen uluslararası kamuoyuna bildirdi. Ancak Rus çarı I. Nikola'nın tepkisi üzerine İngiltere bu kararından vazgeçerek Petersburg'a Lord Stradford Canning'i gönderme kararı aldı. George Canning, Stradford Canning'e konferansla ilgili iki talimat vermişti. Bunlardan birincisi, Rusya'nın Osmanlı'ya bir elçi göndermesini Rusya'ya kabul ettirmek ve bu sayede olası bir Osmanlı-Rusya savaşının önüne geçmekti. Çünkü böyle bir savaş Rusya'nın Rumlar üzerindekini hakimiyetini arttıracaktır. İkincisi, Rusya'nın Yunan ihtilalini bahane ederek Osmanlı Devleti'nden toprak istemesinin önüne geçmekti. Aslında İngiltere bizzat Türklerin Avrupa'daki topraklarının Türklerin elinden alınmasını istiyordu[476].

Fransa, İngiltere ve Rusya arasında Petersburg'da yaklaşık iki ay kadar sürdürülen görüşmelerin sonunda 7 Nisan 1825'de bazı kararlar alındı. Buna göre, devletler, Osmanlı Devleti'nden Yunanlılara bazı ayrıcalıklar verilmesini isteyecekler ve bu teklifler kabul edilmezse, o zaman Yunanlılar ile Osmanlılar arasında arabuluculuk yapacaklardı. Rusya bu kararlardan memnun olmadı ve Yunan sorununa doğrudan müdahale etmeye karar verdi. Bu arada İngiltere de Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek, Mısır birliklerinin Mora'daki ilerleyişini durdurmalarını, aksi halde müdahale edeceklerini bildirdi. Osmanlı Devleti karşısında bir ittifak kuruluyordu. Böylece Mısır birliklerinin ilerleyişi bu ittifak sayesinde durdurularak Yunanistan Krallığı'nın kurulmasının yolu açıldı[477].

---

[475]Stanley Lane Poole, *Lord Stradford Canning'in Türkiye Anıları*, (Çev: Can Yücel), Yurt Yayınları, Ankara 1988, s. 45.
[476] Arzu Yoğurtçuoğlu, *a.g.t.*, s. 154.
[477] Hamiyet Sezer, "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı(1821-1829)", *Osmanlı*, Ankara 2009, s. 91.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Rusya'ya göre Avrupa menfaatleri değil Rus menfaatleri ön planda olmuştu. Bu düşünce ile Rusya, Mehmed Ali Paşa'nın Mora ve Girit vasıtası ile Doğu Akdeniz'e hakim olmasını da iyi karşılamıyor ve tepkisini koyuyordu. Ayrıca yine Rusya, Avrupa siyasetinin uzamasından ve dengelerin gözetilmesinden sıkılmıştı. Bu durum Rusya adına boşuna vakit kaybıydı. Çünkü zaten tükenmiş olan Osmanlı Devleti'nin kendini ayakta tutmasına imkan yoktu. Bu yüzden de bir an önce bu iş çözümlenmeli görüşü hakimdi. Bundan dolayıdır ki müzakereler devam ederken Rusya tek başına hareket etmiş ve İngiltere ile Fransa'nın görüşlerini bir anda olsa ikinci plana itmeye cesaret etmişti. Ancak yine de Rum isyanının ikinci aşamasında özellikle Petersburg görüşmelerinin ardından Avrupa diplomasisi çok etkin işlemişti. Bu nedenledir ki Osmanlı Devleti'ne bir Yunanistan Devleti'nin kurulması bu Avrupa diplomasisinin sonucunda kabul ettirilmişti. Bu ise bir devletin içişleri sorunlarına karışmakla olmuştu[478].

5.3. AVRUPALI DEVLET ADAMLARININ İSYAN SÜRECİNE BAKIŞLARI

5.3.1. Rusya'da Yeni Göreve Gelen Çar I. Nikola'nın İsyana Bakışı

Rusya, Rum isyanı sürecinde asilerin öncülüğünü üstlenme rolünü oynamak ve bu sayede Osmanlı Devleti üzerinde kendisine düşen payı genişletmek istiyordu. Bu düşünce Rus devlet adamları için bir siyaset geleneği olmakla beraber bu gelenek I. Aleksandr döneminde daha fiili bir çizgide şekillenmişti. I. Aleksandr, 1 Aralık 1825 tarihinde bir hastalıktan dolayı öldükten sonra Rusya tahtına onun kardeşi olan I. Nikola(Nikolay Pavloviç) geçmişti. I. Nikola, karakteri itibariyle realist ve çatışmacı bir yapıya sahipti. Bu nedenle askeri gücü çok üstün olarak görmüş ve savaşı ön plana çıkarmıştı. I. Nikola'ya göre Rusya'nın çıkarları bütün çıkarların üstündeydi ve Rusya'nın olmadığı bir uluslararası bir konjektür düşünülemezdi.

[478] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 45-50.

Çar I. Nikola, daha iktidara geldiği ilk andan itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı düşüncelerini açıkça belirterek I. Aleksandr'ın Avrupa Devletlerinden çekinerek sürdürdüğü muhafazacı ve statükocu sistemi yıkmıştı[479].

5.3.2. İngiltere'de Kral IV. George'un İsyana Bakışı

İngiltere'de bu yıllarda IV. George kral olarak bulunmaktadır[480]. Ayrıca İngiltere'de, Rum isyanının ilk sürecinde muhafazakar nitelikte olan Troy siyasi partisi ve Başbakan olarak Robert Banks Jenkinson(8 Haziran1812-9 Nisan 1827) bulunmaktadır. Ancak Rum isyanı ile asıl olarak ilgilenen kişi İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'di. Canning, Rum isyanını bir Hıristiyan davası olarak görüyor ve İngiltere'nin Rumları desteklemesi gerektiğini belirtiyordu. Bu amaçla kuzeni Stradford Canning'in İstanbul elçisi olarak atanmasını sağladı. Bu isyancılar için çok önemli bir gelişmeydi. İngiltere bu dönemde 1824 yılında bizzat kendi askerlerini Rum isyanının başına geçirerek Osmanlı Devleti ile savaşmıştı. Rumların kara ve deniz komutanları İngiliz idi. Yine George Canning ve ardından gelen Wellington dükü Arthur Wessely dönemlerinde İngiltere bu isyanın en çok göze çarpan devleti olmuştu.

5.3.3. Fransa'da Göreve Gelen Kral X. Charles'in İsyana Bakışı

Fransa Devleti'nde Kral XVIII. Louis ölünce yerine 29 Mayıs 1825 tarihinde Raims sarayında taç giyen X. Charles(Artois kontu Charles Philippe) yeni kral olarak devletin başına geçti. Fransa bu kral değişikliğinden sonra Rum isyanına karşı

---

[479] Arzu Yoğurtçuoğlu, *a.g.e.,* s. 157.

[480] *IV. George*: İngiltere kralı III. George'un oğludur. Tahta, 29 Ocak 1820 tarihinde babası III. George'un arkasından çıkmıştır ve 26 Haziran 1830 tarihine kadar tahtta kalmıştır. İngiltere bu dönemde "Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı" olarak tarih sahnesinde bulunmaktadır. Ayrıca 1701 yılında çıkarılan Yerleşme Kanunu ile beraber Krallık tahtına Hannoverli Sophia'nın soyundan gelen kişilerin çıkarılmasına karar verilmiştir. IV. George'da Hannover Hanedanından birisidir: Ayrıntılı bilgi için: Vladimir Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi(Diplomasi Tarihi)- I*, (Çev. Attila Tokatlı), Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2009.

bakışını Rusya ve İngiltere'nin bakışıyla bütünleştirerek bu devletlerinde onayını almaya çalışmıştı. Bu dönemde Fransa Başbakanı olarak 14 Aralık 1821 tarihinde Çar yanlısı Richeliu dükü Armond Emmanuel du Plessis'in yerine başbakanlığa getirilen Villele dükü Joseph de Vilele(14 Aralık 1821-4 Ocak 1828) bulunmaktaydı.

5.3.4. Avusturya ve Prusya Devletlerinin İsyana Bakışları

İsyan yıllarında II. Franz Avusturya İmparatoru olmasına rağmen devletin siyasetinin asıl belirleyicisi Klements Von Metternich'di. Metternich, Rum isyanı boyunca Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki tek destekçisidir diyebiliriz. Metternich'e göre, monarşinin meşruiyeti yeniden canlandırılmalı ve düzenin zorla değiştirilmesi engellenmeliydi. Bu yolda Avrupa'da ortaya çıkan ihtilale karşı ortaya çıkan çabanın açık hale gelmesi "Avrupa Uyumu" ile görülmüştü. Bu uyum konusunda Avusturya bu dönemde Osmanlı Devleti'nin destekleyicisi olmuş ve bu desteğin asıl önemli maddesi ise Avusturya'nın Rusya'ya karşı duyduğu şüphe olmuştu. Sonuç olarak Avusturya'da Maria Theresia ve Metternich Rum isyanının karşısında yer almışlardı[481].

5.4. RUSYA-İNGİLTERE ARASINDA İTTİFAK: SAİNT PETERSBURG PROTOKOLÜ

Rusya'da Çar I. Nikola devletin başına geçtikten sonra dış politikada ilk iş olarak Rum isyanını gündemine almış ve 17 Mart 1826 tarihinde Rus maslahatgüzarı Mihalaki aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne bir ültimatom vermişti[482]. Bu ültimatom'da I. Nikola, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan 1812 Bükreş Antlaşmasına atıf yaparak Bükreş Antlaşması'nın yazılı maddelerinin tekrardan görüşülmesini istedi. Bunun içinde Osmanlı Devleti'ne altı hafta süre tanıdığını bildirmiştir. Bu ültimatom ile Rusya'nın I. Aleksandr döneminde dikkate aldığı Avrupa dengesini I. Nikola'nın

[481] Hayreddin Pınar, "Mehmed Ali Paşa İsyanı ve Metternich'in Osmanlı Siyaseti", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 11, S. 2, 2011, s. 163.
[482] Cevdet, *Tarih,* C. XII, s. 213.

dikkate almadığı ve bir an önce çözüme ulaşmak isteği görülmüştür. Bu ültimatomun bir başka özelliği de 1825 yılında yapılan Saint Petersburg Kongresi'nin Rusya için yeterli görülmediği ve Rusya'nın bu kongre öncesinde ve sırasında Avrupalı Devletlerin özellikle de İngiltere'nin tutumunu beğenmemesini göstermiş olmasıydı[483].

Rusya'nın vermiş olduğu bu ültimatom karşısında Osmanlı Devleti bir politik refleks gösterememiş ve Sultan II. Mahmud tavrını yumuşatmaya karar vermişti. Çünkü, Osmanlı Devleti'nin kara ordusu Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmış olması bir savaş ihtimaline karşı Osmanlı Devleti için problem oluşturmuştu[484].

Osmanlı Devleti'nin girdiği bu politik çıkmaz durumdan İngiltere istifade etmek istemiş ve Osmanlı ile bir diplomatik kanal açmıştı. Buna göre İngiltere'nin İstanbul elçisi Stratford Canning'in 12 Mart'ta Osmanlı devlet adamlarına bir gözdağı vererek Osmanlı'nın İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmesini bunun karşılığında ise İngiltere'nin Osmanlı'ya yardım edeceğini belirtmişti. Ancak 15 Mart'ta Reisülküttap Pertev Efendi, Osmanlı'nın içişlerine diğer devletlerin karışmasının doğru bulunmadığını elçiye bildirmişti. Böylelikle İngiltere ile Osmanlı arasındaki bir diplomasi kanalı daha kapanmıştı[485]. Bunun ardından İngiltere, Rusya ile birlikte bir çözüm bulunması gerektiğine aksi halde Rusya ile Osmanlı savaşından Rusya'nın galip olarak ayrılması ve kendi hegemonyasını kurmak ihtimalinin olduğuna inanmıştı. Böyle bir düşünceyle İngiltere, Dük Wellington'u Petersburg'a gönderdi. Rusya ile İngiltere görüşerek 4 Nisan 1826 tarihinde bir karara varmışlar ve sonuç olarak Saint-Petersburg Protokolü imzalanmıştı[486].

Saint-Petersburg Protokolü, Rusya Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode ile İngiltere'nin temsilcileri Wellington dükü Arthur Wessely ile İngiltere'nin Rusya

---

[483] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 60.
[484] Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki...*, s. 25.
[485] Fevzi Kurtoğlu, *Yunan İstiklal Harbi...*, C. I, s. 12.
[486] Akdes Nimet Kurat, *Rusya…*, s. 324.

Büyükelçisi Lieven arasında imzalanmıştı. Protokol altı maddeden oluşmaktaydı. Bu maddeleri şöyle verebiliriz[487]:

1. Yunanlılar, Osmanlı Devletine bağlı olacaklar ve vergilerini maktu olarak vereceklerdir. Ancak Osmanlı Türkleri ile Yunanlıların ortak bir yerde yerleşiminin önüne geçilecektir. Bu nedenle Türkler, Yunanlıların yaşadığı Mora ve Adalardaki emlak ve eşyalarını satacaklardır. Ayrıca Rumlar serbest ticaret yapabilecek ve Yunanlıların kendilerine ait bir hükümeti olacaktır.
2. İngiltere Devleti'nin arabuluculuğu Osmanlı Devleti tarafından kabul edildiği takdirde Rusya Devleti de gücünü kullanarak Türkler ile Rumlar arasında görüşünü ortaya koyacaktır. İngiltere ve Rusya, bu konuda ittifak ve görüş birliği içinde olacaktır.
3. Bu yapılan arabuluculuk Osmanlı Devleti tarafından reddetilecek ve Osmanlı Devleti ile Rusya Devleti arasındaki mevcut olan sıkıntılı durum sürdürülecek olursa Osmanlı Devleti'ne karşı İngiltere ve Rusya ortak hareket edeceklerdir. Ayrıca Yunanlılar üzerinde de nüfuz sağlanacaktır.
4. Tanzimde dahil olunacak adalar ve karanın hudud ve tafsilatı sonraya bırakılacaktır.
5. Bu paylaşımda Türkler ve Rumlar, bu protokolü imzalayan devletlerin kendilerine uygun gördükleri hududlardan daha fazlasını almaya kalkışmayacaklardır.
6. Bu protokol, Nemçe(Avusturya), Prusya ve Françe(Fransa) taraflarına iletilerek alınan kararlarda Rusya ve İngiltere ile beraber hareket edeceklerdi.

Saint-Petersburg Protokolü, isyan süreci için Rum asileri adına son derce önemli bir gelişme olmuştu. Çünkü bu protokole kadar geçen sürede Avrupa Devletleri açıktan bir şekilde bu kadar net anlamda bir misak kuramamışlardı. Üstelik Laibach ve Verona kongrelerinde toplanan bu devletler Rum isyanı için karşı bir tavır koyarak fiili olarak olmasalar da en azından diplomatik olarak bu isyana karşı olduklarını belirtmişlerdi. Bu 4 Nisan protokolü, Yunan davasında yeni bir hareket hattı çizmişti. Artık tek taraflı arabuluculuk yerine iki ve hatta beş devlet

[487] BOA, *HAT*, nr. 18023.

tarafından toplu bir müdahale söz konusuydu. Yalnız protokolün şartları daha belirli, daha ameli bir biçime sokulmadan önce, herhangi bir harekete geçmeye imkan yoktu. Bunun için önce Akkerman'da buluşulacaktı[488].

5.5. RUSYA-OSMANLI GÖRÜŞMESİ: AKKERMAN SÖZLEŞMESİ

Osmanlı Devleti, Rusya'nın 17 Mart'ta vermiş olduğu ültimatoma karşılık olarak bir hamle geliştirememiş ve İngiltere'nin yardım talebini de reddetmişti. Buna karşılık Rusya bir yanıt için ısrarlı davranmaktaydı. Bundan dolayı Rusya'nın isteği doğrultusunda Akkerman'da bir kongre toplanılmasına karar verildi. Bu kongreye Osmanlı Devleti'ni temsilen Anadolu muhasebecisi Seyyit Mehmed Hadi Efendi Birinci murahhas, Şeyhülislamın teklifi ve Reisülküttap Seyda Efendi'nin sevkiyle ulemadan Seyyid İbrahim İffet Efendi İkinci murahhas tayin edildi. Ayrıca Nafi Efendi Birinci katip, Necip Efendi İkinci katip, Divan-ı Hümayun tercümanı yamağı Esrar Efendi Birinci tercüman ve Namık Efendi ikinci tercüman olarak görevlendirilerek Osmanlı temsil heyeti Akkerman'a gönderildi[489]. Bu heyetin Akkerman'da izleyeceği politikada heyete Akkerman'a gitmeden önce bildirilerek Rusya'ya karşı izlenmesi gereken bir yol haritası çizilmişti[490].

Osmanlı heyeti, 10 Temmuz 1826 tarihinde Yaş'a varmış ve dört gün sonra Rus heyetinin birinci murahhası Besarabya komiseri Kont Voronzov(Mihail Semenoviç Vorontsov) tarafından Akkerman'a davet edilmişti. Ancak II. Mahmud'a göre Rusya'nın görüşmeleri Akkerman'da yapmak istemesinin nedeni, daha önce Osmanlı toprağı olan ve Bükreş Antlaşması ile Ruslara bırakılan Akkerman'ı, Osmanlı karşısında bir şan vesilesi olarak kullanmak istemesiydi[491]. Rusya heyetinin ikinci murahhası Marquis Aleksandr dö Ribeaupierre idi. Akkerman'da 7 Ağustos

[488] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 58.
[489] Cevdet, *Tarih*, C. 12, s. 191.
[490] BOA, *HAT*, nr. 44398.
[491] BOA, *HAT*, nr. 44376.

1826 yılında başlayan görüşmeler 7 Ekim 1826 tarihinde tamamlanmıştı. Akkerman görüşmeleri sonrasında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sekiz maddeden ve Eflak-Boğdan ile Sırbistan'a ait olan iki senetten oluşan bir sözleşme imzalanmıştı. Buna göre[492]:

1. Bu andlaşma, Bükreş Andlaşmasının maddelerinin şartlarının takviyesine ve anlamlarının açıklığa kavuşturulmasına hizmet eder.
2. Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna nehrindeki sınırına dair ihtilaf konularını gidermek için iki taraf sahilinde belli bir mesafe aralık verilecektir.
3. Osmanlı İmparatorluğu, Eflak ve Boğdan'ın mevcut olan imtiyazlarını ve münferit senette belirtilen hususları andlaşmanın parçası olarak kabul eder.
4. Rusya, Bükreş Andlaşması'nın altıncı maddesi gereğince sefer sırasında istila ettiği Anadolu tarafındaki kaleleri teslim etmiştir. Bundan böyle Anadolu tarafındaki sınır şimdiki haliyle iki yıl içinde tanzim edilecektir.
5. Bükreş Andlaşması'nın Sırplarla ilgili sekizinci maddesi 18 ay içinde tamamen uygulanacaktır. Sırplara verilecek imtiyazlar bu andlaşmaya bağlı münferid senede göre Sırplarla İstanbul'da karara bağlanıp, buna dair ferman çıkacak ve ferman andlaşmanın bir parçası sayılacaktır.
6. Rus tebaasının Cezayir-i Garb korsanlarının gaspı, 1806 savaşı ve 1821 isyanından sonra meydana gelen müsaderelerden doğan zarar ve ziyanları, hakkaniyet üzere tazmin edilecektir. Bunun için hiç gecikmeden taraflar memurlar tayin edecek, bunlar görevlerini 18 ay içinde tamamlayacak ve üzerinde anlaşılan meblağ toptan İstanbul'daki Rus elçisine tebliğ edilecektir.
7. Osmanlı İmparatorluğu, Bükreş Andlaşması'nın üçüncü ve on ikinci maddeleri gereğince Cezayir ve Tunus ve Trablus Garb Ocakları korsanlarının Rus tüccar ve tebaasına verdikleri zararların tazminini, ticaret ahidnamesi(22 Haziran 1783 tarihli) şartlarını ve Yaş Andlaşması'nın yedinci maddesini(Zarar tazmini maddesi) bundan böyle de uygulayacaktır. Rusya bayrağı altındaki Rusya tüccar gemileri Osmanlı İmparatorluğu'nun sularında serbest seyrüsefer edecekler ve bu tüccarların imtiyazları devam edecektir.

[492] Selim Aslantaş, "Osmanlı Rus İlişkilerinden Bir Kesit: 1826 Akkerman Andlaşması'nın 'Müzakereleri' ", *Uluslararası İlişkiler*, C. 9, S. 36. Kış 2013, s. 163-165. Akkerman Andlaşmasının münferid senetlerinin metni için ayrıca bakınız: BOA, *Rusya Ahidname Defteri(RAD),* ss. 215-224.

8. Bu andlaşma, Bükreş'in açıklanması ve güçlendirilmesi için olup iki devletin hükümdarlarınca tasdik olunacak ve bir ay içinde mübadele edilecektir.

Akkerman Antlaşması, Rusya ile Osmnalı'nın ortada henüz aralarında bir savaş yokken imzaladıkları ikili bir antlaşmaydı. Rusya, Rum isyanını bahane göstererek Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünden yararlanmıştı[493]. Bununla beraber Yunan sorunu ile ilgili bir şey yapılmadı. Bu nedenle İngiltere tekrardan bu sorunla ilgilenmeye başladı[494].

5.6. RUS-İNGİLİZ-FRANSIZ İTTİFAKI: LONDRA PROTOKOLÜ

Bu durumda İngiltere, Rusya ve Fransa Devleti adına Osmanlı ile müzakereleri yürüten İngiltere'nin İstanbul elçisi Stratford Canning, 23 Ocak 1827'de Osmanlı Devleti'nin Petersburg Protokolü kararlarını kabul etmesi gerektiğini belirtmişti. Buna karşılık olarak ise Osmanlı Devleti tutumunu koruyarak Rum isyanının bir iç sorun olduğunu bildirmişti. Buna karşılık İngiltere yeni bir diplomasi dili geliştirerek İngiltere'nin Ege Denizi'nde isyan nedeniyle uğradığı zararın Osmanlı Devleti'nin bir hatası olduğunu bildirmişti. Ancak buna karşılık olarak ise Osmanlı'nın verdiği cevapta, bu zararın nedeninin asi Rum izbanditleri olduğu belirtilmişti[495]. İngiltere'nin bu girişimlerinin ardından bu sefer Rusya devreye girmiş ve Osmanlı Devleti'ne 24 Ocak'ta bir bildiri vermişti. Bu bildiride, Rusya ve İngiltere'nin Rum davasının barışa dönüşmesi için işbirliği yönünde anlaştıkları ayrıca Hristiyanların, Rumlar lehine tavır aldıkları ibaresi kullanılmıştı. Bunun da ötesinde İngiltere'nin haklı olduğu, İngiltere ile beraber Rusya'nın da deniz ticaretinin bu isyan nedeniyle zarara uğradığı belirtilerek Rusya ile

[493] Selim Aslantaş, *a.g.m.*, s. 150-152.
[494] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 59.
[495] Bilal N. Şimşir, *a.g.e.*, C. II, s. 170.

İngiltere'nin Osmanlı ile Rum nüfusu arasında bir arabuluculuk yapmak istediği Osmanlı Devleti'ne bildirilmişti[496].

Osmanlı Devleti adına İngiltere ve Rusya'nın vermiş oldukları bu bildirilere karşılık olarak bizzat Padişah II. Mahmud bir bildiri yayınlayarak, bu iki devletin bildirdikleri durum, Osmanlı Devleti'nin kendi halkı olan Rumlar ile anlaşmaya varmak istemesi olmakla beraber Rumlar, bağlı olduğu devlete karşı isyan ettikleri için bu durumun kabul edilemeyeceğini bildirmişti. Sonuç olarak Osmanlı Devleti bu girişimlere karşı da tavrını net olarak korumuş ve asilerle bir sözleşme yapılamayacağını bildirmişti[497].

Osmanlı Devleti'nin ödün vermeyen bir politika sürdürmesi üzerine Rusya ve İngiltere'nin Osmanlı içişlerine karışma çabası istekli olarak sürdürüldü. Büyük devletlerin müdahalesi olmadan Yunanlıların kendi başlarına bu işin üstesinden gelebileceklerini sanmak safdillik olurdu[498]. Bu çabaya destekçi arayan bu iki devlet, Avusturya ve Prusya'yı yanına almayı başaramamış olmasına rağmen Fransa Devleti'ni yanlarına almayı başarmışlardı. Bu amaçla Rusya, İngiltere ve Fransa Devletlerinin temsilcileri 25 Haziran 1827 tarihinde Londra'da bir protokol imzalamışlar ve bu protokolü 6 Temmuz'da resmen ilan etmişlerdi[499].

Londra Protokolüne İngiltere adına Lord Dudley, Rusya adına Prens Lievan ve Fransa adına Prens Polignak imza atmışlardı. Londra Protokolü ilk olarak İngiliz gazetesi "The Times" tarafından ortaya çıkarılarak yayınlanmış olup 7 tane açık maddesi 3 tane de gizli maddesi vardı. Lodra Protokolüne göre bu üç devlet şu konularda anlaşmışlardır:

1. İngiltere, Fransa ve Rusya aralarındaki anlaşmanın tasdikinden sonra, Rumlarla barış için Osmanlı Devleti'ne teklifte bulunacaklardır. Barışın sağlanması için öncelikle taraflar arasında çatışmanın sona erdirilmesi gereklidir.

[496] Fahri Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 179.
[497] BOA, *HAT*, nr.39379.
[498] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 60.
[499] Meral Bayrak, *a.g.t.,* s. 178.

2. Rumlar, Padişahı hükümdar bilerek vergi vereceklerdir ve bir hükümet kurarak idarecilerini kendileri seçeceklerdir. Ancak seçilen idarecilerin Osmanlı Devleti'nin onayını alması gerekmektedir. Rumlar ve Müslümanlar arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlık nedeniyle, birbirlerine kötülük yapmaları ihtimaline karşı ayrılmaları uygundur. Bu bakımdan Müslüman halkın arazileri Rumlar'a satılacaktır.
3. Bu hususların tazmini, sınırların tesbiti özel görevlilerce yapılacaktır.
4. İngiltere, Fransa ve Rusya bu anlaşmanın uygulanması için İstanbul'daki elçilerine talimatlar vereceklerdir.
5. Üç devlet, bu anlaşmayla kendi uyrukları için daha fazla imtiyaz talep etmeyeceklerdir.
6. Osmanlı Devleti ve Rumlar arasındaki kesin sulh, taahhüt altına alınacaktır.
7. Bu anlaşma en geç iki ay içinde mümkünse çabuk bir şekilde tasdik olunacaktır.

   Gizli Maddeler: Osmanlı Devleti bu arabuluculuğu kabul etmeyeceği takdirde,

1. Savaşın uzaması katliama dönüşeceğinden dış müdahaleyi gerektirmektedir. Rumlarla ticari ilişkilere girilecek, konsoloslar tayin edilerek Rum memurları da kendilerince kabul edilecektir.
2. Anlaşma olmadığı takdirde iki tarafın birbiriyle askeri açıdan irtibatının kesilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılacak ve Akdeniz'deki İngiltere, Rusya ve Fransa savaş gemileri kaptanlarına bu konuda talimat verilecektir.
3. Hiçbir şekilde sulh yapılmadığı takdirde daha güçlü tedbirler alınacaktır.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu olan Rum sorunu, Avrupa Devletleri tarafından bir Avrupa sorunu olarak gösterilmiş ve Osmanlı Devleti bunu kabul etmeyeceği takdirde her yola başvurulması kabul edilmiştir[500].

[500] Anlaşmanın Osmanlıcası için bakınız: BOA, *HAT, nr.* 38096.

5.7. ORTAK RUM SİYASETİ: TROEZENE KONGRESİ

Rusya, İngiltere ve Fransa'nın bu ortak tavır altında birleşmeleri Rum parti çatışmalarına da yansıyarak bu üç devlet adına kurulan partilerin tek bir çatı altında birleştirilmesi fikri ön plana çıkmıştı. Bildiğimiz üzere asiler arasında daha önce kurulan Yunan Cumhuriyeti Hükümeti'nde 26 Nisan 1826 yılında Andreas Zaimis hükümeti kurulmuş ve 14 Nisan 1827 tarihine kadar bu hükümet devam etmişti. Zaimis hükümeti, Nisan 1826'da Epidor'da bir kongre toplamış ve Yunan parti çatışmalarına bir son verilmesi için harekete geçmişlerdi. Ardından 15 Nisan 1827 tarihinde Yorgos Mavromichalis hükümeti kurulmuş ancak bu hükümet döneminde de asiler arasında net bir görüş birliği oluşamamıştı. Bu görüş birliğine varılabilmesi için Rumlar arasında bir tek isim akla geliyordu. Bu isim de Rusya'nın eski Dışişleri Bakanı olan ve o dönemde İsviçre'de yaşayan Kont Kapodistrias idi. Bundan dolayı Kolokotrones'in de ısrarı üzerine Kapodistrias'ın Mora'ya getirilmesine karar verilmişti. Ancak İngilizlerin desteğini kaybetmekten çekinen Rumlar, İngiliz komutanlarının emirleri doğrultusunda hareket edeceklerini İngiltere'ye bildirdiler. Böylelikle İngiltere'nin de bir bakıma onayını alan Rumlar daha sonrasında bu görüşlerini Kont Kapodistrias'a bildirdiler.

Rusya, İngiltere ve Fransa yanlısı isyancı Rum partileri ortak bir kanaat oluşturmak için Troezene'de 1827 yılı sonlarında yeni bir kongre topladılar. Bu kongrede, Kont İoannis Kapodistrias ismi üzerinde ortak bir anlaşmaya varıldı. Ardından Kapodistrias, 19 Ocak 1828'de yeni hükümeti kurdu. İoannis Kapodistrias, yedi yıl süre ile başkan olarak seçilmişti. Böylelikle ilk Yunan hükümetinin kurulduğu 13 Ocak 1822 tarihli Aleksandr Mavrokordatos hükümeti'nden 19 Ocak 1828 tarihinde son bulan Yorgos Mavromichalis hükümetleri boyunca "Birinci Yunan Cumhuriyeti" olarak Rum isyancıları kendi anlayışlarına göre bir yönetim biçimi oluşturmuşlardı ve bu yönetim Kont Kapodistrias dönemi ile beraber Başkanlık rejimi olmuştu[501].

[501] La Gorçe, *a.g.e.*, s. 302.

Kapodistrias, ulusal Yunan birliğini savunduğu için önce ordu'da sonra da bütçe'de ulusallaşma işlemlerini başlattı[502]. Ardından Mora'dan Türklerin çıkarılması sonunda Türklere ait olan para ile arazilerin dağıtımı işlevini yürüttü. Ancak bu arazi dağıtımı köylü aristokrat sınıfının topraklar üzerindeki zenginliğini arttırınca köylü Yunan halkı tarafından Kapodistrias'a karşı önemli bir muhalefet oluştu. Bunlara karşılık olarak ise Kapodistrias, ilk icraatı olarak muhalefet oluşturduğunu ve çatışmayı körüklediğini düşündüğü Rum meclisini kapattı. Bu meclisin yerine ise 27 kişiden oluşan ve kendi hegemonyası altında olan bir danışma kurulu olarak Panhellenion'u oluşturdu böylece kendi diktatörlüğünü kurdu[503].

Bu dikta rejimi döneminde, Nisan 1828'de Mora Yarımadası sekize, Ege Adaları ise altıya bölünerek Yunan Diktası merkezileşti. Ayrıca İngiltere, Rusya ve Fransa'nın oluşturduğu az sonra anlatacağımız 22 Eylül 1829 Londra Protokolünden sonra Rumlar Anabolu'da bir toplantı daha yaptılar ve bu toplantıda Osmanlı Devleti'nde isyanın bitmesi için isteklerini şu şekilde sıraladılar:

1. Yunan sınırı olan topraklarda Yunanlıların kendi bayrakları olacak ve hiçbir Müslüman ve herhangi bir Müslüman mülkü bu topraklarda olmayacak.
2. Yunan sınırı içindeki kalelerde bulunan Müslümanlar bu kaleleri Yunanlılara teslim edecekler ve bu kalelerde Yunan askerleri olacak.
3. Yunan idaresine ve Papazların atamasına Osmanlı Devleti müdahale etmeyecek.
4. Yunan sınırları içinde Yunanlılara ait savaş gemileri ve silahlar bulunacak.
5. Yunan sınırı için istenilen bu istekler ayrıca Girit için de geçerli olmalıdır.
6. Bu Rum isteklerin İngiltere, Rusya ve Fransa tarafından da kabulü sağlanacaktır.

Ancak her ne kadar Kaodistrias, Yunan çıkarlarını savunuyor ve Osmanlı'ya karşı isyanı körükleyerek Avrupalı devletlerinin çıkarlarına hizmet ediyorsa da kendisi eski Rus çarı I. Aleksandr'ın Dışişleri Bakanı idi ve İngilizler bu yüzden kendisini pek sevmezlerdi. Buna dayanak olarak Lord Stradford Canning'in şu

[502] Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 273.
[503] La Gorçe, *a.g.e.*, s. 304.

sözlerini hatırlamalıyız: "Yunanistan'da bu sıra bütün kudret, yetki, Başkan Kont Kapodistraias'ın elinde toplanmıştı. Doğuştan Korfulu, uyrukçulukça Rus, politik alanda liberal görüşlü ama mizaçca keyfi harekete eğimli, iyi niyet sahibi, gelgelelim pek de güvenilmeye gelmeyecek olan bu zat, yönettiği yurduyla, Yunanistan'a bağımsızlık sağlamak için görevlendirilmiş olanlar arasında bir engel gibi duruyordu. Bizim müdahalemize karşı duyduğu hoşnutsuzluk yüzünden bu işin zorunluluğunu ve yararını görmez olmuştu. Teşebbüslerimizin başarısızlığa uğraması karşısında duyduğu sevinci saklamaya lüzum duymuyordu. Yetkimize güvenmediği açıkçs belli oluyor, sağlam, etraflı bir fikir edinmemiz için gerekli olan mahalli istatistikleri, elindeki imkanlara rağmen, vermemekte ayak diretiyordu" demektedir[504].

5.8. RUM İSYANININ İLK SOMUT SONUCU: NAVARİN FACİASI

Rum isyanı konusunda işbirliği yapmış olan Rusya, İngiltere ve Fransa Devletleri, Rum işbirlikçileri olarak ele alınmıştır. Bu işbirlikçiler, Osmanlı'ya Londra Protokolü kararlarını kabul ettiremeyince 12 Temmuz 1827 tarihinde, kendi deniz filolarına ortak bir metin hazırlayarak gönderdiler. Bu metinde; üç devlet filolarının ortak bir fiiliyatta buluşarak Yunan hükümeti komisyonuyla ve Yunan delegelerle ortak hareket etmeleri istenilmişti[505].

Buna karşılık Osmanlı Devleti ise Rum isyanı konusunda bütün arabuluculukları reddetmişti. Nitekim II. Mahmud'un temennisi gerçekleşmiş ve Rum isyanının sonlandırılabilmesi için sadece Rumların adalardaki son sığınağı olan Çamlıca Adası'nın ele geçirilmesi işi kalmıştı. Bu amaçla Osmanlı donanmasından 35 gemi Navarin limanı önünde demirlemiş durumdaydı. Osmanlı asker ve donanmasının başına Mısırlı İbrahim Paşa geçirilmiş ve Kaptan-ı Derya olarak

[504] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 67.
[505] Fevzi Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 172.

bulunan Patrona Tahir Paşa ise İbrahim Paşa'ya yardım etmesi için Navarin limanına varmıştı. Ayrıca Mısır'dan gönderilen son yardım donanması ise Muharrem Bey'in idaresinde Navarin'e gönderildi. Bu şekilde Osmanlı donanması gücü arttırılmaya çalışılmış ve sefer için gerekli hazırlıklar yapılmıştı[506].

Osmanlı Devleti'nin bu sefer hazırlıklarını yakından takip eden Rum işbirlikçi devletler duruma müdahale etmek için harekete geçtiler. Bu devletlerden İngiltere'nin Navarin yakınlarındaki filosunun kumandanı Amiral Codrington ile Fransa'nın filosunun kumandanı Kont de Rigny, Osmanlı üzerine yapılacak ortak bir harekat planı hazırladılar. Ancak Rus filosu komutanı Kont Heiden ortalarda görünmediği için bu planı tatbik etmeden önce İngiltere'nin İstanbul elçisine müracaat ederek ne yapılması gerektiğini sordular. Stradford Canning'in cevabı net oldu. Canning'e göre, bu üç devlet aralarında bir protokol ile görüş birliğine vardıkları için yapılacak harekat için sıkıntı yoktu ve bu konuda Rusya'nın İstanbul elçisi de Ribeaupierre ve Fransa'nın İstanbul elçisi Ct. Gueilleminot'un görüşü de harekattan yanadır şeklinde olmuştu[507].

Ayrıca İngiltere ve Fransa'nın görüşüne göre, Mehmed Ali Paşa ile bu devletler anlaşabilir ve Osmanlı en önemli dayanağını kaybedebilirdi. Bundan dolayı Laros korveti Kaptanı Richards ve Fransız Lapomon fırkateyni İskenderiye'ye gönderildi. Burada yapılan görüşmelerden İngiltere ve Fransa bir sonuç alamadan geri döndüler. Ancak bu çabaları bitmedi ve tekrardan Binbaşı Cradock İskenderiye'ye gönderildi fakat Mehmed Ali Paşa dirayetli bir şekilde bu Rum işbirlikçilerine karşı Osmanlı tarafını tercih etmeyi sürdürdü[508]. Bunun üzerine bu devletler son olarak bir kez de İbrahim Paşa ile görüşmeye karar verdiler ancak 25 Eylül'de yapılan bu görüşmeden de sonuç alınamayınca İbrahim Paşa'yı tehdit ederek Navarin'de bir savaşın başlamak üzere olduğunu İbrahim Paşa'ya bildirdiler. İbrahim Paşa ise duruşunu bozmadı ve savaş için Osmanlı askerlerinin hazırlığa

[506] Lütfi, *Tarih*, C. I, S. 5-20.
[507] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 60.
[508] BOA, *HAT*, nr. 38071.

girişmesi gerektiğini Padişah II. Mahmud'a bildirdi[509]. Ayrıca İbrahim Paşa, Osmanlı donanmasında emri altındaki diğer kumandanları da toplayarak onlarla savaşa hazır olmaları gerektiğini belirtti[510]. Bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin Navarin filosunda üç kalyon, onbeş fırkateyn, onaltı korvet, dört brik ve beş ateş gemisi vardı. Rum işbirlikçilerinin filosunda ise on kalyon, on fırkateyn, yedi brik vardı. Ayrıca Osmanlı donanmasında ikibin onsekiz top bulunurken Rum işbirlikçilerinin donanmasında ise binüçyüzaltı top bulunmaktaydı[511].

Osmanlı donanması bu savaş hazırlıkları sırasında Badra'ya da erzak nakli için yola çıkmıştı. Ancak bu nakil sırasında asi Rum donanmasının 1824 yılından beri kumandanı olan İngiliz Lord Cochrane ve İngiliz filosunun kumandanı Amiral Codrington tarafından taciz ateşine uğrayarak 7 Ekim 1827'de geri Navarin'e Osmanlı donanmasının olduğu yere dönmek zorunda kaldı. Bu olay Osmanlı donanması ile Rum işbirlikçilerinin karşı karşıya geldiği ilk olaydı. Bu olay sırasında İbrahim Paşa, Osmanlı donanmasının gücünün karşıt güçler karşısında yetersiz olduğunu görmüş ve bu durumu 12 Ekim'de İstanbul'a bildirmişti[512]. Ardından Navarin Limanının güvenliğini sağlamak için harekete geçerek civardaki Rumları buradan uzaklaştırdı ve Navarin limanına giriş bölgesini oluşturan Sfakterya Adası üzerine de tabyalar inşa ettirdi. Ardından da Sfakterya Adası üzerinde düşman birlikleri görülecek olursa Osmanlı donanmasının bu düşman güçlerine karşı top atışlarına başlaması gerektiği emrini verdi[513].

Osmanlı donanmasının bu hazırlıklarına karşı Rum işbirlikçi devletler, Osmanlı donanmasının gücünün yetersiz olduğunu bildikleri için Navarin üzerine saldırma kararı aldılar. Harekatın başına ise ortak bir kanaatle bölgedeki en kıdemli komutan olan İngiliz filosunun kumandanı Amiral Edward Condington geçirildi.

---

[509] BOA, *HAT*, nr. 37940.
[510] BOA, *HAT*, nr. 38289.
[511] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 55-65.
[512] BOA, *HAT*, nr. 40718.
[513] BOA, *HAT*, nr. 40595.

Artık savaş için her iki tarafta kendine göre hazırlıklarını yapmıştı. İki taraf arasında 20 Ekim 1827 sabahı Rum işbirlikçisi devletlerin Navarin'e saldırması ile beraber Navarin'de savaş başladı. Böylece, Avrupalı devletlerin en başından beri istedikleri ama bu istek doğrultusunda maşa olarak kullandıkları Rumların giriştikleri isyan hareketleri haricinde meydana gelen ilk gerçek savaş başlamıştır. Yani, Rusya, İngiltere ve Fransa devletleri, Rumları bahane ederek kendi gerçek hedefleri olan Osmanlı Devleti ile savaşa böylece girişmişlerdi[514]. Navarin Deniz Savaşı asıl olarak 20 Ekim günü Albay Fellows komutasındaki Dartmouth fırkateyninin, Navarin limanına top atışlarıyla başladı[515]. Aslında Osmanlı filosu hazırlıklar yapmış olmasına rağmen o an için düşman filosu ani bir hamle ile savaşı başlatmıştı. Bu yüzden tarihimizde bu olaya "Navarin Baskını" da denilir. Savaşın başladığı sırada İbrahim Paşa, Navarin dışında Arkadya kazasına bağlı Zorca köyündeydi. Böylece Navarin savaşının ilk etabı yaklaşık üçbuçuk saatin ardından Osmanlı donanmasının gücünün tükenerek Navarin'in kuzeydoğu tarafına çekilmesi ile beraber sonuçlandı. Bu ilk saldırı karşısında Osmanlı Devleti toplamda 52 savaş gemisini ve altı bine yakın askerini kaybetti. Buna karşılık Rum işbirlikçileri ise bir tek dahi gemi kaybetmemiş ve sadece yüzyetmişyedi asker kaybı vermişti[516].

Osmanlı Devleti bu şekilde bir sonuç beklemiyordu. İşin başında isyanın son adası olan Suluca Adası'nda isyanın bastırılması hedefi ile işe başlanmış ancak sonuçta bir facia ile karşılaşılmıştı. Osmanlı güçlerinin bu hezimetinin haberini alan Sultan II. Mahmud, Kaptan olan Tahir Paşa ile İbrahim Paşa'nın sorumsuzluklarını öne sürerek Tahir Paşa'yı azletti. İbrahim Paşa ise Mora'da kalmaya devam etti. Ancak Yunanistan Devleti'nin kurulmasının ardından Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmesi Osmanlı Devlet adamları arasında Navarin Faciasının sorumlusu olarak İbrahim Paşa'nın hatasının olduğu gösterilmiştir. Osmanlı Devleti tam Rum isyanını bitirmek üzereyken bu olayın yaşanması Osmanlı'yı Mora ve Ege Adaları üzerinde çaresiz kıldı[517].

---

[514] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 90.
[515] BOA, *HAT*, nr. 37885.
[516] BOA, *HAT*, nr. 40691.
[517]BOA, *HAT*, nr. 38367.

5.9. OSMANLI DEVLETİ'NİN NAVARİN FACİASI SONRASINDA ALDIĞI TEDBİRLER

5.9.1. Osmanlı Devleti'nin Rum İşbirlikçisi Devletler ile Resmi İlişkileri Kesmesi

Navarin Faciası, Osmanlı Devleti için Rum isyanının boyutlarının çeşitlenmesi yönüyle son derce önemli bir hadise olmuştu. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'nin bu facia karşısında alacağı politik tavır Avrupa devletleri tarafından merak edilir hale gelmişti. Öncelikle şunu belirtebiliriz ki Navarin Faciası, II. Mahmud tarafından bir Haçlı seferi başlangıcı olarak algılanmıştı[518]. Ayrıca II. Mahmud, İstanbul'daki Rusya, İngiltere ve Fransa elçilerini huzuruna çağırarak onlarla görüşmüş ve olayın açıklamasını sormuştur. Ancak bu elçiler, Osmanlı Devleti'nin Navarin'de ilk savaş girişimini başlattıklarını söyleyerek devletlerini savunmuşlardı. II. Mahmud ise Navarin olayının suçlusu olarak Rusya'yı gördüğünü elçilere söylemişti. Bundan olaydan sonra Avusturya elçisi tarafından Osmanlı Devleti bu düşman devletlerin emelleri karşısında uyarılmış ve Osmanlı'nın temkinli davranması gerektiği bildirilmişti[519].

Bu uyarı üzerine Padişahın emriyle Şeyhülislam konağında bir meşveret meclisi toplanmış ve nasıl bir politika izlenileceği II. Mahmd'un öncülüğündeki devlet adamları tarafından ele alınmıştı. Bu toplantıda varılan karar olarak ise bu adı geçen üç Rum işbirlikçi devletin Navarin olayları nedeniyle Osmanlı Devleti'ne tazminat ve tarziye vermeleri gerektiği kararı bu üç devletin elçilerine protesto ile bildirilmişti. Ancak bu devletlerin elçileri 29 Ekim 1827'de tazminat verilmeyeceğini, Osmanlı Devleti'nin iyi niyetinden şüphe edildiğini ve Rum sorununun bu üç devletin arabuluculuğu ile sonlandırılması konusunda kararlı olunduğunu Osmanlı Devleti'ne bildirdiler[520].

---

[518] Cevdet, *Tarih*, C. XII, s. 215-220
[519] BOA, *HAT*, nr. 39395.
[520] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 70-72.

Osmanlı Devleti ayrıca 5 Kasım'da Mehmed Ali Paşa'nın da görüşünü almıştı. Mehmed Ali Paşa'ya göre, Osmanlı artık Rum sorununda bir orta yol bulmalıydı. Bundan dolayı Reisülküttap Pertev Efendi, 24 Kasım'da yine bu üç devletin elçileri ile bir görüşme daha yaptı. Ancak bu görüşmede bu üç elçi, Osmanlı Devleti'nin bu üç devletin önerilerine olumsuz yanıt vermesi halinde 29 Kasım'da İstanbul'u terk edeceklerini Pertev Paşa'ya söylediler. Ancak II. Mahmud, bu elçilerin isteği karşısında Rum sorunun Osmanlı'nın bir iç sorunu olduğunu belirtmesi üzerine elçiler, İstanbul'da Flemenk (Hollanda) elçisi Baron de Zuylen'i devletleri adına vekil olarak bırakarak İstanbul'dan ayrıldılar[521].

5.9.2. Osmanlı Devleti'nin Yeni Bir Savaş Hazırlığına Girişmesi

İngiltere, Rusya ve Fransa'nın İstanbul'daki elçileri İstanbul'dan ayrılınca bu devletler ile Osmanlı arasındaki resmi ilişkiler kopmuş oldu. Osmanlı Devleti ise bu duruma karşılık bu devletlerin nezdinde bir siyaset geliştiremeyerek sadece bu devletlere birer protesto gönderdi. Ardından kendi iç siyasetini oluşturmak için II. Mahmud tarafından bir meşveret meclisi toplandı ve dünyadaki bütün Müslümanlara hitaben bir savaş beyannamesi oluşturarak 2 Aralık 1827'de yayınlandı. Müslümanların Halifesi sıfatıyla Sultan II. Mahmud'un yayınladığı bu beyannameye göre, Avrupa'nın üç devleti İngiltere ve Fransa, Rusya'nın tesiri ile Rum sorununu bahane ederek Osmanlı'nın içişlerine karışmaktadır denilmiştir. Ayrıca, Rusya'nın da son 50 yıldır her türlü yolla ve özellikle din üzerinden Osmanlı Devleti'nin yıkılması maksadıyla bir politika yürütmekte olduğu ibaresi de beyannamede yer almıştı. Ayrıca Beyanname'de çıkmak üzere olan muhtemel bir savaşın gerekçelerine de vurgu yapılarak Müslümanların her türlü fedakarlığa hazır olmaları istenilmişti[522].

---

[521] BOA, *HAT*, nr. 14491.
[522] Sultan II. Mahmud'un yayınladığı bu beyannamenin tam metni: BOA, *HAT*, nr. 51536.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Sadrazamı Benderli Mehmed Selim Sırrı Paşa ayrıca Rusya Dışişleri Bakanı Nesselrode'a 12 Aralık 1827 tarihinde bir mektup göndererek Osmanlı Devleti'nin iyi niyetini belirtmişti. Ancak Nesselrode, II. Mahmud'un yayınladığı beyannamenin Rusya tarafından muhatap kabul edileceğini ayrıca Osmanlı Devleti'nin öncelikle Londra Protokolü kararlarını kabul etmesi gerektiğini, hatta Rusya'nın Rum sorunu nedeniyle uğramış olduğu zararın da Osmanlı Devleti'nden tazmin edilmesi gerektiği yönünde bir cevabını 14 Nisan 1828 tarihinde Sadrazam Selim Sırrı Paşa'ya gönderdi[523].

Bu sırada Osmanlı için diğer bir sıkıntı da Mehmed Ali Paşa'nın savaş konusundaki isteksizliği idi. Mehmed Ali Paşa, Navarin faciası sonrasında artık Osmanlı Devleti'nin çıkacak bir savaşta yenileceğine kesin olarak inanır olmuştu. Bundan dolayı oğlu İbrahim'i ve Mısır askerlerini Mora'dan çekmek istemişti. Ancak yine de Mora'da bulunan İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmak istememesi üzerine Mehmed Ali Paşa bu düşüncesini bir süre daha ertelemişti.

5.10. OSMANLI-RUSYA SAVAŞININ(1828-29) BAŞLANGIÇ AŞAMASI

Osmanlı Devleti, Rum isyanının getirdiği süreç içerisinde Rusya ile bir savaşı mecburen göze almakla beraber net bir güvencesi yoktu. Çünkü, "Vaka-i Hayriye" diye adlandırılan olayla Yeniçeri Ocağı kaldırıldığı gibi Navarin faciası ile de donanma gücünden mahrum kalmıştı. Navarin faciası ile "donanmasız bir deniz imparatorluğu" haline gelen Osmanlı aynı zamanda Mora'daki hakimiyetini de kesin olarak yitirmişti. Bu durumlardan dolayı artık bir savaşın yakın zamanda çıkacağı II. Mahmud'un Cihat beyannamesinde gösterilerek Müslümanların topyekün güç birliği

[523] BOA, HAT, nr. 51536.

etmeleri istenilmişti. Aslında gücü yetersiz olan II. Mahmud'u bu savaş çağrısına iten önemli faktörlerden birisi de Rusya ile İran'ın 1826 yılında Kafkaslar'da girişmiş oldukları savaştı. Bu savaş halen devam etmekteydi ve Rusya'nın İran ve Osmanlı Devletleri arasında sıkışması söz konusuydu[524].

II. Mahmud'un bu Cihat ilanı Avusturya ve İngiltere adına bir kaygı oluşturdu. İngiltere, Müslümanların birlik oluşturmaları halinde sömürgelerindeki gücünün azalmasından çekinmekteydi. Bu nedenle bir Cihat İlanı'nı kendisi için tehlikeli görmüştü. Nitekim Avusturya'da da Metternich, böyle bir savaşın çıkmasını istemiyordu. Ayrıca İngiltere'de 10 Nisan 1827'de Başbakanlık görevine getirilen George Canning'in ölümünün ardından 8 Ağustos 1827'de yeni Başbakan olan Dük Wellington'da Osmanlı ile bizatihi bir savaşı kabul etmemiş ve Navarin olayından bir kaza olarak bahsederek Navarin'deki İngiliz kumandanı Codrington'u da görevinden almıştı[525].

Avusturya ve İngiltere'nin bu tutumuna karşılık Rusya'da askeri zekaya sahip olan ve savaş yanlısı olarak davranan Çar I. Nikola, Osmanlı'nın planladığı iki cepheli savaştan kendisini kurtarmak için zaten galip gelmekte olduğu İran ile savaşı 10 Şubat 1828 tarihinde imzaladığı "Türkmençay Andlaşması" ile sona erdirmişti. Ardından Osmanlı Devleti ile savaşa girileceğine dair 26 Nisan'da bir beyanname yayınlayarak İngiltere, Fransa ve Avusturya'ya yönelik olarak Osmanlı Devleti ile Rusya arasında çıkması muhtemel olan savaştan Rusya'nın bir toprak beklentisi olmadığını ve amacının Londra Protokolü kararlarını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirebilmek olduğunu açıklamıştı. Bu şekilde İngiltere ve Avusturya'nın onayını da almaya çalışmıştı. Bunun ardından 8 Mayıs'ta bir kısım Rus orduları, Osmanlı-Rusya sınırını oluşturan Prut Nehrini aşarak Boğdan'a girdi. Diğer bir kısım Rus ordusu ise 12 Mayıs'ta Kırım üzerinden Anapa Kalesini kuşattı. Bu saldırılara karşılık olarak 20 Mayıs'ta Osmanlı Devleti'de Rusya'ya savaş ilan etti[526].

---

[524] Mustafa Aydın, *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar(1800-1830),* Gökkubbe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 200-205.
[525] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 64.
[526] Lütfi, *Tarih*, C. I, s. 215.

5.11. RUM İŞBİRLİKÇİSİ DEVLETLERİN DÜZENLEDİKLERİ KONFERANSLAR

5.11.1. Londra Konferansı (Haziran 1828)

Osmanlı-Rusya savaşının başlaması Rum işbirlikçisi üç devletin Londra Protokolü kararlarına ters bir durumdu. Çünkü bu Protokolde, Rusya ve İngiltere'nin ortak görüş birliğine dayalı bir tutum içerisinde olunacağı belirtilmişti. Bu duruma vurgu yapan İngiltere'nin İstanbul elçisi Stradford Canning'in aksine İngiltere Başbakanı Wellington dükü Arthur Wesseley ve yeni Dışişleri Bakanı Lord Abeerdeen bu konuda sessiz kalmayı ve savaşın gidişatını takip etmeyi seçmişlerdi[527].

Rusya ile Osmanlı arasındaki savaş ise bu süreçte büyümüştü. Rus orduları, General Diebitsch komutasında Osmanlı-Rusya sınırını oluşturan Prut Nehri'ni geçerek, Eflak ve Boğdan'ın imtiyazını koruma bahanesiyle Boğdan'a girmişler ve Osmanlı'nın atadığı Boğdan Prensi İoan Sandu Sturdza'yı Baserabya'ya sürerek Prensliğe hakim olmuştu. Ardından Tümgeneral Von Geismar komutasında Bükreş'e giren Rusya, Eflak'ta ise Ghica'nın hakimiyetini bozamamıştı[528]. Ayırca Karadeniz'den de cephe açan Rusya, Amiral Mençikov ve Amiral vekili Geigh komutasında 23 Haziran'da Kırım üzerinden de Anapa kalesini işgal etmişti. Yine Tuna üzerinden hareket ederek de Haziran ayında İbrail kalesini ve Dobruca bölgesinde Maçin, Hirşova, Kuzgun, Köstence ve Mangalia'ya kadar olan bölgeyi ele geçirmişlerdi[529]. Diğer taraftan 23 Temmuz'da Paskiyeviç emrindeki Ruslar, Kars'ı işgal etmişler ardından Ahılkelek, Ahalcık kalelerini işgal edip, ardından da Ardahan'a girmişlerdi. Savaş Ruslar lehinde gelişmekteydi. Bu ilerleyiş ise Osmanlı Devleti'nin moral gücünü tamamıyla tüketmekteydi[530].

---

[527] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 60.
[528] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 207.
[529] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*, s. 157.
[530] Nikolae Jorga, *a.g.e.*, s. 284.

Rus ordularının bu ilerleyişi karşısında, Avrupa Devletleri kendilerini bu savaşa katmadan tutumlarını bir konferansla ele almak için Haziran ayı ortalarında bir konferans topladılar. Londra konferansı'nda en önemli mesele, yeni kurulacak Yunan devleti'nin sınırları konusuydu. Bu konferansta sınırlarla ilgili dört görüş gündeme geldi ancak bunların üzerinde Kapodistrias'ın ikna edilememesi üzerine bu konferanstan bir sonuç çıkmadı. Ayrıca İngiltere, daha önceki protokollerde alınan Yunan özerkliği kararı yerine Yunan tam bağımsızlığı üzerinde ısrar etmişti. İşte bu iki konu olan Yunan sınırları ve devletin statüsü konusunda yeni bir konferansın Korfu Adası'nda toplanılması kararı alınarak Londra Konferansı tamamlandı[531].

5.11.2. Korfu Konferansı(Temmuz 1828)

Londra'da alınan karar gereğince İngiltere, Fransa ve Rusya devletinin İstanbul elçileri Korfu Adası'nda buluştular. İngiliz elçisi Canning diğer iki elçiden önce Korfu'ya geçerek burada Yunan sorunu ile ilgili Rumların görüşleri hakkında bilgi topladı. Korfu'daki Flemenk(Hollanda) elçisi aracılığıyla, Osmanlı Devleti'ne mücaatta bulunularak, Londra Amtlaşması'ndan ayrılmayacaklarını, Osmanlı Devleti'nin mütareke yapmasını ve devletlerinin aracılığını kabul etmesini istediler. Ayrıca devletleriyle Rum vekilleri arasında görüşmelerin yapılacağını da bildirmişlerdi[532]. II. Mahmud'un Korfu Adası'na temsilci gönderemeyeceğinden, müzakerelere sadece Rumların temsilcileri katılacaktı[533]. Ardından Korfu görüşmelerine geçildi. Görüşmeler sırasında, Fransa, İngiltere'nin onayını alarak, 1828 yılı Şubat ayında görevlendirilen takviye kuvvetlerle daha da güçlenen İbrahim Paşa'yı Mora'dan çıkarmak ve yerine Fransız askerlerini yerleştirmek kararı aldı. Ayrıca görüşmelerde 1827 tarihli Londra Antlaşması'nın uygulanamamasının tek nedeni olarak, Mora'daki İbrahim Paşa kuvvetleri gösterildi. Ayrıca Korfu'da alınan bu kararlar, 19 Temmuz 1828 tarihinde Londra'da üç devlet tarafından imzalanan bir protokol ile sağlamlaştırıldı[534].

---

[531] Nikolae Jorga, *aynı eser*, s. 285.
[532] BOA, *HAT*, nr. 39135.
[533] Nikolae Jorga, *a.g.e*., s. 286.
[534] Meral Bayrak, *a.g.t*., s. 207-208.

Korfu Adası görüşmelerinin ardından 19 Temmuz'da imzalanan Londra Protokolünün Yunanistan'ın sınırları hakkında görüşü şöyleydi[535]: "Sadece Mora'ya yakın komşuları değil, Yunan Adalarının büyük kısmını, antik Kiklatları kapsayan çok sayıdaki topluluğu içine alması makuldür. Bu yaklaşık 36 ile 39'ncu Paraleller ve 26'ncı meridyen ile Yunan ana karası arasında kalan bütün adaları kapsayacaktır. Bununla beraber, böyle keyfi olarak çizildiği için, daha özel olarak neredeyse nüfusu tamamıyla Türk olan ve bu nedenle ayaklanmaya katılmayan önemli Eğriboz Adası çizilen sınırlar içinde kaldığı için, sınırın her iki tarafında bazı düzeltmeleler yapılması gerekmektedir".

Korfu Adasında bir Yunan sınırı çizilmiş olmakla beraber net bir Yunan yönetim şekli belirlenmemişti. Ayrıca çizilen sınırlarda da düzenlemeler yapılması gerekliydi. Bu konuların görüşülmesi için de yeni bir konferans düzenlenmeliydi. Bu konferans ise Poros Konferansı olacaktı.

5.12. OSMANLI DEVLETİ'NİN MORA VE EGE ADALARINDAN ÇIKARILMASI

5.12.1. Ege Adalarında Rum İsyanının İkinci Aşaması

Ege Adaları'nda bildiğimiz üzere isyanın ana merkezi görevini üstlenen adalar Çamlıca, Suluca ve İpsara idi. Bu adalarla adı geçen Rum İzbanditleri özellikle 1827 yılından itibaren Sakız Adasında Osmanlı askerlerinin üzerine yoğun bir saldırıya giriştiler. Sakız adasının muhafızı Yusuf Paşa olmakla beraber adada Sekban askerleri ve Asakir-i Mensure askerleri adanın muhafazasını sağlamak için çaba harcamışlardı. Buna karşılık Sakız isyanında Rumların öncülüğünü ise Yeteronikoğlu Lorinci üstlenmişti. Özellikle 30 Ekim 1827 tarihinde Rumlar, Sakız'da egemenliği eline almaya başlamış bunun üzerine Osmanlı Devleti İzmir'den ve Çeşme'den asker

[535] Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2003, s. 16.

ve erzak toplayarak Sakız'a yardım göndermişti[536]. Buna karşılık Rumların denizlerdeki asıl liderleri Konkoron'da 11 Kasım'da Sakız'a gelerek burada isyanın önderliğini üstlenmişti. Bu şekilde çatışmaların şiddetlenmesi üzerine 14 Mart 1828'de Osmanlı donanması Binbaşı İbrahim Paşa komutasında Sakız'a gelmiş ve bunun üzerine Rumlar kuşatmayı kaldırdığını ilan ederek Koyun Adaları tarafına çekilmişlerdi[537].

Yine isyanın bu ikinci aşamasında Giritli Rumlar da ayaklananlar arasındaydı. İlk isyanda devlete bağlı kalmaya çalışna Girit Adası'nın bu isyanlara katılması ilgi çekiciydi. Bu sırada Mora'dan gelen altıbin üçyüz piyade ve süvari, daha önce Girit'ten kaçanlardan dokuzyüz elli kişi, diğer adalardan toplanan üçbin kişi Kandiye Sancağı'ndaki Aya Nikola Limanı'na çıktılar. Bu isyancılar üzerine Ahmet Himmet Ağa gönderilerek isyan bastırılabilmişti. Yine 1828 yılında Midilli Nazırı Mustafa Paşa'nın verdiği bilgiye göre, Çeşme ile Sakız arasında otuzaltı kadar Rum teknesinin olduğundan bahsedilir[538].

Bu dönemde 1826 ile 1828 yılları arasında Rumlar tekrardan güçlü bir şekilde isyan çıkarmışlardı. Bu saldırılarda Rumlar genel olarak bir adada toplanarak toplu saldırı yöntemini benimsemişlerdi. 1821 yılı isyanlarına göre daha organize olmuşlar bunun ötesinde artık bir devletlerinin olacağına Avrupalı devletlerin de etkisiyle inanarak isyan etmişlerdi. Bu dönemde Rumların umduğu da olmuş ve Rusya 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştı. Aslında her ne kadar devlet bu dönemde güçsüz durumda olsa da aslında Rum isyanını bastırabilecek güçteydi fakat bu Avrupalı devletlerin sömürge arayışları içerisinde Osmanlı topraklarına göz dikmeleri esas olarak Yunan devletinin temellerinin atılmasına neden olmuştur. Ancak yine göreceğimiz üzere her ne kadar bir Yunan devleti kurulsa da bu devletin kralı bir Avrupalı olacaktır.

---

[536] BOA, *HAT*, nr. 40236.
[537] BOA, *HAT*, nr. 38101.
[538] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 90.

5.12.2. Fransa Devleti'nin Mora Yarımadasını İşgali (Ekim 1828)

Mehmed Ali Paşa ile İngiliz amirali Codrington'un ve Fransa Devleti'nin anlaşması artık Mora'daki Osmanlı hakimiyetinin sona ermesinin belirtisiydi. Nitekim Fransa Devleti, İngiltere ve Rusya'nın da ortak onayıyla alınan karar gereği Mora üzerine asker göndermek için harekete geçti. Bu harekat kararı ayrıca Osmanlı Devleti'ne de Flemenk(Hollanda) elçisi Baron de Zuylen tarafından 12 Ağustos 1828 tarihinde tebliğ edildi. Bu tebliğe göre, Fransa askerlerinin Mora'ya girme nedeni olarak Mora'da Osmanlı kuvvetlerinin komutanı olarak bulunan İbrahim Paşa ile anlaşılarak İbrahim Paşa'nın Mora'dan çekilmesi ve bölge asayişinin Fransa tarafından sağlanması gösterilmişti. Bu tebliğin ardından 60 savaş gemisine onbin piyade ve sekizyüz süvari bindirilerek Fransız savaş filosu Toulon'dan 16 Ağustos'ta Mora'ya doğru yola çıktı. Fransa'nın ordusunu General Maison komuta etmekteydi. Bu Fransız filosu 29 Ağustos tarihinde Mora'yı işgal etti[539].

Fransa orduları Mora'ya vardığı vakit Mısır orduları ve İbrahim Paşa'da Mora'da bulunmaktaydı. Ancak İbrahim Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin iznini almadan yapılan anlaşmaya uyarak Mora'yı terk etmesi işlemini Fransa filosu üstlendi ve 9 Ekim'de Mısır askerleri Mora'dan İskenderiye'ye ulaştı. Fransa orduları da Navarin, Mudon ve Koron'u işgal ettiler. Mora'da geride kalan Osmanlı askerleri ise Badra'da Hacı Abdullah'ın komutasında 25 Ekim'de Fransızlara karşı koyamayarak mecburen Mora'yı teslim etmek zorunda kaldı. Fransa Devleti'nin Mora'yı işgalinin ardından Mora civarındaki Ege Adaları'nda da Osmanlı egemenliğinin sonlandırılması gerektiğine inanan Rum işbirlikçisi İngiltere, Rusya ve Fransa 4 Kasım 1828 tarihinde bir görüş birliğine vararak Londra'da imzaladıkları protokolle Mora Yarımadası kıyılarındaki Kiklad Adaları ile Rodos ve Oniki Ada'nın da geçici olarak himaye altına alındığını bildirdiler sonra da 16 Kasım 1828 tarihli Londra Protokolü kararlarına uygun olarak Kiklad adaları ve Rodos ile Oniki

[539] BOA, *HAT*, nr. 23493.

Ada'yı da işgal girişimine karar verdiler. Bu adaların işgal gerekçesi olarak ise bu işgalin geçici bir işgal olduğu ve Osmanlı Devleti ile aralarında kesin bir anlaşma yapılıncaya kadar adaların korunması görevini kendi üzerlerine aldıklarını bildirmişlerdi[540].

5.12.3. Yunan Sınırlarının Belirlenmesi: Poros Konferansı

Osmanlı Devleti, Korfu Konferansında Rum işbirlikçilerinin aldığı kararlar gereğince Mora'dan çıkartıldı ve Osmanlı'nın toprakları böylece işgal edildi. Osmanlı Devleti'nin mevcut savaşacak düzenli bir ordusu yoktu ayrıca deniz gücü olarak da tükenmiş durumdaydı ve Avrupalı devletlerin aldığı kararları mecburen kabul etmeye hazırdı. Poros Konferansı öncesinde bu olağanüstü durum özellikle İngiltere tarafından kullanılacaktı. Ancak yine de Osmanlı Devleti bu olağanüstü durumdan bir nebze de olsa kurtulabilmek için adımlar atıyordu. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin muhatap olarak görüşebildiği ve diğerlerine göre kendine yakın bulduğu kişi Flemenk(Hollanda) elçisi de Zuylen idi. Ancak de Zuylen'in tutumu da diğer üç Rum işbirlikçisi elçiler gibiydi. Ancak yine de her şeye rağmen Zuylen, Poros'ta yapılacak konferans öncesinde bu konferansa Rusya elçisi Ribeaupierre'nin katılmasının Osmanlı tarafından Osmanlı-Rusya savaşı devam ettiği için doğru bulunmayacağını İngiliz elçisi Canning'e bildirmişti. Ancak Canning 12 Ağustos'da Flemenk elçisine Rusya adına Ripeaupierre'in Poros konferansına katılmasının Rusya ile Osmanlı arasındaki savaşın bitirilmesi için gerekli olduğunu bildirmişti[541].

Poros konferansı'nda İngiltere adına Canning, Fransa adına Guilleminot ve Rusya adına Ribeaupierre kendi devletlerini temsil etti. Ayrıca konferansa Yunan temsilcisi olarak Kapodistrias katıldı. Osmanlı Devleti ise bu konferansa da diğer konferanslar gibi temsilci göndermedi. Poros Konferansında 12 Aralık 1828 tarihli

---

[540] Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", *Osmanlı*, C. 2, Ankara 1999, s. 82.

[541] Şeyma Dereci, *Stradford Canning'in İstanbul Elçiliği(1824-1832)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2011, s. 67.

olarak şu kararlara varılmıştır[542]: "Yunanistan krallığı kurulacaktır. Türk halkı ile Yunanlılar tamamıyla birbirinden ayrılacaklar ve Türkler, Yunan sınırlarını terk edeceklerdir. Yunanistan sınırı, Arto'dan Volo'ya kadar uzanan hattır."

Poros Konferansı sırasında İngiltere hükümeti ile İngiliz elçisi Canning arasında da bir uyumsuzluk yaşanmış ve bu nedenle elçi Canning görevinden azledilmişti. Sonuç olarak Poros Konferansında alınan bu kararların Londra'da teyit edilmesi için bir konferans yapılması kararlaştırılmıştı[543].

5.12.4. Özerk Yunanistan'ın Tasviri: Londra Protokolü (22 Mart 1829)

Osmanlı Devleti bir taraftan Mora'da Fransa'nın işgaline karşı koyamamış bir tarafta da Kafkaslar ve yine Balkanlar'da Rusya ile verdiği mücadelede de Rusya güçlerine karşı ağır yenilgiler almıştı. Bu durum Osmanlı için endişe verici olduğu gibi bu belirtilen topraklar üzerinde çıkar arayışında olan İngiltere ve Fransa için de endişe oluşturdu ve bu duruma bir netlik kazandırmak için İngiltere, Rusya ve Fransa delegeleri tarafından Londra'da bir konferans düzenlendi. Bu konferansın anlaşma metni olarak da 22 Mart 1829 tarihli "Londra Protokolü" imza edildi. Bu protokol kurulacak olan Yunanistan'ın bir tasviri niteliğindeydi. Buna göre bu üç devlet şu konularda bir görüş birliği oluşturmuşlardı:

1. Yunanistan diye adlandırılacak bölgenin sınırları Batı'da Arta, Doğu'da Volo Körfezi sınır olarak kabul edilecekti[544]. Buna göre, Mora ve Attika bu devlete bağlı olacaktı. Bu devlete Ege Adaları'ndan Kuzey Sporad Adaları ile beraber Suluca(Spetsa), Çamlıca(Hydra) Eğriboz adaları bağlı olacaktı[545].

---

[542] Charles William Crawley, *The Question of Greek Independence: A Study of British Policy in the Near East(1821-1833),* Cambridge 1930, s. 146-148.
[543] Şeyma Dereci, *a.g.t.,* s. 99.
[544] Lütfi, *Tarih, C. II,* s. 10-15.
[545] Meral Bayrak, *a.g.t.,* s. 215.

2. Yunanistan bölgesi bir krallık olarak Hristiyan bir Prens tarafından yönetilecekti. Bu Hristiyan Prens, İngiltere, Rusya ve Fransa Devlet ailelerinden birisi olmayacaktı.

3. Yunanistan Krallığı olacak bu devlet Osmanlı Devleti'ne sadece yıllık vergi ile tabii olacaktı. Bu verginin bedeli yılda bir milyon beşyüzbin kuruş'tu. Bu vergi haricinde Yunanistan krallığı serbest hareket edecekti.

4. Yunanistan bölgesinden ayrılan Müslüman halkın geride bıraktığı mülklerinin bedeli bu Yunanistan Krallığı tarafından ödenecekti.

Görüldüğü üzere Yunanistan bir Ege Devleti olarak doğmakta ve büyük güçler kendi emelleri doğrultusunda Yunanisan'a bir coğrafya tayin etmekteydi. Öncelikle bu coğrafyanın Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi için bütün yollara başvuran bu Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlamaktaydılar. Bu coğrafyanın sonuçları Osmanlı Devleti için sonraki süreçlerde sıkıntılı olduğu gibi günümüzde dahi bunun sancıları çekilmektedir. İngiltere, Rusya ve Fransa bu politikası doğrultusunda Türkleri Akdeniz havzasından uzaklaştırarak kendileri sıcak denizlere inmek istemişler ve bu yolda bir Yunan yalanı uydurmuşlardı. Bu politika Şark meselesinin de bir parçasını oluşturmaktadır[546].

5.12.5. İngiltere ve Fransa'nın İstanbul'a Tekrardan Elçi Göndermeleri

İngiltere, Rusya ve Fransa'nın elçileri bildiğimiz üzere Navarin Olayından sonra Osmanlı Devleti'nin göstediği haklı tutum üzerine Osmanlı Devleti ile resmi ilişkilerini keserek İstanbul'dan ayrılmışlardı. Ancak gelişen durumda özellikle 22 Mart tarihli Londra Protokolü kararlarını Osmanlı Devleti'ne bildirmek ve kabul ettirmek üzere İngiltere ve Fransa'nın elçileri tekrardan 10 Haziran 1829 tarihinde İstanbul'a döndüler. Rusya elçisi ise Osmanlı ile Rusya'nın arasındaki savaş devam

[546] Lütfi, *Tarih*, C.II, s. 201-205.

ettiği için bu tarihte dönememişti. Ayrıca yoğun bir Rum sempatizanı olan İngiltere elçisi Stradford Canning'in yerine de Robert Gordon, İngiltere elçisi olarak gelmiştir. Robert Gordon başlangıçta Rum siyasetinden uzak durmaya gayret etmiş fakat bir süre sonra Rumların destekçisi olmuştu.

İngiltere'nin elçisi Gordon ile beraber Fransa'nın elçisi General Guilleminot İstanbul'a dönünce 9 Temmuz'da Bab-ı Ali'yi ziyaret ederek Osmanlı devlet adamlarına 22 Mart Protokolü kararlarını bildirdiler. Osmanlı Devlet adamları tarafından meselenin önemini daha önceden anlaşıldığı için artık çok da yapılabilecek bir diplomatik hamle kalmadığının farkında olarak bu kararlara yönelik olumlu tavır alınmıştı[547].

Osmanlı Devleti'nin bu olumlu tavrı üzerine Rumlar'dan Epidor'da alınan kararların İstanbul tarafından da kabul edilmesi için bir bildiri gönderildi. Geçen sayfalarda belirttiğimiz bu bildiri üzerinden Osmanlı Devleti ile Rum işbirlikçisi devletler arasında bir anlaşmaya varılmalıydı. Gelişen durum karşısında Osmanlı Devleti bütün bu koşulları değerlendirerek ayrıca İstanbul Rum Patriğinin de görüşünü alarak kendi önerisini 12 Temmuz 1829'da bir ferman ile ilan etti. Bu fermanda Osmanlı Devleti özellikle Rum kelimesini kullanmamıştır. Çünkü, İmparatorluk içerisinde Rum vatandaşın sadece bu bölgede değil İmparatorluk genelinde önemli bir nüfusa sahip olduğu için bu kavramın kullanılmamasına dikkat edilmiştir. Feramnda Mora ve adalar tabiri kullanılarak isyana katılmış ancak sonradan pişman olmuş reayanın affedileceği, her kaza için bir kocabaşı ve bunlardan birisinin de Başkocabaşı seçileceği ilan edilmiş ayrıca Mora Tercümanlığı görevinin işlerlik kazandırılarak önemli bir vergi affının sağlanacağı belirtilmiştir. Ancak bu ferman Osmanlı Devleti için isyandan önceki sürece dönüşü belirtiyordu. Bu durum ise hem Rum işbirlikçisi Avrupalı Devletler adına Osmanlı-Rusya savaşının devamı hem de Kapodistrias yönetiminde Yunan diktası adına isyanın devamı anlamına geliyordu[548].

---

[547] BOA, HAT, nr. 47773.
[548] Stanley Lane Poole, *a.g.e.*, s. 70.

5.12.6. Osmanlı-Rus Savaşının Sonucu: Edirne Antlaşması (14 Eylül 1829)

Osmanlı Devleti savaşta Kafkaslar'da ve Balkanlar'da mağlup durumda olmakla beraber Avrupalı Devletlerin yersiz ve haksız önerileri karşısında da devlet onurunu korumak için bu önerilere hayır demeyi sürdürüyordu. Fakat savaşın seyri Osmanlı Devleti'nin aleyhinde idi. Bu durum karşısında ise Osmanlı Devlet adamları artık sona yaklaşıldığının bilincinde olarak hareket etmek zorunda kalarak Mora'nın ve birtakım Ege Adalarının elden çıktığının farkına varmışlardı. Aslında Rusya da savaşın uzamasını istemiyordu. Çünkü, savaş sırasında Rus ordusunda salgın ortaya çıkmış ve Rus ordusu önemli kayıplar vermişti. Hatta bu nedenle Rus ordusu Generali Diebitsch'in 6 Haziran 1829'da Şumnu'da mehsur bulunan ve Rus ordusu nedeniyle geriye dönemeyen Sadrazam Reşid Mehmed Paşa'ya bir mektup yollayarak barış görüşmelerine başlanılması gerektiğini bildirmiş ve Sadrazam'da Edirne seraskeri olarak tayin edilen Vecihi Paşa'ya bir barış yolunun nasıl oluşacağını araştırması yönünde emir vermişti[549]. Buna karşılık yine de Osmanlı Devleti, 22 Mart 1829 Londra Protokolünün uygulanmasına da 12 Temmuz'da yayınlanan ferman ile taraftar olmadığını göstermişti. Bunun üzerine Osmanlı ve Rusya Devletleri arasında barış görüşmelerinin yapılabilmesi için Diebitsch, 29 Temmuz'da tekrardan Sadrazama bir mektup göndererek artık Osmanlı Devleti'nin Avrupalı Devletler nezdinde kabul edilecek bir barışa yanıt vermesini istemişti[550]. Bunun ardından Osmanlı Devleti de savaşın kazanılması için artık bir ümid görülmediğinin anlaşılması üzerine bir anlaşma yapılması kararı almıştı. Ayrıca Rusya, 22 Ağustos 1829'da Edirne, Kırkkilise ve Lüleburgaz'ı savaşmadan işgal etmişti. Artık Rusya'nın ordusu İstanbul'u tehdit eder hale gelmişti[551].

Bunun ardından Osmanlı Devleti toplanan Meşveret'te siyasetinde bir karar değişikliği yaptığını, hem Rusya'nın hem de Rumların isteklerinin karşılanması için bir müzakere yapılması gerektiğini, Prusya'nın barış için İstanbul'da bulundurduğu

[549] Lütfi, *Tarih*, C. II, s. 235-240.
[550] BOA, *HAT*, nr. 43730.
[551] Meral Bayrak, *a.g.t.*, s. 216.

elçisi General Müffling aracılığıyla Avrupalı Devletlere bildirdi ve Rus çarı I. Nikola barış görüşmesi müzakerelerine başlanılmasına karar verdiğini duyurdu[552].

Barış görüşmeleri'nin Rus işgali altındaki Edirne'de yapılması kararına varıldı. Osmanlı Devleti adına barış görüşmelerini yürütmesi için Başdefterdar Mehmed Sadık Efendi, AmedciKöse Akif Efendi ve Emin Beyzade Abdülkadir Bey delege olarak Edirne'ye Rus karargahına tam yetkili olarak gönderilildi ve delegeler Tekfurdağı(Tekirdağ) üzerinden 28 Ağustos'da karargaha vardılar[553].

Diğer taraftan Rusya delegeleri olarak ise önce Diebitsch tarafından General Gortchakoff ile Fonton yetkili kılınmış ancak sonradan I. Nikola bu delegelerin yerine Comte Alexis Orloff ve Friedrich Pahlen'i yetkilendirmişti. Yine Rusya tarafının Barış için Osmanlı Devleti'ne önerileri de 31 Ağustos'da iletilmişti. Buna göre[554]:

1. Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın kendi himayesinde, fakat içişlerinde tamamen müstakil(serbest) olması hakkındaki 22 Mart 1829 tarihli Londra Antlaşmasını kabul edecek.
2. Rusya'ya 10 milyon Macar altını harb tazminatı verilecek.
3. Akkernan Antlaşması'nın IV. maddesinde de yazılı olduğu gibi, Rus tüccarlarının 1806 tarihinde ve 1821 sonrasında Yunanistan hadiseleri dolayısıyla uğramış oldukları zararlar ödenecek.
4. Harb tazminatı tamamıyla ödeninceye kadar, Eflak-Boğdan'dan başka Silistre kalesi rehin olarak Rus işgalinde kalacak.
5. İbrail ve Yerköy kaleleri yıkılarak Eflak arazisine katılacak.
6. Esasında 20 milyon Macar altını olarak hesaplanmış olan Rus harb masraflarının yarısına karşılık olmak üzere, Anadolu cihetinde Anapa, Faş(Poti), Ahıska ve Ahılkelek kaleleri Rusya'ya verilecek.
7. Sırbistan'dan ayrılmış olan altı nahiye, Sırp ülkesine katılacak.

---

[552] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*, s. 179.
[553] BOA, *HAT*, nr. 37934.
[554] Şerafeddin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 1-2. (1951) s. 132-150.

8. Ruslar, Karadeniz'de tam bir ticaret serbestisine nail olup, Karadeniz ve boğazlar, Osmanlılarla harb halinde bulunmayan bütün devletlerin ticaret gemilerine açık olacaktı.

Görüldüğü üzere Rusya tarafının istekleri oldukça ağır ve Osmanlı Devleti tarafından kabulü mümkün olmayan isteklerdi. Ancak bu maddeler üzerinden bir müzakere yapılmasına karar verildi ve müzakereler 3 Eylül'de Edirne'de Orta Saray'daki Bostancı dairesinde başladı. Rusya'nın bu ağır şartlarının hafifletilmesi amacıyla İstanbul'da 9 Eylül'de İngiltere, Fransa ve Prusya elçileriyle bir toplantı yapılmış ve toplantıda İngiliz elçisi Gordon'un Mora meselesinin Londra'da görüşülmesi için Edirne görüşmelerinden çıkarılması gerektiğini söylemiş ve İngiltere'nin etkisiyle Rusya bu durumu kabul etmişti. Geriye kalan maddeler üzerinden müzakereleri yürüten Osmanlı ile Rusya ise savaşa son vermek üzere 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması'nı imzalamışlardı. Edirne Antlaşması 16 madde ile savaş ve ticaret tazminatıyla tahliye meselesine yönelik dört maddelik bir mukavelename ile Eflak-Boğdan'a yönelik bir senetten oluşur. Edirne Antlaşmasına göre konuyla ilgili önemli maddeler şunlardı[555]:

1. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki kara ve deniz savaşları sona erecekti.
2. Rusya, Tuna Nehri'nden(adalar dışında) ve Rumeli'de işgal ettiği yerlerden çekilecek ve Prut nehri savaş öncesinde olduğu gibi iki devlet arasında sınır olacaktı.
3. Osmanlı Devleti, Gürcistan ve Kafkasya'daki diğer yerlerin Rusya'ya ait olduğunu kabul edecekti. Buna karşılık Rusya; Ahıska, Poti ve Anapa dışında doğu'da işgal ettiği yerleri geri Osmanlı Devleti'ne verecekti.
4. Osmanlı Devleti, Rusya'ya on milyon düka altın savaş tazminatı, bir buçuk milyon da ticaret tazminatı ödeyecekti[556].

---

[555] BOA, *HAT*, nr. 37934.

[556] Bu konu üzerinde Edirne Antlaşma maddesi geçerli olmamış ve 26 Nisan'da Rusya ile Osmanlı arasında ayrıca dokuz maddelik bir Petersburg Protokolü imzalanarak sekiz milyona indirilmiş ancak ardından Osmanlı Devleti'nin 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü kararlarını tarihinde kabul etmesi ile beraber savaş tazminatı yedi milyona indirilmişti: Şerafeddin Turan, *"1829 Edirne..."*, s.140.

5. Rus ticaret gemileri, boğazlardan serbestçe geçebilecek ve Ruslar, Osmanlı topraklarında ticaret yapabileceklerdi.
6. Osmanlı Devleti tarafından Sırbistan ve Eflak-Boğdan'a verilmiş olan haklar yenilenerek genişletilecekti. Voyvodalar, Akkerman Antlaşması'nda belirtildiği gibi yedi yıllığına değil kayd-u hayat(ömür boyu) şartıyla atanacak ancak voyvodalar istifa etme hakkı tanınmakla beraber suçları yüzünden de azledilebileceklerdi. Bu bölgeler içişlerinde yerli Boyar beylerin kararlarınca yönetilecektir. Ayrıca Yerköy kalesi Ruslara teslim edilecekti. Bu bölgelerde Osmanlı'ya bağlı olmakla beraber buralarda yaşayan Türkler bu bölgeleri terk edecekler ve emlak ve arazilerini 18 ay içinde yerli halka satacaklardı.
7. Osmanlı Devleti, Yunanistan'a dair olan 6 Temmuz 1827 ve 22 Mart 1829 tarihli Londra Antlaşmalarını kabul edecek ve tekrardan Londra'da görüşmeler düzenlenecekti.

5.13. YUNANİSTAN KRALLIĞININ İLANI VE KRALLIĞA DAİR SORUNLAR

5.13.1. Tam Bağımsız Yunanistan'ın Tasviri: Londra Protokolü (3 Şubat 1830)

Yunanistan konusunda Edirne Antlaşmasına kadar geçen süreçte hatta Edirne Antlaşması'nda dahi aslında kurulması planlanan Yunanistan'ın özerk bir yönetim olması düşünülmüştü. Ancak Edirne Antlaşması, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bir savaştan sonra barış anlaşması olarak imzalanmıştı. Bu durum İngiltere ve Fransa açısından Rusya'yı Yunanistan üzerinde tek garantör devlet yapacağı çekincesi oluşturmuştu. Bu çekincenin ortadan kalkması için Yunanistan ile ilgili İngiltere'nin Başkenti Londra'da tekrardan bir görüşme yapılması uygun görülmüştü[557].

[557]BOA, *HAT*, nr.47679.

Londra'da yapılacak olan antlaşma öncesinde Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmadan beklentisi 22 Mart 1829 Londra Protokolü kararlarına uygun olarak özerk bir Yunanistan'ın ortaya çıkmasıydı. Ancak işlerin gidişatı Osmanlı'nın beklentilerinin çok uzağında gelişmişti. Rum işbirlikçisi devletler kendi aralarında Londra'da toplanarak Osmanlı Devleti ile yapılacak olan antlaşmanın esaslarını belirlemeye çalışmışlardır. Buna göre önce İngiltere tarafından Yunanistan'a özerklikten öte tam bağımsızlık statüsü düşünülmüş ve bu statü İngiltere Başbakanı Lord Aberdeen tarafından Fransa ve Rusya'ya da kabul ettirilmişti. İngiltere'yi bu özerklik kararından tam bağımsızlık kararına götüren düşünce ise Osmanlı'nın imzaladığı Edirne Antlaşması olmuştu. İngiltere'ye göre bu kadar ağır bir antlaşmaya imza atan Osmanlı Devleti çok güçsüz bir devletti ve kendini bile koruyamayan bu devlete bağlı özerk bir devletin kurulması demek Osmanlı ile beraber Yunanistan'ın da Rusya karşısında güçsüzlüğü olması demekti. Bu şekilde tam bağımsız bir Yunanistan kararı 3 Şubat 1830'da Londra'da Lord Aberdeen'in başkanlık ettiği ve Rusya'yı Lieven'in Fransa'yı Polignac'ın temsil ettiği konferansta Rum işbirlikçiler tarafından alınmıştı[558]. Ayrıca bu görüşmelerin haricinde 22 Şubat ve 26 Şubat'ta iki protokol daha imzalanmıştı. Bu protokollere göre Yunanistan kurulmakla beraber bu kurulan Yunanistan Devleti'nin kurucu devletleri de İngiltere, Rusya ve Fransa olarak protokollere imza atılmıştı. Yunanistan'ın yönetim biçiminin Monarşi olması, ilk Yunan Prensinin ise İngiltere kralı IV. George'un akrabası olan Saxe-Cobourg ailesinden Prens Leopold'ün olması ve yönetimin babadan oğula, büyük evlada geçmesi kararlaştırılmıştı[559].

5.13.2. Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Tanıması (24 Nisan 1830)

Rum işbirlikçileri tarafından Londra'da alınan kararlar ilk olarak 3 Şubat 1830'da Prens Leopold'e bildirildi ancak Leopold 12 Şubat'ta verdiği cevapta Yunanistan kralı olması için Yunanistan'ın sınırlarının genişletilmesini ve Girit

[558] Şerafeddin Turan, *a.g.m.*, s. 145.
[559] La Gorçe, *a.g.e.*, s. 305-308.

Adası'nın bu krallığa bağlı olmasını şart koştu. Ancak Lepold'un bu istekleri hem bu devletler hem de Osmanlı Devleti tarafından kabul edilemeyecek istekler olduğu için ayrıca şu anda Yunanistan'ın başında Kapodistrias'ın da varlığı bu üç devlete Yunanistan'da şimdilik güven verdiği için Leopold'ün istekleri reddetildi. Lepold'de bu görevi reddetti. Ardından bu kararlar Osmanlı Devleti'ne bir nota verilerek üç devletin elçisi tarafından 8 Nisan'da bildirildi. Osmanlı Devleti ise bu kararlar üzerinde iç siyasetinde müzakerelere başladı. Osmanlı adına ilk sıkıntı, Protokolün 5. Maddesinde geçen Osmanlı memleketlerinin tamamında hiçbir Rum'un emlakından mahrum olmayacağının ilan talebiydi. Ayrıca 6. Maddede yer alan Müslümanların taşınmaları ve emlaklarının bedellerinin nasıl hesaplanacağı konusu da önemliydi.

Rusya Devleti ayrıca Osmanlı Devleti'nin Londra Protokolü kararlarını kabul etmesi halinde Edirne Antlaşması'nda Osmanlı'nın Rusya'ya ödeyeceği tazminattan 1 milyon Macar altını indirim yapılacağını ilan etti. Bunun ardından Reisülküttap Pertev Efendi, Rus elçisi Ribeaupierre ile 17 Nisan'da bir görüşme yaparak Rusya'dan Londra'da yapılacak görüşmelerde Osmanlı lehine en azından kısmen bir düzeltme yapılmasını istedi[560]. Bu görüşmede Rus elçisi, 8-10 yıldır Mora maddesinin Osmanlı kontrolünden çıktığını ve bu duruma şahit olarak işe dahil olduklarını, Yunan sınırındaki yerlerin taşlık mahaller olduğunu ve bundan dolayı Osmanlı Devleti'nin çok fazla üzüntü yaşamamasını belirtti. Ayrıca Mora'da görüştüğü Rumların bağımsızlık hayallerini ve artık işlerin bağımsızlıkla çözüldüğünü, bundan dolayı da artık işin sınırların çizilmesi ile çözüleceğini anlattı. Bu görüşmelerin ardından İngiltere, Rusya ve Fransa devletinin elçileri ile Pertev Efendi kendi evinde bir görüşme daha yaptı. Bu görüşmede ise Osmanlı Devleti'nin Londra Protokolü kararlarına olumlu yaklaştığını ancak birtakım düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtti. Pertev Efendi, bu elçilere Protokolün tartışılan üç maddesi olan maddelerin çözümünde en azından adaletli olunması ve Osmanlı reayasının mağdur edilmemesini istemişti[561].

[560] BOA, *HAT*, nr. 17514.
[561] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.*, s. 195.

Bu görüşme sonrasında Rus çarı I. Nikola, bu protokolün Osmanlı Devleti tarafından kabulünün ardından söz verdiği gibi Edirne Antlaşması'ndaki Osmanlı tazminatından bir milyon Macar altını indirim yapacağını Osmanlı Devleti'nin Petersburg elçisi Halil Rifat Paşa aracılığıyla resmen taahhüt etti. Bunun üzerine padişah II. Mahmud'un artık bir anlaşmaya varılması gerektiği görüşünün ardından 24 Nisan 1830 tarihinde Şeyhülislam Abdülvehhab Efendi tarafından Mora'nın kuruluşunun kabulüne dair fetva yayınlandı. Bu durumu Osmanlı'nın resmi kabulü ile beraber Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadası'ndaki topraklarında ilk bağımsız Hristiyan devlet olan Yunanistan resmen kuruldu. Yunanistan Devleti'nin kabulü ile beraber Osmanlı askerleri de 2 Mayıs'da İnebahti Kalesi'nden, 17 Mayıs'da Misolnik'ten ve 24 Eylül'de Attika Yarımadası'ndan çekildi[562].

Ancak Yunanistan Devleti ile ilgili bazı sorunlar mevcuttu. Bu sorunların başlıcası olarak Londra Protokolü çerçevesinde Yunan sınırları halen bir bilmece gibi sırrını koruyarak net bir çözüme varılamamıştı. Londra Protokolü kararları gereğince altı ay içinde bir heyet tarafından Türk-Yunan sınırı son halini alacaktı. Ayrıca Mora Yarımadası'nda ve Yunanlılara verilmesine karar verilen Ege Adaları'ndaki Türklerin ne şekilde buraları terk edeceği de net bir karara bağlanmamıştı. Bu sorunların çözümü için 4 Haziran 1830'da İngiltere, Fransa ve Rusya'nın temsilcileri Londra'da yeni bir konferans daha düzenlediler. Bu toplantıda 3 Şubat kararları içinde Osmanlı Devleti'nin fazla anlaşılır olmadığı yönünde itiraz ettiği maddeler üzerinde yeniden görüşülerek bu maddeler açık ve anlaşılır hale getirildi. Bu görüşmede bir protokol haline getirilerek 22 Ağustos 1830 tarihinde Osmanlı Devleti'ne sunuldu. Protokol bir özet mahiyetinde olup 6 Temmuz 1827 tarihinden beri yaşanan olaylar anlatılarak açıklığa getirilmesi gereken maddeler olarak 5. maddede emlak konusunu ve 6. maddede sınır terki konusunu açıklığa kavuşturmuştu[563]. Ancak bu konular yine müzakere konusu olacaktır. Bundan sonrada Yunanistan'daki yönetim ve yönetici sorunu Avrupalı devletlerin gündemini oluşturacaktı. Bu sırada büyük bir Yunan Krallığı kurulmasını aslında Avrupalı Devletler de istememiş ve böyle bir durumu kendi politikaları yönünden de sakıncalı

[562] Lütfi, *Tarih*, C. II, s. 13.
[563] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.* s. 202-203.

görmüşlerdi. Bir taraftan da Mora'ya gelen Fransız askerleri halen yarımadayı işgal eder konumdaydılar. Buna karşılık Kapodistrias bu işgali doğru bulmuyor ve Fransızlardan kurtulmak için zaman kolluyordu. Bu durumda Kapodistrias'ın sonunun gelmesinde kısmen de olsa önemli olmuştu[564].

5.13.3. Kapodistrias'a Yapılan Suikast ve Bavyera Prensi I. Otto'nun Yunan Krallığı

Yunan hükümeti'nde Kapodistrias'ın dikta yönetimi kurması ancak diğer yönden İngiltere ve Fransa'nın eski Rusya Dışişleri Bakanı olan Kapodistrias'a güveni olmadıklarını ayrıca Yunan özerkliği yerine bir Meşruti monarşi krallığı kurulması ve bu Krallığın başına Prens Leopold de Saxe-Cabourg'un geçirilmek istenilmesini fakat bu teklifi Leopold'ün reddetmesini daha önce anlatmıştık[565]. Bu süreçte bir taraftan Avrupa devletleri, Yunanistan Devleti'nin başına geçireceği kişiyi ararken bir taraftan da Kapodistrias, Yunanistan'da diktasını güçlendirmişti. Bu dönemde Kapodistrias, kardeşi Viaro'yu tarım eğitimi ve kamu öğretimi alanında görevlendirmişti. Yine diğer kardeşi Kont Augistin'i ise Yunan ordularının kmutanlığına geçirmişti. Bu duruma ise Yunanlılar özellikle de Hydra(Çamlıca), Spezia(Suluca) ve Psara(İpsara) Yunanlıları karşı çıkmakta ve Kapodistrias'a karşı önemli bir muhalefet oluşturmaktaydılar. Bu konuda Hydra adası, başlarına Mavrocardoto, Miyanlis, Kanasis ve diğer Yunanlıların önderliğinde muhalefeti sertleştirmişti. Neticede Yunanistan'da tekrardan bir iç savaş çıkmış ve çok sayıda Yunanlı birbirini öldürmüştü. Bu iç savaş sırasında da Kapodistrias, Saint-Spinidios Kilisesi'nde Konstantin ve Yorgaki Mavromitralis tarafından katletilmişti. Bunun üzerine Yunan senatosu, geçici bir komisyom oluşturarak Kapodistrias'ın kardeşi Augustin, Kologotroni ve Kollettis'ten oluşan bir triumvira atamıştı. Yunanistan'da Augustin ve Kologotroni'yi destekleyen Napsist adlı partinin Fransızlar hakkında yaydığı kötü propaganda nedeniyle Fransız İşgal kuvvetleri komutanı Maison'un

[564] La Gorçe, *a.g.e.*, s. 305.
[565] Ayrıntılı bilgi: Hasan Demirhan, İngiltere'nin Balkan Politikası ve Yunanistan, İdil Yayıncılık, İstanbul 2016.

komutasında Fransız ordusu Mora'yı terk etti. Bunun üzerine İoannis Kollettis'de Rumelili komutanlar öncülüğünde bir parti kurmuştu. Bu olaylar tekrar iç çatışmaya döndü ve iki meclisli bir yapı oluşturuldu. Bu durumda Augustin'de görevden düşürüldü ve bu şekilde İstria'ların hanedanı onunla sona erdi. Yunanistan'da Triumvira'nın yerini Septemvira(Yedi kişiden oluşan yönetim şekli) aldı[566].

Diğer taraftan Avrupalı Devletler de Yunanistan Kralı olması için Leopold'ün ardından bir diğer isim olarak 13 Şubat 1832 tarihinde bir filhelen olan ve Wittelsbach hanedanından Bavyera Kralı I. Ludwig'in oğlu Bavyera Prensi Otto'yu Yunanistan Devletinin kralı olarak atadılar. Böylece kendisi bir Katolik olan Otto, 6 Şubat 1833 tarihinde Yunanistan Devleti'nin ilk başkenti Nauplion(Anabolu)'a gelmişti. Ancak Otto 17 yaşında olduğu ve reşit olmadığı için 1 Haziran 1835 tarihine kadar devleti Naipler Kurulu yönetmiş ancak bu tarihten sonra Otto'nun krallığı başlamıştı[567].

5.13.4. Osmanlı-Yunanistan Sınırı: İstanbul Konvansiyonu (21 Temmuz 1832)

Osmanlı Devleti ile Rum işbirlikçisi üç devlet arasında yapılan son müzakere 3 Şubat ksrarlarının değerlendirilmesi olarak yapılan 4 Haziran 1830 tarihli Londra Anlaşması idi. Bu anlaşmada Osmanlı Devleti'nin en geç Ocak 1831'e kadar Yunanistan sınırlarından çekilmesi belirtilmişti. Buna uygun olarak da taraf devletlerden oluşan bir sınır heyeti kurulacaktı. Bunula ilgili Osmanlı Devleti kendi memuru olarak Süleyman Necip Efendi'yi görevlendirmişti. Necip Efendi'ye yardım etmesi için de Badracıklı Salih Bey ve Tırhala Sancağı mutasarrıfı Mahmud Paşa görevlendirilmişti[568].

[566]La Gorçe, a.g.e., s. 302-309.
[567] Georges Castellan, *a.g.e.*, s. 277.
[568] BOA, *HAT*, nr. 37870.

Rum işbirlikçisi Rusya, Fransa ve İngiltere'yi temsilen sınır çizimi ile ilgili olarak Lord Stradford Canning görevlendirildi. Canning'in seçilmesinin bir maksadı vardı. Bundan maksat olarak Yunan sınırının 3 Mart 1829 tarihli Londra Anlaşması'na göre sınırın genişletilmesi olarak belirlenmişti. Bu belirleme görevinde Canning, Özel elçi görevi yapacaktı. Ayrıca Canning'in bu görevi sırasında Osmanlı Devleti, Mısır'da Mehmed Ali Paşa'nın isyan etmesiyle de ilgilenmek zorunda kaldığından Canning'in görevi kolaylaştı. Canning, İstanbul'daki işlerini tamamlayarak Eylül 1831'de son olarak bu üç devletin müzakerelerdeki görüşünü almak için Londra'ya döndü. Son görüşmeleri de kendi devletiyle tamamlayan Canning, 28 Ocak 1832'de İstanbul'a geri döndü. Sınır üzerinde son olarak 21 Temmuz 1832 gecesi bir toplantı yapılarak sınır anlaşması netleştirildi.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan Devleti arasındaki sınıra ilişkin İstanbul Konvensiyonu, Osmanlı Devleti adına Süleyman Necip Efendi, İngiltere adına Lord Stradford Canning, Rusya adına Rusya'nın İstanbul Ortaelçisi Apolinyar Buteniev ve Fransa adına İstanbul maslahatgüzarı Jan Edvar Baron de Varennes tarafından imzalandı. Buna göre uzun süren müzakerelerden sonra taraflar arasında şu maddeler imza edilmişti[569]:

1. İki ülke sınırının Doğu tarafı, Gradica/Graditza köyü önünden akan Küçük nehir ağzında ayrılacaktı. Sınır hattı bu küçük nehrin membaına kadar çıktıktan sonra Otri/Othrix Dağ silsilesine ulaşacaktı. Buradaki Kalomo/klomos geçidi Yunan'a bırakılıyordu. Bahsi geçen dağ silsilesinin tepesinden aşılıp öteye geçilmeyecek, o mevkiden Batı yönünde silsilenin tepesi ve özellikle Variyipo/Varibobo adlı mahal boyunca gidilecekti. Sınır, körfezdeki Koprena ve Menidi adlı mahaller arasındaki mevkide son bulacaktı.
2. Tazminat Maddesi: Sperchius Nehri'nin sol tarafında bulunan İzdin kalesi nahiyeleri, imzalanacak Londra Protokolü kararıyla kesin olarak Yunan hükümetine verilmesi durumunda 40 milyon ve eğer buna aykırı olarak Londra Protokolü kararı gereği İzdin kasabasının nahiyeleri eskiden olduğu

[569] Ayrıntılı şekilde: Ali Fuat Örenç, a.g.e., s. 225-228.

gibi Osmanlı Devleti'ne ait olması gerektiği durumda, Osmanlı'nın alıp kabul edeceği tazminat tutarı 30 milyon kuruş olacaktı.

3. Üç devlet memurları, karar verilen sınırın çizilmesine derhal başlayacaklarından, Osmanlı tarafından da bu sınır için bir memur tayin edilecekti. Sınır çizimi işi ertelenmeyecekti. Yunun hükümeti de bir sınır memuru tayin edecekti. Bu süreç 6 ay içinde tamamlanacaktı. Sınır çiziminde yaşanacak anlaşmazlıklar oy birliği ile çözülecekti.
4. Osmanlı Devleti'ne ödenmesi gereken tazminat1832 senesinin 31 Aralık gününe kadar ödenecekti. Bu süre içinde Osmanlı Devleti sınırda tahliye işini gerçekleştirecekti.
5. Yunan sınırları içindeki Osmanlı Devleti mensupları 31 Aralık 1832 tarihine kadar bu bölgeyi boşaltacaktı.
6. Preveze'nin karşısında bulunan Punta kalesi Osmanlı tarafında kalacaktı. Ancak burada sınırlı sayıda asker olacaktı. Ancak bu iskelelere gelen Rum gemilerine verecekleri gümrük vergileri haricinde karışılmayacaktı.
7. Bu sınır işinin bitiminden sonra ek olarak bazı şartlarla 18 ay daha süre tanınabilecekti.
8. Yunun hükümeti ile Osmanlı Devleti ile ticaret ve seyrüsefain muamelelerini, mütekabiliyet usulüne göre düzenlenmesi için müzakerelere başlayacaktı.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde Yunan fesadı veya Rum isyanı olarak literatüre geçmiş bir olay ile kurulan ve günümüz Yunanistan Devleti'nin temellerini oluşturan Yunanistan Krallığı'nın kurulmasının ana unsurlarının başında kuşkusuz olarak Avrupalı Devletlerin güç arayışı ve sömürgecilik yarışı yer almaktadır. Bu güç arayışının kaynağı isyandan çok öncesi yıllara dayanmasına rağmen bu isyan girişimi ile ilk kez Avrupalı Devletlerin gerçek niyetleri bu kadar aşikar olarak ortaya çıkmıştır. Bu tarihe kadar bir şekilde Denge Politikası yürütmeye çalışan Osmanlı Devleti ilk kez kendini bu kadar çaresiz ve güçsüz hissetmiş buna ek olarak ilk kez kendi bünyesinde bir bağımsız devletin doğuşunu izlemek zorunda kalmıştır. Bu mecburiyetle beraber diğer bir altı çizilmesi gereken gerçek ise isyan sırasında yaşanan bazı olayların Osmanlı Devleti tarihine yön vermesidir. İsyan Mora ve Ege Adaları'nda devam ederken Osmanlı Devleti devlet teşkilatında da çok önemli değişimler meydana gelmiştir. Öncelikle Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması hadisesi bir dönüm noktası olmuştur. Bu ordunun yerine kurulan Asakir-i Mensure-i Muhammediye Ordusu isyanın bastırılması görevini üstlenememiştir. Ayrıca önce 1770 yılında yaşanan Çeşme limanı hadisesi ve ardından isyan yıllarında yaşanan Navarin Faciası ile beraber devletin deniz gücünün yetersizliği de ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki senelerde bu güçsüzlüklerin bilincinde olarak askeriye alanında ıslahatlara ağırlık verilecektir.

Osmanlı Devleti, Rum isyanı ile beraber devletin kademe kademe gerilediğinin daha net farkına varmıştır. Bu gerileme sadece toprak olarak daralma anlamında olmamış aynı zamanda kültürel, siyasi, adli ve toplumsal anlamda bir gerileme de olmuştur. Bu gerileme ile beraber çözülme dönemi başlamış ve Osmanlı Devleti topraklarında yaşanan ulusalcı ayaklanmalar sonucunda Millet Sistemi iflas etmiştir. Bu iflas bir süre sonra Osmanlı Devleti'nin kendi içerisinde de bazı düşünce hareketlerinin ortaya çıkışında etkili olacaktır. Bu düşünce hareketlerinin en

köktencisi ise kuşkusuz Turancılık ve Türkçülük hareketleri olacaktır. Esasında 1789 Fransız İhtilali ile yaşanmaya başlanan Yakınçağ Döneminde bu normaldir.

Yakınçağ Dönemi ulusçuluk hareketlerinin yaşandığı bir dönem olmakla beraber sömürgecilik arayışlarının da son derece ileri olduğu bir çağ olmuştur. Bu sömürgecilik arayışlarında yeni sömürgeler aramakla beraber eldeki sömürgeleri koruma çabasında olan Avrupalı Devletler, Osmanlı toprakları içerisindeki Hristiyan azınlıkların Müslüman Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyana girişmesini teşvik etmiştir. Bu sömürge yarışında elbette Doğu Akdeniz son derece önemli bir coğrafi bölge olmuştur. Bu öneminden dolayı özellikle bu coğrafya üzerinde yoğunlaşan Hristiyan Misyoner gruplar vasıtasıyla azınlıklar arasında bağlantı kuran İngiltere ve Fransa gibi Batılı Devletlere ek olarak Rusya, bu azınlıkları devlet aleyhinde isyan girişimine teşvik etmiştir. Bu girişimler öncelikle Sırp azınlıklar ile başlamış ancak ilk somut sonucunu Yunanistan Krallığı ile almıştır. Bu krallığın ardından isyanların hızı artmış ve Balkanlar büyük bir hızla Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıkmıştır. İşte bu nedenle Rum isyanı konusu Osmanlı Devleti'nin en önemli sorunlarından birisini temsil eder.

Mora ve Ege Adaları'nda isyanın başlangıç aşamasında Osmanlı Devleti'nin iradesi bu bölgelerde isyanın bastırılması ve tekrardan düzene kavuşulması yönünde olmuştur. Bu nedenle Eflak ve Boğdan isyanları sırasında bu bölgelerde güvenliği arttırmış ve askeri yollara başvurmuştur. Bir devletin kendi topraklarında barışı sağlamak gibi haklı bir nedeni vardır. Ancak bu neden özellikle Ortodoks ahalinin savunuculuğunu yapmaya kalkışarak kendini Üçüncü Roma Devleti olarak nitelendiren Rusya tarafından çarpıtılmış ve Uluslararası kamuoyu önünde Osmanlı Devleti'nin haksızlığı üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak İngiltere ve Fransa gibi iki büyük devletin de olaylara müdahil olması ile beraber olaylar çığırından çıkmıştır. Avrupa kamuoyunun yanısıra Amerika kamuoyunun da olaylara bakışı ekonomik, dinsel ve kültürel temelde olmuş ve Grek olarak nitelendirdikleri Yunanlılar lehinde bir kamuoyu baskısı yaratılmıştır. Rumların isyan hareketi ve Avrupalı Devletlerin kamuoyu ve asker desteği ile sonuç olarak modern Yunanistan Devleti'nin temelleri atılmıştır.

KAYNAKLAR

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

Cevdet Askeri (C. ASK)

nr. 34228.

Cevdet Bahriye (C. BAH)

nr. 8327.

Cevdet Dahiliye (C. DAH)

nr. 665, 2161, 2231. 3593, 4047, 4048, 7766, 8169, 9708, 10165, 11868, 14914, 17338.

Cevdet Hariciye (C. HAR)

nr. 1383, 4836, 5721.

Düvel-i Ecnebiye Defterleri Tasnifi

nr. 83, s. 10-30.

Hatt-ı Hümayun (HAT)

nr. 1223, 5077, 5130, 7677, 12563, 14436, 14491, 14501, 14628, 17469, 17514, 17530,

18023, 21304, 23493, 31840, 32917, 33311, 34174, 35077, 37302 , 37750, 37842, 37870,

37885, 37920, 37934, 37940, 37945, 37976, 38022, 38023, 38064, 38071, 38096, 38101, 38289,

38367, 38425, 38528, 38574, 38582, 38584, 38661, 38808, 39004 , 39024, 39027, 39031,

39135, 39379, 39395, 39506, 40236, 40551, 40595, 40679, 40691, 40718, 42233, 42638, 43730,

44376, 44398, 45575, 47099, 47679, 47772, 47773, 48823, 51536, 57015.

Maliyeden Müdevver Defter(MAD)

nr. 9765, 75-250,

Mühimme Defteri(MD)

nr. 209, s. 310-1054, - nr. 239, s. 20-91.- nr. 239, s. 76. – nr. 239, s. 89. – nr. 239, s. 309. –nr. 240, s. 250-530.

Rusya Ahidname Defteri(RAD)

ss. 215-224.

KİTAPLAR

Ahmet Cevdet, *Tarih-i Cevdet,* İstanbul 1309.

Ahmed Müfid, *Tepedelenli Ali Paşa*, İstanbul 1324.

Ahmet Resmi, *Hulasatü'l-İ'tibar*, İstanbul 1286.

Akçura, Yusuf, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

Akın, Himmet, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul 1946.

Aksaraylı Kerimüddin Mahmud, *Müsameretü'l-Ahbar ve Müsareyetü'l-Ahyar*, (Çev: Osman Turan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1944.

Alp, İlker, "Bulgar Türk Devleti", *Tarihte Türk Devletleri-I*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1987.

....., *Pomak Türkleri(Kumanlar-Kıpçaklar),* Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edirne 2012.

....., *Şark Meselesi veya Emperyalizmin Türk Politikası,* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Edirne 2008.

Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev. İskender Savaşır), Metis Yayıncılık, İstanbul 2004.

Anderson, Matthew Smith, *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme,* (Çev: İdil Eser), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Arı, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Alfa Yayınevi, İstanbul 2005.

Arıkan, Sema, *III. Selim'in Sırkatibi Ahmet Efendi Tarafından Tutulan Ruzname*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.

Aslantaş, Selim, *Osmanlı'da Sırp İsyanları*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Âşık Paşazâde, *Târih*, (Ali Bey Neşri) İstanbul 1932.

Atalay, Bülent, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri(1908-1923)*, Tarih ve Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

Ateş, Toktamış, *Siyasal Tarih-I*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989.

Aydın, Mehmed, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara 2006.

Aydın, Mustafa, *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar(1800-1830)*, Gökkubbe Yayınevi, İstanbul 2008.

Bağış, Ali İhsan, *Osmanlı Ticaretinde Gayr-i Müslimler, Kapitülasyonlar-Beratlı Tüccarlar, Avrupa ve Hayriye Tüccarları(1750-1839)*, Turhan Kitapevi, Ankara 1983.

Başeren, Sertaç Hami, *Ege Sorunları*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2003.

Baştav, Şerif, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.

Benlisoy, Yorgo - Elçin Macar, *Fener Patrikhanesi*, Ayraç Yayınevi, Ankara 1996.

Berkes, Niyazi, *Patrikhane ve Ekümeniklik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Beydilli, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.

Binatlı, Hasan, *Yunanistan ve Kıbrıs Rumları*, Halkınsesi Basımevi, Lefkoşa 1980.

Bostan, İdris, *Adriyatik'te Korsanlık*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

....., *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

....., *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.

....., *Osmanlılar ve Deniz,* Küre Yayınları, İstanbul 2007.

Börekçi, Mehmet Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi*, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 2001.

Brummett, Palmira, *Osmanlı Denizgücü*, (Çev. Nazlı Pişkin), Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

Campell, Joseph, *Batı Mitolojosi(Tanrı'nın Maskeleri),* İmge Kitapevi, (Çev: Kudret Emiroğlu), Ankara 2003.

Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, (Çev. Ayşegül Yaraman), Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.

Challeye, Fellicien, *Dinler Tarihi*, (Çev. Semih Tiryakioğlu), Varlık Yayınevi, İstanbul 1972.

Cilacı, Osman, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

Cloog, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

Crawley, Charles William, *The Question of Greek Independence: A Study of British Policy in the Near East(1821-1833),* Cambridge University Press, Cambridge 1930.

Çalış, Şaban H., "Kavramsal Çerçeve: İsimlendirme ve Bölgesel Kimliğin İnşası", *Balkanlar'da Siyaset*, (Ed. Şaban H. Çalış, Birgül Demirtaş), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Nisan 2013.

Çavuşoğlu, Halim, *Balkanlar'da Pomak Türkleri*, Köksav Yayınları, Ankara 1993.

Çelik, Mehmet, *Fener Patirkhanesi'nin Ökümenik İddiasının Tarihi Seyri(325-1453*), Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir 2000.

Çukolas, Konstantin, *Yunanistan Dosyası- The Greek Tragedy*, Ant Yayınları, İstanbul 1970.

Danişmend, İsmail Hami, *Baltacı'nın Prut Zaferi*, İstanbul Yayınevi, İstanbul 1955.

....., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1955.

Devlet-i Aliye Teşrifatçıbaşısı Ahmet Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü, (Haz. Richard F. Kreutel- Çev. Esat Nermi), Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.

Demirhan, Hasan, İngiltere'nin Balkan Politikası ve Yunanistan, İdil Yayıncılık, İstanbul 2016.

Driault, Edouart, *Selim-i Salis ve Napoleon*, (Çev. Mehmet Fuad Köprülü), Kanaat Matbaası, İstanbul 1911.

Droysen, *Büyük İskender Tarihi*, (çev. Bekir Sıtkı Baykal), Dharma Yayınları, İstanbul 2007.

Ekrem, Mehmed Ali, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi-I, Kronikler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

Engels, Friedrich, "Türkiye Sorunu", *Doğu Sorunu,* (Der: Karl Marx-Friedrich Engels), Sol Yayınları, Ankara 1977.

Eren, Ahmed Cevad, *III. Selim'in Biyografisi*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964.

Erendil, Muzaffer, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976.

Erhan, Çağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitapevi, Ankara 2001.

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1972.

Erim, Nihat, *Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1953.

Eryılmaz, Bilal, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.

Faroqhı, Suraıye, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

Fellmerayer, Jacob Phillip, *Doğu'dan Fragmanlar*, (Çev. Hüseyin Salihoğlu), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2000.

Gencer, Ali İhsan, *Bahriye'de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezareti'nin Kuruluşu(1789-1867),* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1985.

Genç, Nevin, *II. Kosova Savaşı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1993.

Glenny, Misha, *Balkanlar(1804-1999),* (Çev. Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul 2001.

Gorçe, *Çağlar Boyu Yunanlılar*, (Haz. Doğu Araştırma Mezkezi), Belge Yayınları, İstanbul 1986.

Gömeç, Saadettin, "Safeviler-Avşarlar-Kaçarlar", *Türk Dünyası El Kitabı-1*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yayınları, Ankara 2001.

Graves, Philip, *İngilizler ve Türkler(Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri(1789-1939),* (Çev. Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999.

Gürel, Şükrü Sina, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1993),* Ümit Yayıncılık, Ankara 1993.

Halaçoğlu, Yusuf, *XIV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

Hammer, Josef von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), C. IX., Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992.

Hamzaoğlu, Yusuf, *Osmanlı Dönemi Sırbistan Türklüğü,* Logos-A Yayınevi, Üsküp 2004.

Hanyevi, Hüseyin Hami, *Girit Tarihi*, İstanbul 1325.

Hatipoğlu, Murat, *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne,* ASAM Yayınları, Ankara 2002.

....., *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı(1821-1922)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.

Hentch, Thierry, *Hayali Doğu, Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, (Çev. Aysel Bora), Metis Yayınları, İstanbul 1996.

Heraclides, Alexis, *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Howart, David, *Greek Adventure, Lord Byron and other Eccentricst in the War of Independience*, Hardcover Press, New York, 1976.

İbnü'l Esir, *El-Kamil fi't Tarih*, (Çev: Abdülkerim Özaydın), İstanbul 1987.

İmber, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1650: İktidarın Yapısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

....., *The Ottoman Empire 1300-1481*, Isis, İstanbul 1990.

İnalcık, Halil, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2007.

....., *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ(1300-1600),* (Haz.. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

İşipek, Ali Rıza-Oğuz Aydemir, *1770 Çeşme Deniz Savaşı, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşları,* Denizler Kitapevi, İstanbul 2006.

Jorga, Nikolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, (Çev. Nilüfer Epçeli), C. V, Yeditepe Yayınevi,İstanbul 2005.

Juster, Alain, "İstanbul Ortodoks Patrikhanesi, Yunanistan ve Türkiye", *Türk Yunan Uyuşmazlığı,* (Der. Semih Vaner), Metis Yayınları, İstanbul 1990.

Kamil Paşa, *Tarih-i Siyasi*, C. III, İstanbul 1324(1908).

Kantemir, Dimitri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi-II*, (Çev. Özdemir Çobanoğlu), Cumhuriyet Kitapları Yayınları, İstanbul 1998.

Karaca, Zafer, *İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

Karagöz, Hakan, Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi Mustafa Hatti Efendi'nin Viyana Günleri(1948), Kitapevi Yayınları, İstanbul 2014.

Karal, Enver Ziya, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu(1797-1802),* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1938.

....., *Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı-Rus Münasebatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1937.

Karpat, Kemal, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

....., *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2006.

Kayapınar, Ayşe, "Bizans Tarihine Genel Bir Bakış", *Bizans Tarihi,* (Ed. Levent Kayapınar), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2011.

Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari'l-Bihar*, (Çev. Orhan Şaik Gökyay), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007.

Kent, Marian, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, (Çev. Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

Kerestecioğlu, İnci Özkan, "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frenkeyştan'ın Canavarına", *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (Haz. H. Birsen Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.

Kitsikis, Dimitri, *Türk-Yunan İmparatorluğu*,(Çev. Volkan Aytar), İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

Kocabaş, Süleyman, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı ve Balkanlarda Panslavizm*, Vatan Yayınları, İstanbul 1986.

Koçu, Reşat Ekrem, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, İstanbul 1934.

Köprülü, Mehmet Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1981.

Köse, Osman, *Küçük Kaynarca Antlaşması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sani,* İstanbul 1328.

Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

....., *Türkiye ve Rusya, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınevi, Ankara 1970.*

Kurtoğlu, Fevzi, *1768-1774 Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekatı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1942.

....., *Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi,* C. I, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1944.

Kutay, Cemal, *Etnik-i Eterya'dan Günümüze Ege'nin Türk Kalma Savaşı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980.

Kürşat, Fikret- Mustafa Haşim Altan- Sebahattin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi,* Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978.

Kütükoğlu, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri(1578-1612),* İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1993.

Lord Kinross, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküşü*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2008.

Lütfi Ahmet Efendi, Tarih-i Lütfi, C. I, İstanbul 1292.

Mardin, Şerif, "Türk Siyasisini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkisi", (Haz: Mümtaz'er Türköne- T. Önder), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset(Makaleler*-I), İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Mansel, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

Mantran, Robert, *XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara 1995.

....., "XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: İstikrar mı, Gerileme mi?", (Ed: Robert Mantran), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna*, Cem Yayınları, İstanbul 1995.

Marmara, Rinaldo, *Bizans İmparatorluğu'ndan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, (Çev. Saadet Özen), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

McCarty, Justin, *Ölüm ve Sürgün(Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı 1821-1922),* (Çev. Fatma Sarıkaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012.

Megalommatıs, M. Cosmas, *Türk-Yunan İlişkileri ve Balkanlar*, Kıbrıs Vakfı Yayınları, İstanbul (t.y.).

Mehmed Mansur, *Rum Fetretine Dair Tarih*, İstanbul 1288.

Millas, Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar, Dil, Din ve Kimlikleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Mirmiroğlu, Vladimir, *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul Belediyesi Yayınları, İstanbul 1946.

Mora Cezîresi Hakkında Coğrafî Malumat, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, TY, nr. 847, vr. 2a-8b.

Mouravieff, Boris, *Deli Petro'nun Vasiyetnamesi*, Bedir Yayınları, İstanbul 1966.

Mustafa Nuri, *Netayic-ül Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (Haz. Neşet Çağatay), C. I-II., Ankara 1987.

Nişanyan, Sevan*, Sözlerin Soyağacı-Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.

Nora, Pierre, *Hafıza Mekanları,* (Çev. Mehmet Emin Özcan), Dost Kitapevi, Ankara 2006.

Oğulukyan, Georg, *1806-1810 İsyanları*, (Çev. Hrand D. Andreasyan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.

Oran, Baskın, *Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrikalı Modeli*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1997.

....., *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

....., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu,* Timaş Yayınları, İstanbul 2008.

....., *Yakın Tarihin Gerçekleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Ostrogorsky, George, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıldan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Örenç, Ali Fuat, *Balkanlarda ilk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2011.

Özbaran, Salih, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'na Açılması, Türk Denizcilik Tarihi,* (Ed. İdris Bostan-Salih Özbaran), C. 1, İstanbul 2009.

Özcan, Murat, *Tarihin Işığında Yunan Mezalimi*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2003.

Özel, Ahmed, İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı, Marifet Yayınları, İstanbul 1982

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.

Palmer, Alan, *Osmanlı İmparatorluğu-Son Üçyüz Yıl- Bir Çöküşün Tarihi,* (Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak), Yeni Yüzyıl Tarih Dizisi Yayınları, İstanbul 1992.

Palmer, William, *Yanya Sultanı*, (Çev.Murat Belge), Milliyet Yayınları,İstanbul 1997.

Parlak, Türkmen, *Ege Denizi'nde İlk Türk Derya Beyleri*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İzmir 1979.

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, C. II, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Peremeci, Osman Nuri, *Tuna Boyu Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1942.

Poole, Stanley Lane, *Lord Stradford Canning'in Türkiye Anıları*, (Çev: Can Yücel), Yurt Yayınları, Ankara 1988.

Potyemkin, Vladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi(Diplomasi Tarihi)- I*, (Çev. Attila Tokatlı), Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2009.

Pryor, John, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*, (Çev. Füsun-Tunç Tayanç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2004.

Rado, Şevket, *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1983.

Randolp, Bernard, *Ege Takımadaları*(Arşipelago), Pera Turizm Yayınları, İstanbul 1998.

Runciman, Steven, *Konstantinopolis Düştü*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitapçılık Yayınları, İstanbul 1999.

Romerand, Gabriel, *Tepedelenli Ali Paşa*, (Çev. Ali Kemali Aksüt), İstanbul 1939.

Salışık, Selahattin, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*, İstanbul 1968.

Sancar, Erdinç, *21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

Sencer, Muammer, *Osmanlılarda Din ve Devlet*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997.

Serhadoğlu, Rıza, *Büyük İstanbul Albümü*, Osman Yalçın Matbaa, İstanbul 1955.

Sertoğlu, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962.

Shaw, Stanford J., *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev. Mehmed Harmancı), C. I, E Yayınları, İstanbul 1982.

Slade, Adolphus, *Kapdan Paşa*, (çev. O. Öndeş), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1973.

Soral, Yavuz, *Kaybettiğimiz Rumeli*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1975.

Sorel, Albert, *Mesele-i Şarkiyye ve Kaynarca Muahedesi*, (Çev. Yusuf Ziya), İstanbul 1911.

Soloane, William, Bir Tarih Labaratuarı Balkanlar, Süreç Yayıncılık, İstanbul 1987.

Sonyel, Salahi R., İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri(1821-1923), İstanbul 2011.

Soysal, İsmail, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 1999.

Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü, (1711-1821), Aybay Yayınları* İstanbul 2000.

Sumner, H, *Büyük Petro ve Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev. Eşref Bengi Özbilen), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani(Osmanlı Ünlüleri)*, C. 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.

Şahin, Süreyya, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Şani-zade Mehmet Ataullah Efendi, *Şani-zade Tarihi*, (Haz: Ziya Yılmazer), Çamlıca Basım Yayın Kitapları, İstanbul 2008.

Şemseddin, Sami, *Kamus-ı Türki*,C. I, İkdam Matba'sı, İstanbul 1317.

Şimşir, Bilal N., *Ege Sorunu-Belgeler(1912-1913),* C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

Şirokorad, *Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınevi, İstanbul 2009.

Taştan, Yahya Kemal, "Balkanlar'da Ulusçuluk Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı-I,* (Der. Osman Karatay-Bilgehan Atsız Gökdağ), Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, Çorum-Ankara 2006.

Todorova Maria, *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*, (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Toynbee, Arnold, *Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu*,(Çev. Kasım Yargıcı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

Tuncer, Hüner, *Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848),* Kaynak Yayınları, İstanbul 2013.

Turan, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefküresi Tarihi*, C. II, Turan Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1969.

Turan, Şerafeddin,*Türkiye-İtalya İlişkileri,* C. I, Metis Yayınları, Ankara 1990.

Türk Hakimiyetinde Ege Adaları'nın Yönetimi, (Editör: Cevdet Küçük), Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Ankara 2002.

Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea, T. C. Genelkurmay Hap Tarihi Başkanlığı Resmi Yayını, Ankara 1975,

Türsan, Nureddin, *Yunan Sorunu*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından, Ankara 1987.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2012),* DR Yayınları, İstanbul 2013.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

....., *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Üçok, Çoşkun, *Siyasal Tarih*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1978.

Veistein, Gilles, *İlk Osmanlı Sefiri 28. Mehmet Çelebi'nin Fransa Anıları "Kafirlerin Cenneti",* (Çev. Murat Aykaç Erginöz), ARK Kitapları, İstanbul 2002.

Wittek, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, (Çev. Fatmagül Berktay), Pencere Yayınları, İstanbul 2013

Yavuz, Cemalettin, *Menteşe Adaları(On İki Ada'nın) Tarihi*, Deniz Harp Okulu Basımevi, İstanbul 2003.

Yıldırım, Uğur, *Dünden Bugüne Patrikhane*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004.

Yücel, Yaşar – Ali Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı: Fatih-Yavuz-Kanuni*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Zürcher, E. J., *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Soner), İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

MAKELELER

"Akdeniz", *Temel Britannica Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1992.

Akurgal, Ekrem, "Eski Anadolu'da Yunanlılar", *Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, ATASE Yayınları,* Ankara 1986.

Alasya, Halil Fikret, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi(Dün-Bugün-Yarın)", *Tarihi Gelişmeler İçinde Tarihi Gelişmeler Senpozyumu*, Ankara 1990.

Alp, İlker, "Balkan Yarımadasındaki gelişmeler", *Askeri Tarih Bülteni, ATASE, S. 44*, Ankara 1998.

....., "Pomak Türkleri İle İlgili Bazı Gerçekler", *Askeri Tarih Bülteni*, ATASE, S.33, Ankara 1992.

Arıkan, Zeki, "1821 Ayvalık İsyanı" *Belleten*, C. LII, S. 203, Ankara Ağustos 1988.

Aslantaş, Selim, "Osmanlı Rus İlişkilerinden Bir Kesit: 1826 Akkerman Andlaşması'nın 'Müzakereleri' ", *Uluslararası İlişkiler*, C. 9, S. 36, Kış 2013.

Atalay, Bülent, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 13., Ankara 2002.

Atalay, Nejla, "XX. Yüzyıl Başlarında Balkanlar'da Fener Patrikhanesi ile Diğer Ortodokslar(Sırp, Ulah ve Arnavut) Arasındaki Kilise Mücadeleleri", *Yeni Türkiye*, S. 44., Mart-Nisan 2002.

Aurel, Decei, "Fenerliler", *İslam Ansiklopedisi,* C. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.

Aydoğmuşoğlu, Cihat, "Abbas Mirza ve Dönemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, Güz 2011.

Aygün, Necmettin, "XIX. Yüzyıl Başlarında İstanbul Merkezli Osmanlı Deniz Taşımacılığı", *OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi),* S. 23, Bahar, Ankara 2010.

Bayrak, Meral, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", *Osmanlı*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Baysun, Cavid, "Ali Paşa, Tepedelenli", İslam Ansiklopedisi, C. I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1940.

Beos, Nikos A., "Mora", İslam Ansiklopedisi, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

Berker, Aziz, "Mora İhtilali Tarihçesi veya Penah Efendi Mecmuası", Tarih Vesikaları Dergisi, C. 2, S. 10, Maarif Velilliği Yayınları, İstanbul 1942.

Bilim, Cahit, "Tercüme Odası", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Yıl I, S. I, Ankara Haziran 1990.

Cin, Tugay, "İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, Özel Sayı, İzmir 2005.

Çadırcı, Musa, "Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'-i Mürur ve Pasaport Nizamnameleri", *Belgeler,* C. XV/19, Ankara 1993.

Çakın, Ali Naci, "Tepedelenli Ali Paşa Ayaklanması, Bu Ayaklanmanın Etkisiyle Mora Ayaklanması ve Yunanistan'ın Bağımsızlığa Kavuşması", *Askeri Tarih Bülteni, S. 27, (Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayını),* Ankara 1989.

Çakmak, Zafer, "Türk-Yunan Savaşları Sırasında Kıbrıs Rumlarının Tutumu", *Türk Dünyası Araştırmaları,* S. 173, İstanbul Nisan 2008.

Demirözü, Damla, "İlk Dönem Yunan Romanında(1834-1880) Öteki İmajı", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 43/1, Ankara 2003.

Dirimtekin, Feridun, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Yerleşişleri", *VIII. Türk Tarih Kurumu Kongresi*, Ankara 1973.

Ekinci, İlhan, "Osmanlı Denizciliğinde Sened-i Bahri Uygulaması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 28, Güz 2013.

Elibol, Numan, "İngiltere-Rusya Ticaretinde Karadeniz(1818-1850), Marmara Üniversitesi İ.B.B. Dergisi, C. 36, S. 2, İstanbul, 2014.

Emecen, Feridun, "Biga", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 6, İstanbul 1992.

Ercan, Yavuz, "Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar", *Osmanlı,* C. 4, Ankara 1999.

....., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 1, Ankara 1990.

Erendil, Muzaffer, "Yunanlılar'ın Kökeni ve Yunan Milletiyle(Greklerle) İlgili Kavram ve Deyimler", *Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri ATASE Yayınları,* Ankara 1986.

Gencer, Ali İhsan, "Osmanlı Türklerinde Denizcilik", *Osmanlı*, C. 6, Ankara 1999.

İlksel, Settar F., "İstanbul Rum Patrikhanesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. XI. S. 63, Ankara 1972.

İnalcık, Halil, "Osmanlı Tarihi Kronolojisi", *Osmanlı*, C. 1, Ankara 1999.

....., "Osmanlı-Rus Rekabeti'nin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü(1569)", *Belleten,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. XII/46, Ankara Nisan 1948.

....., "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı(OBİV) Yayınları, İstanbul 1993.

Kıel, Machıel-John Alexander, "Mora", *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi(DİA)*, C. 30, İstanbul 2005.

Koca Yusuf Paşa, "Kocabaşı", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 26, İstanbul 2002.

Köprülü, Orhan, "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", *Belleten*, S. LI/200, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.

Küçük, Cevdet, "Osmanlılar'da Millet Sistemi ve Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* C. 4, İstanbul 1985.

Kütükoğlu, Mübahat, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumları'nın Tutumları ve Sonuçları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri, ATASE,* Ankara 1986.

....., "Ahidname(Türk Tarihi)", *İslam Ansiklopedisi,* C. I, İstanbul 1988.

Karasu, Cezmi, "XIX. Yüzyılda Rusların Eflak-Boğdan İşgalleri", *Türkler,* C.12, Ankara 2002.

Mert, Özcan, "XVIII. Ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kocabaşı Deyimi, Seçimleri ve Kocabaşılık İddiaları", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, İstanbul 1995.

Ortaylı, İlber, "Balkanlar'da Milliyetçilik", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Ögel, Bahaeddin, "Göktürk Yazıtlarının "Apurum"ları ve "Fu-lin" Problemi" Belleten, Türk Tarih Kurumu Basımevi, LXL33, Ankara 1945.

Özcan, Abdülkadir, "Halet Efendi", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 15, İstanbul 1997.

Özkaya, Yücel, "1821 Yunan(Eflak-Boğdan) İsyanları ve Avrupa'nın İsyan Karşısındaki Tutumları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri, ATASE,* Ankara 1986.

Papp, Sandor, "Eflak ve Boğdan Ahid-nameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Ülkeleri", *Türkler*, C. 10, Ankara 2002.

Pınar, Hayreddin, "Kostaki Musurus'un Atina Sefareti", *Belleten,* C. LXXVI, S. 275, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara Nisan 2012.

....., "Mehmed Ali Paşa İsyanı ve Metternich'in Osmanlı Siyaseti", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Eskişehir 2011.

Polat, İlknur, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Açılan Amerkan Okulları Üzerine Bir İnceleme", *Belleten,* C. LII, Ankara, Ağustos 1988.

Sezer, Hamiyet, "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı(1821-1829)", *Osmanlı*, Ankara 2009.

....., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri(18. Ve 19. Yüzyıl)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmalalar Dergisi*, C. XXI/33, Ankara 2003.

Sezer, Hamiyet, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşradaki Yansıması(1826-1827)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmalar Dergisi*, C. XIX, Ankara 1998.

Sonyel, Salahi, "Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl Yok Edildiler?", *Belleten,* C. LXII., S. 233, Ankara 1998.

Tekdemir, Aziz,"XIX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı-iran İhtilafları ve 1821-1823 Savaşı", Dergi Karadeniz, S. 4, Ankara Haziran 2010.

Turan, Şerafeddin, "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. IX, S. 1-2. Ankara 1951.

....., "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar", *Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, ATASE Yayınları*, Ankara 1986.

Uçarol, Rifat, "Küçükkaynarca Antlaşması'ndan 1839'a kadar Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 11, İstanbul 1989.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti", *Belleten,* I,3/4,1937.

Yenidünya, Süheyla, "Halet Efendi'ye Dair Bir Risale", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, Aralık 2009.

Yetim, Fahri, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 25, Konya 2011.

TEZLER

Ayoğuz, Şengül, *Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1989.

Ayönü, Yusuf, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri(1116-1308)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2007.

Bakırcılar, Nimet Ayşe, *XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Dinsel Yapı ve Bunun Ayrılıkçı Hareketlere Etkisi*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2003.

Başkaya, Serhat Şahin, *Mehmet Mansur Efendi ve Rum Fetreti(Yunanistan İsyanı ve Teşekkülü) Adlı Eserinin Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

Bayrak, Meral, *1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 1999.

Çelik, Yüksel, *Hüsrev Mehmed Paşa Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri(1756-1855)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005.

Çetin, Nurten, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre 1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

Çolak, Kamil, *XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Balkanlar'da İslamlaşma*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.

Demiroğlu, Hasan, *Rus Kaynaklarına Göre Rusya'nın Balkan Siyaseti: Ortodoks Birliği ve Panislavizm(1856-1878)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.

Dereci, Şeyma, *Stradford Canning'in İstanbul Elçiliği(1824-1832)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2011.

Dündar, Recep, *Kıbrıs Beylerbeyiliği 1570-1670*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 1998.

Köse, Osman, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Rus Münasebetleri, (84/2 No'lu Rusya Ahkam Defterine Göre),* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1993.

....., *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması(Oluşumu, Tahlili, Tatbiki)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun 1997.

Marttin, Volkan, *Rum Fetreti-Yunanistan İsyan ve Teşekkülü((Tahlil ve Transkripsiyon)*, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2004.

Millas, Herkül, *1821 Yunan İhtilali Öncesinde Siyasal İdeolojiler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.

Özkan, Ayşe, *Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması(1830-1878)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

Öztunç, H. Baha, *Yedi Ada Cumhuriyeti*, Gaziosman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2007.

Sakarya, Tuğçe Müge, *Niketas Khoniates'in Eseri Historia'daki(1118-1216) Türk İmajı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

Sannav, Sabri Can, *Yakındönem Tarihimizde Limni Adası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004.

.....*, Yakındönem Tarihimizde Sakız Adası(1821-1923),* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

Sarıoğlu, Tarık, *Oniki Ada'nın Siyasi Tarihi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2007.

Sezer, Hamiyet, *Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1995.

Yaşar, Filiz, *Yunanistan'ın Kuruluşu Sürecinde Sakız Adası*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2004.

Yenidünya, Süheyla, *Mehmet Sait Halet Efendi, Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri(1760-1822)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

Yoğurtçuoğlu, Arzu, *Rum İsyanı ve Yunanistan Devleti'nin Kuruluşu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

DİZİN

A

Adamontios Korais, 51, 52
Akdeniz, iii, iv, vi, 2, 6, 7, 8, 19, 27, 28, 29, 30, 41, 42, 43, 53, 54, 57, 58, 60, 66, 76, 96, 103, 114, 115, 116, 123, 137, 138, 147, 156, 174, 188, 196, 199, 202, 207
Akkerman, 152, 153, 154, 179, 202
Aleksandr İpsilanti, 63, 64, 75, 85, 90, 91, 120
Almanya, 50, 89, 109
Amerika, 108, 137, 138, 139, 144, 188
Anabolu, 5, 126, 128, 158, 184
Anadolu, vii, 1, 4, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 35, 42, 58, 75, 95, 96, 99, 103, 104, 116, 117, 121, 135, 137, 149, 152, 153, 177, 191, 193, 195, 202, 204, 205, 207
Arnavut, 16, 26, 44, 62, 80, 83, 93, 101, 135, 202
Atina, vii, 17, 20, 26, 49, 50, 71, 92, 102, 107, 130, 134, 135, 143, 144, 203, 205, 219
Avrupa, iv, 1, 2, 6, 16, 18, 22, 24, 37, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 67, 68, 71, 77, 78, 85, 87, 88, 90, 94, 95, 107, 109, 112, 115, 117, 123, 124, 131, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 156, 163, 164, 167, 172, 183,188, 190, 195, 202, 205, 232
Avusturya, viii, 38, 39, 41, 42, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 66, 69, 82, 84, 88, 89, 90, 99, 121, 122, 123, 131, 140, 145, 149, 151, 155, 163, 166, 230
Ayvalık, 6, 96, 99, 104, 130, 202

B

Balkan Yarımadası, i, 1, 2, 26, 182
Balkanlar, iv, 1, 2, 3, 4, 6, 14, 21, 24, 26, 36, 37, 38, 39, 40, 45, 49, 55, 59, 62, 66, 68, 173, 176, 188, 191, 193, 197, 200, 202, 204, 205, 207
Berlin, 120
Bizans, iii, 2, 3, 4, 7, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 37, 38, 39, 41, 50, 52, 54, 55, 57, 62, 65, 77, 111, 190, 195, 197, 198, 203, 207
Boğdan, vi, 46, 51, 62, 63, 64, 67, 68, 75, 76, 78, 79, 82, 84, 85, 86, 87, 90, 118, 120, 121, 122, 129, 140, 141, 145, 153, 166, 167, 177, 178, 179, 188, 205
Bornova, 105
Bükreş, 51, 69, 72, 75, 84, 85, 86, 118, 136, 149, 152, 153, 154, 167

C

Cenevizliler, 7, 26
Cezair-i Seb'a, 59, 60, 76, 77, 78, 79, 92

Ç

Çaka Bey, 4, 7
Çamlıca, 75, 79, 92, 95, 96, 104, 105, 115, 126, 127, 132, 159, 169, 173, 183, 200
Çeşme, 41, 57, 99, 104, 170, 187, 194

D

Doğu Akdeniz, 29, 58
Doğu Roma, 13, 15, 17, 18, 32, 37
Dor'lar, 6

E

Edirne, ix, 2, 8, 25, 33, 42, 87, 102, 105, 120, 172, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 189, 206, 207, 208, 212, 213, 215, 233
Eflak, vi, 26, 46, 51, 62, 63, 64, 67, 68, 75, 76, 79, 82, 84, 85, 86, 87, 90, 118, 120, 121, 122, 129, 140, 141, 145, 153, 167, 177, 178, 179, 188, 205
Ege Denizi, iii, 2, 5, 6, 7, 8, 59, 76, 114, 139, 154, 198
Eterya, 13, 70, 71, 72, 74, 75, 81, 106, 196, 199

F

Farsça, 14, 19, 115
Fener Rum Patrikhanesi, 143
Fenerliler, 46, 62, 65, 119, 202
Filik-i Eterya, vi, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 82, 87, 89, 92, 95, 107

Fransa, i, vi, viii, ix, 18, 30, 42, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 67, 68, 71, 78, 84, 88, 94, 108, 127, 136, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 166, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 195, 201, 219, 224, 229
Fransız, 36, 38, 42, 47, 48, 50, 52, 53, 57, 66, 88, 105, 108, 125, 160, 168, 171, 183, 187, 200

G

Gelibolu, 24, 27, 29, 43, 104, 128, 129
Gennadios, 33, 34
Girit, vi, 6, 16, 29, 59, 64, 75, 84, 100, 101, 131, 132, 147, 158, 170, 180, 193
Grek, i, v, vi, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 42, 57, 66, 70, 110, 188
Grek Projesi, 42

H

Halet Efendi, 80, 81, 82, 83, 85, 104, 130, 131, 138, 141, 205, 206, 209
Hellas, i, v, 15, 17, 18, 19, 20, 143
Hellen, 7, 18, 37, 144
Hellenizm, 7, 15, 17, 18, 37, 54
Hıristiyanlık, 7, 34, 37, 61, 123, 191

İ

İbrahim Paşa, vii, 131, 132, 133, 134, 159, 160, 161, 162, 165, 168, 170, 171
İnebahtı, 5, 28, 29, 43, 96, 129
İngiltere, 18, 30, 49, 52, 54, 57, 60, 78, 79, 122, 127, 145, 146, 150, 154, 156, 158, 164, 166, 168, 171, 173, 174, 178, 180, 181, 182, 188, 219
İpsara, 8, 92, 95, 96, 97, 99, 100, 104, 105, 115, 132, 133, 169, 183
İran, vii, 18, 136, 137, 166, 192, 196
İslam, x, 2, 5, 18, 31, 36, 59, 82, 198, 202, 203, 204, 205, 206
İstanbul, vii, ix, 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 90, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 145, 148, 150, 153, 154, 156, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 172, 174, 175, 176, 178, 184, 185, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209
İtalya, 1, 7, 28, 38, 58, 65, 85, 89, 144, 201, 232
İzmir, 4, 7, 14, 25, 35, 44, 49, 52, 75, 84, 98, 99, 100, 104, 105, 137, 138, 170, 191, 198, 203, 206, 207

K

Kandiye, 100, 170
Kapodistrias, ix, 74, 127, 157, 158, 168, 172, 175, 181, 183
Karadeniz, 2, 103, 114, 115, 116, 136, 167, 178, 203, 206
Karamürsel, 25, 27
Katolik, 32, 38, 40, 53, 85, 184
Kıbrıs, 12, 21, 29, 64, 75, 84, 106, 107, 141, 190, 196, 197, 202, 203, 207
Korfu, viii, 52, 58, 168, 169, 172
Koron, 28, 92, 133, 171
Küçük Kaynarca Antlaşması, 41, 57, 59, 63, 84, 115, 195, 208

L

Latin, 2, 15, 22, 26, 27, 32, 54, 197
Leibach Kongresi, 88
Limni, vi, 6, 8, 27, 59, 102, 103, 104, 208
Londra, viii, ix, 110, 155, 158, 159, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 220, 228

M

Makedonya, 4, 20, 21, 193
Mehmed Ali Paşa, vii, 101, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 147, 149, 160, 162, 164, 165, 171, 185, 205
Mısır, vii, 18, 35, 42, 52, 57, 58, 59, 76, 101, 106, 122, 129, 130, 131, 132, 133, 146, 160, 165, 171, 185, 195, 219
milliyetçilik, 1, 21, 22
Misolongi, 5, 133, 134
Mora, i, iii, vii, ix, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14, 16, 19, 26, 27, 28, 30, 40, 41, 43, 44, 45, 49, 55, 57, 60, 61, 64, 71, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 101, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 119, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130,

131,132, 133, 136, 139, 145, 146, 147, 151, 157, 158, 162, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 181, 182, 183, 187, 188, 197, 198, 203, 204, 205, 206, 207, 217, 218, 219, 220, 221, 224, 233
Moskova, 41, 72, 75
Müslümanlar, 13, 16, 31, 36, 50, 93, 97, 117, 156, 158

N

Napoleon, 58, 59, 67, 68, 69, 71, 77, 78, 136, 192
Nasuhzade Ali Paşa, 98
Navarin, 28, 49, 98, 133, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 171, 174, 187, 196
Nesselrode, 123, 151, 165

O

Odessa, 69, 72, 74, 75, 90, 120
Oniki Ada, 8, 75, 171, 208
Ortodoks, 3, 4, 12, 13, 14, 17, 22, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 48, 52, 54, 55, 56, 57, 62, 65, 67, 77, 87, 88, 111, 143, 188, 190, 194, 202, 207
Osmanlı, i, iii, vii, viii, ix, x, 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 226
Osmanlı Devleti, i, iii, 5, 9, 10, 18, 23, 28, 30, 31, 40, 44, 45, 50, 51, 53, 55, 57, 59, 60, 66, 68, 69, 70, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 91, 98, 115, 117, 118, 120, 121, 122, 124, 126, 129, 131, 136, 137, 138, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154,155, 156, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188

P

Papa, 15, 27
Patrik, 33, 34, 35, 87, 88, 119, 143
Patrikhane, 34, 73, 143, 190, 201
Peleponnesos, 5
Petersburg, 42, 67, 75, 145, 146, 147, 150, 151, 154, 178, 182
Prusya, viii, 49, 56, 69, 84, 89, 123, 145, 149, 151, 155, 176, 178
Prut, 56, 86, 166, 167, 178, 192

R

Rodos, 6, 7, 8, 27, 29, 44, 64, 84, 99, 132, 133, 171
Roma, 1, 2, 3, 5, 7, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 32, 33, 37, 41, 42, 55, 70, 76, 85, 107, 188
Rum, i, ii, iii, v, vi, vii, viii, ix, 1, 4, 8, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 55, 59, 61, 64, 65, 66, 70, 71, 72, 74, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97,99, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 180, 184, 186, 187, 188, 190, 194, 197, 202, 203, 204, 207, 208, 209, 211
Rumeli, iii, 12, 13, 24, 25, 35, 44, 64, 80, 81, 96, 102, 103, 126, 128, 129, 130, 133, 135, 178, 199, 203
Rusya, i, vi, viii, 18, 30, 38, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 82, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 95, 96, 105, 115, 120, 121, 122, 123, 127, 136, 138, 140, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 196, 203, 207, 208, 210, 212, 213, 216, 219, 224, 229

S

Sakız, vi, 7, 8, 29, 44, 45, 49, 64, 75, 97, 98, 99, 100, 105, 169, 170, 208
Sened-i Bahri, vii, 114, 116, 120, 203

Sırp, 4, 24, 26, 35, 44, 62, 66, 67, 68, 69, 77, 86, 115, 177, 188, 190, 191, 202
Sisam, vi, 7, 8, 27, 97, 98, 99, 100, 106
Slav, 2, 15, 16, 37, 38, 55, 57, 77
Suluca, 92, 95, 96, 97, 104, 115, 126, 132, 133, 169, 173, 183

T

Talleyrand, 59, 89
Tepedelenli Ali Paşa, 60, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 93, 130, 141, 189, 199, 203, 208
Trakya, iv, 2, 3, 4, 8, 24, 25, 26, 42, 75, 104, 106, 130, 172, 189, 206, 207, 208
Tripoliçe, iii, vii, 5, 45, 91, 93, 94, 126, 133
Tudor Vladimirescu, 86
Tuna nehri, 2, 4
Türkler, iii, 2, 4, 12, 13, 15, 19, 26, 49, 50, 58, 62, 63, 71, 86, 88, 112, 113, 124, 151, 173, 179, 193, 202, 204, 205, 206

U

Ulahlar, 62, 85
Umur Bey, 4, 7, 8, 25

V

Velestinolu Rhigas, 51
Venedikliler, 5, 22, 26, 27, 45
Verona Kongresi, 89, 122, 123, 124
Viyana, 51, 55, 56, 59, 65, 67, 78, 80, 88, 90, 109, 120, 123, 140, 192, 194, 232

Y

Yanya, 47, 49, 75, 77, 79, 81, 83, 127, 128, 130, 198
Yaş, 42, 75, 84, 86, 152, 153
Yenişehir, 80, 82, 104, 106, 128, 133
Yunan, i, iii, v, vi, vii, ix, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 30, 33, 39, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 58, 64, 65, 66, 70, 71, 72, 75, 77, 79, 83, 85, 89, 90, 92, 94, 95, 101, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 123, 125, 126, 127, 131, 139, 143, 144, 146, 150, 152, 154, 157, 158, 159, 168, 169, 170, 172, 174, 175, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 220, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230
Yunanistan, i, iv, ix, 2, 5, 6, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 30, 33, 39, 47, 49, 50, 71, 75, 76, 79, 82, 83, 86, 94, 95, 96, 97, 101, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 135, 138, 146, 147, 150, 159, 162, 169, 173, 174, 177, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 193, 194, 198, 203, 205, 207, 208, 209, 228, 235

Z

Zenta, 28, 58

EKLER

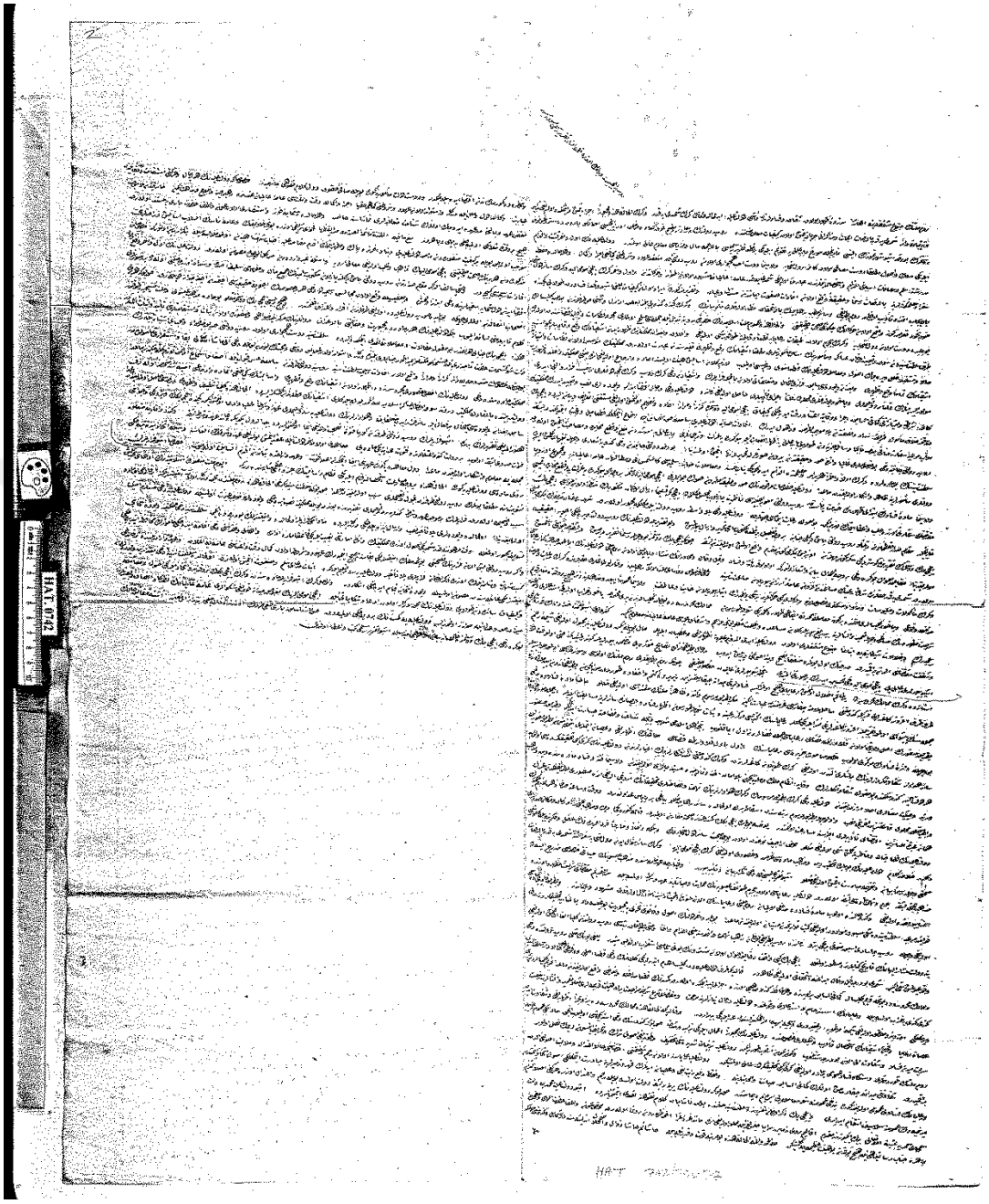

Ek 1: Rum isyanı dolayısıyla Devlet-i Aliyye'nin uygulamış olduğu hususlar hakkında Rus elçisine verilecek takrir müsveddesi: BOA, HAT, Dosya: 742 Gömlek: 35077, Tarih: 29 Z 1237.

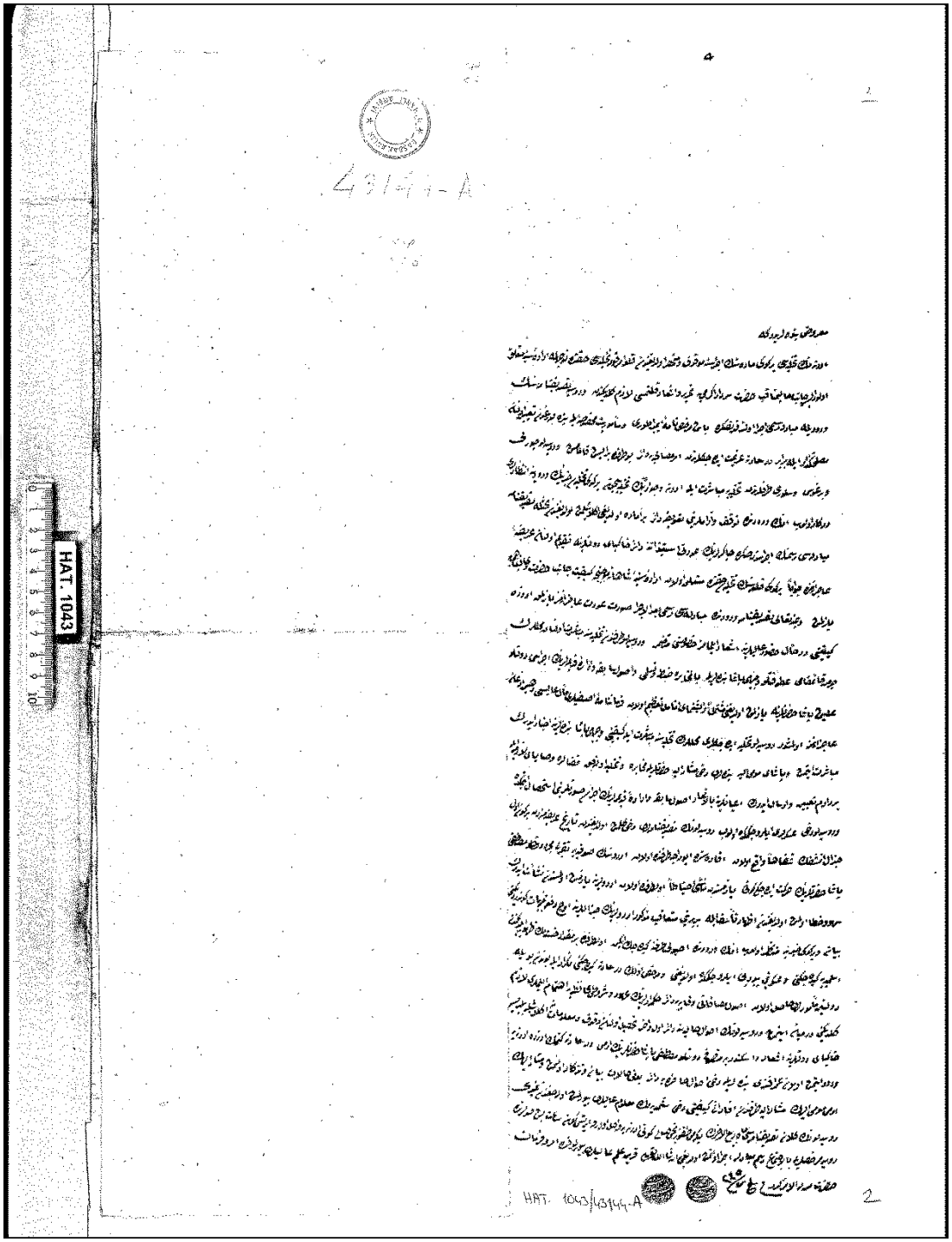

Ek 2: Rusya'dan tasdikname gelerek bu tarihte mübadele olunduğu ve Edirne'nin tahliyesinin Yergögü'nün tahliyesine bağlı olduğu hakkında Edirne'de bulunan murahhaslara gelen kaime: BOA, HAT, Dosya: 1043, Gömlek: 43144-A, Tarih: 29 R 1245.

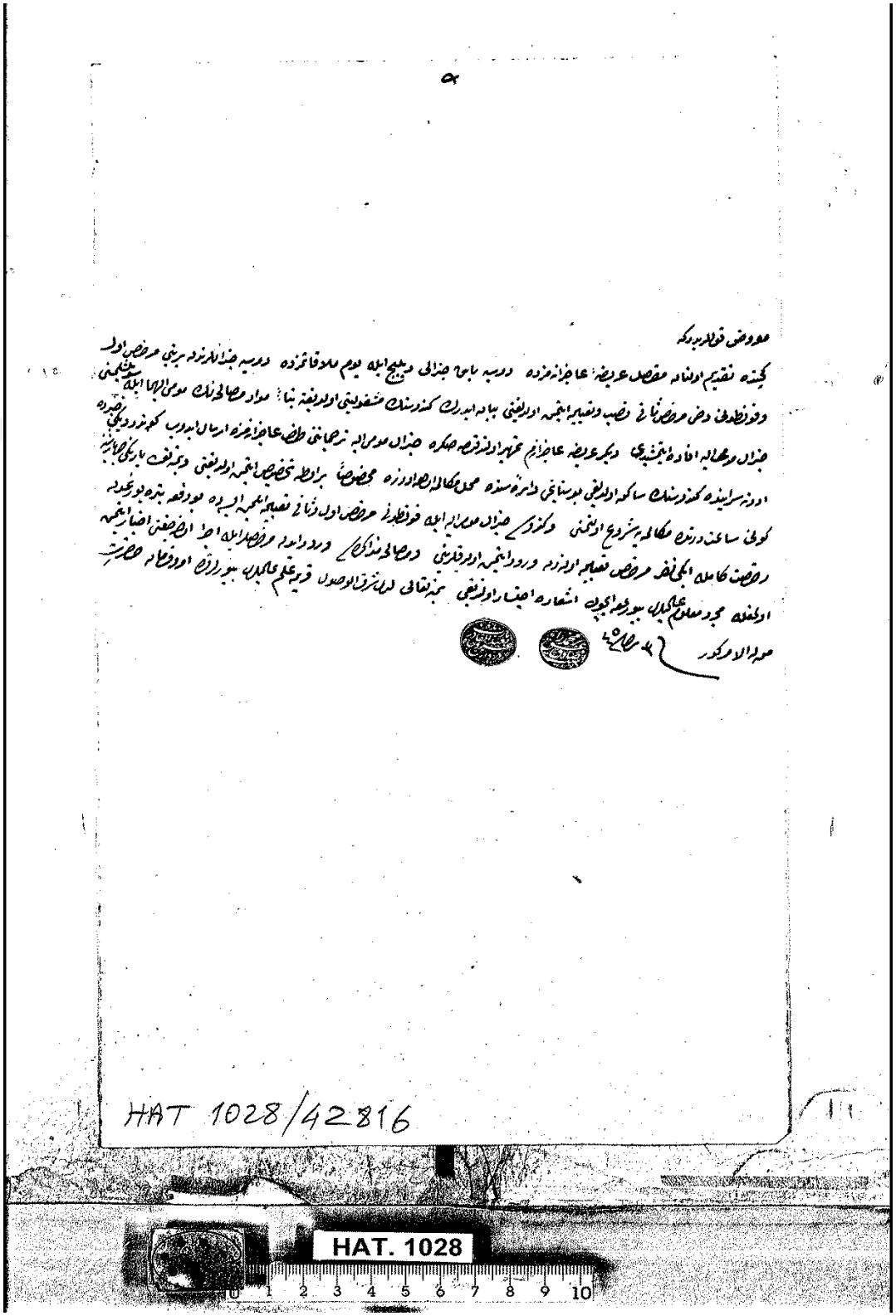

Ek 3: Edirne'de bulunan Başgeneralden haber gelerek Rusya'dan ruhsat-ı kamile ile iki murahhas tayin edildiği ve Edirne sarayında görüşmeler için bir oda ayrıldığı hakkında Devlet-i Aliyye murahhasları Abdülkadir ve Sadık Efendilerin Arizası: BOA, HAT, Dosya: 1028, Gömlek: 42816, Tarih: 03 Ra 1245.

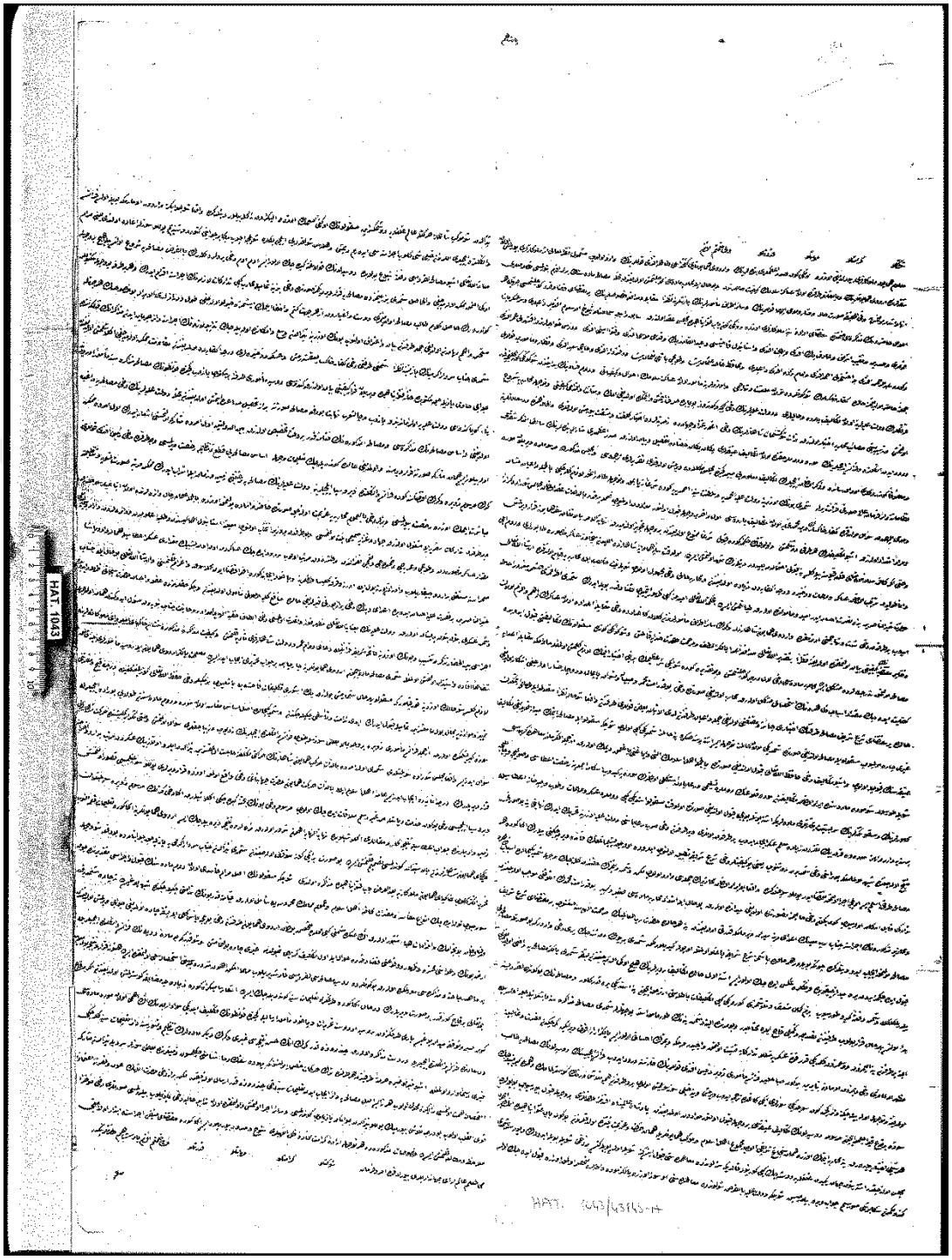

Ek 4: Sadrazamdan, ordu kethüdasından vesair memurlardan gelen kağıtlarda askerin harbetmediği ve bu şekilde düşmana mukavemet kabil olmadığı cihetle sulh edilmesi tavsiye olunduğundan büyük vükela ve vüzera ile meclis akdedilerek verilen kararın tafsilatını havi telhis: BOA, HAT, Dosya: 1043, Gömlek: 43148-A, Tarih: 29 Z 1245.

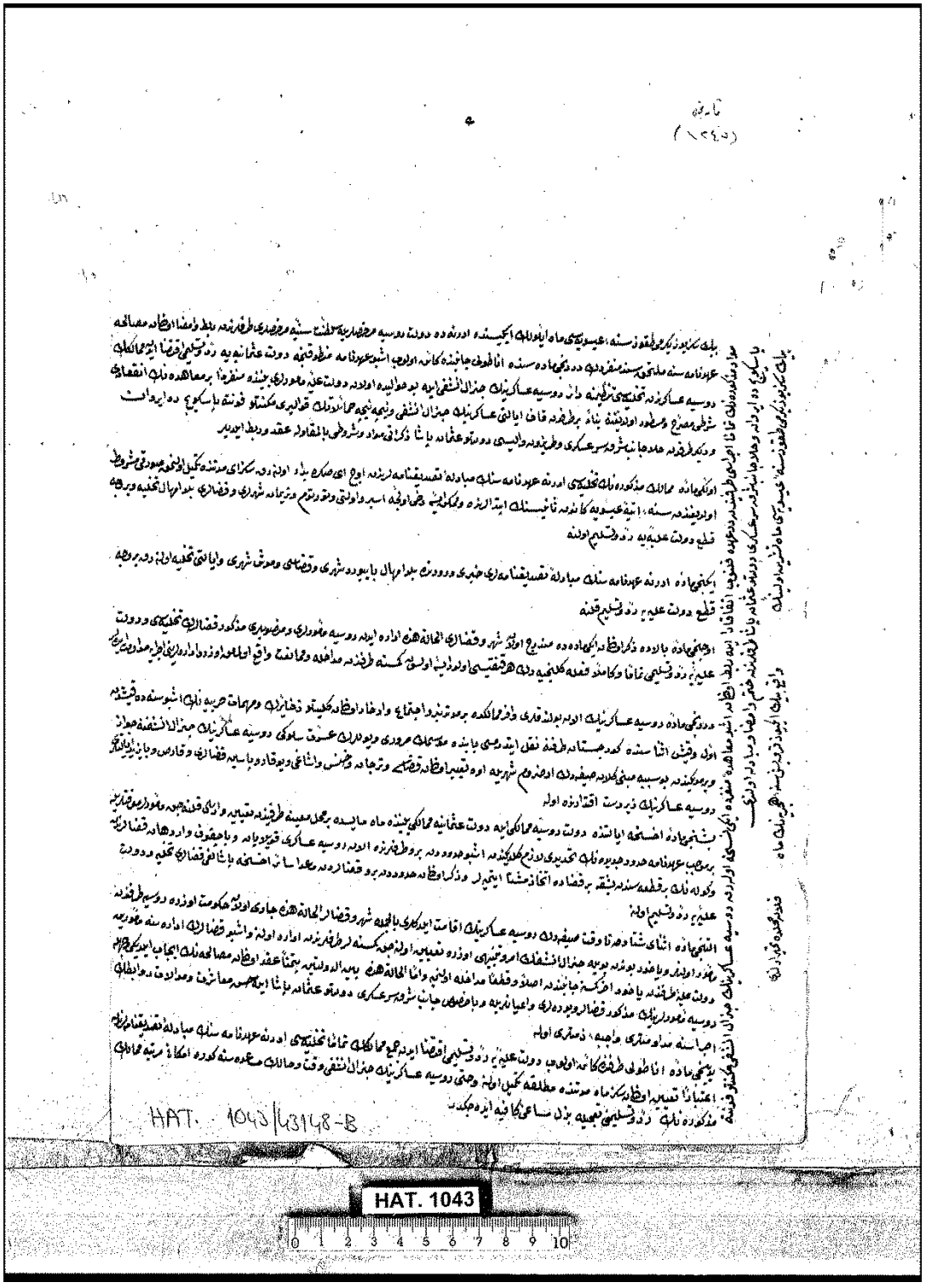

Ek 5: Edirne muahedesi mucibince Şark ordusunda General Paskoviç ile Şark Seraskeri Osman Paşa arasında akdolunan mukavele senedinin sureti: BOA, HAT, Dosya: 1043, Gömlek: 43148, Tarih: 03 Ra 1245.

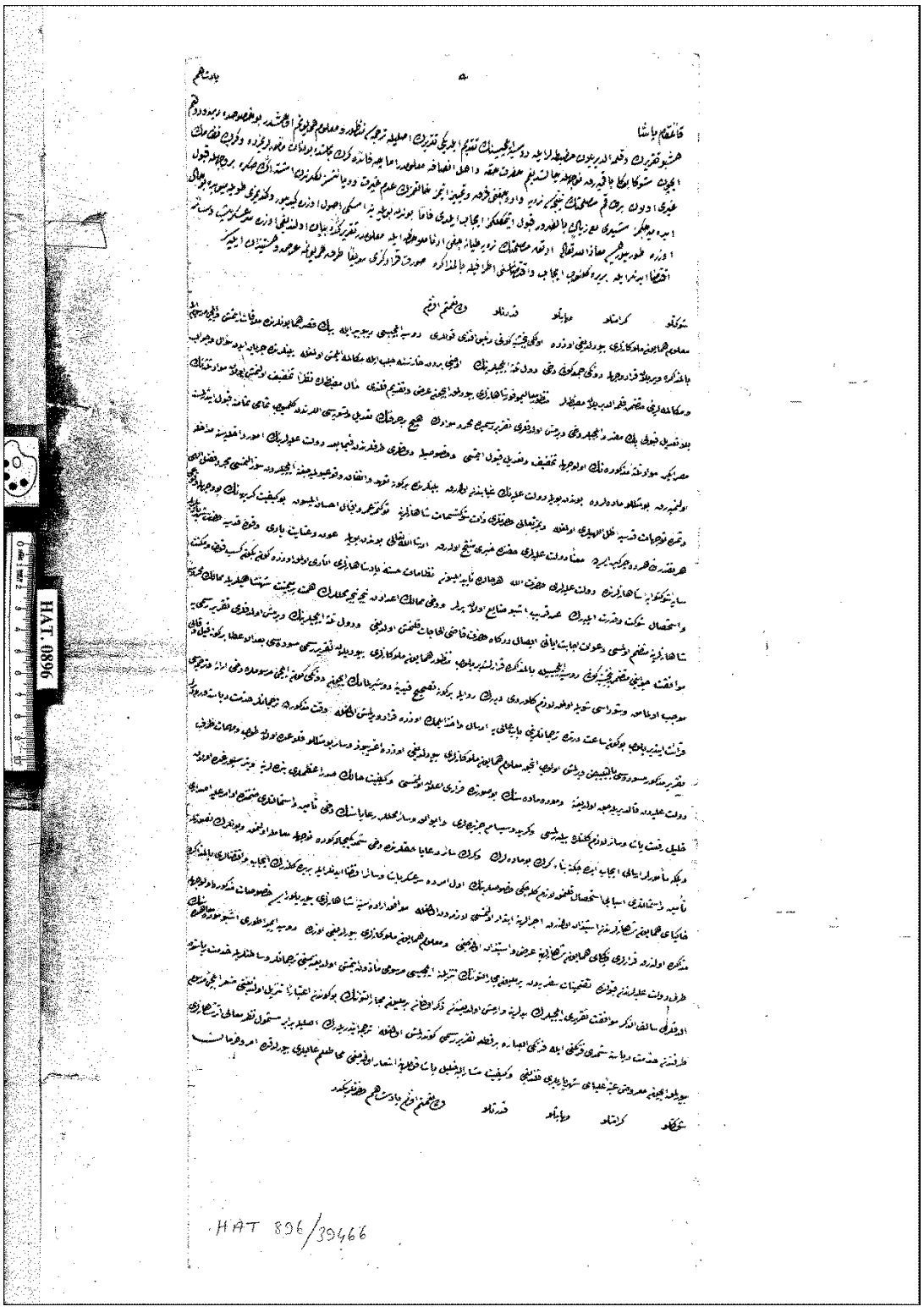

Ek 6: Rusya ve Düvel-i Selase elçileri ile edilen mükaleme ve verilen kararların mazbatası huzura takdim kılındığı: BOA, HAT, Dosya: 896, Gömlek: 39466, Tarih: 29 Z 1245.

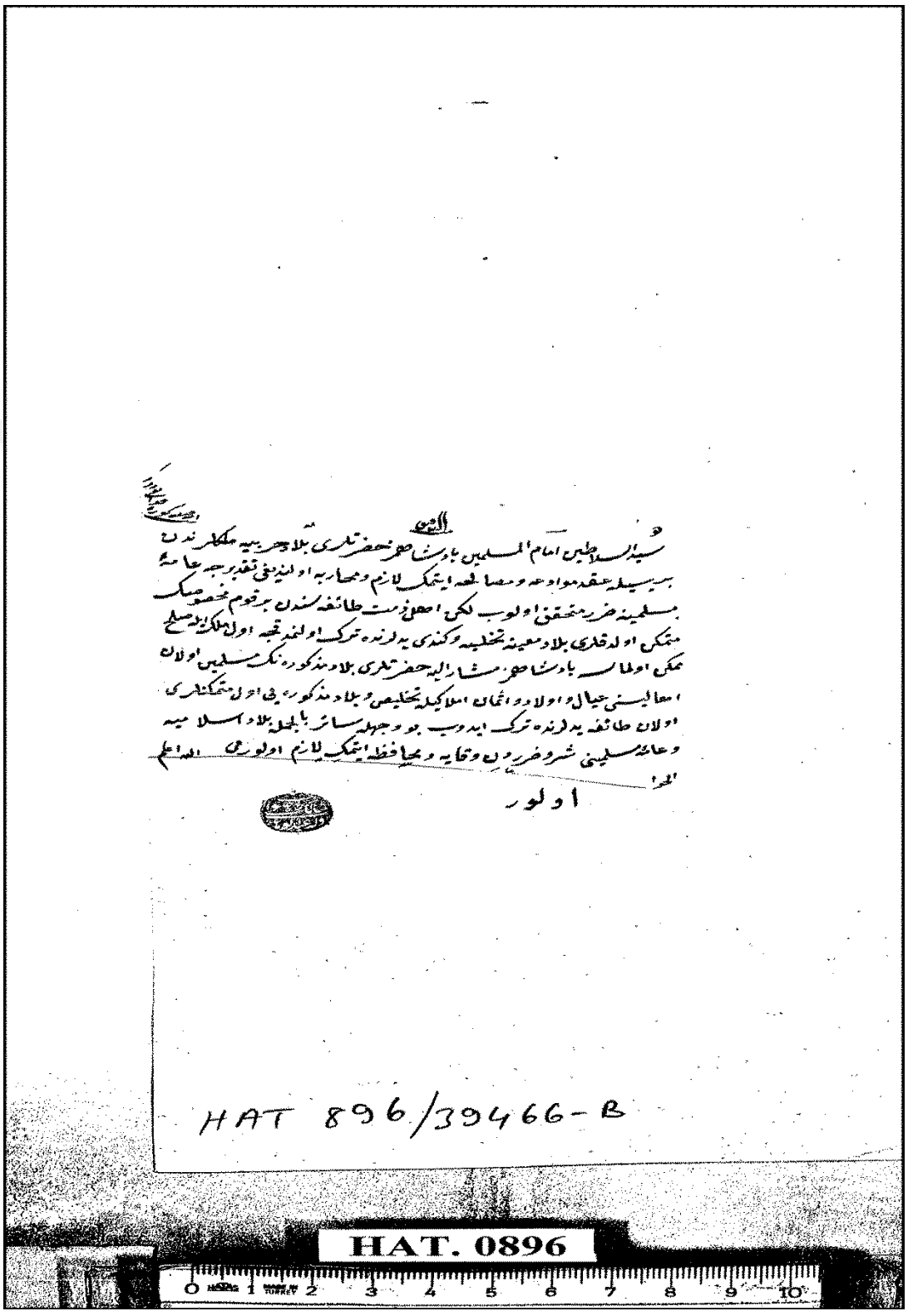

Ek 7: Amme-i Müsliminin rahatı ve harbin hitama ermesi için Mora'nın terki caiz olduğu hakkında: BOA, HAT, Dosya: 896, Gömlek: 39466-B, Tarih: 29 Z 1245.

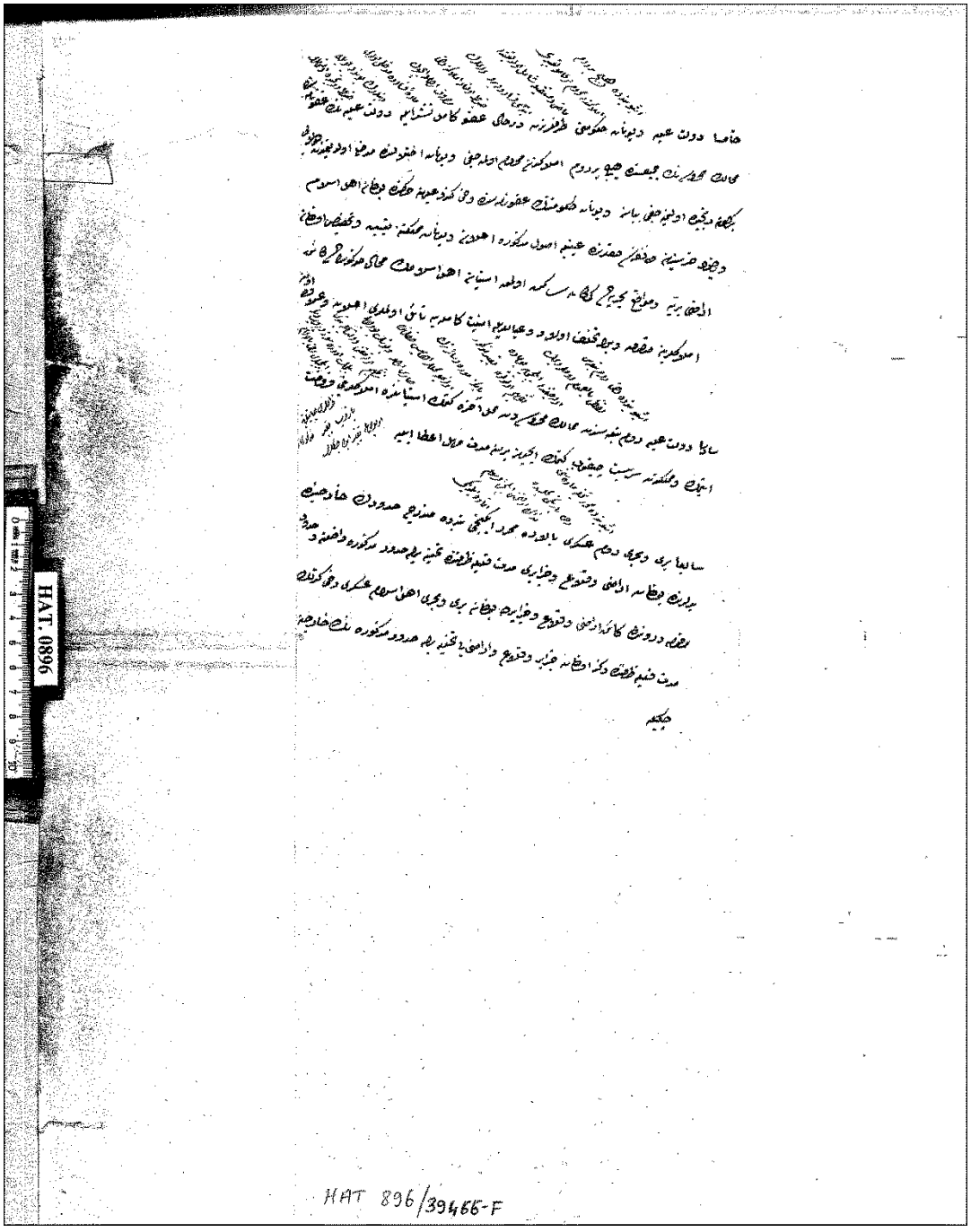

Ek 8: Mora hakkında yazılan müahedenin birkaç bendinin müsveddesi: BOA, Dosya: 896, Gömlek: 39466-F, Tarih: 29 Z 1245.

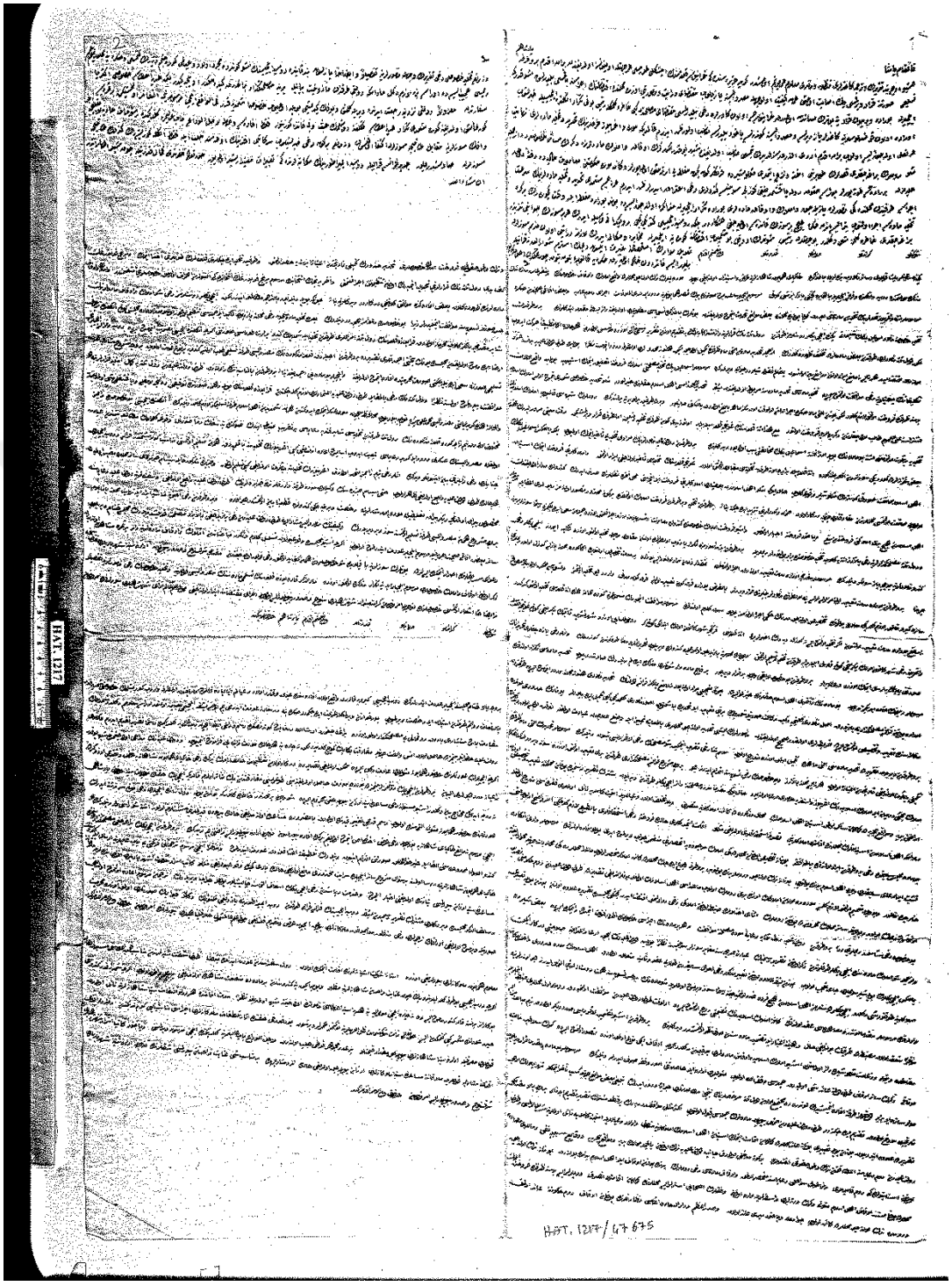

Ek 9: Mora'nın tahliyesiyle buralardaki ehl-i islama aid emlak ve evkaf maddelerinin suret-i tesviyesine ve aynı zamanda Atina ve Ağrıboz kalelerinin tahliye edilmesine ve Krayova kalesinin düvel-i selase amiralleri tarafından tahliye edilerek Mısır valisine teslimine ve bunlara müteferri hususat ile tahdid-i hudud meselelerine dair İngiltere, Fransa ve Rusya elçileriyle yapılan müzakerat hakkında: BOA, HAT, Dosya: 1217, Gömlek: 47675, Tarih: 29 Z 1246.

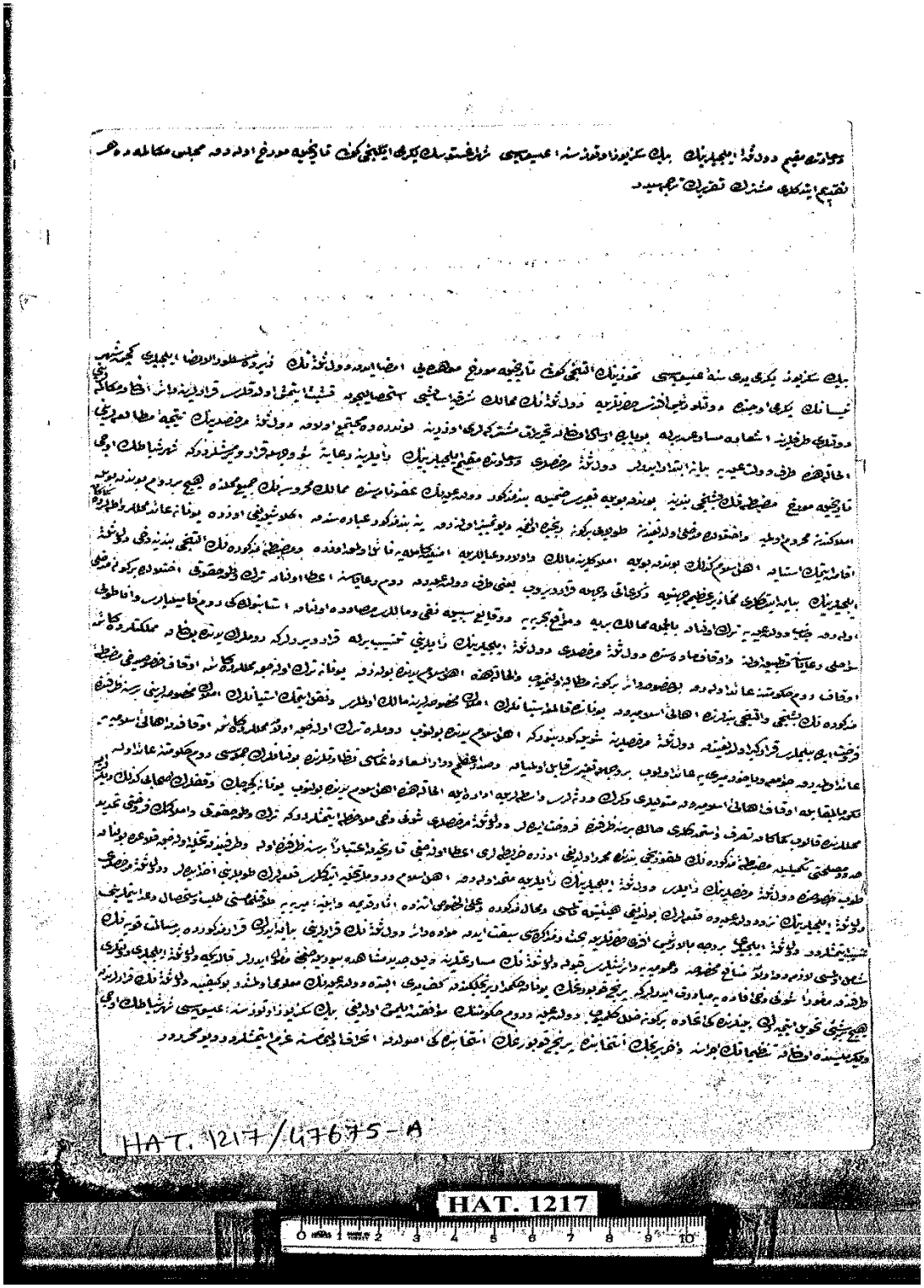

Ek 10: Mora'nın vesair kalelerin tahliyesine ve buralardaki emlak ve evkaf meseleleriyle ve Prens Kaburg'un Yunan Hükümdar Prensliğine intihabına vesair hususata dair düvel-i selase murahhasları tarafından Londra'da verilen müşterek takririn tercümesi: BOA, HAT, Dosya: 1217, Gömlek: 47675-A, Tarih: 03 Ra 1246.

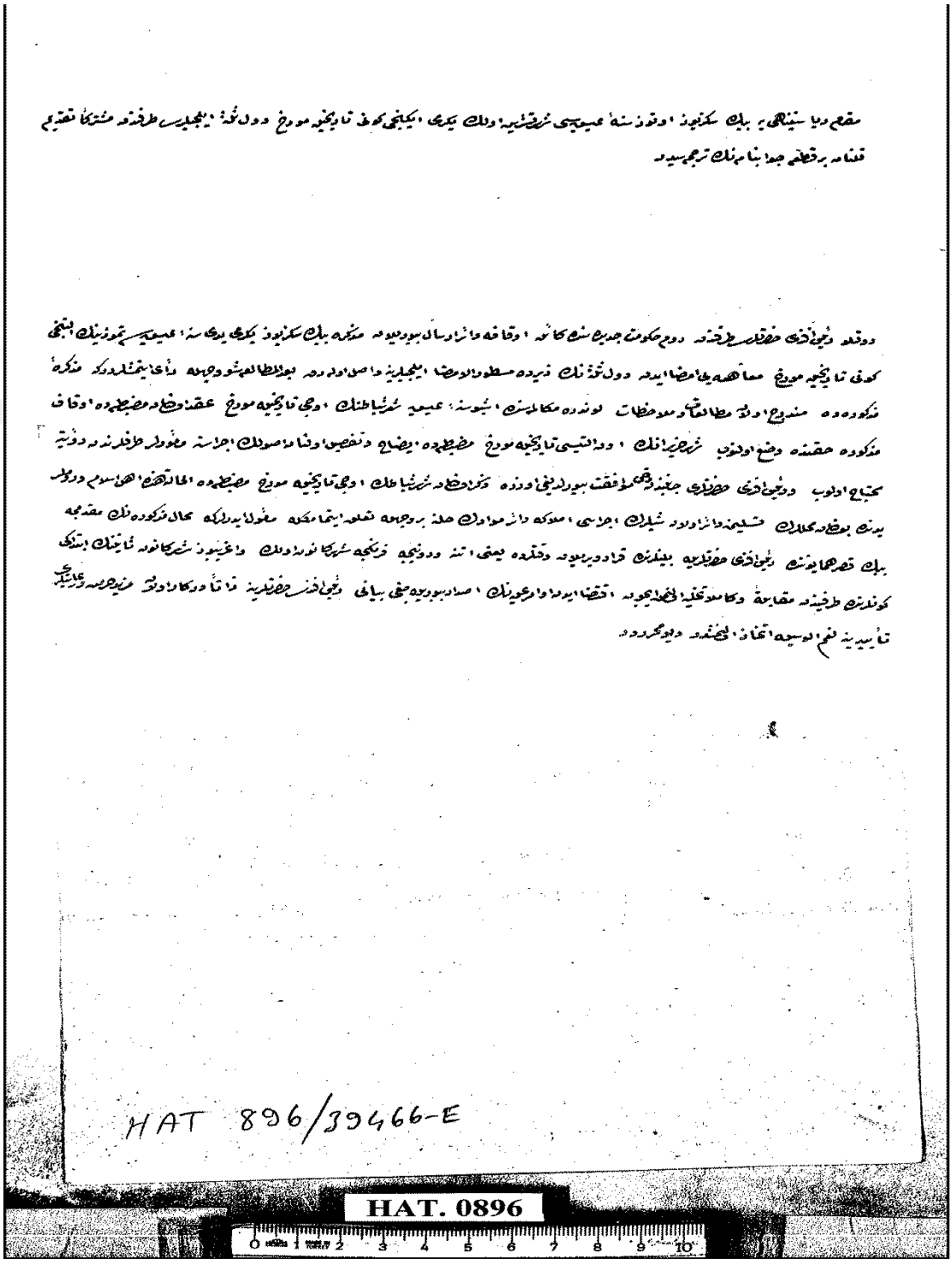

Ek 11: Düvel-i selase elçileri tarafından müştereken Babıali'ye verilen fetvanın tercümesi olup Mora'da olan evkafa dair: BOA, HAT, Dosya: 896, Gömlek: 39466-E, Tarih: 5 Ca 1246.

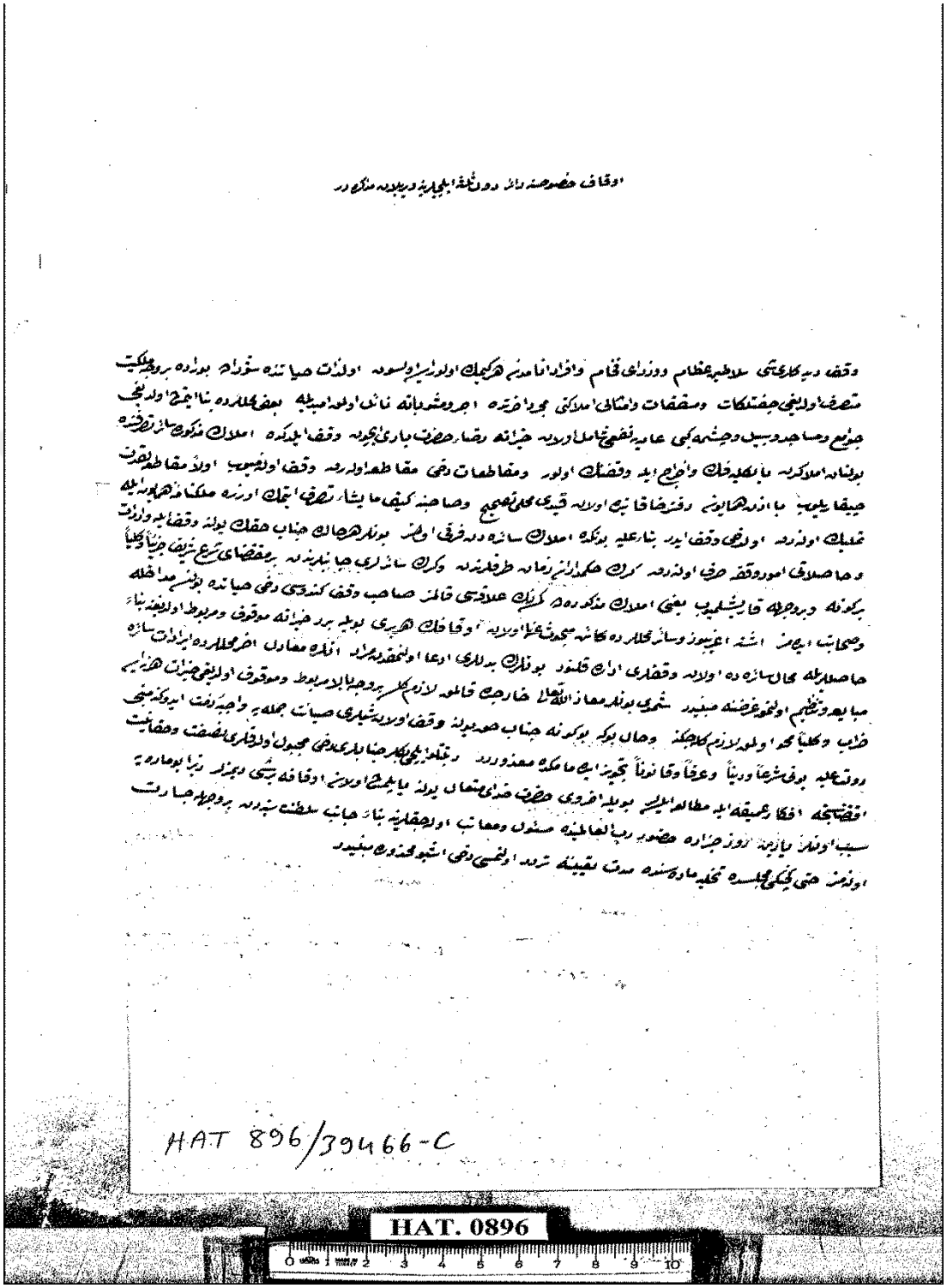

Ek 12: Ağrıboz vesair mahallerde bulunan düvel-i selase sefirlerine verilen tezkere sureti olup vakfın caiz bir şekilde tarifinden ibarettir: BOA, HAT, Dosya: 896, Gömlek: 39466-C, Tarih: 29 Z 1246.

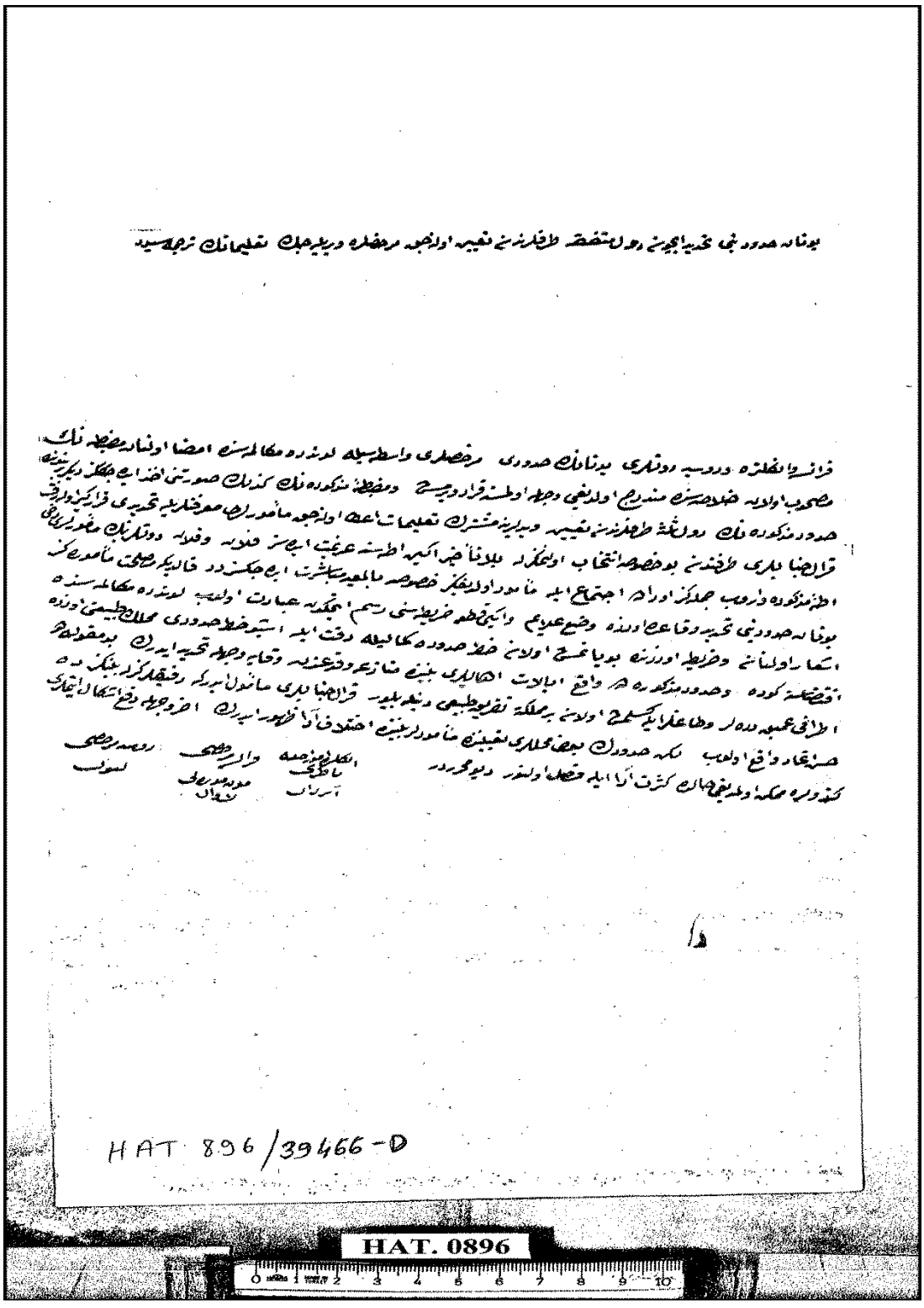

Ek 13: Yunan hududunu tahdid için düvel-i müttefika tarafından tayin olunacak murahhaslara verilecek talimatın tercümesi: BOA, HAT, Dosya: 896, Gömlek: 39466-D, Tarih: 29 Z 1246.

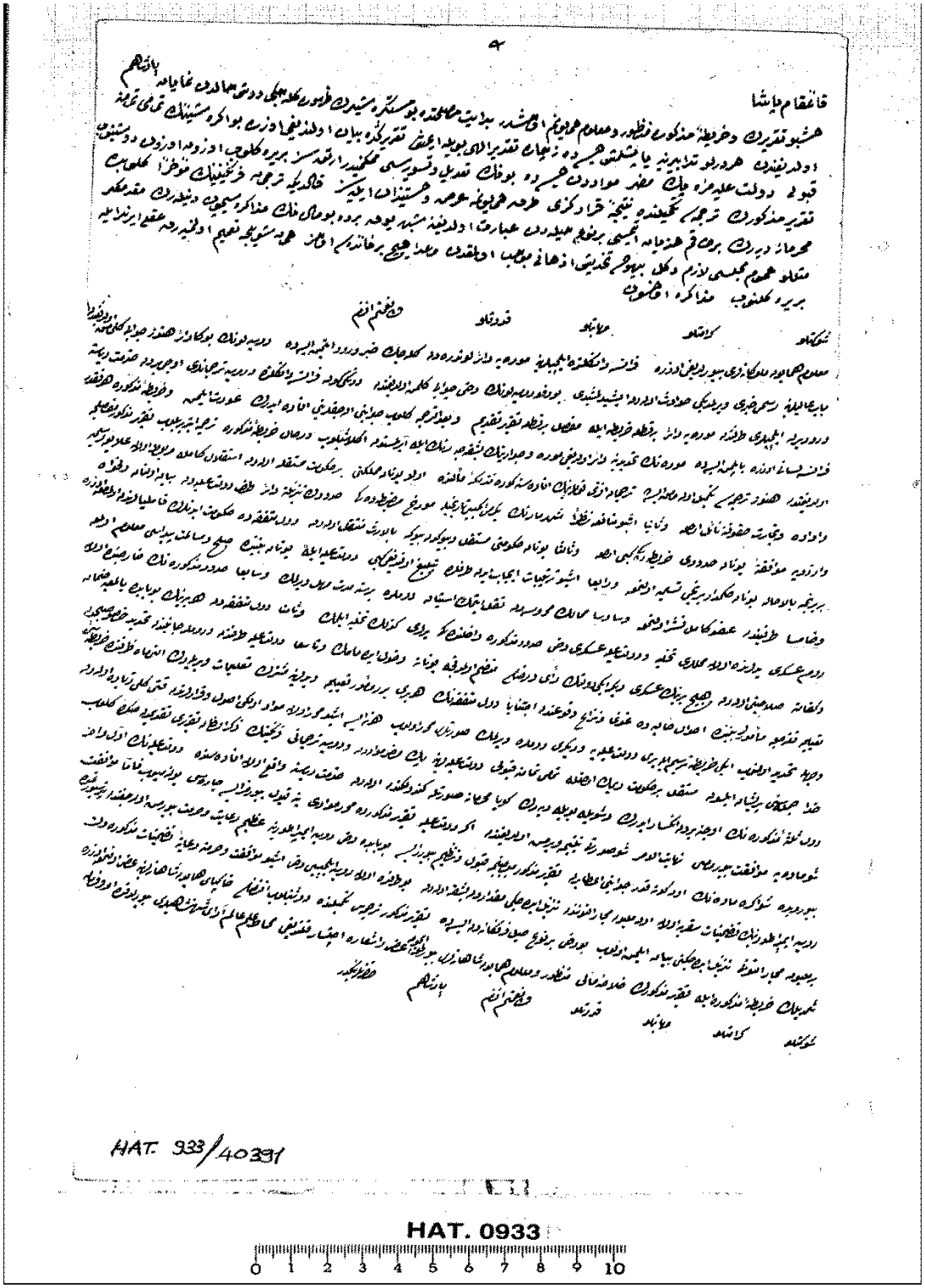

Ek 14: Fransa, İngiltere ve Rusya'nın Mora hakkındaki cevapları gelip tercümanlarının Babıali'ye Fransızca bir harita ile takrir verdikleri ve bu harita ile takrir tercüme olunarak huzura takdim olunduğu ve takririn hûlasa-i mealinin Yunan'a istiklal vermek olduğu hakkında: BOA, HAT, Dosya: 933, Gömlek: 40 391, Tarih: 29 Z 1246.

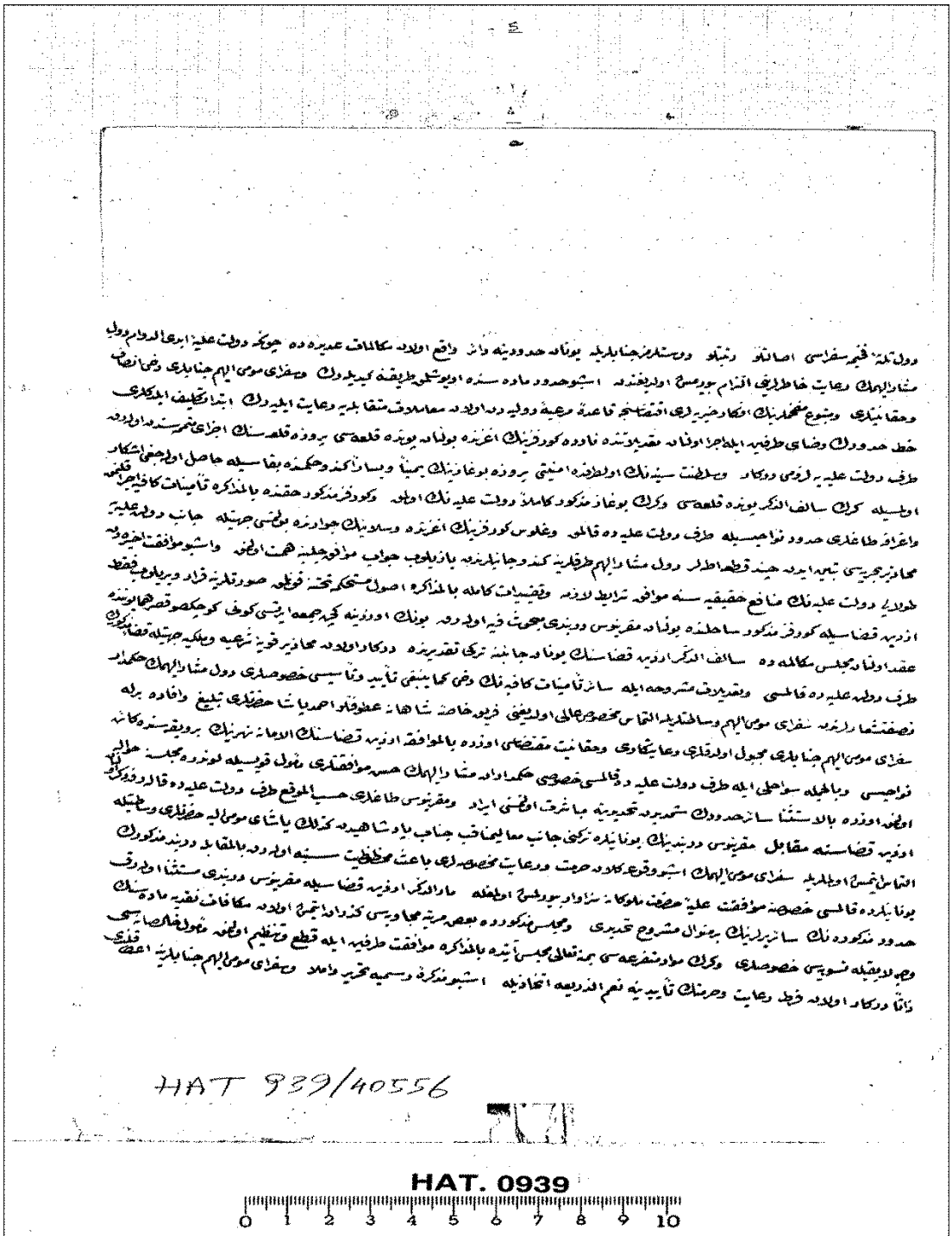

Ek 15: Yunan hududunun tahdidi hakkında Devlet-i Aliyye'nin nokta-i nazarını gösteren ve Düvel-i selase sefirlerine verilmiş olan müzakkere: BOA, HAT, Dosya: 939, Gömlek: 40556, Tarih: 29 Z 1246.

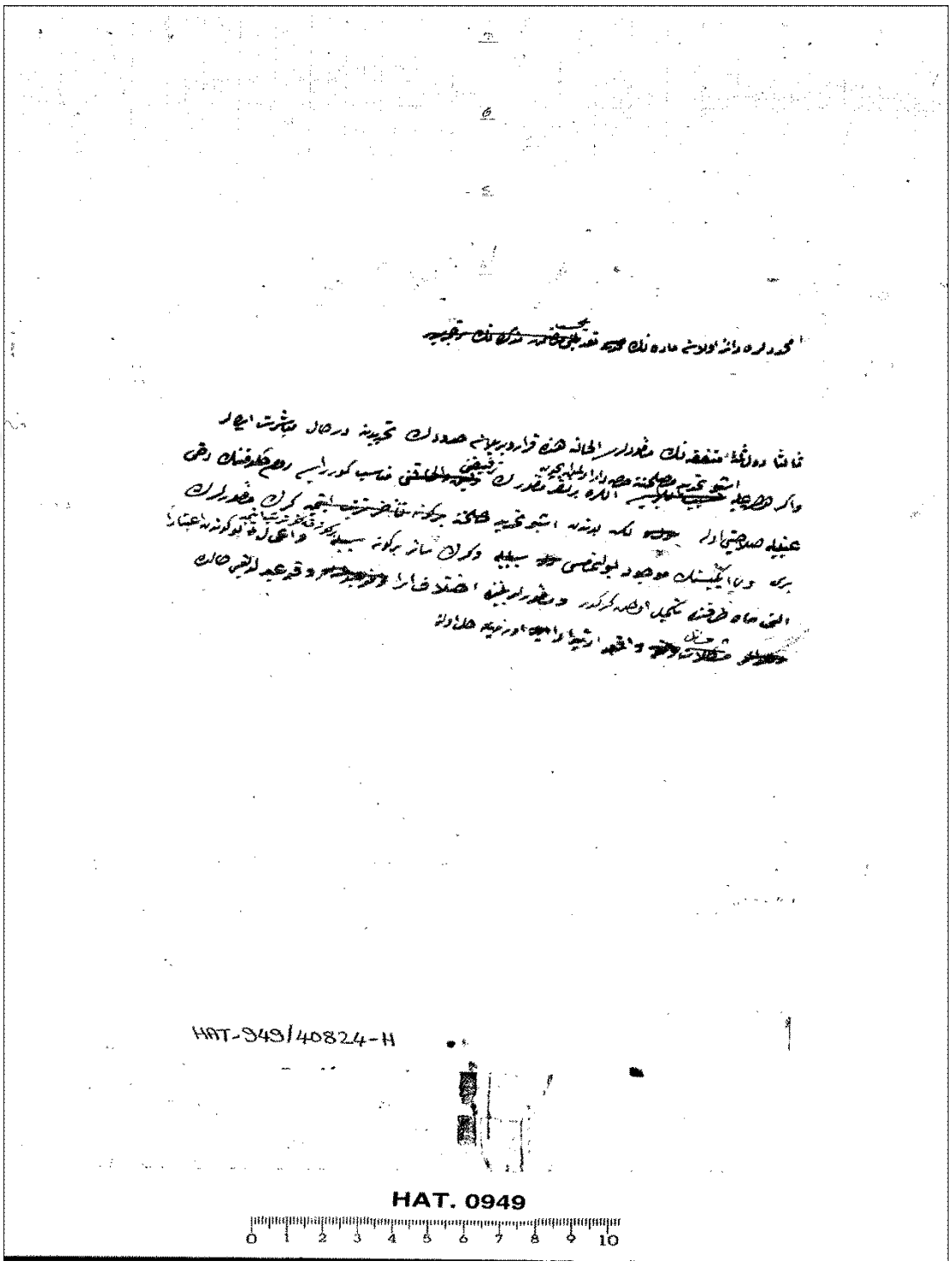

Ek 16: Osmanlı-Yunan hududunu tayine memur olanlar hakkındaki maddenin muaddel şekli: BOA, HAT, Dosya: 949, Gömlek: 40824-H, Tarih: 29 Z 1246.

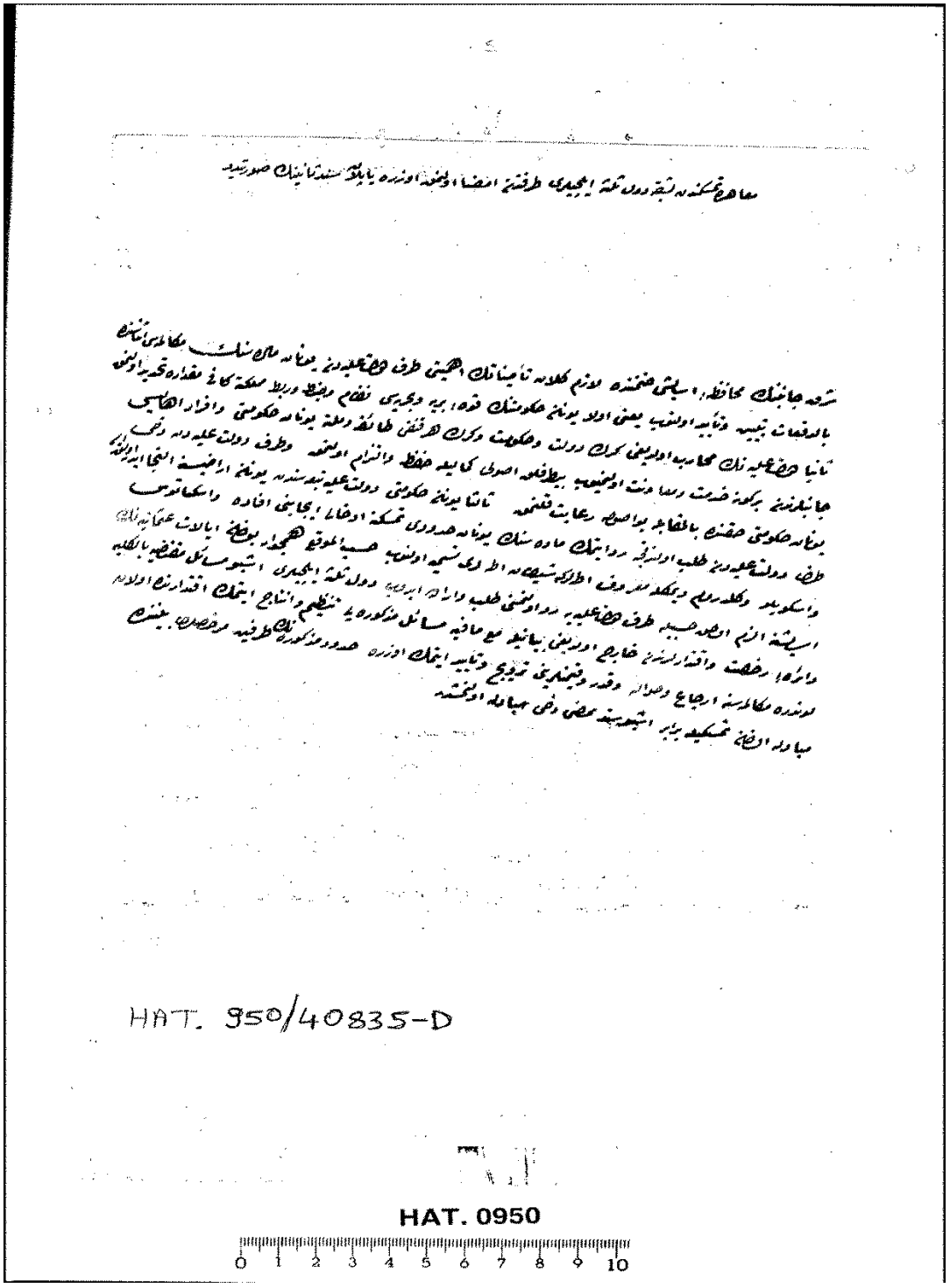

Ek 17: Yunan meselesi hakkında muahede temessükünden başka Düvel-i selase elçileri tarafından imza olunmak üzere yapılan ikinci senedin sureti: BOA, HAT, Dosya: 950, Gömlek: 40835-D, Tarih: 29 Z 1246.

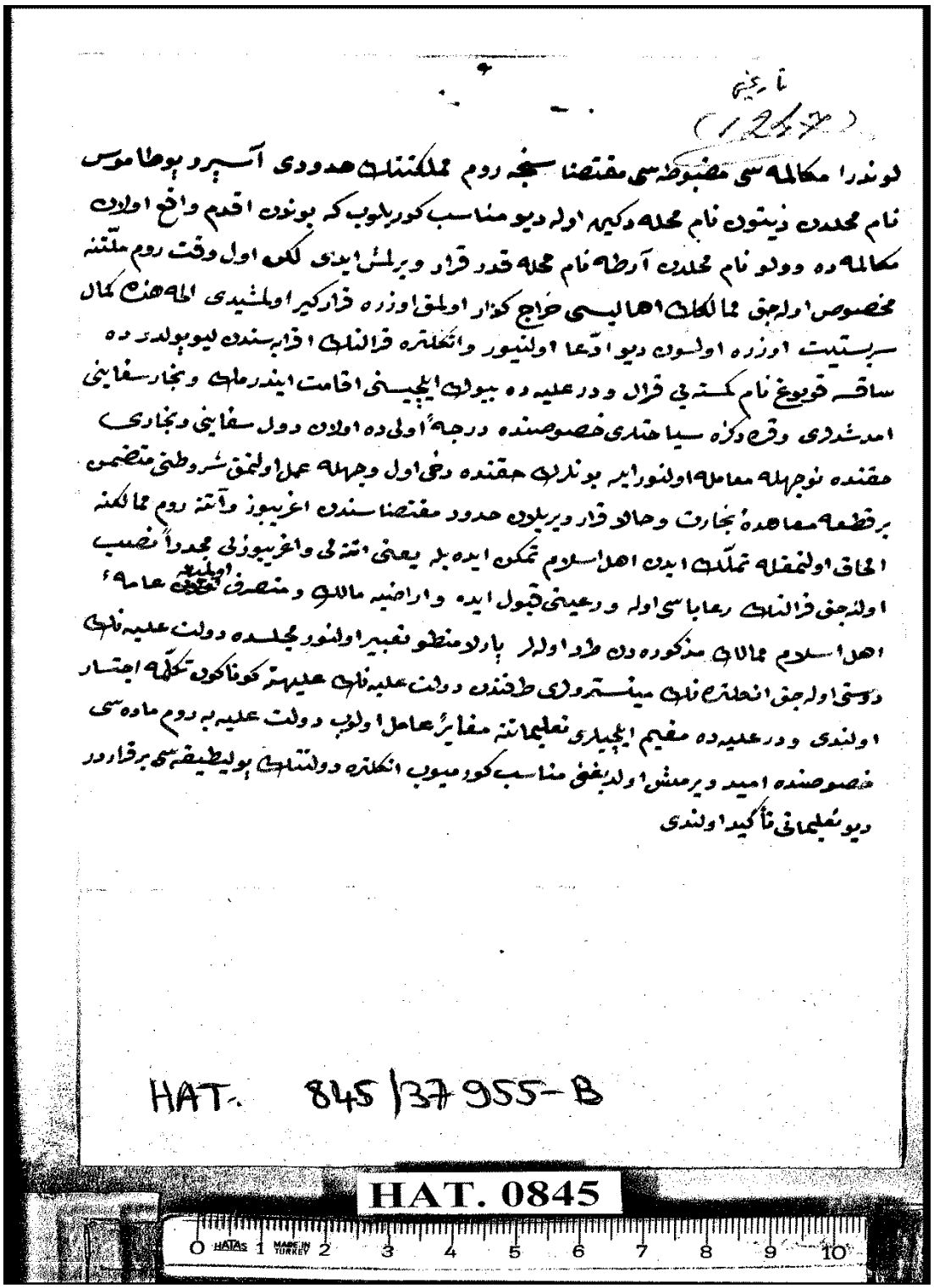

Ek 18: Londra mükaleme mazbatası mucibince Yunanistan'ın kesilecek hududu ve tarzı idaresi ve orada bulunan Müslümanların vaziyeti hakkında bazı ifadatı havi: BOA, HAT, Dosya: 845, Gömlek: 37955-B, Tarih: 29 Z 1247.

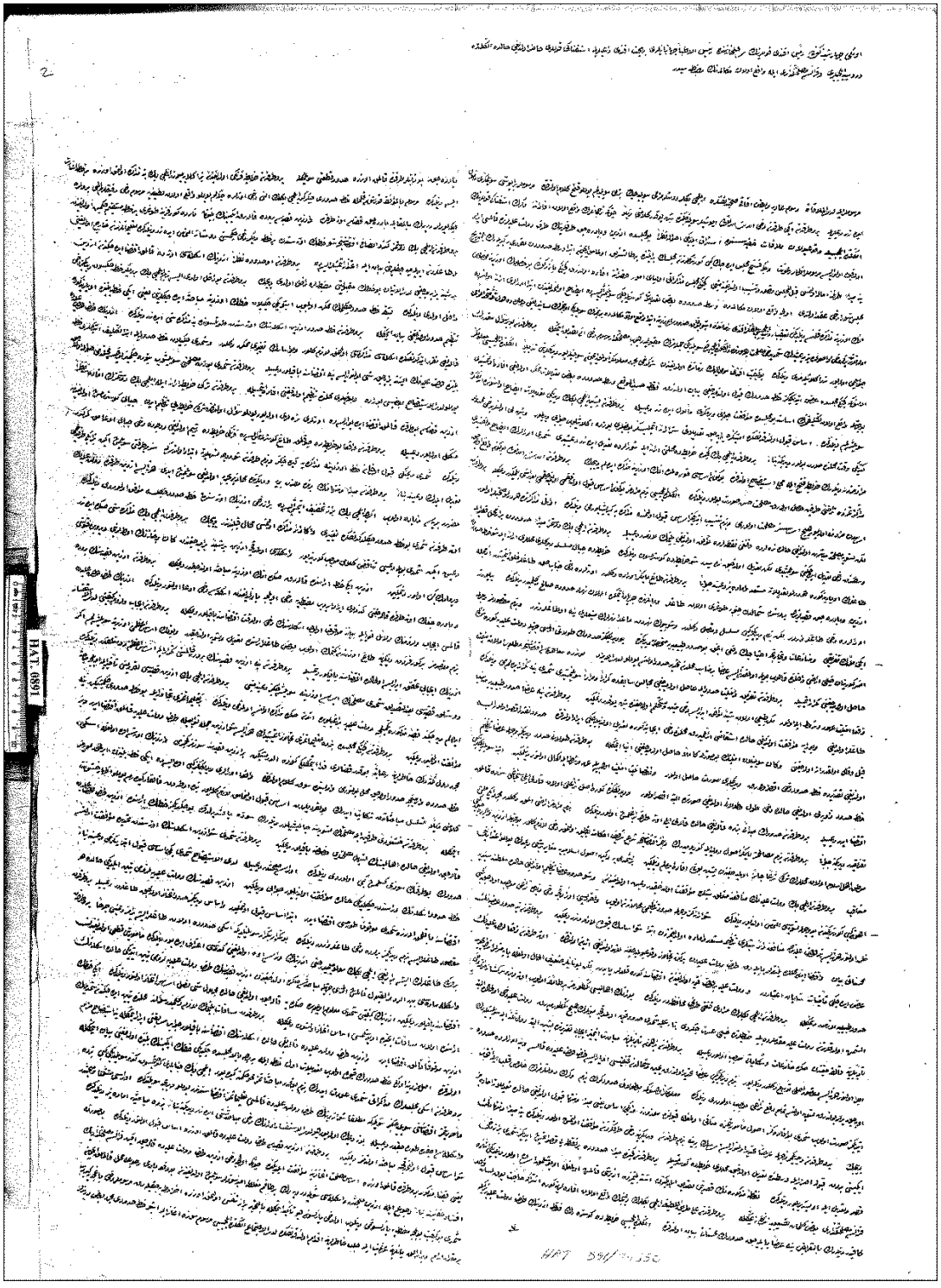

Ek 19: Yunan hududuna dair İngiltere ve Rusya elçileri ve Fransa maslahatgüzarı ile üçüncü defa yapılan mükalemenin bir sahifesi: BOA, HAT, Dosya: 891, Gömlek: 39350, 29 Z 1247.

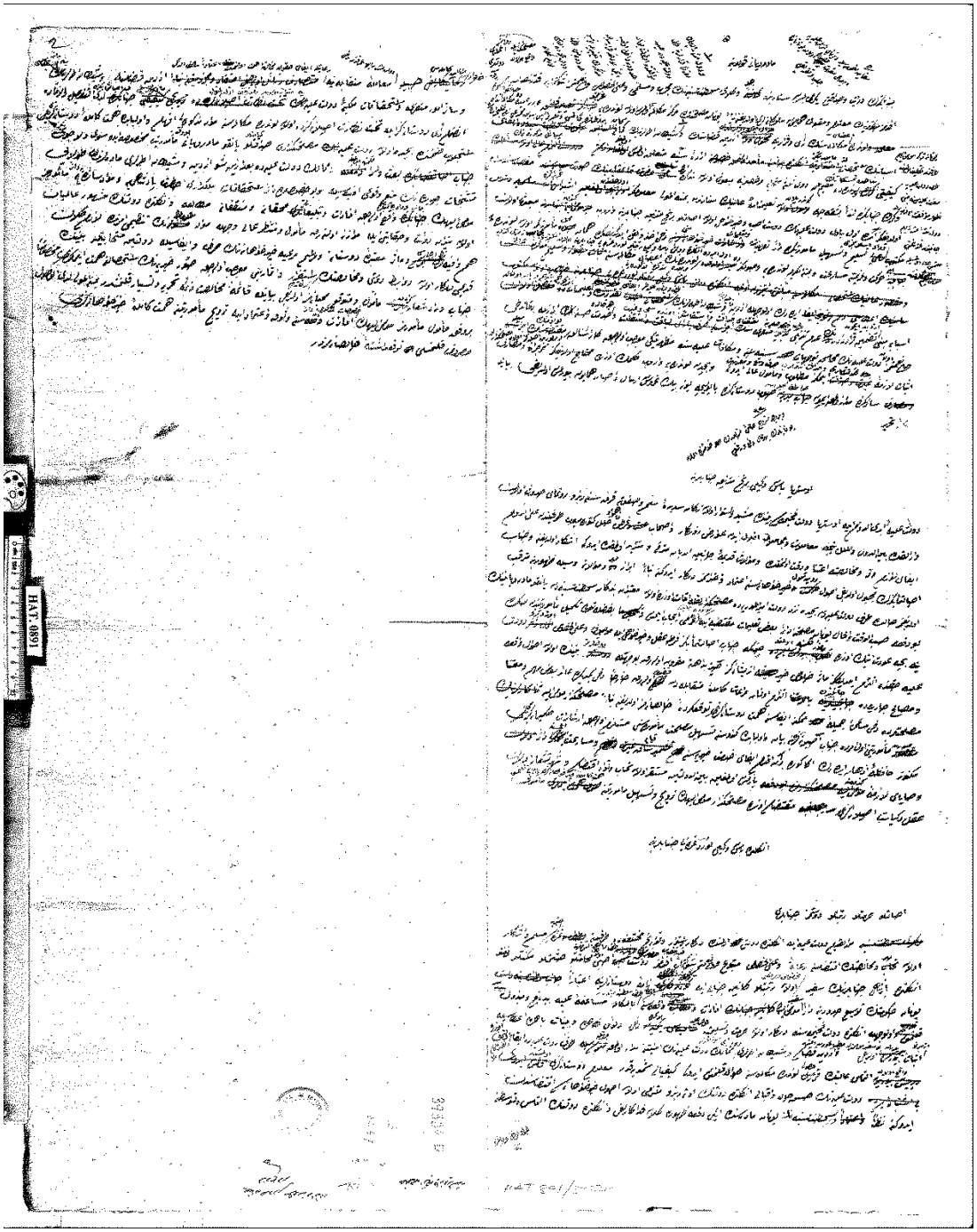

Ek 20: Yunan hududu meselesi hakkında Avusturya devleti nezdindeki maslahatgüzar Mavrayanri'ye ve Avusturya Başvekili Prens Meternika ve İngiltere Başvekili Lord Grey'e yazılan tahrirat müsveddeleri: BOA, HAT, Dosya: 891, Gömlek: 39350-D, 29 Z 1247.

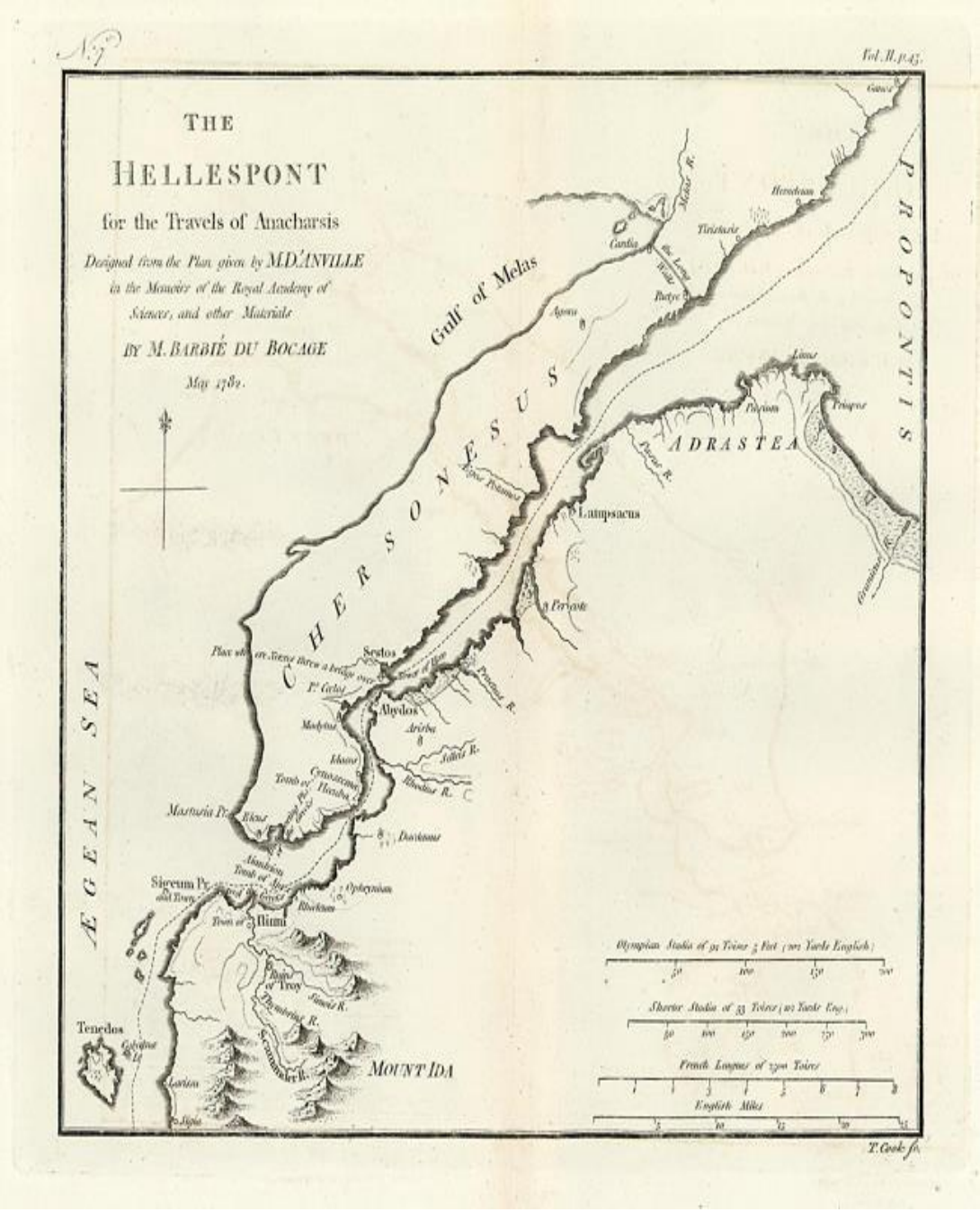

Ek 21. Thomas Cook, *Hellespont*, 1782. Ege Haritası.

www.antiquemapsandglobals.com

Ek 22: Viyana Kongresinden sonra Orta Avrupa ve İtalya'yı gösteren harita.

www.aygunhoca.com

Ek 23: Edirne Antlaşması'na göre Mora ve Ege Adaları'nın durumu hakkında harita.

www.osmanlidonemiantlasmalari.com

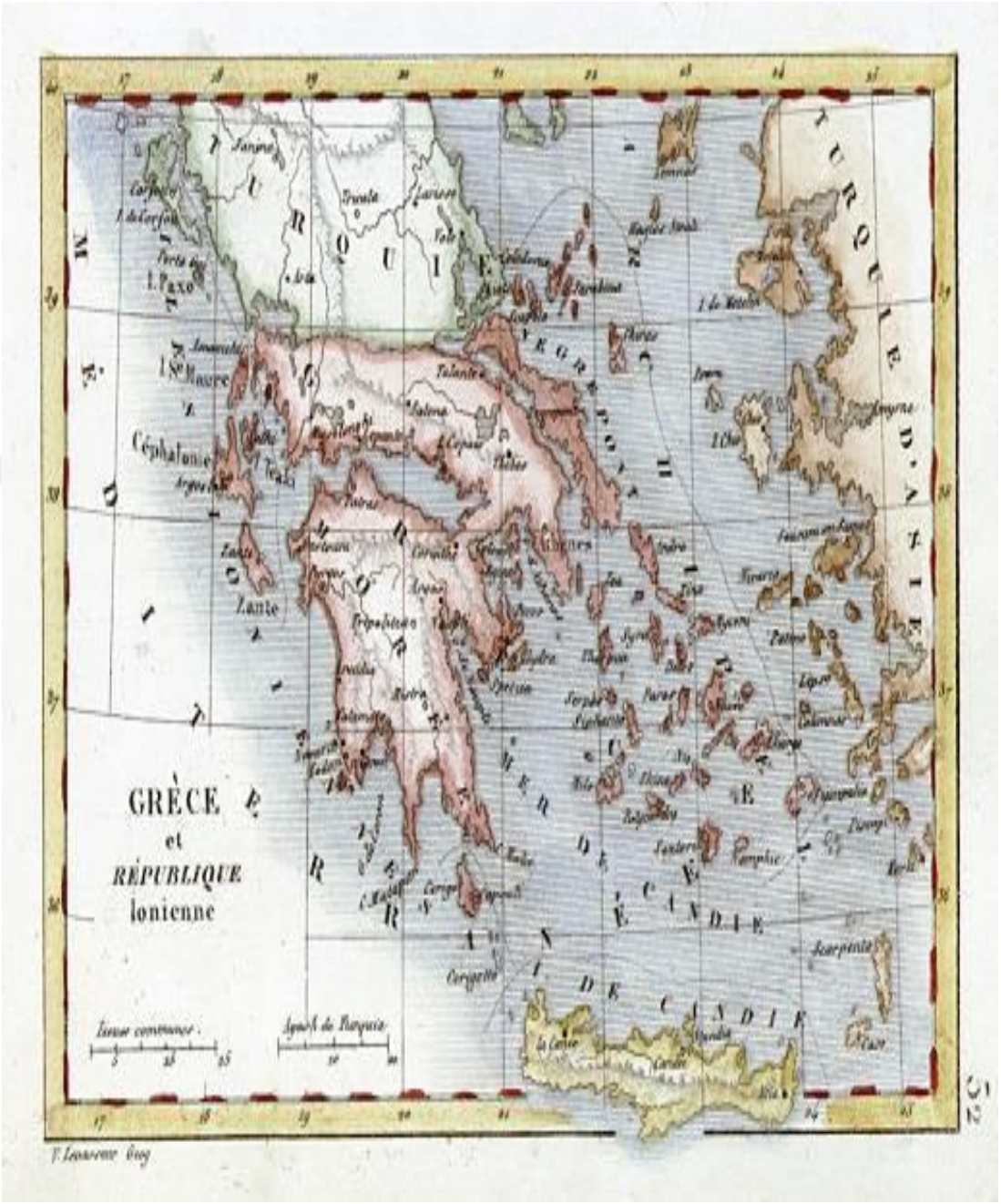

EK 24. Greece, Levasseur miniature map, 1830.

www.ancestryimages.com

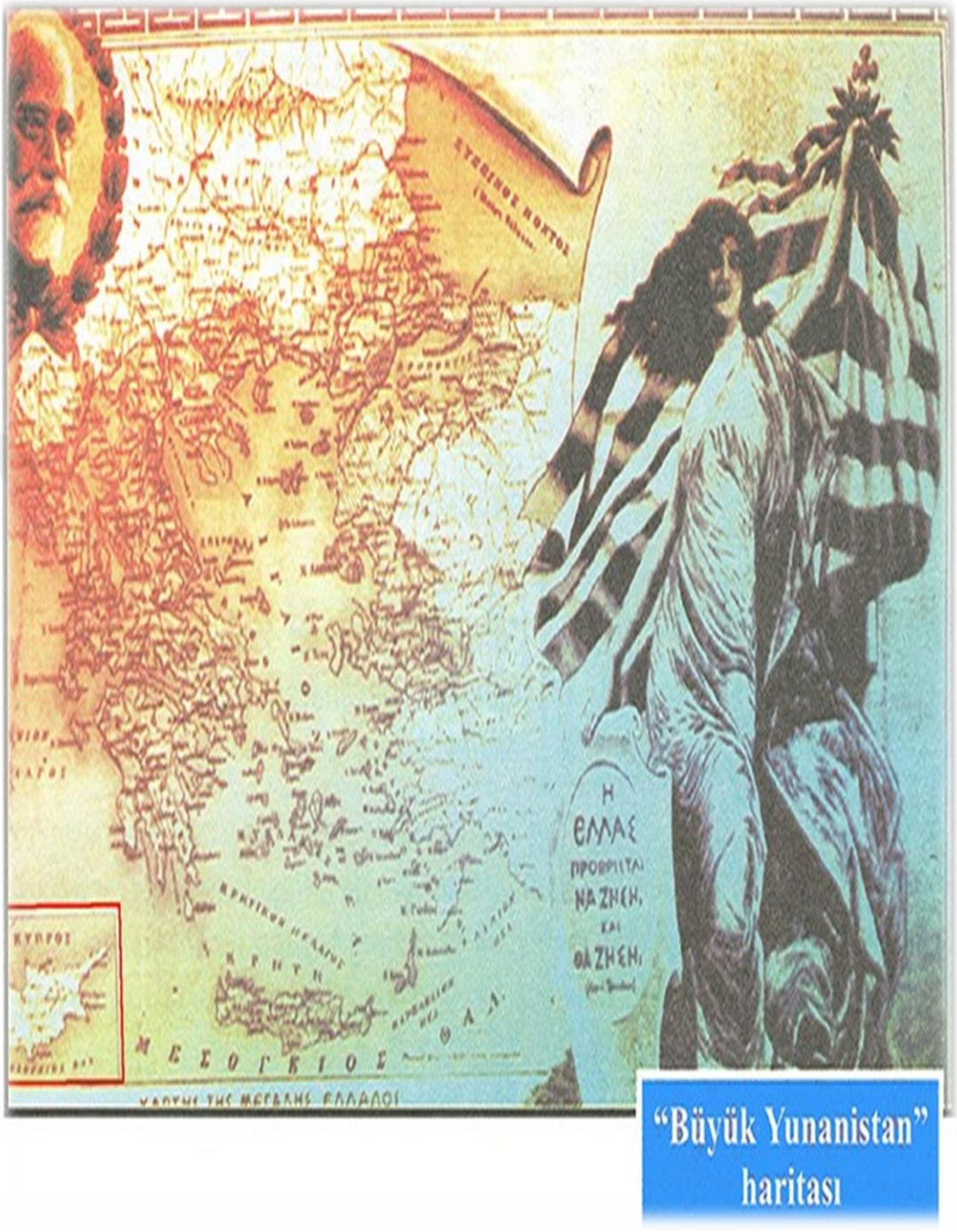

Ek 25. Yunanistan Devleti'nin Yayılmacı politikasının temsili olan "Büyük Yunanistan" kavramının haritası.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Megali_%C4%B0dea